

ЛННБ України ім.В.Стефаника
00597770 (Z)

ЗБІРНИК ФІЛЬОЛЬОҐІЧНОЇ СЕКЦІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА
Т. XIV.

ПИСАННЯ
МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Видав

МИХАЙЛО ВОЗНЯК

У ЛЬВОВІ, 1912.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

Ф 3666/14

ЗБІРНИК ФІЛЬОЛЬОҐІЧНОЇ СЕКЦІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА
Т. XIV.

ПИСАННЯ
МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Видав

МИХАЙЛО ВОЗНЯК

У ЛЬВОВІ, 1912.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 37927

И 27793/14

ЗМІСТ.

стор.

Кілька слів про видаванне Шашкевичевих писань і їх хронольоґію III

1. Поетичні писання.

А. Ориґінальні.

1. Хмелницького обступленнїе Львова 1
2. О Налевайку 2
3. Туга 3
4. Вѣрна 3
5. Сын любимому отцѫ 4
6. Слово до чтителей руского языка 5
7. Погоня 5
8. По за тихий за Дѫнай 6
9. Мысьаченько крѫглоколий 6
10. До * * * 6
11. Болеслав Кривоѫстий під Галичом 1139 7
12. Голосъ Галичанъ 8
Друга редакція 9
13. Згадка 9
14. Роспука 10
15. Веснівка 11
16. Туга за милою 11
17. Сумрак вечерний 12
18. Лиха доля 12
19. До милої 13
20. Думка (Нїс ся місяць) 13

стор.

21. Підлисє 13
22. Над Бугомъ 14
23. Безрідний 14
24. Опихане, Пане? 15
25. Бандурист 16
26. Побратимови 18
27. Фраґменти (Ты конику, Відкинь той камень, Руська мати нас родила, Вірителеви 20
Серед поля, На зеленѣй полонинѣ) 21

Б. Переклади.

1. Плач Ярославнин 21
2. Народнї сербські пісні.
1. Дѣвчина и рыба (дві редакції) 22
2. Дівчина до рожі 22
3. Пуста дѣвчина 22
4. Дѣвчина лице миюча 23
5. Знатель 23
6. Ангелчині ворота 23
7. Олень и Вила 24
3. З Франца Карпіньского (Тілько вже разів соніньку вертало) . 24
4. Кородедвірская Рукопись 25
5. Частина поеми Сев. Ґощиньского „Zamek Kaniowski“ . . 61
Пояснення Шашкевича 65

II. Прозові писання.

А. Оригінальні.

1. Псалмы Руслановй 69
2. Олена 70
3. О Запорожцьох и їіх Сычи 76
4. Передслівє 77
5. Старина 78
6. Руское весілє 79
7. Проповіди.
1. Слово Боже к народѫ в С[вя]тый День Богоявлен[ія] . 80
2. Проповідь на Вознесінне 82
3. Проповѣдь слова Божого в день прподобнаго Отца нашего Онуфрія 85
4. Проповѣдь слова Божого на рождество Пресвятой Богородицы 87

стор.
5. Проповідь на празник 88
6. Блажени милосердіи, ꙗкѡ тіи помиловани будут . . . 90

Б. Перекладн.

1. Любитель славянщизни в народов чужосторонних . . . 93
2. Помста и великодушіе 94
3. О слонѣ 95
4. Из книги: Memoriale vitae sacerdotalis 96
5. Зеркало Хрістіянскоє 99
6. З євангелія св. Матея 107
7. Переклад євангелія св. Івана 112
Фраґменти:
До читателя 142
Проєкт фонетичної правописи 143
Казка Богдана Хмельницького 145
Примітки Шашкевича 146

III. Читанка (зміст стор. 148—150) 148

IV. Писання у польській мові.

1. A wiesz ty? 200
2. Moje Niebo 200
3. Goscinność w Serbiji 201
4. Азбѫка i Abecadło 202
5. Nauka na niedzielę VI po Zejsciu S. Ducha 209
6. Проповѣдь Евангелская на Успеніе Пр҃тыя Бгр҃ци . . 213
7. Homilia na Wознесеніе Господне 218
Фраґменти 221
Примітки Шашкевича 224

V. Листи М. Шашкевича.

1. До Тадея Василєвского 228
2. До жінки 228
3. До брата Антона 230
4. До Михайла Козловського I 230
5. До Козловського II 231
6. До Козловського III 232
7. До тестя о. Крушинського 233

VI. Рукописні відміни 234

VII. Відміни перших видань 255

VIII. Походженнє текстів видання 282

стор.

До кореспонденції М. Шашкевича.

Лист до матери (доповнення розділу V) 291
Лист Т. Василевского 291
Лист М. Устіяновича 292
Лист Дмитра Лучаковського 293
Відповідь М. Козловського на лист II 294

Кілька слів про видаванне Шашкевичевих писань і їх хронольогію.

За житя Маркіяна Шашкевича не богато його писань успіло друком розширити ся поміж його земляками. Першим друкованим віршом Шашкевича був „Голосъ Галичанъ“ з нагоди 67 роковин уродин цїсаря Франца I, виданий у Львові 1835 р. Первісну редакцію сього панеґірика видав у Львові в 1911 р. др. Щурат п. з. „Голос Галичан. Автоґраф першої друкованої поезиї Маркіяна Шашкевича. Памятка з сотих роковин уродженя поета“ (8°, 8 стор.). Навівши лист Миколи Устіяновича до редакції „Родимого Листка“, що в нїм в 1880 р. передруковано неточно перший друкований вірш Шашкевича, а далї текст із „Рускої письменности“, факсиміле перводруку в першій частинї статї, фонетичну транскрипцію в другій, а в третїй порівнавши автоґраф з перводруком, відкрив „нагло цїлий ряд секретів“ (стор. 6). Зібрані вони разом в отсїм резюме: „В результатї з порівнаня Шашкевичевого автоґрафу з перводруком одержуємо підставу для таких тверджень: 1) що Шашкевичева мова до 1835 р. не могла отрясти ся ще з традиційного макаронїзму і потрібувала коректора, котрий в Шашкевичу знайшов ученика спосібного до скорих поступів; 2) що Шашкевич в обсягу шкільної поезиї старав ся складати стихи по новійшим правилам ритміки; 3) що як про мову так і про ритміку Шашкевичевих поезий можна говорити щось певне лиш тодї, коли маєть ся під рукою автоґрафи“ (стор. 8).

Перше з тих тверджень тїсно звязане зі справою видання писань Маркіяна Шашкевича й тому не зайвим буде тут зазначити, що не можна згодити ся з першим твердженнем дра Щурата. Не перечу, що Шашкевич міг відчитувати свій вірш своїм товаришам

у семінарії чи й старшим і що вони могли звернути увагу Шашкевича на деякі вислови, але се певне, що властивим коректором Шашкевичевої рукописи був сам Маркіян і що в друкованім тексті треба видіти другу Шашкевичеву редакцію „Голосу“. Вивченнє автографів Шашкевича дає гарне свідоцтво Шашкевичевої праці над формою і мовою і поетичних і прозових писань. З „Голосом“ маєть ся річ так само, як з „Погонею“ в „Сині Русї“ і „Русалці Дністровій“, першою редакцією пісень з „Короледвірської Рукописи“ й пізнійшими, першою редакцією віршів для „Читанки“ і пізнійшою.

Друга друкована річ Шашкевича — се статя з нагоди проєкту Осипа Лозинського ввести польську азбуку в українську літературу п. з. „Азбука і abecadło“. Займив ся її виданнєм за складку семінаристів Яків Головацький в Перемишлї 1836 р. З огляду на сумнївн що до авторства Шашкевича, висловлювані недавно деким устно, зазначую, що ред. Ярослав Весоловський дарував „Бібліотецї Наукового Товариства ім. Шевченка“ примірник „Азбуки“ з поправками й такою присвятою: „Многочестномѵ Ієрею Іωсифѵ Кѵльчицкомѵ Маркіян Шашкьевичь хотяй незнакомець з лиця“.

Найбільші друковані твори Шашкевича принесла „Русалка Дністровая“, видана в Буді 1837 р. Коли говорити про оригінальні твори та переклади, до Шашкевича належить тут: Передсловє, Згадка, Погоня, Роспука, Веснівка, Туга за милою, Сумрак вечерний, Олена, з перекладів народніх сербських пісень: Дѣзчина а риба, Дѣвчина до рожи, Пуста дѣвчина, Дѣвчина лице миюча, Ангелчині ворота та Знатель, з чеської „Короледвірської Рукописи“: Китиця, Олѣнь, Лишена та Зазуля[1]), Старина й Русков весѣлє (рецензія на збірку Осипа Лозинського під таким заголовком).

„Русалку Дністровую“ замкнула полїція під ключ і тільки невеличке число примірників розійшло ся поміж вибраними в Галичині. Ширша публика могла познайомити ся зі збіркою писань Шашкевича щойно з першої части „Вѣнка Русинам на обжинки“ (Відень, 1846). Все, що в „Вѣнку“ є про Шашкевича або Шашкевичевого, се заслуга Якова Головацького. В додатку до ентузіястичної статейки „Память Маркіяну Руслану Шашкевичу“ надрукував він „Псальмы Руслановы“, а далї йдуть Шашкевичеві „пѣнія“,

[1]) Три переклади з „Короледвірської рукописи“ одержав без сумнїву від самого Шашкевича й Православ Кавбек, що видав їх 1838 р. в „Časopis-ї českého Museum“ у статї „O Králodworském Rukopisu z obžwláštnjm ohledem na ginoslowanské překlady“, а саме: Kytyća (zrušténá Šaškiewičem і napsaná prawopisém českým, ст. 396—397, Rozà (přelož. Šaškiewič) стор. 399, Lyšena (přel. Šaškiewič) стор. 400.

отже крім звісних з „Русалки Дністров-ої“ і з „Časopis-y“ ще: Побратимови, посылаючи ёму пѣсни Украински. Дума, Бандурист (Урывок из пѣснотвора „Перекупчик Бисурманскій“), Нещасный, До***, Дністрованка, Думка (Нѣс ся мѣсяць), Підлисье, Лиха доля і До милои.

Розбуджене національне житє галицькихъ Українців при кінцї 40 рр. 19 в. зазначило ся тільки кількома причинками до літературної і загалом історично культурної оцінки змагань Шашкевича. „Зоря Галицка“ за 1849 р. в ч. 7 принесла в „всячинї“ (стор. 44) невідомий вірш Шашкевича „Болеславъ Кривоустый подъ Галичемъ въ лѣто 1139 (черезъ небощика Маркіяна Шашкевича)“. Замітка до тексту зраджує його видавця. Стоїть тут ось що: „Поезія тая сочинена ще року 1834; в то оденъ зъ доказовъ, що поединчи Русины вже тогды о взбужденью духа народно-рускаго мыслити зачали — и що не мали гадки зрости ся въ одно тѣло съ Поляками, якъ того прагнутъ ренеґаты руски. Подобнымъ доказомъ сутъ также: Zustände der Russinen in Galizien, ein Wort zur Zeit, писани черезъ „Гаврила Русина“ ще въ року 1846, на розвалинахъ колись столечного мѣста Галича“. Вязанне вірша Шашкевича з псевдонімною статею Якова Головацького та найденне автоґрафу сього тексту поміж паперами Головацького вказувало би на нього як на першого видавця „Болеслава Кривоустого“.

В рік пізнїйше в 1850 р. принесла „Зоря Галицка“ в 80 ч. статейку „Всячина“, підписану криптонїмно И. Н., в якій опубліковано текст з початком „Тôлько вже разôвъ сонѣнько вертало“. Тут і зазначив криптонїмний автор, що подав „нашому обществу пѣсноньку знайдену межи паперами въ Новоселѣ от всеч. намѣстника Гаврышкевича, котору сочинивъ усопшій еще р. 1839 Бульвиньскій, другъ нашого безсмертного Маркіяна, ревный содѣлатель дружества завязавшого ся въ цѣли сочиненія народного словаря, человѣкъ сердечный, въ товарыствѣ бувало любимый и всякому милый“. По складї, словах, настрою і ідеї сього вірша пізнавали в його авторі Шашкевича й така традиція удержала ся досї. Впрочім се не оригінальна поезія, а перерібка з польської мови, як догадував ся др. В. Коцовський,[1]) а як указав автора проф. К. Студинський, з Карпіньского[2]). В десять літ пізнїйше вважав др. Щурат потріб-

[1]) И. Онишкевича Руска Бібліотека Томъ III-ій, Львів, 1884, стор. XXX.

[2]) Geneza poetycznych utworów Markiana Szaszkiewicza, Краків, 1896, стор. 5, замітка 3. Стоїть тут: „Ten wierszyk nie jest oryginalnym, a tylko piękną przeróbką Karpińskiego: „Do Justyny. Tęsk-

ним наново вишукувати польський оригінал і польського поета [1]), з якого зроблено українську перерібку, в статейці „Загадкова польська пісня в українськім перекладі“ в 82 т. (Miscellanea) „Записок Наук. Тов. ім. Шевченка“.

Остання річ Шашкевича, що вийшла друком у першій половині XIX в., була „Читанка“, яку видала „Матиця“ перший раз під редакцією Якова Головацького 1850 р., а другий раз 1853 р. Поза „Читанкою“ і чотиривіршом-фрагментом (Відкинь той камень), наведеним у статї Михайла Козановича „Цвѣтка воспоминанія на гробъ Маркіяна Р. Шашкевича“ в 38 ч. „Вѣстника для Русиновъ австрійскои державы“ за 1852 р., нові невідомі писання Шашкевича приніс аж альманах „Зоря Галицкая яко альбумъ на годъ 1860“ [2]). На стор. 488—497 помістив тут Богдан Дїдицький „Вспоминку о Маркіянѣ Шашкевичу“, в якій і подав перший раз два польські віршики: „A wiesz ty?“ і „Moje Niebo“, вірші „Опыхане — Пане?“ й „Товарышеска пѣсенька“ й три листи Маркіяна до пароха Ўтїшкова Михайла Козловського. Цїкаве признанне Дїдицького, що польські віршики одержав „по власной рукописи Маркіяна“ від його сина Володимира, „Опихане — Пане?“ від сестри Юлії, а товариську пісоньку (Русин я си з роду) [3]) списав для нього „изъ памяти“ (стор. 494) Яків Головацький. Авторство її, здаєть ся, не Шашкевичеве.

---

ność na wiosnę“. Patrz: Dzieła... wierszem i prozą, Warszawa, 1806. T. I. Str. 8—9“.

[1]) Признавши згідно з традицією авторство вірша Шашкевича, др. Щурат пише: „Друга квестія также інтересна: з якого польського оригіналу перекладена пісня?“ По сім питанню ідуть широкі висновки, що з Карпіньского, а дальше зіставленне текстів польського оригіналу й української перерібки.

[2]) Подаванне повної бібліографії друкованих писань Шашкевича вважаю зайвою річю. Більшість нумерів такої бібліографії займили би шкільні читанки всякого роду, а дальше популярні часописи й читанки. При укладанню шкільної читанки перший послугував ся Шашкевичевими писаннями Василь Ковальський в першій части „Рускої Читанки для низшои ґимназіи“ 1852 р. Зазначу тут хиба пражську збірку Вячеслава Ганки, видану в Празї 1852 р. п. з. „Polyglotta Kralodvorského Rukopisu“, а не цитовану в „Галицко-русск ій Библіографі-ї“ Ів. Левицького. В віддїлї „Ukázka malo-ruského přeložení — Пѣсни изъ краледворського рукопису по южно русськy“ є й отсї Шашкевичеві переклади: Китиця, стор. 526—527, Олень, стор. 530—531, Рожа, стор. 533, Зазуля, стор. 534 і Лишена, стор. 535—536.

[3]) Є вона вже в збірцї „Синъ Русѣ“ з 1833 р. й має тут такий вид (в фонетичній транскрипції):

В 60 рр. принесли „Вечерниць“ в 1862 р. в 20 ч. „Найдевый скарбъ“. Такий заголовок дав Ксенофонт Климкович своїй статейці, в якій опублїкував Шашкевичеву поезію „Надъ Бугомъ“ з довгими висловами одушевлення, закінченого ось як: „Отся пісня для нас великий скарб, бо вона знайшла ся під отсю пору, коли нам ясною стала ідея правдивої, живої, народно-руської літератури, над которою тепер нам дїло. Дістанемо більше таких віршів нашого Маркіяна, то пошануємо їх як які святощі в наших Вечерницях. Буде то якби голос із могили півця, который в Галичинї був перший, що піймив гадку правдивої, живої, народної словесности руської“[1]). З дальших народовецьких орґанів принесла львівська „Основа“ за 1870 р. в 27 ч. в фейлєтонї Шашкевичів переклад частини „Zamk u Kaniowsk-ого“, присланий редакції Володимиром Шашкевичем, а в „Зорі“ за 1882 р. „Зъ манускрипту Маркіяна Шашкевича“ опублїкував Наталь Вахнянин на стор. 153—154 розвідочку „О Запорожцьох и їх Сьіча“.

Збірне виданнє писань Маркіяна Шашкевича задумував виготовити Омелян Партицький. „Перед кількома роками хотїли ми занятись виданнєм Шашкевича, писав він, але властителї єго творів освідчили, що самі видавництвом займуть ся; тепер зачуваємо, що Маркіянові твори віддано в диспозицію „Рускои Библіотеки“ [2]). І дїйсно накладом „Академічного Братства“ вийшов в 1884 р.

Русин я си з роду, тим ся величаю,
Люблю просту щирість, храню рускі справи,
Голубця си витну, думку заспіваю,
Гостя з сердця прийму, то мої забави.

В статейці Дїдицького зам. „справи“ приходить „нрави“, а зам. „з сердця прийму“ — „почестую“. Під текстом у „Синови Русѣ“ нема імени автора. Своїм складом ріжнить ся сей чотировірш від обох віршів Шашшевича з йогож підписом у „Синови Русѣ“, а саме від „Слова до чтителей руского язика“ та „Погонї“. Противно скорше всього нагадує вірші Минчакевича чи Йосифа Левицького з Августівки. Цїкаво, що Яків Головацький не навів сього чотировірша в статї „Память Маркіяну Руслану Шашкевичу“, хоч подав там уривок „Руська мати нас родила“. В 1860 р. міг уже Яків Головацький дещо призабути. На листї до Козловського в бібл. Н. Д. XI5—46 зазначено рукою Головацького „У Антонія Ш.“, а потім його-ж рукою:

Русинъ я си въ роду,
Тѣмъ ся величаю,
Гостей почестую,
Думку заспѣваю.

Означення, що се Маркіянове, нема, хоч звичайно зазначував се Головацький під поодинокими писаннями Шашкевича.

[1]) Вечерницѣ, 1862, стор. 154. [2]) Зоря, 1880, стор. 319.

у Львові третій том „Руск-ої Библіотеки И. Онишкевича“, зредагований Володимиром Коцовським, що з правдивим пієтизмом віддав ся вишукуванню нових писань поета й досліджуванню його дїяльности та її середовища. В третій том увійшли писання Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького й Івана Вагилевича. Крім відомих писань Шашкевича ввійшов тут його переклад святого письма, тексти всіх захованих українських проповідий окрім проповіди на св. Онуфрія, варіянти до частин перекладу „Короледвірської Рукописи“ тай „Олень и Вила“. З „Читанки“ надрукував Коцовський тільки „Баснѣ“ і „Пѣсни“, а „Азбуки і abecadla“ не вважав потрібним видавати. В виданню Коцовського не так докладно віддані тексти Шашкевичевих писань, як цінним є „Введенье“ до тому, правдива копальня вісток, звязаних із Шашкевичем, його часами та їх підготованнем. Два нові писання Шашкевича опублїкував Коцовський в „Зорі“ за 1886 р., а саме віршик „По за тихий за Дунай“ на стор. 399 і проповідь в день св. Онуфрія на стор. 415. Коли згадати, що в 1887 р. в „Бесѣдѣ“ оголосив О. А. М(ончаловський) з рукописи „Сина Русѣ“ в статї „Образецъ галицко-русской письменности изъ 1833 года“ „Словѡ до чтителей рускогѡ языка“ на стор. 9 і „Думу“ (Погоню) на стор. 18—19, а в „Зорі“ за 1893 р. опублїковано (стор. 442) лист Маркіяна до брата Антона[1]), буде й все, що в 19 в. було відоме з писань Маркіяна Шашкевича.

Перше десятилїтє нового столїтя зазначило ся новими поважними причинками до лїтературної творчости Шашкевича. Їх жерелами стала бібліотека „Народного Дому“ у Львові і домовий архів Срезневських у Петербурзї. Приводячи до ладу та списуючи рукописи бібліотеки, проф. Свистун зібрав по можности разом Шашкевичеві манускрипти й передав їх до наукового використання Михайлови Тершаківцеви, що вислїдом його праці над згаданими рукописями були „Причинки до житєпису Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини“ в LVIII т. „Записок Наук. Тов. ім. Шевченка“. Та попри нові дані для вияснення творчости й життя Шашкевича розвідка початкуючого робітника внесла в оброблєнє дотичного питання досить непорозумінь. Ціна її в опублїкованню цїлого ряду недокладно друкованих або зівсїм недрукованих писань Шашкевича. До недокладно друкованих треба зачислити: Болеслава Кривоустого, переклад частини „Zamk-y Kaniowsk-ого“ Гощиньского й три листи Маркіяна до Михайла Козлов-

[1]) Вдруге опублїкував сей лист др. Іван Франко в 1896 р. в V т. „Житя і Слова“, стор. 30.

ського. Вперше опубліковано тут: Gościnność w Serbiji, Любителѝ славянщизни, Помста и великодушіе, О слонѝ, переклад „плач-у Ярославнин-ого“, граматичні фраґменти та три листи Маркіяна (до матери, жінки й тестя). Все инше представляє матеріял до біоґрафії поета або, як байки та пісеньки, подає скорійшу редакцію.

Матеріялом до історії лїтературних інтересів у Шашкевича є „збірка версифікацій з 1830—1831 рр.“, яку приписав Тершаковець необережно Шашкевичеви, а яка, як зазначив др. Франко в замітцї „Чи Шашкевичеві вірші?“ (Записки Наук. Тов. ім. Шевч. т. LXI, Misc. стор. 4—5) відписана зі старої друкованої книжки, а як указав Іван Крипякевич у замітці „Варіянт байки Хмельницького“ (Записки, т. LXVIII, Misc. стор. 1—2) з книжки „**ЙѲІКЯ ІЄРОПОЛЇТІКЯ** йлѝ **Ф**ѝлософ**І**м **Н**равоучѝтелнлм“, що вийшла кількома виданнями, перше печерське в 1712 р.

Друга справа в розвідці Тершаківця, звязана з виданнєм писань Шашкевича, прикрійшого характеру. Про свій новий матеріял висловив ся автор, наче „він показує наглядно, що деякі писаня, признавані до тепер критиками за Маркіянові, не були його творами, причім вказує також, що тим самим автентичність иньших творів однородних з псевдо-Маркіяновими мусить бути сильно заквестіонована“ (стор. 2). Передусїм „Марк. Шашкевич, читаєть ся далї, не був автором деяких віршів дидактичних, нпр. „Отець і син“ та „Не хочу богацтва анї гроші мати“, як думано до тепер; його роля обмежила ся до поправленя готового первовзору. Властивим автором згаданих двох віршів був Юлїян Вислобоцкий“. Він мав на думку автора прислати Шашкевичеви „трохи свого матеріялу (дидактичних віршів та казок) до задуманої останнїм „Читанки“. Що було в тім лїпшого, то Шашкевич вибрав, поправив і заготовив до друку. Як звісно, Маркіянови не вдало ся за житя видати „Читанки“, бо вона побачила божий сьвіт аж 1851 р. (sic) в першім, а 1855 р. (sic) в другім виданю. Злядженє „Читанки“ признаю в обох разах Маркіянови (як се розуміти?), але уміщені в нїй оповіданя й вірші не були підписані нїчиїм іменем, а тим самим і Маркіянове імя було там нї при чому. Дивно тому, на якій основі підтягнено під його імя деякі вірші і всї 26 байок“ (стор. 3—4). „Ми вже бачили, каже дальше автор, як стоїть справа з дидактичними віршами. Так само непевне Маркіянове авторство байок, бо з рукописів виходить, що деякі з них, як пр. „Потѣк и рѣка“ — то рівно-ж поправлені перерібки чужого твору, таки того самого Вислобоцкого. Хто знає, чи й про всї иньші байки не треба-б те саме сказати; а такий здогад скріпляє ся обставина, що вони дуже часто

грішать незручно натягненою дидактикою (в першій читанці по букварі?). Одначе поки не розпоряджаємо повнійшим, рукописним матеріялом, потрібним до такого прослїдження, обмежаємо ся на тім, що заперечуємо авторство Маркіяна байцї „Потёк и рѣка", а що до авторства иньших байок зазначуємо наш сумнїв" (стор. 4).

Бажанне відмовити Шашкевичеви авторства дидактичних віршиків і байок було в автора так сильне, що в його строгім присудї не спинив його навіть документ, який опублїкував Тершаковець у своїй замітцї „Маркіян Шашкевич про свою „Читанку" (Записки, т. LXI, Misc. стор. 2—3), а саме представленне „Читанки" до апробати власти. Признаєть ся тут Шашкевич (він не підписаний, але його письмо) до „Читанки" в цїлости й уживає про себе терміну „Verfasser". На то заявив Тершаковець: „Вважаю гідним звернути увагу, що термін „Verfasser" можна тут розуміти в двох значінях: „автор" і „впорядчик". Що деяких поетичних байок і двох дидактичних віршів сам Маркіян не написав, лише поправив, се виказав я вже в „Причинках до житєписи М. Ш."; зрозуміло, що до тих частий „Читанки" ми можемо прикласти лиш другий термін — впорядчик. З того дальше виходить, що термін „автор" може прикладати ся лише до иньших частий „Читанки"; до яких саме і в якій мірі — поки що не знати" (стор. 3).[1])

Непричасність Вислобоцького до Шашкевичевого гуртка та властиву ролю Ю. В. (Юлїяна Величковського) в уложенню „Читанки" й відчитанне автором знаків, яких нема в рукописи, виказав я уже на иншім місцї[2]). Автор ставив гіпотези що до „Читанки", навіть не заглянувши ні до першого, ні до другого видання, бо инакше був би не наводив видань, яких не знає українська бібліографія. Поки що звісні тільки видання з 1850 і 1853 рр. До авторства „Читанки" для народних шкіл не прикладаєть ся такої ваги, як до авторства артистичної поезії, оповідання або наукової розвідки, бо там можуть найти ся і оригінальні складання і перерібки і невільничі переклади. Сам же Шашкевич заявив, що старав ся догодити вимогам, вибираючи матеріял з приписаних підруч-

[1]) Слова „Unterredungen mit Vater und Lehrer" автор перекрутив у своїх мірковапнях на „Unterredungen zwischen Vater und Lehrer" і відніс сей натяк до віршика „Отец і сын" (в автора „Отец і учитель"). Тимчасом під сими розмовами треба розуміти прозові розмови сина з батьком і вчителем про всякі явища в природі і про етичні засади.

[2]) Віршові проби Юлїяна Величковського (До питання авторства Шашкевичевої „Читанки") (в „Записках Наук. Тов. ім. Шевч." т. CIV, Misc. стор. 181—191).

ників. В рукописи „Читанки“ тільки під двома віршами Юліяна Величковського, і то поправленими Шашкевичем, є ініціяли Ю. В., очевидний знак, що весь инший матеріял „Читанки“ приготовав сам Шашкевич. Впрочім доказом Шашкевичевого авторства „Читанки“ також сї списані олівцем уривки первісної редакції „коротейких наук“ із „Читанки“; їх звязи з „Читанкою“ не завважив Тершаковець і видрукував в додатку до „Причинків“ під заголовком „Русланові псальми“.

З рукописий бібліотеки „Народного Дому“ оголосив друком Іван Созанський у вірнім відданню тексту нові „Недруковані вірші Маркіяна Шашкевича“ в „Записках“, т. LXV (Misc. стор. 15—20), а саме: Сын любимому отцѣ, Вѣрна, Туга, Мысьаченько кр8глоколий, Думка (Ты коннику)[1] та варіянти з „Короледвірської Рукописи“: Ягоды й Жяворонок. В тім самім році акад. Всеволод Срезневський прислав з родинного архіву Срезневських на руки дра Свєнціцкого Шашкевичів переклад „Короледвірської Рукописи“, що його надрукував Тершаковець в LXVIII т. „Записок“. Однокий досї відомий лист Маркіяна до приятеля Тадея Василєвского опублїкував у „Руслані“ за 1906 р. (ч. 2) рад. Ол. Барвінський.

Здавало ся, що рік столїтніх уродин поета докине нові щедрі причинки до опублїкованих писань Шашкевича. Звідомленне коломийської ґімназії з 1911 р принесло навіть в заголовку „Невідомі писаня Маркіяна Шашкевича“, які „написав Др. Ярослав Гординьский“. „Щасливий припадок“ допоміг йому „роздобути хоч не оригінальні рукописи, так принайменше достовірні відписи з рукописів Маркіяна Шашкевича“. Зазнайомивши ся з лїкарем дром Ол. Козакевичем у Коломиї, переглянув др. Гординьский його бібліотеку та „між деякими цїнними документами знайшов звиток паперів із відписами Шашкевичевих писань“. „При близшім переглядї“ „виявило ся, що маємо ту до дїла по більшій части з писанями Шашкевича або ще зовсїм невідомими або відомими в инших варіянтах. Що правда, нїчо з того не писане рукою Маркіяна[2]), але тому, що часто зазначено виразно, що відписувано прямо з Шашкевичевих автоґрафів, а сих автоґрафів поки що нема, мусять отсї відписи заступити таки самі автоґрафи. До того можна бути певним, що змін — принайменше річевих — у відписах супроти

[1]) „Сынъ“, „Вѣрна“, „Туга“ були опублїковані в „Вѣстнику Народного Дому“ за 1905 р. (стор. 55—56 і 73—74), а „Думка“ за р. 1906 (стор. 16), одначе етимольоґічна транскрипція не віддала цїлком вірно текстів.

[2]) Підчеркненне моє.

оригіналів нема; хиба декуди не видержаний правопис".[1]) Я задержав ся при публікації дра Гординського тільки тому, щоби вияснити, чому оставляю її без уваги з виїмкою віршика з неможливим у Шашкевича титулом „Вѣрителови", який змінюю на „Вірителеви". Окрім згаданого віршика опублікував др. Гординський іще отсі: Пѣсенька (Марусенька мила), Нещастный, Бандуриста, Опыхане Пане? Всі вони відомі і не представляють ніяких Шашкевичевих варіянтів.

Усіх їх звісні Шашкевичеві автографи й то з виїмкою „Опыхане, Пане?" доступні кождому в публичній бібліотеці „Народного Дому" ві Львові. Зміни в них є, навіть річеві. Текст „Бандуриста", надрукований дром Гординським як невідомий варіянт, се відпис тексту „Руск ої Читанки" Василя Ковальського, виданої у Відні 1852 р. (стор. 93—95). І тут і там пропущено в тексті тих самих 10 рядків. Звідти скопіований і „Нещастный", як відписом із „Зор-і Галицк-ої яко альбум-у на 1860 годъ" в текст „Опыхане Пане?" з додатком „Сказка", чого нема в Шашкевичевім автографі. По такім досвіді з текстами поезій не заслугують на більшу віру й варіянти чотирох прозових байок для „Читанки", тим більше, що такий матеріял уже зі своєї природи мусить представляти перерібки та переклади.

Отсе й усе, що вперше принесло нового з письменської спадщини Маркіяна[2]). Збірного видання її не було від виходу третього тому „Руск-ої Библіотеки". Обем нинішнього видання Шашкевичевих писань більше ніж подвоюють ся[3]). Я опер своє видання на рукописях і перводруках. На Шашкевичеві писання дивлю ся у першій мірі як на документи культури, а потім щойно як на літературні твори. З тої причини, як і з причини, що я міг використати значне число рукописей, — усього яких 13% до 14% текстів у мене оперті на перводруках, — я віддаю рукописи докладно; справлюю тільки інтерпункцію на стільки, щоби текст був зрозумілий, і деякі очевидні lapsus-и pennae, що скрізь зазначую. Такий спосіб видання і згідний з ухвалою фільольоґічної секції і дав мож-

[1]) XI. Звіт дирекциї ц. к. ґімназиї з руским викладовим язиком в Коломиї за шкільний рік 1910/1911, стор. 5.

[2]) Уже рівночасно з друком отсього тому опублікував проф. Студинський у фейлетоні 54 і 55 чч. „Руслана" за 1912 р. Маркіянову польську проповідь на Вознесіннє з 1838 р.

[3]) На Шашкевичеві писання припадає у виданню В. Коцовського 134 стор., що відповідало би 108 стор. друку сього тому. 233 стор. сього тому (самих текстів без відмін) займило би менше більше 290 стор. видання Коцовського.

ність узгляднити не одну річ зі Шашкевичевих письменницьких змагань, цікаву для його оцінки, що не могло би мати місця прим. в „Українсько-руській Бібліотеці“. Через то одержує ся заразом матеріял для Шашкевичевого шукання доріг, і не тільки в правописи, що має свій інтерес для історика-дослідника.

На основі чого друкую який текст, зазначено в розділі VIII. З друкованих уже писань Шашкевича перший раз являють ся ось тут відданнєм автографів: Безрідний, Опихане, Пане?, Бандурист, переклади сербських пісень 1, 3, 4, 5 і 6, всі тексти руських проповідий окрім проповіди на день св. Онуфрія, псальми, цілий переклад св. письма та Читанка. Новиною сього видання є: Хмельницького обступленнє Львова, О Налевайку, переклади з книжки „Memoriale vitae sacerdotalis“ і „Зеркала Хрістіянского“, фраґмент про правопись і переклад байки Богдана Хмельницького та дві перші польські проповіди. Підчеркуваннєм в рукописях, наколи не ходить о якийсь цитат, зазначував Шашкевич бажанне віддати инакше дані слова. На скільки підчеркнені вислови справлені, даю поправки в головний текст, а первісні значіння в рукописні варіянти в розділі VI, де зведені не тільки відміни перших редакцій, але й вислови в рукописях, що стоять у скобках побіч властивих. Відміни перших видань зібрані в відділі VII.

Точна хронольоґія писань Шашкевича на разї ще не устійнена. Тому, що в отсім виданню в осібних розділах надруковані поетичні писання і прозові, в осібних оригінальні і переклади, збираю ось тут коротко се, що можна на основі досї добутих даних сказати про хронольоґію писань Шашкевича.

Найранїшу вістку про літературну працю Шашкевича маємо з 1832 р. В своїй цінній роботї про „Найблизші жерела творчости М. Шашкевича“ навів др. Щурат цитат із передмови Сєменьского до власного перекладу „Короледвірської Рукописи“, виданого в Кракові 1832 р., де при вичислюванню перекладчиків сеї рукописи згадано, що „w narzeczu ruskim przekłada Szaszkiewicza“ [1]). Ся вказівка, се певна річ, відносить до перекладу пісень з „Короледвірської Рукописи“. З захованих відомих рукописий з перекладами з „Короледвірської Рукописи“ найстаршим видаєть ся автоґраф „Ягоды“ (стор. 238—239) та сї варіянти, які надрукував уже Коцовський у своїм виданню (стор. 377—379), хоч там є і письмо пізнїйшого часу. Трохи пізнїйшу редакцію представляє рукопись бібліотеки „Народного Дому“ у Львові XI 5—7, сім вісїмок білого бібуластого паперу

[1]) Учитель, 1910, ч. 1 і 2, стор. 12.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И

в формі книжечки, де на девятьох перших сторонах є відпис частини перекладу „Рукописи“ Шишкова, а на дальших пятьох: Киτиця, Олѣнь, Сирота, Жяворонок, Зазуля. Можна думати, що рівночасно з тим повстали сї вірші, які виявляють велику залежність від устної пісенної творчости (стор. 1—4, стор. 20 Ты коникy), „Сын любимому отцу“ й переклади сербських пісень (стор. 22—24).

До найранших належать без сумнїву граматичні фраґменти (стор. 221—223), під другим є дата: 14 марта 1833. „Помста и великодушіе“ мав дату: 25 марта 1833, а „О слонѣ“: 31 марта 1833 (стор. 94—95). „Плач Ярославнин“ переложений 1 червня 1833 р. До тогож часу з певністю треба віднести „Любителѣ славянщизны“ (стор. 93) і „Goscinność w Serbiji“ (стор. 201—202). Найпізнїйше в 1833 р. повстали вірші, які ввійшли до „Сина Русѣ“ з 1833 р., отже „Слово до чтителей руского языка“ та перша редакція „Погонї“. Найблизшою що до часу буде ґрупа писань з відданнєм кириличних вязань: ы через йа, є через йѣ, ѣ через йі, а ю через йѫ (стор. 6—8, 76—77, 142—145). Писані вони в осени 1833 і 1834 р., з них більша часть уже до мая, значить, до часу подання „Зорі“ до цензури. З записки на рукописи розвідки „О Запорожцьох“: „Жулынъ и Калина, Олена, о пысньох, о Налевайку, Згадка“ [1]), як що вона відносить ся до змісту „Зорі“ (зміст „Русалки“ виключує вірш „О Налевайку“, якого нема в „Русалцї“), виходило би, що в „Зорю“ входила й „Згадка“ (стор. 9—10) й „Олена“ (стор. 70—76). Припускаю, що й перерібка „Тілько вже разів сонїнько вертало“ повстала в 1833 р. або з початком 1834 р. під свїжим вражінням книжки Вацлава Залеского „Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego“, де наведений сей вірш Франца Карпіньского як пісня без зазначення автора.

Найдальше з початком 1835 р. (до перших днїв лютого) написаний „Голос Галичан“ (стор. 8—9). Уривок „Відкинь той камень“ відносить традиція до 1836 р. (Зоря, 1880), а під копією Головацького „Лихої долї“ стоїть рік 1836, здаєть ся, уже по переданню рукописи „Русалки“ до цензури, бо в „Русалцї“ нема „Лихої долї“, хоч є тут: Роспука, Весївка, Туга за милою, Сумрак вечерний. Час готовлення рукописи „Русалки“ се найдальший terminus, ad quem написав сї вірші Шашкевич, як і: Передсловє, Старину та рецензію на „Руское весїле“ Осипа Лозинського.

Протягом 1835 р. виготовляв Шашкевич „Азбуку“, яка найдалї зі самим початком 1836 р. була вже готова, й „Читанку“, що

[1]) И. Онишкевича Руска Библіотека Томъ III-ій, стор. XXXI.

2 грудня 1836 р. була вже в цензурі. Як що можна означати дату написання вірша на основі його настрою, вірш „До милої“ можна віднести до часу 1836—1838 р. (перша половина). Думка, Підлисе і Над Бугом (стор. 13—14) споріднені також настроєм, а поезія „Над Бугом“ написана 13 мая 1838 р. Дїдицький відносить оба польські віршики до 1838 р., коли відбуло ся Маркіянове вінчанне з Юлїєю Крушинською. Перші відомі тексти проповідий походять з 1837 р. (руський текст на Богоявленне з 4 сїчня, а польські на шесту недїлю по Зелених святах з 27 липня і на Успенне Богородиці з 27 серпня). Рукопись польської проповіди на Вознесїнне має приписку: „Vidit: I. Łotocki, Leopoli, die 23 Maii 838“. З иншых руських проповідий має дату тільки проповідь на тему „Блажени милосердіи“, а саме: 13 лютого 1841.

Переклад „Зеркала“ має дату: 22 цвітня 1838, трохи скоршим є, здаєть ся, переклад з латинської книжки, а тожсамість письма в рукописи сього перекладу та псальм велить здогадувати ся менше більше й однакової пори їх повстання. Може з того часу й переклад частини „Zamk-y Kaniowsk-ого“. „Нещасний“ чи „Безрідний“ датований самим поетом 1840 р. Подібне письмо й в автографі „Опихане“. Бандурист і присвята Устіяновичеви написані по всякій правдоподібности в 1841—1842 р. До останнього часу викінчував переклад „Короледвірської Рукописи“ й хороба не дала йому його переписати до кінця або й перекласти так, що кінцеві стрічки вписав в чистовик Яків Головацький. Переклад евангелія св. Івана має дату: 1 лютого 1842; здаєть ся, дата закінчення, а переклад частини евангелія св. Матея мабуть пізнїйший.

Подрібнїйше такими питаннями займу ся в монографії, присвяченій критичному розбору лїтератури, звязаної із Шашкевичем, його життєписи, підготованню його виступу, його змаганням і тим течіям, що пособляли їм або їх спинювали. Повинна вона творити вияснююче доповненне до отсього тому. Тут іще вважаю потрібним згадати про сї рукописи Шашкевича, про які є якібудь вістки.

Вже в статї „Память Маркіяну Руслану Шашкевичу“ згадав Яків Головацький за деякі Шашкевичеві рукописи, які досї не відомі. І так зразу працював Шашкевич над етимольоґічним словарем церковно-славянської мови, що його хотїв положити в основу своїх лінґвістичних праць. Зачав збирати матеріали до „Исторіи наверненія Словен до вѣры Христіянскои“, а „недокінчене се дїло, не знать, в чиї руки попало ся“ [1]). Мав також переложити староруське

[1]) Вѣнок Русинам на обжинки, часть первая, стор. 56.

„Слово о полку Ігореві“ „свобідною мірою українських козацьких дум“, а з нїмецькоï мови на польську мову переложив: „Das Leben Jesu von J. P. Silbert“ [1]).

Коли Головацький написав, що Шашкевич „мав“ перележити „Слово“, Наталь Вахнянин запевнив про такий переклад. „В роцї 1864 лучилось менї також мати в руках Маркіяновий манускрипт вельми поетичного перекладу поемату „Слово о полку Ігоря“ — ужию слів Вахнянина — власність о. Йосифа Крушинського, нинїшного пароха в Селисках під Яворовом. Манускрипт сей мабуть по нинї зістає в руках о. Йосифа. Видаючи „Правду“, в р. 1869 просив я о. Йосифа о відступленє менї сего перекладу в цїли випечатаня его, однакож одержав відповідь з тою відрадною вістию, що о. Крушинський намірив видати всю лїтературну позістальщину по Маркіянї в окремім виданю. Доси се не сталось і длятого в інтересї загалу руського поновляємо на сїм місци умильне прошенє до о. Йосифа, щоб зволив котрійнебудь з наших редакцій відступити переклад „Слова о полку Ігоревім“ для як найскоршого випечатаня“ [2]). На всякий спосіб істнованнє Шашкевичевого перекладу „Слова“ в цїлости певне. Поділені тільки вістки про його форму. В 1883 р. замітив о. Йосиф Крушинський Коцовському, що дїйсно мав переклад цїлого „Слова“ прозою, але вже від довшого часу не може найти його між паперами [3]). З огляду на свідоцтва Головацького та Вахнянина скорше є правдою, що Шашкевичів переклад мав віршовану форму, а не прозову.

Що тикаєть ся инших рукописий Шашкевича, в „Зор-і Галицк-ій“ на 1860 р. зазначив Дїдицький, що „одна довольно просторонна росправа нашого Маркіяна „о Богданѣ Хмельницкомъ“ и кôлька его пѣсней, призначеныхъ имъ для издаватися имѣвшой „Зори — Альманаха руского на рôкъ 1834“ сохраняются въ одной изъ Львовскихъ библіотекъ“ (стор. 497). Дїдицький мав на гадцї, здаєть ся, бібліотеку „Народного Дому“, де великої статї про Хмельницького досї не віднайдено, тільки переклад з латинської мови байки Хмельницького, а що до пісень, годї щось певного сказати, що мав на думцї Дїдицький. Задержало ся і кілька записів народнїх пісень, що мали ввійти до „Зорі“, і власні Шашкевичеві вірші, опубліковані в останнїх часах або ось тут перший раз (Хмелницького обступленнє Львова, О Налезайку), особливо останнї дуже правдо-

[1]) ibidem. стор. 59.

[2]) Зъ манускрипту Маркіяна Шашкевича (Зоря, 1882, стор. 153).

[3]) К—о (Вол. Коцовський) Рукописи Маркіяна Шашкевича (Дѣло, 1883, ч. 127, Наука, штука и литература).

подібно призначені для „Зорі“ [1]). Я певний, що ще дещо більше відшукаєть ся у бібліотеці „Народного Дому“.

Дещо з паперів Шашкевича має, а принайменше до недавна мав у себе адвокат у Самборі др. Йосиф Крушинський. Проф. Свистунови як директорови бібліотеки „Народного Дому“ у Львові обіцяв навіть др. Крушинський прислати сї папери для використання в отсім виданню до бібліотеки „Народного Дому“, але на поновлене прошенне не відповів.[2])

На закінченне мило менї зложити найщирійшу подяку за випозиченне рукописий академикови В. І. Срезневському, парохови Сільця Белзького Щасному Раставецькому, проф. К. Студинському, парохови Михалевич А. Слонському, тов. „Просвітї“ у Львові, дир. Ф. Свистунови й ред. Яр. Весоловському, а заразом усім зарядам бібліотек і тим одиницям, що були менї помічними при роздобуванню рукописий. Рівнуж подяку складаю і голові Наукового Товариства ім. Шевченка проф. Михайлови Грушевському, що його зичливости до видання головно завдячую отсю можливу повноту.

---

[1]) Її рукопись мала в 1848 р. по знесенню цензури дістати ся до університетської бібліотеки ві Львові. Коли звідував ся в сій справі Коцовський, довідав ся, що „było pięć worków na pół zgniłych papierów“, знищених тараканами так, що годї було що зробити з тим. Тому відіслано сї мішки назад до поліції, на що є потвердженне (Руска Бібліотека, т. III, стор. XXXI).

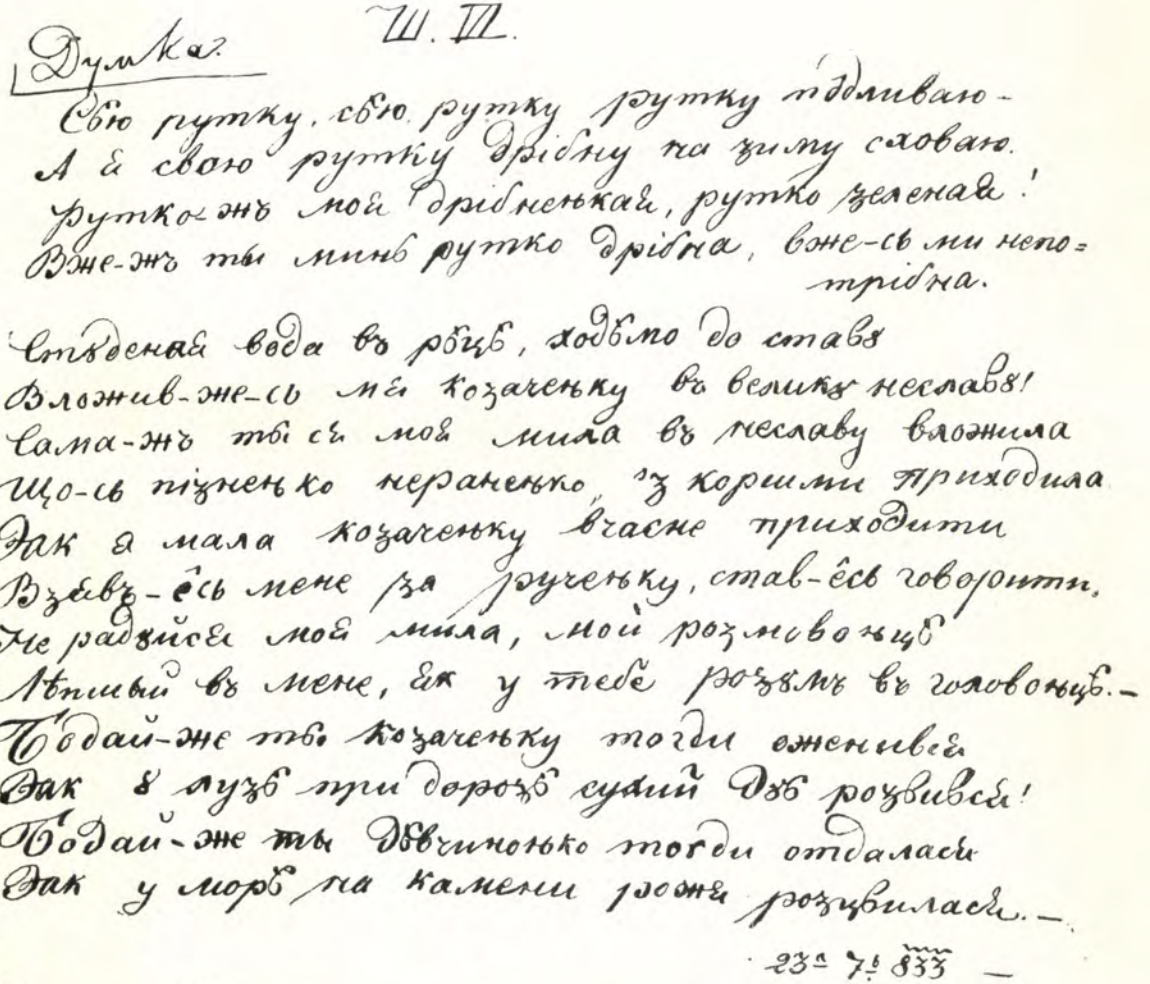
[2]) Від одного з моїх товаришів довідав ся про се др. Щурат і в часї вакацій, користаючи з особистої знайомости, одержав сї папери. Коли я звернув ся до нього з прошенням або оголосити друком се, що заслугує з того на опублїкованне, або показати менї сї рукописи, запевнив мене др. Щурат, що до тижня се зробить. Коли по упливі двох-трьох тижнїв від сього приреченя я пригадав ся дрови Щуратови зі своїм прошенням, з нетаєним невдоволенням відповів менї др. Щурат: „Чи ви думаєте, що ваше виданне має бути повне?“ Так само в своїм часї додержав обітницї показати добутий від о. Кміта автоґраф „Голоса Галичан“ або знимку з нього й припізнив друк першого аркуша о повних три місяцї. Схарактеризував таке поступованне др. Денис Лукіянович у своїй працї, надрукованій у вступі до „Поезий Осипа Юрия Федьковича“ з 1907 р. на стор. XLII.

Перед користанням із видання прошу справити отсї запримічені похибки й неточности:

				Надруковано:	Має бути:
Стор.	37	стр.	70	вишню	вижню
„	39	„	153	конѣ	конѣ
„	66	„	19	(з долу) отчиноў	отечиноў
„	77	„	40	Волгари (так в Коц. і Вахн.)	Болгари
„	77	„	46	неперемьіньали (в Коц.)	перемьіньали (в Вах.)
„	87	„	74	умилосердиўся	умилосердится
„	87	„	13	сердпе	сердце
„	107	„	5	Саммона, Саммонъже	Салмона, Салмонъже
„	107	„	6	Руѳи	Руѳы
„	107	„	11	Манассіяж	Манассіаж
„	108	„	19	от	отъ
„	108	„	51	ангелъ	ангел
„	110	„	111	услугували	услуговали
„	111	„	168	зчужоложиў	зчужеложиў
„	113	„	35	пріймоўєм	пріймоў-єм
„	113	„	64	изсходящих и виходящих	виходящих и изсходя-
„	114	„	78	чудом	чудам [щих[1])
„	114	„	104	Отповіў	Отповѣў
„	122	„	427	Архієрєѣв	Архієрєѣв
„	123	„	451	ныхъ	нихъ
„	124	„	488	Авраамъ	Авраамъ. [Мовив їм
„	125	„	511	непозналисте	непознались'те [Ісус]
„	125	„	519	Идучи	И идучи
„	125	„	535	фариссеѣ	фариссеѣ
„	127	„	598	Єрусалинѣ	Єрусалимѣ
„	128	„	657	бачила	обачила

[1]) Переставка зазначена через 1—2.

Надруковано:				Має бути:
Стор.	128	стр.	661 дакотри	дакотріи
„	129	„	676 много	многі
„	137	„	1000 учийємъ	учиўємъ
„	141	„	1145 Зе́ведеовѣ	Зеведеовѣ
„	146	„	20 (з долу) что (в Коц.)	прибавимъ, что (в
„	160	„	143 промовив	промовивъ [Вахн.)
„	163	„	265 нѣкѕда	нѣкѕда
„	163	„	281 щастливо	щастливѡ
„	168	„	476 Їѡан. 3.	Їѡан. з.
„	171	„	52 семѕ	семѕ (45)
„	181	„	153 Їик	(66) Їик
„	182	„	30 пєршихъ	першихъ
„	185	„	128 Тогда	Тогди
„	189	„	291 Выдите	(83) Выдите
„	190	„	357 довгъ	довг
„	192	„	421 нечиститѣ	нечистотѣ
„	194	„	491 поточникъ (так в рукоп.)	помочникъ
„	195	„	533 незагибіти	незагибсти

Думка. Ш. III.

Свою рутку, свою рутку, рутку підливаю -
А й свою рутку дрібну на зиму словаю.
Рутко-жъ моя дрібненькая, рутко зеленая!
Вже-жъ ты мині рутко дрібна, вже-сь ми непотрібна.

Стьосная вода въ рбцѣ, ходбмо до ставу
Вложив-же-сь мѣ козаченьку въ велику неславу!
Сама-жъ тбі сѣ моя мила въ неславу вложила
Що-сь пізненько нераненько, зъ коршми приходила
Так я мала козаченьку вчасне приходити
Взявъ-ёсь мене за рученьку, став-ёсь говорити.
Не радуйся моя мила, мой розмовочцѣ
Лютивый въ мене, як у тебѣ розумъ въ головочцѣ.-
Бодай-же тбі козаченьку тогди оженитьсѣ
Так я лузѣ при дорозѣ сухий дбб розвивсѣ!
Бодай-же ты дівчинонько тогди отдалась
Так у морѣ на камени рожѣ розцвилась.-

23ъ 7ь 833 -

Дівчина співаючаи тую співаночку, малоцѣнного его зовѣ
казала: „Маленька. Коротенька для вас неспособна."

Шашкевичева запись народньої пісні.

(Горішні зазначення походять від Як. Головацького).

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

I. ПОЕТИЧНІ ПИСАННЯ.

А. Оригінальні.

1. Хмелницького обступленіе Львова.

(строіом народнои пѣснѣ).

Ой у чистим полѣ да блисько дороги,
Там стоѣт наметец великій, шовковій.
А у тім наметцѣ стоѣт стіл тисовій
Да гетьман Хмелницькій сидит конец стола.
Молойцѣ козаки стоіат до окола
Да гетьман Хмелницкій пише дрібнѣ листи,
По всей Украйинѣ розсилаіе вѣсти.
Війско куренноіе в поход виступало,
Ліахи розроніало да Львів обступліало.
Як гетьман Хмелницькій кіньми наверну́в,
Тай Львів сіа здвигну́в;
Як гетьман Хмелницькій шаблею зви́в,
Тай Львів сіа поклонив. —
На розсвѣтѣ з замку из ручниць стрѣліели,
А змерко́м козаки замок пі́дпалили
Да раненько до окола весь Львів обступили.
Ударили з самопалів — двори погорѣли.
А гетьман Хмелницькій пі́сли посила́в,
Словами промовліав:
Як будете мирити-сіа,
На окуп винесѣт три миси червоних,
На окуп виведѣт сто коней ворони́х.
Як будете бити-сіа,

Мечами рознесу мури високиѣ,
А кїньми розорю двори бѣленькиѣ. —
А у Львовѣ рано всѣ звони заграли,
А високі ворота остѣжом упали.

---

2. О Налевайку.

Що сїа степом за димове густо закурили?
Чи то мрачка осѣдаїе, стелїат сїа тумани?
Не мрачка то осѣдаїе, не туман лїагаїе,
Гей, то Лїахїв сорок тисїач в поход виступаїе.
А в недѣлю на розсвѣтѣ полк козацькій скорит,
Тодѣ молод Налевайко до коніл говорит:
Ступай, ступай, ворон коню, бистрими ногами,
Не далеко бѣла-церков, йдут Лїахи за нами.
Гей, по степѣ вѣіе вѣтер по густих бурїанах,
Гей, там блищїат доўгѣ списи в сивеньких туманах.
У Гуманю звонїат звони и мир бїе поклони,
Надлетѣли з чужих сторон чорниѣ ворони.
Збирали-сїа козаченьки, радити сїа стали,
По далекій Украйинѣ пїсли розсилали —
А у мѣстѣ бѣлѣ-церквѣ лиш звѣзди згасали,
Ударили з самопалїв и конѣ заграли.
Тодѣ постиг Налевайко, пїд ним кїнь играїе,
Гей, молойцѣ, за слободу — до них промовлїаїе.
Вждовж списами городили зеленѣ байраки,
Уставляют сїа по степѣ молойцѣ козаки.
Гей, там Лїахїв сорок тисїач — дим вїе-сь по болонѣ,
Вїд розсвѣту аж до змерку ржут бистриѣ конѣ.
Гей, там гримїат з самопалїв, орют копитами,
Та степ кровцїа сполокала, зволочен трупами.
Гей, на степу густа трава, степом вѣтер вѣїе,
Не по одним козаченьку стара нене мглѣїе.
Гей, на степѣ сивій туман, кургани курились,
Не по одним козаченьку вдовицѣ лишились.
Тодѣ молод Налевайко зачїав утѣкати,
За ним в погонь вражѣ Лїахи, не могли здїгнати.
А на Днѣпрѣ на порогах плине чайкїв триста,
Вертайте сїа, вражѣ Лїахи, з соромом до мѣста. —

---

3. Туга.

Крутий берег, по березѣ трава зелененька,
Серед трави край берега калина червенька.

Свое гиля буйненкое сумна в воду клонитъ,
Свое листя дрібненькое по водоньцѣ ронитъ.

Скоро смеркне-сь, голубь сивый сюда прилѣтае,
Ничку гуде, нарѣкае, ранкомъ излиняе.

Нічку плаче, жалкуеся, рясні сльози ронитъ,
На розсвѣтѣ излиняе, в темні лѣси гонит.

На темніи лѣси гонитъ тай зворами блудит,
Тамъ горюе, унивае, тяжко серцемъ пудит.

Весна одна перецвила, минула и друга,
Вже и третя засїяла, не минае туга.

И все голуб прилѣтае, на гѣлѣ сѣдае
И головку к листьом тулитъ, плаче и ридае:

Де злетѣла-сь, голубонько сивенька, миленька,
Щезла-сь снами, лишилася година сумненька.

Нѣ тя мишлями змыслити, нѣ думкоў здумати,
Нѣ очами тя глянути, лиш згадкоў згадати.

Свѣт ми мерзкій, нічка мила, голублюся съ тьмами,
Мари дружба, лѣси хата, гою за зморами.

А бодай вы, лихі води, в лугахъ заблудили,
Що вы мою ясну зорю та під себе вбили.

Люта бы вас буря в мраку та дрібну розбила
Тай дрібну мраку розбила, слѣду не лишила.

А бодай вас жаркимъ лѣтомъ дуга випивала,
А зимою студѣнь люта на вѣк ледомъ стяла.

Ей, ты, водо, ты, быстрая, лиха розлучнице,
Поган Татар нехай гидке в тобѣ мые лице.

Щастье мое перебилось, доля вже минула,
Мов ластівка скорокрила въ безвѣсти злинула.

---

4. Вѣрна.

Зашѫмѣла дѫбровонька, листом зашѫмѣла,
Затѫжила дѣвчинонька, серцём затѫжила.

Тѫжит нічкѫ, тѫжит нічкѫ, тѫжит и день бѣлий,
Бо из війни за три роки не вертає милий.

На могилѣ, верховинѣ милого спрашала,
Бѣле личко цюловала, слѣзми провѣцала.

Не плач, не плач, ластівонько, дасть бог звойовати,
До твоєи соколенько́м я прилечѫ хати.

Не плачь, не плачь, голѫбонько, не плачь, не жѫри-ся,
Подай рѫчкѫ бѣленькѫю, до домѫ верни-ся.

Вдариў коник ѫ копита, заздвониў станлями,
Лишила ся сиротонька з жѫрнями гадками.

Вдариў коник ѫ копита, на вѣтр пѫстиў гривѫ,
За лѣсами, за горами лишиў чорнобривѫ.

Край дѫброви на горбочкѫ сипана могила,
Там дѣвчина из зорями що день виходила.

Виходила из зорями, стояла до ночи,
Свои чорні за миленьким видивила очи.

Ой, ходила, ой, бродила зимами, лѣтами,
Видоптала битѫ стежкѫ бѣлими ногами.

---

5. Сын любимому отцѫ.

Гадка моѧ, якъ бѫйний весною вѣтрец,
Зводит-ся, легкимъ крильцем злѣтає,
Несе-сь сторонами в далечь, де отец
Голѫбонько сивий пробѫває.

Живе в печали, Боже! колиб в радости
Вѣк тихо, весело емѫ проживати,
В гарздѣ, здоровлю, в любой солодости
Цвѣтами щастѧ житье огортати.

Отче! ох, отче! сли-ся менѣ придало
Дни житѧ твоєго полином згірчити,
Сли коли око Твоє жальом запало,
Слим бѫв нещасен серце закервлити.

Прости ми, Отче, прости! бачь! я ся каю,
Жальом серце бѣдне моє прозябає,
Твои ноженьки сл'озами зливаю,
Ах! прости синови, най не загибає.

---

6. Слово до чтителей руского язика.

Дайте руки, юні други,
Сердце к сердцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум, охота най засяде.

Разом, разом, кто сил має,
Гоніт з Русі мраки тмаві,
Завись най нас не спиняє,
Разом к світлу, други жваві.

---

7. Погоня.

Чи то сокіл пташку жене?
Чи то буря хмару несе?
Чи люта джума летит?
Нї!... то козак конем садит!...

Гуляй, вороненький, гуляй,
Врага постигай!
Відобємо дівчиноньку,
Пана твоєго сестроньку.

Як прилетиш, поздоровит
І поплеще і промовит,
Погодує тя рукою,
Рученькою біленькою,
І напоїт тя водою,
Водонькою студенною,

Гуляй, гуляй на всї сили!
Чрез болота, чрез могили,
Чрез дуброви, через луки!...
Потачцюєм с Татарином!
Ненагріюсь вражим сином,
Як попаде в мої руки.
Скоро блисну му шаблею,
Розілєцця біс мазею! —

На ту правду забожив ся...
А вогнувши ся дугою,
До копика приложив ся,
Шпарков полетїв стрілою.

Анї єго не спиняє
Рів анї могила,
Вітром їх перелїтає,
Як би мара го носила.

Куда гониш, бісноватий!...
Світ вже смерком почорнїв,
Сумненько пугач запів,
Нї там людей, нї там хати! —

Блуд ту свище, туман грає,
В густі лїси заведе;
Козак на се не зважає,
Гомонит си та й жене.

Станув, к земли припадає
Послухати, де дудпит,
Знов на верх ся вихопляє,
Бистрим соколом летит.

І счез стрілов в густій мрацї,
Дудонь замовчає,
Може лїг вже де в байрацї
Тай вовк доїдає.

Десь поїхав ти, козаче?
Темно, тихо і страшненько, —
Чясом лиш ворон закряче,
Закряче сумненько. —

* * *

Чи то вірли крильми бют ся?
Чи зірки сияют?
Нї!.. то козак з врагом трут ся,
Мечами блискают.

Та вже Татар утомив ся,
К земли сильно вдарен пав...
Ще раз двиг ся, розярив ся
І дівчинні необачній
Головоньку з плеча зняв.

І кипув ся, мов звір лютий,
Козак сильний на врага,
Грудь росколов, щоб добути
Серце диве Татара.

Завіз сестру до домоньку,
Поховав ю у садочку,
Посадив над нев руточку,
А в головках калиноньку.

Сам затужив тай заплакав
Тай став ся сумненьким,

Тай затужив тай заспівав
Голосом тихеньким:...

„Як би я в сей сторононьці,
Як би я безрідний жив,
Батько, ненька в могилоньці,
Тай сестрицю враг вмертвив.

Ходїм, коню, в чужиноньку
Думочку думати,
Ходїм, коню, на Украйноньку
Степами блукати. —

8.

По за тихий за Дѫнай,
Де мій сокол пробѫвайе,
Лети, гадко, в чѫжий край,
Де го тѫга обгортайе.

Неси дѫшѫ там мойѫ,
Легкокрилий вытроньку,
Рѫскѫ пысньѫ неси мѫ,
Шчирѫ брата пысоньку.

Тѫжно, тѫжно там тобы,
Милий брате рідненький,
Но по стѫденній зимы
Вытрец дихне тепленький.

Серед лѫга край води
Зацвила калина;
Бѫдь веселий, шчаслив ти,
То шчаслива й родина. —

9.

Мысьаченько крѫглоколий закрыў-сьа хмароюѫ;
Чи так тобы зо мноў льѫбо, йак меныі стобоюѫ?

Ой лысами, берегами быілі сныіги спали,
Очи мойі сивенькійі слозоньки зальали.

Вихор дикий, стѫдененький лопотит гыльями
Тьажко, тьажко момѫ серцьѫ всѫмнимы гадками.

Ой йак тьажко, побратиме, тверд камынь глодати,
Ой шче тьажче бездольномѫ в свѣтыі пробѫвати.

В гробы сѫмно, в гробы тихо, сѫмрак стѫдененькій,
Ой йак льажѫ серед него, тогди йа шчасненькій.

10. До * * *

Мысль подпебесноѫ двигчи в самом собы,
Дѫшѫ в природи безвысти запести,

Гадкойѕ крепкоў т'ми свьіта розмести,
Житьа кончини подрѕжити обьі;

Гльанѕти мирно, що сьа дьійе в гробьі,
К радощам вдати, истинным сьа взнести,
Радость с тѕгойѕ в лад миленькій сплести,
Милость сосвьітнѕ пригорнѕти к собьі;

Кто вмьійе, кто вдасть? — ѕм сильный, высокій,
Ѹм, що го вьічна доброта повила,
Ѹм, що го красна природа зростила; —

Ѹм, йаких мало, хотьай свьіт широкій —
Дѕша, що в грѕдьох твойіх сьа зйавила,
Що мене знова з свьітом подружила.

---

11. Болеслав Кривоѕстий під Галичом 1139.

Не згасайте, йасні зори,
Не вьій, вьітре, з низ Дньістра,
Не темньіте, красні звори,
Днесь, Галиче, честь твойа!
Бо хто Рѕсин, підль'тайте
Соколами на врага!
Жваво в танец заспьівайте
Пьісньвеселѕ гѕрра-га!

Побари сьа, облак тьмистий,
Шче годинкѕ шче постой,
Тобьі прийде росповьісти
Славний рѕский з Льахом бой.
Од бескида аж до морьа
Пьісньвесела загѕла,
Від запада аж, де зорьа,
Чѕти голос гѕрра-га!

Покрай Дньістра край бистрого
Йасний сокол там жене,
Йарополка Кійевского
Скоропадний кінь несе.
Гей, хто Рѕсин, за ратишче,
В крепкі рѕки мечь йасний,
Шпарка стрьіла най засвишче,
Гордий Льаше! день не твій.

4 Не оден ти город красний
Льѕтим мечом розметаў,
Рѕки не оден песчасний
По родиньі заломаў!
Нинькі счевла пѕста слава,
Сквернпй розірваў·сь вьінец,
Сорок восьма кровава справа
Гидкий дала ти конец —

5 Бачь, Болеслав гордовитий
Поклоном низеньким впаў,
Враг, напастник сановитий
На чѕжім кони втькаў.
Радость, радость, Галичане!
Не загостит більше враг,
Греми, Днѣстре, шѕми, Сане!
Не прискаче воўком Льах!

---

12. Голосъ Галичанъ въ пресвѣтлый, прерадосный дѣнь рождества Императорскаго Величества Франца I., Цѣсара Австрійского, Короля ихъ наймилостившаго.

1 Що то вскмъ свѣтомъ за краса зацвѣла?
Ци сонце јасне въ подъ небесъ сстѕпило?
Ци небо землю звѣздами покрило?
Зора ли свѣтомъ по земльсь росплила?
Не сонце, звѣзды, ранна зора то;
Народъ велике днесь сватквѕе свато! —

2 Кѕда весели людъ сей въ тлѕмѣ скоритъ?
Въ одежахъ всакъ сваточныхъ са јавлае?
Ци ангела трѕба на сѕдъ вывае?
Ци боанъ вѣщій кнзам пѣсню творитъ?
Не пѣсни Бога, не трѕбъ то звѕки,
Се люди въ храмѣ къ небѕ взносмъ рѕки!

3 Що то за голосъ свѣтомсь розлага?
Ци ангелъ пѣнье плине воздѕхами?
Ци чѕдны море граје голоса?
Ци соловѣй вже весна розвыва?
Не ангелы, не птицы пѣснь тѕ творатъ;
Народы всердный пацеръ вразъ говорятъ!

О мѫ́дрость вѣ́чна, доброто̀ прекра́сна!
Що зъ вѣ́ка во́дишь свѣ́ты возду́хами,
Що ѹблажа́ешь царства все царя́ми,
Котрі́ми всѧ́къ наро̀дъ, страна̀ всѧ̀ ща́сна.
О ми́лость безконе́чна, жро̀дло свѣ́та,
Ще Францомъ кро̀льомъ въ мно́га тѣ́шь насъ лѣ́та!

[Друга редакція].

Що то за краса всїм світом зацвила?
Ци сонце ясне спод небес ступило?
Ци небо звізди на землю спустило?
Ци зоря ранком землев ся росплила?
Не сонце, не звізди, не ясна зоря то,
Народи велике днесь святкуют свято!

Куда мір веселий так прикванно скорит?
В одежах святочних всякий ся являє?
Ци труба ангела світ на суд скликає?
Ци Боян віщий князям пісни творит?
Не пісни Бояна, не труба ангела,
Усердна подяка в храм народи звела.

Що то за голос світомсь розлягає?
Ци ангелов пінє плине воздухами?
Ци чудними море грає голосами?
Ци соловій птиця весну розвиває?
Не ангели, не птици піснь чудную творят,
Народи усердну молитву говорят.

Мудрости вічна, доброто прекрасна!
Що з віка водиш світи воздухами,
Що ублажаєш народи царями,
С котрими весь род, вся сторона щасна,
Милости безконечна, Ти жерело світа!
Ще царем Францїшком в многа тїш нас лїта!

---

13. Згадка.

Заспіваю, що минуло,
Передвіцкий згану час,
Як весело колись було,
Як то сумно нині в нас!

Святовида лиця ясні
За Лабою Славлян чтив,
Купайловий танок красний
Царинами вітром сплїв. —

Гай ся на честь гарной Лади
Піньом дівиць розлягав,
Мір в подяці для Коляди,
Веселячись, снопи клав, —

Над ярою Волтавою
Суд Любушин мир давав,
Над Дніпром славотицьою
Так Ярослав ся вславляв.

По за білими водами
Білий гніздо орел вив;
А рускими сторонами
Звін вічовий гомотів. —

Новгорода сила й слава
Світом цілим зголосла,
Києва золота глава
Під небеса ся звела.

Слави дочка величана
На світ цілий сияла,
Піснь Люмира, піснь Бояна
Голоснісше їй гула. —

Нині думка йде сумненько,
Темним лісом гомонит,
За Дунай, за Дніпр туженько
Згадка журна лиш летит.

Понад Дністра берег крутий
Гамор галич розлягат, —

Там сум душу хапле лютий,
В безвість гадка пропадат.

Городища де бували,
Днесь могили ся звели,
Богів храми де стояли,
Грехіт мохи поросли. —

По за води по за тихі
З Славов гаразд пробував,
Загудівши вихор лихий
І слїди їх позмітав! —

Красна Ретра з Арконою
Пилом вічним припали,
Діти вірні з матерьою
Десь в безвістьох ізчезли...

Де ворони ся влїтают,
Колись славний стояв тин,
Тяжкі мраки днесь лягают,
Як на ногах Татарин.

Щастє, гаразд зпід могили
Гомонем лиш залїтат;
Як Славляне колись жили,
Журна думка лиш згадат.

Із Русина щирой груди
В побратимий летит край,
Побратимі де сут люди,
Поза Волгу, за Дунай.

---

14. Роспука.

Поза тихими водами
Сумно тай смеркло ся;
О, як голос меж горами,
Щастє розбило ся!

Летит ворон чорнокрилий, —
За ним загудїло;
Щастє моє, гаразд милий,
На віки знидїло. —

Тяжко голубу малому
Горй перебити,
Ой, ще тяжче безродному
На сем світї жити.

Ти, зазуле сивенькая,
Закуй ми сумненько,
Най роспука тай лютая
Вирве ми серденько. —

---

15. Веснівка.

Цвітка дрібная
Молила неньку,
Весну раненьку:
„Нене рідная!
Вволи ми волю,
Дай мині долю;
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була
Як сонце ясна,
Як зоря красна,
Щобим згорнула
Весь світ до себе!“
— „Доню голубко,
Жаль мині тебе,
Гарная любко,
Бо вихор свисне,
Мороз потисне,
Буря загуде;
Краса змарніє,
Личко счорніє,
Головоньку склониш,
Листоньки зронищ,
Жаль серцю буде. —

---

16. Туга за милою.

Ізза гори ізза лїса
Вітрец повіває,
Скажи, скажи, тихий вітре,
Як ся мила має?!

Чи здорова, чи весела,
Личко румяненькє,
Чи сумує, чи горує,
Чи личко бліденькє.

Бо я тужу, бо я плачу,
Сльозами вмиваюсь,
Веселої годиноньки
Вже не надіваюсь!

Коби мені крильці мати,
Соколом злетїти,
Тяжку тугу із серденька
При милій розбити!

Ой, лїтав бим, ой, лїтав бим
Що день і що ночи,
Щоб ся милій у сивенькі
Надивити очи.

Ой, лїтав бим, ой, лїтав бим
Зорями ясними,
Щоб мені ся натїшити
Ручками білими.

Ой, лїтав бим, ой, лїтав бим
Світом білесеньким,
Щоб мені ся натїшити
Личком румяненьким.

Ой, лїтав бим, ой, лїтав бим
Вечером тихеньким,
Щоб мені ся натїшити
Ходочком дрібненьким.

Ой, лїтав бим, ой, лїтав бим
Лїсами, горами,
Щоб мені ся натїшити
Милими словами.

Ах, я бідний, нещасливий,
Да й крилець не маю,
Сохну, чахну в далечині,
Всяк день умираю!

---

17. Сумрак вечерний.

Сонце ясне померкло, світ пітьма насїла,
Вшир і вздовж доокола сум ся розлягає.
Чагарами густими тьма вовків завила,
Над тином опустїлим галок гамор грає;

Там нещасен думаю тяжко, мов могила
Серед степу о північ сумненько думає.
Згадка в душі печальній тужно згомотїла,
Бо сплинули радощі, як Дністер спливає!

Нависло ясне небо чорними хмарами,
Тяжкими густі бори склонились тугами,
Зойкнули дуброви і лїси застогнали.

Весело ми с тов гудьбов тай с тими лїсами,
Мило ми з буйним вітром, з блудними марами,
Студенна тая доля к серденьку припала. —

---

18. Лиха доля.

Ой, ти доле, моя доле,
Гадино їдлива,
Переїлась моє щастє,
Гіренька годино.

Запустилась в мою душу
Журбу і розпуку;
Учинилась мому серцю
З гаразом розлуку.

Ой, місяцю, місяченьку,
Тихенько думаєш;
Моєй тяжкой недоленьки
Відав ти не знаєш.

Ой, не знаєш, ой, не знаєш
І не будеш знати,
Як то тяжко сиротоньцї
В світї загибати.

Сам не знаєш, ні сестричка
Звізда ти не скаже,
Як то гірко, сли недоля
Світ милий завяже.

Тобі тілько хиба смутку,
Що хмара насуне;
А радощів з зірочками
Змежи вас не труне.

А менї ось на сем світї
Своє серце їсти;
Бо з недолев ся бороти,
Як під воду плисти.

Десь за морем, за горами
Мій гараз здрімав ся;
Десь з безвістей, з лїсів темних
Мій смуток пригнав ся.

Ой, пригнав ся тай вороном
Надо мнов лїтає;
Бє ми серце тяжким крилом,
Радость розбиває.

Вчера вечір чорна хмара
Менї говорила:
— „Чудуєш ся, побратиме,
Де ся доля ділa?...

Твоя доля — то я була,
Я тя не минаю.
Вкривалам тя чорнов мраков
І тепер вкриваю.

І над гробом мої мраки
Ще твоїм повіснут!" —
Ой, надія!... таку долю
Най то громи тріснут!...

19. До милої.

Повій, вітре, вітросеньку,
Там, де тужит мила,
Нехай несут там пісеньку
Твої легкі крила.

Повій, вітре, в ей городець,
Де вінці сплітає;
Неси вісти, що молодець
Щире ю кохає.

Ой, погладь ю, вітросеньку,
По ей личку білім,
Нехай знає ей серденько,
Що я еї милим.

Ней не плаче, ней не тужит,
Вже час ся вближає;
Прийде милий, приголубит
І з нев ся звінчає. —

20. Думка.

Ніс ся місяць ясним небом
Там, де зоря ясна;
Летів хлопец чистим полем,
Де дівчина красна.

Часом місяць ізійшов ся
С тмавою хмарою;
Нераз хлопец поборов ся
З журною гадкою:

— Журна гадко, печалива,
Чо ти мене гониш?

Чо ми жиєте згорчиваєш,
В серце тугу рониш?

Уступи ся, лиха нене,
З вітром в ліси, гори,
Най по тобі й чутка згине,
Як слїди на морі.

Моєму серцю най радощі,
Най надія грає,
Най ми доля веселенька
Птичкою співає.

21. Підлисє.

Шуми, вітре, шуми, буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думку
На підлиські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зеленій сосниві;
Журбу збудеш, потішиш ся
У лихій годині.

Там ти скаже дуб старенький
І єден і другий,
Як там живем ще маленький
Без журби, без туги.

Там ти скаже та соснина
Й всяка деревина,
Як там грало серце моє,
Свитала година.

У садочку соловійчик
Щебетав пісеньки,
Розвивав ми пісеньками
Літа молоденькі.

Там колодязь студененький,
А дуб воду тягне;
Не так щастя, як той води
Моя душа багне.

Підлисецка горо біла!
Як тебе не бачу,
Так ми тяжко, так ми сумно,
Що трохи не плачу.

Веселая сторононько!
До серця-сь припала;
Душа тебе, як милого
Мила забажала.

Там то любо, там солодко,
Весело і мило!
З миленькою у любощах
Вік би ся прожило!

22. Над Бугомъ.

Гей, рѣченько быстренькая,
Гей, стань, подиви-ся,
Як я плачу, як горюю!
Зо мноў пожурися!

Твой воды веселеньки,
в нихъ рыбонька грає,
Моє сердце розпукаєсь,
від журбы ся крає.

Трава к тобѣ з любощами
з берегів ся хилит,
Воўня єѣ поцѣлує
И на перед стрѣлит.

Моє сердце бѣдненькоє
радощѣв не має;

Уцѣшк. ї Майка 1838.

Лишь розлуку из долею,
лишь сльозоньки знає.

Рано встану тай заплачу
и вечером плачу,
Долеж моя веселѣйша,
колиж тя обачу!

Журбо, тяжка розлучнице!
Чом не пропадаєшь!
Долеж моя, воре моя,
Колиж засвитаєшь!?

Ой, рѣченько быстренькая,
Ой, стань, подиви ся,
Як я плачу, як горюю!
Зо мноў пожури-ся.

23. [Безрідний].

Кому Богъ в груды даў сердце мягеньке
И даў вродитись в добрую годину,
Щастье, як лѣтом сонѣчко тепленькє,
В житю му всяку огрѣвае днину;
И свѣт єму милый и солодка пічка,
Мысли веселі и серденько грає,
Як у дубровѣ тихенька криничка,
Днина за днином так єму спливає.

Лишь кто в посестру взяў тяжку недолю,
Що давит сердце, як вѣдьма кощава,
Кто вражой нуждѣ попаўся в неволю,
Кому з журбами и сон и забава;
Тому вѣг мѣстця анѣ супокою,
Нудит си свѣтом, пудит и собою,
Туга до сердця як гадь ся всилила,
Завдає мысли, як змия зірочки,
Груди всушила, здоровля знорила,
Хлѣб му не милый, не терпит сорочки. —
Щеж то, кто може из сердця сплакати
Чи у куточку, чи за углом хати,
Чи у грудь брата, чи хоть в жменю друга,
Хоть на часочок сплине з сердця туга;
Лиш коли слезы в грудех скаменѣли
И в тяжку скалу над сердцем ся збили,
Разів из десять що день радбысь вмерти:
Годѣ! а годѣ, потѣхи нѣ смерти.

Нестан. 2 Нов. 1840.

---

24. Опихане, Пане?

При битѣм гостинци липа зеленѣла,
Під липою баба жебруща сидѣла.
Дасть кто кусень хлѣба, то Отченаш каже,
Ще й Богородице, сли платок розвяже
Кто, з торгу идучи, и в жменю гріш вложит.
Часом молодухам з бобу поворожит.
Аж глянь! шляхом дѣдич суне четвергою,
Гладун, петльованец, кругленькій собою,
Як гарбуз му лице, а руки як тѣсто,
Червеный як ридза, під горлом звисисто.
„Гей, бабо!“ галасне неробa неробѣ,
„Чверть проса дарую“, митю руцѣ обѣ
За поясъ засунуў и поклону ждає,
Щеж добре, що з лихом в дарунку й не лає.
А баба лѣнива й на ноги не встане,
З гнѣзда запитала: „Опихане, Пане?“
А пана як спариў, як лопух надуўся,
Сли жар ним накрыеш; з надѣвў минуўся.

И баба минулась, не підвела носа,
Не мала нѣ каши нѣ пшона нѣ проса.

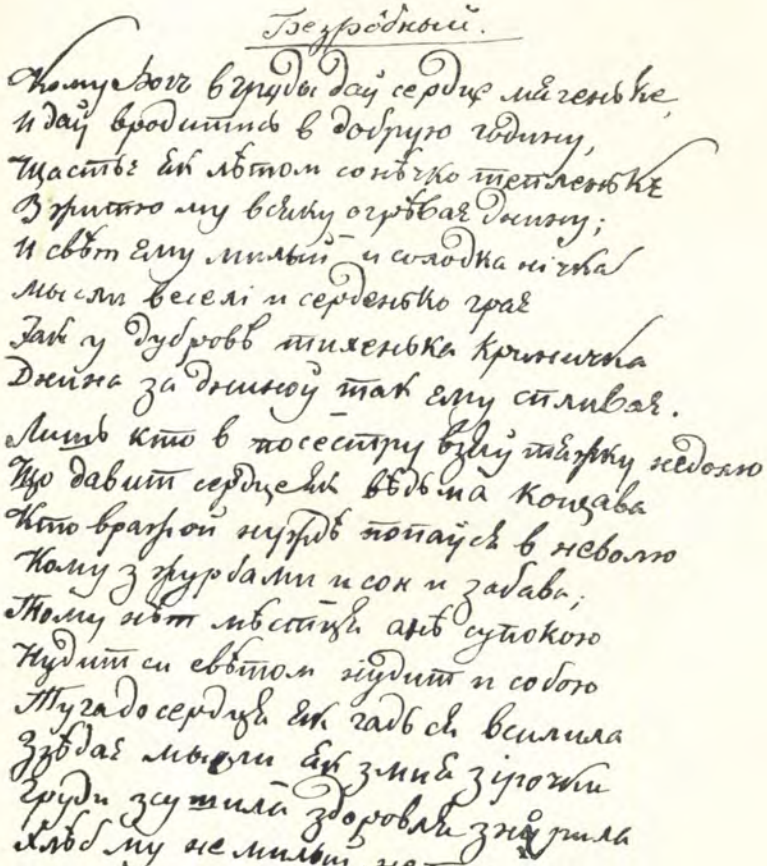
---

25. [Бандурист.]

[Уривок із піснотвора „Перекинчик Бісурманский“.]

Пѣсенька 1.

(1 а) Бувало! весною, як лѣс розівьєтсѧ
И чистими птичок гукне голосами,
Дуброва як дѣвка в цвѣтя приберетсѧ,
Пчілка зазвонитъ лугами, полями,
Стадами весело заграє долина,
А в рѣцѣ рыбонька аж носит водою,
З пѣсенькоў из поля вертає дѣвчина,
Плугаторъ за плугомъ з довгою думою; —
Бувало! весною, як голуб сивенькій,
Изъ оком ясненькимъ, як око святого,
Під полоў бандурка, в устах пѣсень много,
Що року приходитъ Соловѣй старенькій.
А всѣ го за батька рідненького мали,
Старіи и дѣти, молодцѣ й дѣвчата,
Як батька з дороги всѣ єго витали,
У селѣ му кожда своя була хата. —
Бо й годенъ бувъ того! бувало зявитсѧ,
Мовъ сонце на небѣ, заспѣва', заграє —
То всякій веселый, о журбѣ й несшитсѧ,
бож то й не ма пѣснѣ, як сей заспѣває.
Заведе довгими думку голосами,
з під могилъ, казавбысь, холодочком вѣє,
З тиха поговоритъ з батьками-князями;
Старі молоднѣютъ, бо й сам молоднѣє.
Абож и дѣвчатамъ коли заспѣває,
Тьохкаютъ серденька, бо він відгадає,
Що из миленькими говорятъ дѣвчата,
Дѣвча спалѣнѣе, спустит оченята; —
Зиркне по миленькимъ, очами пытає,
Де він придививсѧ? — як він добре знає.
(1 б) За тоє всякому припаў до серденька,
Як до голубонька голубка сивенька; —
За тоє го всюда звали Соловѣемъ;
Пѣснѣжбо то пѣснѣ! такихъ мы не вмѣемъ! —

Безродный.

Кому Бог в груди дай сердце маленьке,
И дай вродитись в добрую годину,
Щастье як літом сонечко тепленькє
З зритого му всяку огрівая днину;
И свет ему милый — и солодка нічка
Мысли веселі и серденько грає
Так у дубровв тиха маленька криничка
Джина за джиною так ему сливая.
Лишь кто в посестру візьму тайрику недолю
Що давит сердце як ведьма кощава
Кто врагой нужды попайся в неволю
Кому з журбами и сон и забава;
Тому нет лвстиці ани супокою
Нудит си светом нудит и собою
Ту гадо сердця як гадь ся вилила
Здобая мысли як змиа зірочки
Груди зсутила здоровли знйшла
Хлоб му не милый, не терпит сорочки.
Щерв то кто може из сердця спалкати
Ни у куточку, ни за углом хати
Ни у грудь брата ни хоть в зрмено друга
Хоть на чалочок сплине з сердця тугі
Лиш коли слезы в грудех каменьли
И в тверду скалу над сердцем ся збили
Разів из десять гро день радовись в смерти;
Годв а годв тогды ни смерти.
Ксаверов. 12 нов. 1870

Шашкевичів автоґраф „Безрідного“.

(Сам заголовок написаний рукою Як. Головацького).

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Пѣсенька 2.

Як гомôн по лѣсѣ, звѣстка несесь мила:
„Иде Соловѣй нашь! нові несе пѣснѣ,
Пѣснѣ нечувані и думки незвѣснѣ!“
Радôсть у серденьку всякому зацвила. —
И вийшли на зустрічь и ждали на мостѣ.
Підходит, склонились; згомонили: „гостѣ!“
До села проводятъ; — всякого витає,
О щастю, здоровлю, родинѣ питає.

* * *

Чогож то у лузѣ головку склонила,
вѣдаў тучу чує березочка бѣла?
Чогож то пѣвецъ нашъ, чого вôн сумує,
Видко, що з тяжкою журбою несется,
бо око стемнѣло, тяжко сердце бьется,
А на личку смуток; — чи нещастя чує?
Йде селомъ, бувало, весело и смѣло,
З хаткою, здеревцемъ кождымъ розмовляє,
Вдаритъ убандурку, з дрібненька заграє
Козачка чи шумку; — аж згадати мило. —
А нынѣ, як не той! — клонит волосъ сивый
На грудь пѣснословну — журится, сумує,
Мовчки поступає, пѣсеньку не звонитъ,
З дѣтьми-ся не бавитъ — чи лихо вѣщує!
Чи жаль тисне сердце за другомъ миленькимъ,
Може за сестрою, за братомъ рідненькимъ?
Чи може, идучи з далекой дороги,
Ходомъ утомиўся и примучиў ноги? —
Не змучиў він ноги, ходомъ не втомиўся,
вчуєте, пташечки, чого зажурився. —

(2 a)

Пѣсенька 3.

Присѣвъ на царинцѣ; — молодь обступила,
Як цвѣточку пчоли — а старшина сѣла.
И виняў бандурку и обтеръ полою
И стаў ѣ строити и повѣў рукою
По струнахъ з легенька; струны згаморили.
Пѣвець розумѣє, бо знимъ говорили;
Вже лѣт сорок и два их бесѣду знає.
И вдариў сильнѣйше и скорше тручає.
И стали гремѣти та бескидским громомъ

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 37927

И стали шумѣти та степовим шумомъ; —
То знов заскипѣли, як воды старого
Отця славутицѣ — бо о нѣмъ думає
Пѣвець и мыслію честь ёму спѣває —
То зновь злебедѣли, — якбы галичь много,
Стадами злетѣвши, чисте поле вкрыли. —
То знова злегенька, з тиха гомонѣли,
Мовъ згадка лѣтъ давныхъ и минувшой долѣ —
Що разъ то тихше и тихше бринѣли,
Розлетѣлись за пѣвця думкою по полѣ,
А потому зглох(л)и — зовсѣм занѣмѣли. —

---

26. Побратимови,
посилаючи ёму пісни українскі.

Д у м а.

Оттак, Николаю, вкраїнскі вірлята
І веселят душу й серце загрівают;
Оттак, Николаю, рускі соколята
То в голос, то втиха матери співают.
Аж мило згадати, як то серце бет ся,
Коли з України руская пісенька
Так мило-солодко вколо серця вет ся,
Як коло милого дівка русявенька.
Так го обнимає, так до себе тисне,
Пригортає і любує
І голубит і цілує
І плеще і тїшит
І медочком дишет,
Що трохи не скажеш: пусти мене, пісне!
Аж тут і небавком буйний вітер повине,
Гостинець вже инший, от вже думку несе.
Несе й каже: — сю ніч степами гуляв я,
Нагулявшись доволї, по могилах лягав я,
Буцїм то спочити — а то підслухати,
Як то стара бувальщина буде розмовляти:
Про давні літа,
Про давні часи,
Як слава гула
Світом в округи;

Про руских батьків,
Боярів, князів,
Про гетьманів, козаків. —
І стане повідати зразу так мило,
Зтиха й величаво, мов над морем цвила
Цвіт-доля любенько — потім голоснійше
Застогне, заплаче що раз то сумнійше,
Сумнійше, страшнійше гукне, засковиче,
Зпід могил, казав бись, старих людей кличе:
Щоби поспитати
Про спис, про шаблюку,
Щоби розвідати
Про орду канюку:
Як руским тілом згодувала ся,
Як русков кріплев наповала ся;
Як руска шаблюка все її вигала,
Як кривим зубом серце добувала,
В пущі вигідненько на нічліг стелила,
В воду, під могилу спати кладовила. —
І знов згомонит ти пишком, мило-немно,
Як в сумерк вечерний, півсонно, півтемно;
І луну розпустит ген-ген долинами
І гомонем шибне ген-ген дубровами,
Ні то комусь то десь там повідає,
Як то колись то красою засяє,
Як при Чорнім морі
Себе заквітчає,
В степах на просторі
Весело заграє,
Як в водах, Дніпрі
Змієсь, прибере ся,
Легеньким крильцем
На Дністр занесе ся.
В тихенькім Дністрі
Собі прилягне ся,
Крилоньками сплесне,
Стрясе, злопотит,
Під небо, до сонця
Ген ген полетит,
Під небом, край сонця
Совічком повисне:

І буде лїтати
І буде співати
І о рускій славі
Скрізь світу казати! —

---

27. Фраґменти.

Думка.

Ты конику, воронику, що ты задумався,
Цы ты, коню, голодненькій, цы ты утомив-ся?
— Нѣ я, пане, голодненькій, нѣ я утомив-ся,
Лешень мене ты сумуеш, що ты зажурив-ся.
И поводы-сь опустив, головоньку звѣсив,
Волосѣчко въ нелад пало и шапочку погубив —
Не дивуй ся, воронецькій, минѣ молодому,
День бѣленькій вже померк, темна нôчка запала,
Через лѣси дороженька до миленькои хати,
Через лѣси дороженька и то не одная,
Дорожецька далекая, а нôчь темненькая. —
Не жури ся, молоденькій ще я.

Відкинь той камень, що ти сердце тисне,
Дозволь, в той сумний тин
Най свободоньки сонїчко заблисне;
Ти не неволї син.

Вздовж, поперек зійди світом . . .
— — — — — — — — — — —
Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила;
Чомуж мова єй не мила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбляєм? . . .

[Вірителеви].

Перед зорями в люту непогоду
Розіграла ся душа молодецка.
Імив за кирму тай чухнув на воду,
На буйне море, гей, кров молодецка.
А море бистре, гей, носит собою,
Кипит і бєт ся, аж страх, ся здуває,

Волня на волню зводит ся горою,
Пре сила силу, плавця затапляє.

Серед пол҃ край могили
калина сто҃ла,
На калинѣ на бѣйненькій
заз҃л҃ ковала.
Не заз҃л҃ кѣє сѣмно,
головку склонивъши,
— — — — — — — —

На зеленѣй полонинѣ
Вода быстра протѣкае,
Покрай воды край быстрои
Калинонька гѣльом мае.

Б. Переклади.

1. Плач Ярославнин.

Ярославнин голос ся розлѣгае; зазулею незнаемую ранком сумненько куе: Полечу, каже, зазулею по Дунаю; вмочу бобровый рукав в рѣцѣ Каялѣ, втру князю кровавыя его раны на дивним тѣлѣ. —

Ярославна рано плаче в Путивлѣ на городских стѣнах и жалôбно промовляе: о вѣтер! вѣтрило! Чому, Господине, насильно вѣеш? Чому мечеш ханьскія стрѣлкы лехким крильцем на вои моего Лади? Мало тобѣ булò гôр пôд оболоками вѣяти, лелѣючи корабли на синѣм морѣ? Чому, Господине, мое вêсьêльè розвѣявись по травѣ ковыли?

Ярославна ранком плаче на стѣнѣ города Путивля, жалостно промовляючи: О Днѣпре словутицю! ты пробив-есь каменни горы скризь землю половецькую. Ты лелѣяв-есь на собѣ човны Святославови до полку Кобякового: возлелѣй, Господине, мою Ладу ко менѣ, абым не слала кнему слеа раненько на море.

Ярославна рано плаче в Путивлѣ на городскій стѣнѣ, припѣваючи: Свѣтлое и тресвѣтлое сонце! Ты всѣм теплое и красное, чому, Господине, простерло-сь горячую свою лучу на Ладиньи вои? в полѣ безводнôм жаром луки им попачило-сь, тугою тули заткалось.
Lw. 1-o Czerwca 1833.

2. Народнї сербські пісні.

1. Дѣвчина и рыба.

Дѣвчина край моря сидѣла,
Сама до себе так говорила:
„Ахъ! милий ты, мій Боже,
„е-ли що ширше над море?
„е-ли що доўше над поле?
„е-ли що швидше над коня?
„е-ли що над медъ солодше?
„е-ль що дорожше над брата?

З волѝ рыба говорила:
„Дѣвчино мила, будало,
„Ширшое небо над море,
„Доўшое море над поле,
„Швидшѣ суть очі над коня,
„Солодший цукорь отъ меда,
Дорожший милий над брата.

(Друга редакція).

Дївчина край моря сидїла,
Сама до себе так говорила:
„Ой! милий ти, мій Боже!
Чи є що ширше над море?
Чи є що довше над поле?
Чи є що швидче над коня?
Чи є що над мед солодше?
Чи є що над брата дорожче?

Риба д ней з води говорила:
„Дївчино! мало ти знаєш!
Ширшоє небо над море,
Довшоє море над поле,
Швидші суть над коня очі,
Від меда солодший цукор,
Над брата дорожчий милий!—

2. Дївчина до рожі.

Ах! моя водо студенная!
І моя роже румяная!
Чогось ти так рано процвила?
Не маю, комуб тя вчяхнути.
Вчяхнула бим тя неньцї,
Та неньки не маю;
Вчяхнула бим тя сестрицї,
Сестра ся віддала;
Вчяхнула бим тя братови,
Братчик у війско пійшов;
Вчяхнула бим тя милому,
Та миленький далеко,
За трома горами зеленими,
За трома водами студеними.—

3. Пуста дѣвчина.

Дѣвчинонька водоў бродит,
Ноги ся бѣлѣют;
За неў ходит молод хлопець,
Смѣеся, регоче:
Броди, броди, дѣвчинонько,
Бодай мойоў бѣла!
Коб я знала и вѣдала,
Що я твоя бѣла,
Молоком-би ся вмивала,
Щоби бѣла бѣла,
Рожею-бим ся втерала,
Щоб рѣмяна бѣла,
Шоўком-би-ся вперезала,
Щоби тонка бѣла.

4. Дѣвчина лице миюча.

Дѣвчина си личко ѕмивала
И, миючи, к лицю говорила:
Коб я знала (личко моѥ, личко),
Що тя старый бѕде цюловати,
Пійшла-би я горою зеленоў,
Весь полин-бым по горѣ зібрала,
Из него-бим водѕ вицѣдила,
Милабим тя нею в кождий ранок;
Як стар поцѣлѕѥ, щобись гôркѥ бѕло. —
А коб знала (личко моѥ, личко),
Що тя молод бѕде цюловати,
Пійшла-бы я ѕ зѣльник зеленый,
Всю би рожѕ в зѣльникѕ зібрала,
Пак би з неѣ вицѣдила водѕ,
Милабим тя нею що заранье;
Щоб як поцюлѕѥ, молодомѕ пахло,
Щоб мѕ пахло и миленькье бѕло. —
Волю з молодим по горах ходити,
Як зо ст(а)рим по бѣломѕ дворѕ;
Волю з молодим на камени спати,
Як зо старим на мягенькым шоўкѕ.

5. Знатель.

Ой, дѣвчино, ой, Милѣна!
Сѣдай менѣ край колѣна;
Най ся люди не дивѕют
И мы знаѥм, де цюлѕют.
Межи очи ѕдовицѣ,
А дѣвчинѕ межи цицѣ.

6. Ангелчині ворота.

Високо ся сокол вивиў,
Вишѣ городѕ ворота;
Воротарка там ангелка,
Совцем головѕ завила,
Мѣсяцьом ся вперезала
И звѣздами заткала. —

7. Олень и Вила.

Пасе оленецъ траву на загірю,
День ся пасе, а другий горюе,
А за третимъ да горемъ горюе.
Питала го Вила из гори:
„Ой! оленче, лѣсогорске звѣре,
„яка тобѣ велика бѣдонька,
„що пасучи трави по загірю,
„день ся пасешъ, а другий горюешъ..

---

3. [З Франца Карпіньского.]

Тільки вже разів сопїнькі вертало,
Ясненьким світлом днину красило;
Но мому світлу щож то ся стало,
Що менї доси не зазоріло?

Вже й царинонька в гору ся взбила,
Росте і в колос буяє швидко
І ярина ся зазеленїла...
Моєй пшеницї не видко, не видко.

Соловій мило вже щекотає,
Птичок громада лїсних заграла;
Воздухом звінко жайворон співає;
Но моя птиця менїсь — не озвала.

Де поглянь, з землї цвіт прозябає
По завчерашній поводї;
В чудесні барви сь луг приберає;
Но мому цвітку щось годї — щось годї.

Докиж тя, доки, весно молити?
Присній на Галич лучи теплими
І чадам руским верни їх цвіти...
Верни їм пісни родимі. —

---

4. [Короледвірская Рукопись и Судъ Любушинъ. Думы и пѣснѝ старо-ческіи, на южно-руське нарѣчіе переложени М. Русланомъ Шашкевичемъ].

(2 а) Ольдрих и Болеслав.

— — — — — — ся в чорный лѣс
там, куда ся владики згорнули,
сѣм сих владик з вдалими громадьми.
з ним Вигонь Дуб туда бересь жарко
зо своєў громадоў темноў ночеў.
Той громады було на сто хлопа;
всѣ сто мали в похвах мечи остpі,
д мечам всѣ сто мали тверді щити,
до Вигоня в серцах тверду вѣру.
Серед лѣса к прикметам добили-сь,
подали си разом праві руки,
тихими словами говорили. —

Нічь переважила-сь, по вніўночи було
и д сѣдошарому посунула-сь заўтрю.
и рече Вигонь князю Ольдриху:
„Гой! ты чуєшь, велеславный княже!
Бог ти буйну ярость даў у всѣ сустави,
бог ти вложиў мудрость у голову буйну;
ты нас на злобні веди на Поляне!
Скажи, а пійдем и в лѣву и в праву,
хочь в перед, хочь в зад, у всѣ люті боѣ,
нуже, мужайте буйных сердц хоробрость!“

(2 б) Ой, та взяў прапорь князь в сильну руку:
„За моў, за моў хоробро на Полянів,
на Полянів, врагів землѣ нашой!“ —
Владик восѣм за ним ся горнуло,
з владиками триста й піўста воннів,
воннів превдалых туда,
де премного Полян сном ся розвалили.
на горѣ станули покрай лѣса.
Ой, вся Прага моўчит в ранѣшнім спаню.
Волтава ся дымит в ранѣшнѣй мрацѣ,
за Прагоў просинюют ся горы,
за горами сѣрый востік маячѣє.

З горы долѣв! — тихо, тихомирно!
В тихой Празѣ вкрадьце ся укрыли,
все оружьє в полѣ огорнули. —

Иде пастух пораньом шареньким,
Кличе, воріт щоб му отчинити.
Чує сторожа кликаньє скотареве,
Через Волтаву ворота відсунуў.
На міст вступиў пастух и затрубиў грімко.
Скочиў князь на міст, сѣм владик за ним,
всякій чвалає из людьми своими,
стали громко бити тарабани,
трубы глітні сильно заѣвонили,
громады на мостѣ хоругвы встромили,
под их тягаром весь міст иструсиў-ся. —

Страх удариў на всѣ на Поляне.
Ой, Поляне за оружо хаплют,
Ой, владики сѣкут, сѣкут люто!
Ой, Поляне скачут сюда, туда,
на глум д воротам перекопів,
дальше й дальше перед сильноў сѣчеў.

(3 а) Ай, звитяга богом нам подана!
Встало одно сонце на все небо,
Опадом встаў над всьоў землеў Ярмір.
Радость всьою Прагою рознеслась,
Рознесла ся радость в коло Прагы,
Розлягла-ся радость по всей земли,
По всей земли от радостной Прагы. —

(3 б) Германів Бенеш.

Ой, ты сонце, ой, сонѣчко!
Ты так жаліснепькіє,
Чому ты свѣтишь на нас,
На бѣдні люди?

Де князь, де люд нашь воѣвный?
К Отѣ далеко занят;
Кто нас ворогам видре,
сирото отчино?

Доўгим тягом нѣмцѣ тягнут,
А сут нѣмцѣ сасики,
Ог згорѣльских лѣсогор
в наші стороны.

Дайте, небожатка, дайте
Срѣбло, золото, ймѣнє,
Пак вам повижѣгают
Двори и хижи!

(4 а) И всьо нам повижѣгали,
Срѣбло, золото взяли
и, скот позаймавши,
Дальше идут к Троскам.

Нетужѣт, кметѣ, нетужѣт!
вже вам травиця встає,
так доўго топтана
чужим копитом.

Плетѣт вѣнцѣ з польовых цвѣтѣв
своєму спасителеви!
Царина ся зеленѣє,
всьо ся измѣнило.

Скоро всьо ся измѣнило.
Бачте! Германів Бенеш
там нарід в громаду зве
супротѣ сасам.

Сглотили ся сельскі люди
в лѣсѣ під грубоў-скалоў,
всякому цѣп оружо
супротѣ врагам.

Бенеш, Бенеш вперед ѣде,
За ним весь люд сердитый;
„Помста, помста!“... — кличе — „всѣм
сасам граблящим“...

Аж тут сердитощи стисли
Крутостю обѣ сторонѣ,
Збурило ся в утробах
роззлобленных мужів.

Розжарили-ся их очи
протѣ собѣ страшно,
встали кыѣ над кыѣ,
копьѣ над копьѣ.

(4 б) Сперли ся обѣ сторонѣ,
мовь бы лѣс валиў ся в лѣс,
Як лиск грома по небѣ,
Такій лиск мечів.

Удариў крик грозопосный,
Сполохаў весь звѣрь лѣсовый,
всѣ небесні лѣтала
аж по третѣй верх.

Розлѣгаѣсь провалами
от скальнатых лѣсогор,
то вдарь кыѣв, то мечів,
мовь стік дерев веточных.

Так стоят обѣ сторонѣ
Протѣ собѣ, негнучись,
Укрѣпившись на стопах,
на ногах запершись.

Обернуў-ся Бенеш горѣ,
кинуў мечем на право,
там ся горне сила.
кинуў на лѣво

И на лѣво хропе сила.
З відси на камѣнный лім,
из лому всьо камѣнѣ
на нѣмцѣ вергут.

Бой иде з горба в долину;
и узяў ся нѣмцѣв зойк
и взяў ся нѣмцѣв полох —
и побитѣ им. —

(5 а) Забой, Славой, Людѣк.

З чорно́-лѣса скала виступае,
на скалу сильный виступиў Забой,

землѣ на всѣ обзират стороны,
замутиў ся над всѣма землями
и застогнаў плачем голубиным.
Сидѣў доўго и доўго мутиў-ся
и схопиў-ся горѣ мовь-бы олѣнь,
долѣв лѣсом, доўго-пустым лѣсом
быстро спѣє от мужа до мужа
всеў волостеў, от сильного к сильну.
Тайно каже д всѣм слова короткі,
поклонит-ся богам,
відси к другим спѣє.

(5 б) И минуў день первый и минуў день вторый,
а як в третый луна в ночи була,
сняли ся мужи сюда в лѣс чорный,
к ним сюда Забой завѣў их у провал,
в найнижший провал глубокого лѣса.
Изступиў Забой ген долѣв найнижче,
взяў звенячі гуслы.

„Мужи братных сердец
И искренных очей!
з дола найнижче вам пѣю пѣсню,
иде з мого сердця из глубини сердця,
вгруженного в горю.

„Отець пійшоў к отцям
и лишиў дома свои дѣточки
и свои любицѣ. И не рѣк нѣкому:
„Бадю, промовляй к ним отецкими словы".

„И прийшоў чужий в дѣдину насильно
и чужими заповѣдаў словы
и, як дѣє-сь в чужій земли
від раня по вечерь, так було дѣяти
дѣткам и женам;
и єдну нам содругиню мати
по всей пути з весни по морану.

„И виганяў з гаѣв всѣ кругавцѣ,
и яки Боги в чужій волости,
тим ся тут кланяти и приноси нести.
несмѣли бити чолом перед Боги
нѣ в сумраки им ставляти ѣсти,

(6 а) де отец богам даваў поживу.
Куда к ним пѣснѣ хожуваў пѣти,
всѣ дерева зсѣкли
и всѣ боги розметали".

„Ой, ты, Забою, пѣєшь сердце к сердцю,
Пѣснь из серед горя яко Люмир,
що пронимаў словами и пѣньом
Вышеград и всѣ волости;
так ты мене и всѣх братѣй.
милуют Боги доброго пѣвця.
Пѣй, тобѣ ними дано
протѣ врагам в сердце".

Зрѣў Забой на Славоєві
розжарені очи
и пѣньом дальше пронимаў сердця:

„Два сыни, котрых голоси
проходили в муськи,
виходжували в лѣс;
там к мечам и бардицям
и к ощѣпам навчали руки.
тамка ся вкрывали и с роскошеў вертали-сь
и лишь им руки подоростали
и на супротѣв врагам их умы
и доростали братчики другі:
Гой! та вдарили всѣ на ворога,
Як небес буря була их крутость
и у села давный гаразд повернуў-ся".

Ай, скочили всѣ долѣв к Забою,
пресильными стискали рамены
и в грудей на груды усѣ клали руки,
мудро си слова к словам давали.
И поступала ніч ко досвѣту;
ой, по одному в провала вийшли,
д всѣм деревам всюда,
на всѣ стороны брали-ся лѣсом.

(6 б) И минуў день и минуў день вторый
и за третѣм днем лиш ся ніч затемнѣла,
браў ся Забой в лѣс, лѣсом за Забойом зборы

й браў ся Славой в лѣс, лѣсом за Славойом зборы.
всяк маў довѣру к воєводѣ,
всяк сердце на короля враждне,
всяк зброю на короля остру. —

„Ай, Славою брате, там к синьому верху!
верх той по над всѣ краѣны,
туда походом замѣрмо!
от верха д раньому сонцю,
тамка лѣс темен; тамка си подамо руцѣ
и я також туда пійду".

„Ой, Забою брате! чом наша має зброя
Лиш аж от верха лютитись круто?
відси буреў протѣ врагам королевым".
„Славою брате! коли гада стерти хочешь,
наступи му на голову, там голова єго".

Розступили-сь мужи лѣсом,
розступили-сь в лѣву, в праву,
туда тягли на Забоя слово,
онтуд в слово прудкого Славоя
лѣсів глубинами к синьому верху. —

И лишь було пяте сонце,
подали си пресильні руцѣ
и глянули лисѣми очами
на короля війска. —

„Исбити нам мусит Людѣк військо,
військо всьо під один ударь.
Гей, Людѣче, ты є роба над короля робы!
Скажи свому насильнику,
Що нам дымом всьо єго велѣнє".

И розлютиў ся Людѣк,
скликаў скорым голосом війска.
Підпебеса були поўні свѣтла,
поўно лиска од сонця в одсвѣтѣ
од війск королевих.
всѣ готові в поход ногоў
и рукоў к борбѣ на Людѣка сло́во.

(7 а) „Ой, Славою брате!
туда спѣй лисѣми скоки;
Я пійду в чоло на встрѣчу".

И вирваў-ся Забой в перед моў градобитіє;
и вирваў-ся Славой в бік моўбы градобитіє;
„Ой, брате! сѣ нам розтрѣскали боги,
сѣ нам дерева звалили,
сполошили з лѣсів кругавцѣ.
боги нам дают звитягу!"

Ой, та яркость Людѣком метнула
З многих врагів протѣ Забоєви.
И вдариў Забой з розгорѣлима очима
в Людька. Мѣрит дуб протѣ дуба,
видко з всього лѣса. Забой гнаў
над всѣ війска супротѣ Людѣка.

Вдариў Людѣк сильным мечем,
протяў три кожѣ на щитѣ.
И вдариў бардою Забой,
відскочиў хибкій Людѣк.
В дерево вгнаў барду,
на війско дерево скотилось
и до отцѣв одійшло их тридцят.

И злютиў ся Людѣк: „Ой, ты лютый звѣре!
ты великій гадів дивогляде,
мечем ся бори зо мною".

И махнуў Забой мечем,
кус щита врагови оттяў.
и витяг Людѣк мечь,
мечь ся сомкнуў по кожѣным щиту.
и запалились оба до бою,
вдарами всьо по собѣ посѣкли
и всьо кьрвлеў вкруг знурали
й кьрвлеў мужи их знурали
вколо них всюда в прелютѣй сѣчи.

Сонце клонилось з полудня,
а с полудня вже на піў ко вечеру;
и валено єще, нѣ сюда, нѣ туда уступлено
и валено тут и валено от Славоя тамка.

„Ой, ты враже, бѣс в тя!
Чому ты нашу кровь пієшь?“

(7 б) Вхопивъ Забой свою барду
и отскочивъ Людѣк.
и двиг Забой в гору бардицю
и верг ю за врагом.
летит барда, роскочивъ ся щит,
за щитом ся роскочили Людѣкові груды.
и злякла ся душа тяжкой бардицѣ,
барда й душу виперла
й занесла пять сяжнѣв гет у війско.

Страх врагам вигнаў из горла крики;
радость взвенѣла з уст війск забоєвих
и зайскрила-сь з радостных очей.

„Гой, брате! боги нас звитягоў дарили.
Роступи ся з вас один поўк в право й в лѣво.
Зо всѣх сторон сюда зведѣт конѣ,
кіньми заржит веськiй лѣс“.

„Забою брате! ты удалый льве;
непопускай! буреў в врагы!“

Гой, та отверг Забой щит
в руцѣ бардоў, а в другій мечем
так в поперек продер розвал у ворогах.
Прійшлось врагам рыдати, прійшлось им уступати.
Трус их гнаў из боѣща,
Страх з горлів видераў крики.

Кіньми рзає веськiй лѣс.
Нуже на конѣ, кіньми за врагом
всѣма волостьми: Несѣт, борзѣ конѣ,
в копитах нашу за ными крутость!“

Скокнули поўки на борзі конѣ
и скок и в скок за ворогом гнали,
вдаром за вдаром сыпали крутость
и рівню минали и лѣси и горы,
в право и в лѣво усе мчає в зад.

(8 а) Гуде рѣка дива,

валит-ся воўня за воўньоў,
гудѣло всьо війско скок у скок,
гналось всьо через рѣку борющу.
Воды ухватили чужих много
и на другий берег своих перенесли.

И над краями всюда в ширь и в ширь
Лютый яструб розпяў своѣ доўгі крыла,
Лѣтат быстро за птахом.
Забоєві війска в ширь ся розогнали,
всюда волостьми гнали люто за врагом,
всюда их били и допгали кіньми.
Ночеў при лунѣ за ними люто
и днем при сонци за ними люто
и знова темноў ночеў,
а за ночеў сѣдым раньом.

Гуде рѣка дива,
валит ся воўня за воўньоў
и гудѣло всьо війско скок у скок,
гналось всьо через рѣку борющу.
воды ухватили чужих много
й перенесли звѣстных на другий берег.

„Тамка к синым горам,
там добурит наша пімста“.

„Ой, Забою Брате!
вже нам не далеко горы,
вже лишь врагів купка
и сѣ жялостиво просят!“ —

„Поверинѣм крайнами, туда ты,
Я туда згубить всьо королеве“.

Вѣтер бурит землями,
войска бурят землями,
ой, землями в лѣво, в право,
всюда ширят войска силу
в радостнѣй глотѣ.

(8 б) „Ой, брате, ген синый верх!
боги нас тамка звитягоў дарили.
тамка и душ много линяє
сюда, туда по деревях.

боят ся их птахи и полохлив звѣрь,
ино совы не боят-ся.
Там к верху погребсти мершу,
дать богам приносы
и тамка богам спасам
дать много обѣтнѣ,
Им голосить слова милі
и им оружьє врагів побитых.

(9 а) Честмір и Власлав.

Неклан каже к войнѣ стати,
каже князевими словы
протѣ Власлава.
Встали війска, к войнѣ встали,
встали на слова князеві
протѣ Власлава.
Вичиняў-ся Власлав князь
побѣдою над Некланом,
над славным князем.
и пускаў мечь и огонь
У некланові землѣ
и даваў за грабѣжливыми
війск своих мечами
Некланови догану.

„В бой, Чмире, веди ми сборы!
Гороѣжно нас визиват
надутый Власлав“. —

И встаў Чмир и врадуваў-ся,
радостно зняў свій чорный щит
двозубый и зняў зо щитом
барду й непроймливий шолом.
Под всѣ дерева
Зложиў богам приносы.

(9 б) Буйно кликнуў Чмир на війска.
Борзо в ряды идут війска,
Тягнут перед сонцем, зорями
и тягнули весь день тай по сонцю

тамтуда к горбови. —
Ой! валят ся по селах дымове!
и по селах стогнанє
в жалостных голосах.

„Кто вижѣг села? и
кто розплакаў голоси ваші, кто?
Власлав?
послѣдне будь єго враждованє!
помсту и погибель
війска мои нань несут“.

Отвѣчали Чмиру воєводѣ:
„Крувой, гидкій Крувой
повідганяў стада
и здѣлаў по селах
горе огнем и мечем.
Що лишь знадобливе,
стерла єго крута злоба
и займиў нам воєводу“.

И злютиў ся Чмир на Крувоя;
из широких грудей
злоба му ся розкѣпѣла
по всѣх суставах.

„Воини! — мовит, — взаўтра рано
розжаримо всю лютость.
Ўгодѣте попылым ставам“.

Стоят горы в право,
стоят в лѣво горы,
а на их вершки на высокі
позират сонѣнько ясне.
Горами тут відтам,
горами там відсе
тягне війско, в собѣ несе борбу.

Ой там к городу, на скалѣ к городу,
тамка, де Крувой войміра вязит
и єго дочку красну,
що ю имиў в густѣм лѣсѣ,
тамка під сѣдоў скалоў
и зганьбиў Неклана князя.

(10 a) Крувой Неклану обѣцяў вѣру
и подаў вѣрню руку,
однак тым голосом, тоў рукоў
навѣў бѣду на народ.
Гой нуже к вишню городу,
гой к городу течѣт, воини.

И розярили-ся війска
и д городу горнули-сь
на слово вдалого Чміра.
Казаўбысь, градові хмары.
Передні ся вкрыли щит на щит,
на копѣях задні запирались
и на деревах в поперед засаденых.
И виж по над вершину лѣса
дренкотали их мечи у город,
бѣснились протѣ мечам,
З города сѣкучим. —

Реваў на градѣ Крувой ревом быка,
реваў хоробрость у свои люде
и мечь его падаў на Пражаны;
як дерево зо скали по горах
много крепких валит дубів,
так к городу ся зглотило
Неклановых війск много. —

Велѣв Чмір взаду вдарити на город,
велѣў з чола остріг перескочити.
Ой тут деревя высокоростле
в густотѣ під скалою
приклонили к твердій стѣнѣ,
по деревлю щоб валить колоды
по над голови воннів.
Та під ними с переду стануло сильных,
муж ся мужа тикаў один друга
широкими плечима.
Деревя вложили поперек на барки
и ужьем их по здоўжь прикрѣпили
и поставили край себе ратища.
И скочили мужи на деревя,

по раменах копѣ розложили,
прикрутивши ужьем.
Скочиў ряд третых на вторый,
четвертых на третый
(10 б) и пятых аж ид верху города:
відкиль мечи лискались,
відкиль стрѣли шипѣли,
відкиль хропѣли колоды валящі.

Гой! пруд Пражанів через остріг рвеся,
Захватиў всю силу в тверд городѣ.

Вийди, Войміре, вийди з милою дочкою,
вийди з вежи в миленькіе заранє
там на скалу, на скалѣ увидишь
скьрвленного Крувоя під сокироў мстивоў.

Вийшоў Воймір в благодѣйне ранє,
Вийшоў с свойоў дочкоў краснотворноў
и взрѣў скьрвленного врага Крувоя.
И послаў Чмір полон назад людем;
красна дѣва с полоном вернулась.
И хтѣў Воймір богам приносы вчинити
в сесѣм мѣстцѣ, в сесѣм кроку сонця.

„Нуже, Войміре“, — правит му Честмір,
наші кроки стают походити
Власлава, погоди богам в службѣ,
хтят богове Власлава стоптати.
Коли сонце ступит на полудне,
нам станути, от, на сесѣм мѣстцѣ,
де звитягоў голос війск зголосит.
Бачь! от зброя врага твого, ходи!“

Врадуваў ся Воймір вельми, вельми,
кликнуў во скали голосом громким у лѣс,
з сильного горла к богам так кличе:
„Не яртесь, боги, на слугу свого,
що не палит треб при днешнѣм сонцѣ!“

„Принос богам доўжный, — мовит Честмір —
а теперь нам на врага поспѣти.
Теперь усядь ты на борзі конѣ,
пролети лѣси олѣнѣм скоком

там в дуброву, там край пути камѣнь
богам влюбленный, на єго верху
принеси богам, богам ти спасам
за звитягу тамту и будущу.
Заким ся оглянем, що сонце ступило
на высоту небес, станешь там на мѣстцѣ;
(11 a) а зак сонце ступит вторым кроком
и третым кроком
над вершини лѣса, дойдут війска тамка,
де в стоўпах дымовых принос твій повѣє.
и поклонит ся всьо військо, туда йдучи. —

И усѣў Воймір на борзі конѣ,
лѣси пролетѣў олѣнѣм скоком
там в дуброву, д скалѣ при дорозѣ;
на версѣ скалы зажѣг приносы
богам своим спасам
за звитягу першу и будущу.
Принѣс им коровицю буйну,
Шерсть на нѣ ся лискала червена,
Сю ялівку купив у скотарів
там в долинѣ у травѣ высокій,
даў за ню коня с уздою.

Палахкотѣў принос, приближались війска
к провалу; из провала горѣ в дуброву
глітным криком огорнені воини
идут по одному, несучи оружіє.
Всякій, йдучи, край приноса богам славу голосит
и, минаючи, не нехаў голосити.
Лишь доходили послѣдніи війска,
скочиў Воймір на скорого коня,
наложиў тоўсті лопатки й послѣдки
шести комонникам за військом.

Ишли війска всѣми кроками сонця
аж під сонця полудне.
Там на рівнотѣ ждаў их воєвный Власлав,
от лѣса до лѣса стоит єго сила,
стоит сила пятичи більша Пражан.
Йко з хмар, з ней прошибались крики,
бреханіє псів лаѣ превеликой. —

„Тяжко нам боротись с тими враги;
кий палицѣ мало коли здержит".
Такто Воймір; — рѣк му на се Честмір:

„Мудро се потайно говорити,
премудро ся приладити на все.
На що чолом протѣ скали перти?
Зманит лисиця ярглавого тура.
Тут Влаславу з горы нас видѣти,
борзо долѣв в коло верха сего
щоб в зад взялись, що були передні,
и так сподом горы опадным походом".

(11 б) И се здѣяв Воймір и Чмір здѣяў.
И горнулись війска в коло горы
и горнулись війска девятичи.
Так врагам свои числа змножили
и так врагам страху підмножили.
Розступилися по нижнѣм хащю,
щоб лискала зброя врагам в очи.

Була гора напоўнена лиском;
прем удариў со заступом Честмір, —
маў сей заступ многі поўки чтыры. —
С ним з затѣнків лѣса Трус удариў,
Трус насѣв врагам на многі війска,
взад, взад страх на них зо всего лѣса;
розпѣрнули-сь ряди сюда, туда. —

Ой, ревѣў лѣс из провала ревом,
мов-бы горы боролись с горами
й все деревя в себе изломили.
И вискочиў Власлав протѣ Чміру
и вирваў-ся Чмір протѣ Власлава
у сѣчь люту, за ударом ударь,
зверг Власлава долѣв.

Власлав страшно по земли качаєсь
и в бік и в зад и встати му годѣ;
и в ніч чорну рвала го Морена,
кровь кипѣла з дужого Власлава,
в сиру текла землю по травѣ зеленѣй.
А й зревучой губы душа вийшла,
злинула на деръво, а по деръвю

сюда, туда, док мертвець неженный.

Улякли ся, що з Власлáвом були,
и втѣкали горѣ стороною
відси перед Чміра оком вкрадьце,
Перед Чміром власлáвоубийцьом.

Зазвенѣла звитяга в Неклана
радостне ухо й блиснула корысть
Некланову радостному оку. —

(12 a) Людиша и Любор.

Слухайте, старі и молоді,
о сѣданю и о борбах.

Буваў колись князь Залабскій,
князь богатый, славный, добрый;
тот маў дочку одиницю,
ємý и всѣм дуже милу.
Та дочь на див гарна була,
тѣла красно уростлого,
лице мала над всьо бѣле,
румѣньцѣ на лицѣх цвѣли;
очи моў-бы небо ясні,
а по єѣ бѣлой шыѣ
розвѣває золот волос,
скудерленый у перстенцѣ.

Та князь колись велѣў послу,
щоб ся пани всѣ згорнули
у город на пир великій.
И настаў день встановленый,
всѣ ся пани тут згорнули
з дальных сторон и волостей
на сей пир у город князя.

Взвенѣў гоміт труб и котлів.
До князя пани ся горнут,
князеви ся поклонили
и княгини й дочцѣ гарнѣй

По за доўгі столи сѣли
по родови свому всякій
и нанесли ѣди з дика
и носили питіє з меду;
було глітне пированіє,
було славне пированіє,
розступилась сила в стаки,
розступилась в умы крѣпость.

(12 б) Рече князь панам в ту добу:
„Мужи, не буде вам тайно,
з яких причин прибулисте.
статні мужи, хочу знати,
котрі з вас ми найвгоднѣйші.
Мудро в мирѣ борбы ждати;
всѣгда нѣмцѣ нам сусѣди". —

Так Князь: тишинь ся прорвала.
З за столів панове встали,
князеви ся поклонили
и княгини й дочцѣ гарной.

Кітли, трубы знова чути;
всѣ ся строят до сѣданя.
Перед замком в ширѣй луцѣ
виж на краснѣй паволоцѣ
Сидѣў князь зо старостами
и княгиня з землянками
и Людиша с дѣвицями. —

Каже князь д своим землянам:
„Кому в перед пійти в борбу,
того я князь сам встановлю".
И вказаў князь на Стрѣбора,
Стрѣбор зове Людислава.
Гнет оба на коцѣ сѣли
и ратища взяли острі,
прудко протѣ собѣ гнали.
Доўго за спіл ся водили,
аж ратища изломали.
И так обидва исхляли,
оба з мѣстця виступили.

мовит князь д своим землянам:

„Кто пійтиме вторый в борбу,
щоб княгиня встановила“. —
А княгиня на Серпоша,
Серпош зове Спитибора.
И ўсѣли оба на конѣ
и ратища взяли острі.
И гнау Серпош в Спитибора,
з твердого сѣдла го випер,
сам из коня верг ся митью.
Тут оба мечів добули,
раз за разом в чорні щити,
прхнут ѣскры з чорных щитѣв.
Усѣк Серпоша Спитибор,
Паў к холоднѣй земли Серпош;
и так обидва исхляли,
оба з мѣстця виступили. —

(13 a) Каже князь д своим землянам:
„хто йме третѣй у боротьбу,
щоб Людиша встановила“.
Любора Княгівна вкаже,
Любор зове Болеміра.
И всѣли оба на конѣ
и ратища взяли острі,
мѣтко в загороду гнались,
протѣ себе замѣрили-сь,
вдарили ся ратищами.
Болемір з коня ся котит. —
щит му залетѣў даяеко, —
винесли го хлопцѣ з мѣстця. —

Любор кличе на Рубоша,
Гнет на коня Рубош скочит,
шпарко жене на Любора,
протяў Любор мечем копю,
крѣпко в шалом раз удариў;
упаў з коня на взнак Рубош,
винесли го хлопцѣ з мѣстця.

Любор кличе на земляне:
„Хто ся хоче зо мноў брати,
тому сюда в загороду“.
И буў говор меж панами;

Любор ждає в загородѣ.
Здеслав двиг ратище доуге,
на ратищу тура главу,
гайт на коня ярбуйного
и гордими кликнуў словы:
„Дивого вбиў прадѣд тура,
Отец вигнаў нѣмцѣв сборы,
Скушай Любор му хоробрость".
И тут протѣ себе гнали,
головами в себе трѣсли
тай оба з коней изпали.
всейчас тут мечів добули
и на пійшки ся бороли,
крѣпко мечѣма махали,
вколо вдари розлягались.
(13 б) Любор прибочиў ко нему,
мечем усѣк в шалом круто,
роспр(и)с шалом на два кусиѣ,
мечем у мечь вдариў сильно,
вилетѣў мечь з загороды;
а Здеслав упаў на землю.

Любора обключит панство
и ведут го перед князя,
княгиню й перед Людишу.
Людиша му вѣнец вскладат,
вѣнец з листя дубового.

(14 а) Ярослав.

Звѣщаю вам повѣсть многославну
О великих борбах, лютых боях;
Кмѣтуйте и весь ум свой збирайте,
Кмѣтуйте, а дивная вам чути!

В волости, де Оломуц царствує,
Зводит сѧ там гора невысока,
Невысока на имя Гостайнів;
Мати Божа чуда тамка творит.

Доуго землѣ наші в мирѣ були,

Доўго гаразд цвѣў помеж міряны,
Но от всхода в землях буря встала,
Встала про дочь татарского хама,
Що хрестянскі люде про камѣньє,
Про золото и перли забили.

(14 б) Красна Кубляѣвна яко луна,
Що сут землѣ на западѣ, вчула,
И в сѣх землях жиє много люда.
Брала-сь спознать чужі поведѣнки.
Десять скачут на ноги молодцѣв
И двѣ дѣьѣ ко проводу єѣ.
Нагорнули, чого треба було,
Повсѣдали всѣ на борзі конѣ
И брали сѧ, куда сонце спѣє.

Яко зоря на заранцѣ сяє,
Коли по над мрачні лѣси зійде;
Так дочь сеся Кубляєва хама
Рідноў красоў и стрійноў сіяла.
Огорнена вся в золотоголовльє,
Шыю, нѣдра прогалені мала,
Вѣнчана камѣньом и жемчугоў.

Чудовали-сь нѣмцѣ такій красѣ,
Завидѣли дуже ѣй богатству,
Стерегли ѣй пути и дороги,
Випали на ню меж деревами,
Забили ю и взяли имѣ(н)ьє.

Лиш се зачуў Кубляй, хам татарскій,
Що ся стало з дорогоў дочкою,
Зобраў війска зо всѣх сторон ширых,
Тягне з війском, куда сонце спѣє.

(15 а) На западѣ се королѣ вчули,
Що хам спѣє к сторонам их людным,
Споўчили-сѧ один ко другому
И зобрали превеликьє війско
И тягнули полем протѣв нему.
На великой рівнѣ стаборились,
Стаборили-сь и хама зьде ждали.

Кубляй каже усѣм чародѣєм,
Вѣщунам, звѣздарам и знахурам,

Абы звѣстили, добре погадавши,
Якій конец взяти-мут боротьбы.
Зібрали сѧ упрем чародѣѣ,
Вѣщуни, звѣздарѣ и знахури,
На два боки кругом розступились
И трость чорну поздоўж положили,
Розчѣпивши на двѣ половицѣ;
Первѣй Кубляй имя нарядили,
Королѣв пак другой имя дали,
Слови над сим спѣвнули ветхими.
Стали трости сполу воѣвати
И трость Кубляєва витяжила.
Зрадувалась всего люда множѣнь,
Всякій тече борзо д своим конѣм
И в рядѝ ся поставила війска.

Анѣ раду радили Христяне,
В ряди поган без памяти гнали,
С такоў бутоў, яку силу мали.
Тут бой первий вдариў у громаду;
Мовь з хмар повинь задожчѣли стрѣли,
Ломіт ратищ мовьбы рахкот грома,
Блескіт мечів яко огонь моўнѣ.
Силоў обѣ сторони ярбуйноў,
Одна другій не дасть поступити.

Множѣнь Хрестян вже поганів гнала
И вже-бы их перемогли були,
Кобъ не прийшли знова чародѣѣ,
Принѣсши ті трости розчѣплені.
(15 б) Татаре ся вельми запалили,
На Хрестяне ударили люто,
Так их круто вперед себе гнали,
Же их перхли мовь-бы звѣрь пудливый.
Тут щит лежит, дорогий тут шалом,
Тут в стременах кінь рве воєводу,
Тут сей дармо жене у Татары,
Онде просит, пробог! милосердя.

Татаре то так ся розжарили,
На Хрестяне дачь вложили многу,
Два під себе взяли королѣвства,
Старый Кыѣв, просторон Новгород.

Скорѣ в землях розносит сѧ горе,
По всѣх землях люд сбирати станут,
Поставили чтыры многі війска,
Поновили с Татарами вражду.

Гнулись Татаре в праву сторону,
Як чорна хмара, що грозит градом
Позасипати царины ўродні,
Такій рій чутный буў из далека.

Упрем Угры в сотницѣ зглотили-сь,
Впрем оружні с ними сѧ срѣтили,
Лишь на дармо хоробрость и вдалость,
На дармо ся дерзко запирали;
В серед рядів вгнали-ся татаре,
Розперхнули всѣ их многі війска,
Сполонили всьо, що в земли було. —

Всѣ Хрестяны минула надѣя,
Було горе гірше всего горя.
Помолились Богу жялісливе,
Щоб спасаў их від татар злобливых. —

„Ой, стань в гнѣвѣ своим, о Господи!
Спасай от враг, спасай нас гоненых!
Душу нашу хтят потолочити,
Як звѣрь вівцѣ, тѣсно обключивши“.

(16 a) Первый бой нам втрачен, втрачен вторый,
Татаре ся в Польшѣ розложили,
Ближче й ближчъ всѣ села сполонили,
Продерли ся люто к Оломуцу.
Бѣда тужя стала по краѣнах,
Невстояло-сь нич перед поганым.

Бороли-сь день, бороли-сь день вторый,
Нѣкуда ся не клонит звитяга.
Ой, та множѣнь татар розмножила-сь,
Як ся множит в осѣнь тьма вечерня.
А в повини серед Татар лютых
Холѣбало-сь війско Хрестіянів,
Насильно-ся к сему горбку дручи,
На нѣмж мати Божа чуда творит.

Нуже, братя! нуже! Внеслав кличе,
У срѣбельный щит мечем удариў

И хоругвой над головоў точит.
Мужают-ся всѣ, в татары рвут-ся,
Избили-ся в одну силу сильну,
Вирвали-ся, мовь огонь из землѣ,
З меж Татарів премнога д горбкови.
Горбком горѣ взадными кроками;
На підгорбю в ширь ся розступили,
У гран острый звузили-ся сподом,
В право, в лѣво покрыли ся щитьми,
На рамена вклали острѣ копьѣ,
Другі первым, а пак другим третѣ.
Тут стрѣл хмары з гори на Татары.
В тѣм ніч темна засунула землю,
Розвалила-сь из землѣ до облак,
Заступила очи розжарені
Протѣв собѣ Хрестян и Татарів.
Вергут наспы в густѣй тмѣ Хрестяне,
Наспы в коло верха обкопані. —

Лишь на всходѣ рано починалось,
Издвигнуў-ся веській врагів табор.
Табор сей буў кругом горба страшный
В таку далѣнь, що й незаглянути.
(16 б) На борзых тут конех лиш шептѣли,
Настромлені на копьях несучи
Хрестян главы горѣ к шятру хама.

Тут зглотила-сь множѣнь в одну силу;
Всѣ в сторону одну замѣрили
И горѣ під горб ся мѣтко мчали
И скричали криком над все страшным,
Аж ся горы, доли розлягали.

Вкруг на наспах Хрестяне стояли;
Мати Божа дала им хоробрость.
Натягали борзо тугі луки
И махали сильно мечем острым
И татарам було уступати. —

Розяриў ся народ Татар лютых
И займиў ся хам их крутым гнѣвом.
Роступиў-ся в три струѣ весь табор,
Гнали трома струѣ під горб люто.

Дерев двадцят звалили Хрестяне,
Усѣ двадцят, що тамка стояли,
Покрай наспів сточили колоды.

Вже, вже в наспы Татаре ся гнали,
Ревли криком, аж в облаках страшно,
Вже ся ймали розкитати наспы;
З наспів дужі колоды звалені
Измязкали Татарів як черви,
Изтерли их в рівнотѣ ще дальше.
И ще доўго воѣвали круто,
Аж ніч темна конец боям ставит.

Ой, про-Бога! бачте! славный Внеслав,
Славный Внеслав зметен стрѣлоў з наспів!
Тут жяль крутый рваў им тужне сердце,
Шкварит круто люта жаждь им внутрьє,
Стлѣлим горлом вохку траву лижут.
Вечерь тихій пройшоў в ніч холодну,
В сѣре ранье ніч ся измѣнила,
А в таборѣ татар було тихо.

Під полудне день стаў ростлѣвати,
Лютоў жаждєў падали Хрестяне,
Випражені уста розтворяли,
Пѣли к Божой матери хропливо,
(17 a) К нѣй понылі обертали очи,
Жялісливо руки си ломали,
Тужно з землѣ в облаки глядали.

„Годѣ дальше жаждою тиратись,
Не мога нам про жаждь воѣвати;
Кому житьє, здоровлѣчко миле,
Тому ждати милости в Татарів“.
Так казали одні, так и другі:
Лютше жаждоў як мечем згибати,
Досыть буде воды нам в неволи.
Кликнуў Вестонь: „за мноў, кто так мыслит!
За мноў, за мноў, кого жажда мучит!“

Тут Вратислав ярым туром скочит,
Вестоня за сильні схватаў руки:
„Що! — ты зрадо, скверно хрестян вѣчна,
В гибель вергчи хочешь добрі люде?

Хвально ждати милости от Бога,
Не в неволи от дивих Татарів. —
Сами, братя, не спѣйте в погибель!
Найлютѣйшій жар-єсмо стерпѣли,
Бог крѣпивъ нас в горяче полудне;
Надѣючим Бог нам пришле поміч.
Стыдайте-ся, мужи, такой мови,
Сли хочете звати-сь витязями.
Як погинем на сем горбѣ жаждоу,
Смерть та буде Богом намѣрена;
Як ся здамо мечам врагів наших,
Сами вражду над собою здѣем.
Господеви мерзка є неволя,
Грѣх самохіть в ярмо шыю дати.
За миоу ходѣт, мужи! кто так мыслит,
За миоу д престолу матери божой!“

За ним множѣнь к святому йде храму.
„В своим гнѣвѣ стань, о Господине,
По над враги двигни нас в краѣнах,
Чуй голоси, що до Тебе кличут!
Обключені єсмо лютым врагом,
Спасай от татар, круто нас обсѣвших,
Дай утробам нашим відвологу;
Принос тобѣ дамо гласоносный,
В землях наших изтирай вороги,
Изгладь по вѣк и по вѣков вѣки“. —

(17 б) Ой, бачь! хмарка на згорѣлым небѣ!
Дунуў вѣтер, гром загудѣў страшный,
Хмарило-ся тучеў по всѣм небѣ,
Раз в раз моўнѣ бют в татар намети,
Пролив многий зживиў потѣк горба.

Пройшла буря. — Війска в ряди-сь горнут
Зо всѣх сторон, зо всѣх краѣв землѣ,
Дъ Оломуцу вѣют их коругви.
Тяжкі мечи по боках им висят,
Поўні тули рахкотят на плечах,
Ясні шаломи на буйных главах,
А под ними шпаркі грают конѣ.

Лѣсові роги громко зазвонили,

Вдарили гуки брящных тарабанів.
Сперли ся обѣ сторонѣ упремо,
А от пороху тумани ся звели
И послѣднѣйша крута була борба.
А мечів острых трѣск настаў и дренкіт,
а стрѣл каляных страшный настаў шипіт
И ратищ ломіт, рахкот быстрых копьёй;
Було колотьє и рубанье було,
Було хлипанье й радованье було.
Кровь ся валила, мовь дождеві струѣ,
Мерши лежяло, як дерева в лѣсѣ.
Голова сему в двоє розколена,
а тому руцѣ обѣ обсѣчені,
Тот ся из коня чрез другого котит,
Тот ся розѣвши ворога молотит,
Мовь люта буря по скалах деревья.
Тому мечь вгнаў-ся аж по держак в сердце,
А сему стриже враг Татарин ухо. —

Угу! буў рев, буў войк жалісливый!
Утѣкати почали Хрестяне,
Татаре их лютым давом гнати.

Гой! та Ярослав летит як орел!
Тверда крыця та на сильных персех,
Під крыцею хоробрость и вдалость,
Під шаломом многобыстра мудрость,
(18 а) Ярость з жарких палахкотит очей.
Розлюченый гнаў мовь лев драчливый,
Як придасть-ся теплу кровь узрѣти,
Коли жене пострѣлен за ловцем;
Так злютивши-сь сей бьє на Татары.

Чехи за ним мовь бы градобитье.
Вдариў круто на Кубляевича,
Многолюта взяла ся боротьба.
Вдарили-ся оба ратищами,
Оба с трѣском зломили великим.
Съ конем в кърви знуряный Ярослав
Захватиў мечем Кубляевича,
От рамена вкосом прогнав вижку;
Аж без духа упаў межи мертвих.
Зарахкотѣў над ним тулец з луком.

Ужах-ся весь нарід татар лютых,
Сяжнодоўгі вілметнуў ратища
и пиловаў, хто вдаў втечи скоро.
И спасла-ся Гана татар вражих. —

(19a) ПѢСЕНЬКИ.

Збигонь.

Полѣтує голуб з дерева на дерѣво,
Гуде жяліснепько горе всьому лѣсу:
„Ой, ты лѣсе ширый! лѣтаў я тобою
с дорогоў голубкоў, с милоў, премиленькоў.
Ой, а злобный Збигонь захватиў голубку
и занѣс у город, ах, у твердый город.

Гей, ходиў молодец вкруг твердо-города,
вздохаў жялостиво за дорогоў милоў.
От города к скалѣ, на скалѣ усѣў си,
сидѣв зажурившись, з нѣмим мовчаў лѣсом.

И прилетѣў голуб, гуде жяліснепько.
Подвѣў головоньку молодец и каже:

„Ты сумный голубче! сумно ти самому.
Чи тобѣ кругавець вхопиў подружечку?
Ты, Збигоню, тамка на тѣм тверд-городѣ,
ты ухватиў мою дорогу миленьку
и занѣс у город, ой, у тверд у город!
Голубче, ты буў-бысь с кругавцем бороў-ся,
кобы в тебе було удатное сердце;
буў-бысь кругавцеви видер сву дорогу,
кобы в тебе були драві острі єми;
тыбысь буў погубиў кругавця злобного,
кобы ти буў твердый мясожравый зюбец".

Нуж, сумный молодче, жени на Збигоня!
В тобѣ преудале на ворога сердце,
в тебе протѣ нему зброя крѣпка остра,
в тебе му в голову тяжкая бардиця.

Мѣтью молодец долѣв, — долѣ темным лѣсом.
Взяў на себе зброю й на рамена барду,
Спѣє лѣсом темным к городу твердому.
Стаў у тверд-го́рода,
ночѣ, — всюда темно, —
(19 б) тоўк пястуком сильным.
„Кто там?“ — слова з замку. —
„То я ловец блудный“. —
Розверлись ворота.
Тоўк пястуком сильным;
Розверли ся вторі.
„Де владика Збигонь?“ —
„За великоў свѣтлицеў“.
Там Збигонь збиточный, там плаче дѣвиця.
„Гей, отчини ловцю!“
Не отчинив Збигонь. И розбиў бардицеў
двери дуж молодец и розбиў бардицеў
Голову Збигоня. Всюда бѣгаў замком
и всьо потоўк в замку. В своєй красной дѣви
лежаў до розсвѣта. —
Прийшло ранне сонце верх дерев у город,
прійшла нова радость в молодецькіє сердце,
що сву красну дѣву держит в руках сильных.
„Чия то голубка?“
„Ухватиў ю Збигонь,
як мене тут вязниў,
так ю в тверд-городѣ“.
„В лѣси з тверд города!“
В лѣси полетѣла и туда лѣтала
и сюда лѣтала, з дерева на деръво
во своим голубцем, с голубцем сипляла
на однѣй рокити.
Зрадовала сь дѣва во своим молодцем,
ходит сюда, туда, всюда, куда схоче,
з миленьким сипляла на однѣй постѣльцѣ.

(20 а) **К и т и ц я.**

Вѣє вѣтронько з лѣсів князевых;
бѣжит миленька ко потоку.

В ковані вѣдра черпле водицю,
водою к дѣвѣ плине китиця.
кита пахнюща з рож и фіяўків,
яла ся дѣва киту ловити;
пала, ой! пала в студену воду.
Кобым вѣдала, китице красна,
Кто тя в порхоньку насадиў землю;
томубых дала золотый перстень.
Кобым вѣдала, китице красна,
кто тебе ликом звязаў мягеньким;
томубым дала з косы иглицю.
Кобым вѣдала, китице красна,
кто тя студеноў пустаў водицеў;
томубых дала вѣнец з головки.

(20 б) Ягоды.

Пійшла мила на ягоды
в зелену дуброву,
задерла си острим терньем
ножечку бѣленьку.
Неможе моя миленька
на піжку ступити.
Ой, ты, терньє, остре терньє,
про щось біль вчинило?
за те будешь, остре терньє,
з бора виметено. —
Пожди, мила, в холодочку,
в зеленѣм борочку;
я побѣгну на лѣваду
по коня бѣлого.
Коничок ся на лѣвадѣ
в густѣй травѣ пасе,
моя мила в холодочку
на милого ждає.
Ялась дѣва жальковати
з тиченька в дубровѣ:
„Ой, що рѣче моя мати?
Я нещастна роба!“
„Всѣгда ми мовляла мати:

„Стережись молодцѣв!“
„Чом ся молодцѣв стерегчи,
коли добрі люде?“
Приѣхаў-ем на конику,
як снѣжок бѣленьким;
з коня-м скочиў, ввязаў на сук
за срѣбельну узду.
Дѣвча-м обняў, притис к сердцю
и цѣлуваў уста;
и забула красна дѣва
більный терн в поженьцѣ.
Голубили-смося, миловалисмо-ся,
над западом сонце.
„ѣдьмо, милый, борзѣ домів,
сонѣнько нам зайде!“
Борзом скочиў на коника,
як снѣжок бѣлого,
и на руцѣ-м взяў миленьку,
з неў домів поѣхаў.

(21 a) Олѣнь.

Бѣгаў Олѣнь по горах,
скакаў сторонами,
по горах, по долинах,
красні пароги носиў.
Красними парогами
густый лѣс продираў,
по лѣсѣ скакаў
легкими ногами.
Ой, та молодец по горах ходиў,
долинами ходиў у люті боѣ,
горду зброю на собѣ носиў,
твердоў збройоў глоты врагів розбиваў.
Нѣт вже молодця у горах!
Поскочиў нань люто лестный враг;
заскалиў очи злобоў розжарені,
вдариў тяжкоў бардоў в груды, —
застогнали сумно лѣси жалостливі; —
з молодця випер душу, душицю!

Сеся вилетѣла красным тяглим горлом,
з горла красними устами.
Ой, тут лежит, тепла кровь,
тече за душею, що злинула;
сира земля пьє кровцю горячу.
В кождой дѣвы було жалістненькіє сердце.
Лежит ледѣнь у земли холоднѣй,
на ледѣню лежит дубец, дуб,
роскладаєсь в суки ширше й ширше.
Ходит олѣнь с красними рогами
скаче на ногах на шпарких,
горѣ в листіє спинат тонкіє горло.
Злѣтают ся тоўпы быстрых кругавцѣв
з всього лѣса сюда на сей дуб;
усѣ покракуют на дубѣ:
„Паў молодец злобою врага!“
Всѣ дѣвы плакали молодця.

(21б) Р о ж а.

Ах, ты рожо, красна рожо!
Чомусь рано розцвила?
А, розцвивши, измерзла?
А, змерзнувши, вовяла?
А, вовявши, опала?
В вечѣр сидѣлам, сидѣлам доўго,
сидѣлам, аж куры запѣли;
нѣчо не моглам дождати-сь,
всѣ трѣски, скалки изжѣглам.
Вснулам, приснивў ми ся сон,
що менѣ небозѣ
на правѣй руцѣ из перста
золотый зволѣк ся перстень,
вилетѣў дорогий камѣнь.
Я камѣнця не найшла,
милого ся не дождала.

(22 а) Зазуля.

В ширым полю дубец стоит,
на дубѣ зазулиця.
Заковала, заплакала,
що не завсѣда весна.

Якбы стигло житце в полю,
слиб всѣгда весна була?
як яблуко в садѣ стиглоб,
слиб всѣгда лѣто було?

Якбы мерз у стозѣ колос,
слиб всѣгда осѣнь була?
Якбы дѣвѣ тяжко було,
слиб всѣгда сама була.

(22 б) Сирота.

Ах, вы лѣси, темні лѣси,
лѣси милетиньскі!
Чом вы ся зеленѣете
зимѣ, лѣтѣ рівно?
Радабы я не плакала,
не пудила сердцем;
Но скажѣте, добрі люде,
ктоб озьде неплакаў?
Де мій отец, отец милый? —
загребаный в ямѣ.
Де моя мати, добра мати?
трава на нѣй росте.
Нѣ ми брата, анѣ сестры,
милого ми взяли.

(23 а) Жяворонок.

Поле дѣва коноплѣ
у панским городѣ,
жяворонок питає сь,
прощо жялістненька.

Якбым могла рада бути?
малый жяворонче!
Милого ми займили
у камѣнный город.

Кобым я пѣрце мала,
листец бым писала;
ты, малый жяворонче,
тыбысь сним полетѣў.

Анѣ пѣрця, нѣ болонки,
щоб листец писати;
поздоровь милого пѣньом,
що тут горем нью! —

(23 б) Сойма.

(Сей кусник, видит-ся, є вломок пѣсни о Судѣ Любушинѣм).

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Всяк От своѣй челяди войводит,
мужи орут, жены шити шиют,
а умрели голова челяды,
дѣти всѣ имѣньом враз владнуют,
владику си вибравши з родины.
Сей на славні к добру ходит сойми,
ходит с кметьми, з ляхи й владиками.
Встали кмети, ляхи й владики,
похвалили по закону правду. —

(24 а) Любушин суд.

Ой, Волтаво, про що мутишь воду,
про що мутишь воду срѣбропѣну?
Чи тя люта розвоўнила буря,
тучу з небес зсыпавши широких,
гор зеленых сполокавши главы,
глин намивши золотопѣсочных?

Якже менѣ воды не мутити,
коли-сь сварят два родимі братя,

рідні братя за отця дѣдиц(і)во.
Дуже-сь сварят помежи собою,
Лютый Хрудош на крывѣй Отавѣ,
Отавѣ крывѣй золотоноши,
Хоробр Стаглав на студен Радбузѣ,
оба братя, оба Кленовичи,
Попеля Тетвы давного рода,
що с поўками прийшоў чеховими
через три рѣки в сѣ буйні землѣ.

Прилетѣла дружна ластовонька,
прилетѣла з над крывой Отавы,
на розложисте сѣла оконце,
в отцѣв золотѣм Любушинѣм дворѣ,
в отцѣв дворѣ святѣм Вышеградѣ;
горює и сумно нарѣкає.

Лишь се вчула сѣ сестра рідна,
рідна сестра в дворѣ Любушинѣм,
молит княгиню внутрь Вышеграда
перед воротьми встановить правду,
обох сѣ прикликати братей
и по закону их розсудити.

Каже княгиня виправить послы
по Зутослав знад бѣлой Любицѣ,
(24 б) куда красні дубровы ся стелят,
по Лютобор з горба Доброславска,
де Орлицю Лаба випиває,
Ратибора від гор Кърконошних,
Де Трут дуже люту сань умертвиў,
Радована з камѣнного моста,
Ярожира з бердів быстрорѣчных,
Стрезибора з над Сажавы ладной,
Самородa з над Мжи срѣброноши,
по всѣ кметѣ, лѣхи и владики,
по Хрудоша и Стаглава братей,
Сварящих-ся за схиды отцѣвски.

Лишь ся сняли Ляхи и владики
в Вышеградѣ (в столицѣ Любуши),
по родови веський свому стануў,
ступит княгиня в яснобѣлѣй рызѣ
на отецькій престіл в славнѣй соймѣ.

Двѣ премудрі виступили дѣвѣ,
вичувені в вѣщбах витязѣвских.
у одной сут дошки правдодатні,
мечь у другой, крывды караючий.
протѣв ним поломѣнь правдозвѣстна
и под ними вода святосудна.

З отцѣвского стола золотого
почала княгиня говорити:
„Мои кметѣ, ляхи и владики,
Сесю братем розсудѣте правду,
що ся вадят о спады отцѣвски,
о отеньки спады меж собою.
По закону богів вѣкожизных
обом в однѣй пробувати власти
або рівноў роздѣлитись мѣроў.
Мои кметѣ, ляхи и владики,
виповѣды мои осудѣте,
(25 a) Чи по вашому они роз-уму.
Сли не по вашой они сут гадцѣ,
встановѣте, якбы иншим чином
помирити сколоченных братей".

Склонили ся Ляхи и владики
и почяли с тиха говорити,
говорити с тиха меж собою,
и хвалити ея виповѣды.

Встаў Лютобор з Доброславска горба,
Яў такоє слово говорити:
„Славна княгине з отцѣвского стола,
из отцѣского стола золотого!
розмыслили мы твои виповѣды.
Сбери голоси по народу свому".
Судні дѣвы голоси сбирали,
в судину их святую сбирали
и дали их ляхам викликати.

Встаў Радован з камѣнного моста,
Яў голосів числа проглядати
и більшину прокликáти в народ,
в народ на сойм, зобран за для суда.

[„Оба рідні братя Клеповичи,

Рода давного Тетви Попеля,
Котрий прийшоў с поўки Чеховими
в сѣ дебелні землѣ чрез три рѣки —
Погодѣтся о отечні села,
там вам обом разом панувати.
Встануў Хрудошь від кривой Отави,
по утробѣ му ся жоўчь розлила —
Лютостю всѣ тряслися сустави,
Махнуў рукоў, ревнуў ярим туром:
„Горе птицям, сли в их гнѣздѣ змия,
(25 б) Горе мужам де жена владнує!
Мужу мужам владнувать подоба,
Первѣсткови спаль дати, се правда".
Встала Любуша з золотого стола,
Рече: Кмети, лехи и владики!
Чуѣте мою озьде поганьбу,
Судѣт сами по закону правду.
Вже небуду судити вам сварки,
Звольте мужу промеж собоў рівну,
щоб зелѣзом владнуваў над вами —
Рука дѣви слаба владнувати.
Встаў Ратибор від гор Корконоши,
взяў такоє слово говорити:
Нехвально нам правди йскати в Нѣмцѣв,
По закону правда внас святому,
Що ю наші принесли отцеве
в сѣ дебелні землѣ через три рѣки. —]

---

5. Частина поеми Сев. Гощиньского

„Zamek Kaniowski".

Dnia 14 stycznia jakaś ciężka tęsknica zasiadła me serce. Wiatr szumiał nad strzechą mej chaty... me okno..., w mych piersiach jeszcze bardziéj wichrzyło, zkąd poco i dla czego, niewiem, jakies myśli ociężałe przewlekały się nieładem przez mą duszę jak wpoł snieżne, w poł deszczowe chmury dnia tego — czasem mimowolnie zahomoniły usta moje notą dzikopłaczącą najczęsciej strojem dumki ruskiéj, bo ja je tak lubię, jak ziołka rosę. Pieszczoty niewinnej, miłej odwzajemniałem, ale tylko dla jej zaspokojenia. Dusza, serce, myśl, wszystko we mnie procz ciała czegoś innego pragnęło, wytężałem oko zaczémsiś obszerniejszém, większém, zaczémsiś wspanialszém, ale oraz cichszém i swobodniejszem;

— a najczęściéj konczyło się wszystko tuhą za Podlisiem, za tamtemi górami, za Taddeuszem. W tem zamąceniu moich myśli, moich życzeń i chęci uchwyciłem za Goszczyńskiego Zamek Kanio(w)ski, rozłozywszy, wpadłem na drugą strofę częsci trzeciej i jąłem się nagle powstałej we mnie mysli, przyznaję, że za smiałej i wyzszej nad moje siły, ducha ruskiego, wionącego w tem dziele, ująć w naczynie ruskie.

Коли и якто стала, незнати,
Могила в лѣсѣ густѣм дрѣмати.
Поросла мохом, над вершком горою
Збило ся гіля вкруг с обологою.
Гіля старого як свѣг старый дуба,
Що смѣєсь з громів и недолѣ зуба.
А дуб буў велит, виш золотой банѣ
Лаври печерской, кіевскои панѣ,
Що всѣм сестрицям своим перед водит;
Сей старец в хмарах головою бродит;
брат старший славной пущи Лебединa
пущ передвѣцьких найстарша дитина
як рідный батько степу не одному.
бо небес лютость не раз по над ньому
пересувалась — мовьбы тои неньки
Пѣсень, що дитинку хоче вколисати;
сердит ся нѣбы и знова пѣсеньки
Гомонит втиха, щоб дитя приспати.
Чи жаркьє лѣто страшні громы сѣє,
Чи сумна в мраках осѣнь буреў свисне,
Чи в лугах голихъ туга зима тисне,
Верх того дуба всѣгда зеленѣє.
Як витязя славы вѣнец зелененькій,
вѣнец вѣковъ мужа, що заснувъ в могилѣ
И, мысль свою в дуба красоту прибравши
И кровю своєю єго підолявши,
знова відродився у дубовѣй силѣ.

* * *

Сонный Небаба під ним спочиває.
Лѣжником в него моріг споловѣлый,
Стріп з галузя, пень порохнавый, бѣлый
Під головою, а думку співає
степовый выхорь, що лѣсами гонит,
а сторож вѣрный кінь ставлями звонит.
Згадок то мѣстце могила й дуб давный,

Казаўбысь, брате, що то витязь славный,
Що о ним думка Украйни голосит,
Котрого доси вкривала могила,
Явит ся явом, з могили ся взносит.
Така в ним краса, така величь, сила.
Ой, незавидуй козацькой дитинѣ
И єго снови в сей тяжкій годинѣ!
Глянь му на лице, як ся розбѣснила
Спутаных мыслей сердитая сила:
Вежа, здавалось, лиснула огнями,
На коня скочиў — тай за козаками.
Аж серед яру, щож єму ся дѣє,
Намѣст дружини воўків стадо шниє.
Орлика голос десь ген за горою...
Жене ид нему, свѣтло ще лискало...
То Ксеня в очи дивит ся грозою;
Воронів кілька в уха закракало.
Купався в потѣ; — вирватись силує.
Аж бачь! на прутѣ зелѣзнѣм гарцює.
Зжахнуўся, з ляку из сону порвався.
Когож то видит, хтож то показаўся?

* * *

Якийсь край него сидѣў си старенькій,
Сивый як голуб и тихомириенькій,
Де очи були, дивит ся ямками.
Єдну си ногу заложив на другу
И спер бандурку на своим колѣнѣ,
По струнах з лехка посуваў пальцями,
Зводиў на тямку старых думок тугу,
Дѣла и лѣта, що сплили не нынѣ.
Теперь Небабѣ не милѣ тѣ гостѣ.
До слѣпця скочиў и гукнуў зо злости:
„Гей, дѣду! кто ты? Якьє ти тут дѣло?
Насмѣшком звільна одповѣў дѣд смѣло:
„Лице ти мабуть дикьє, як и мова,
Що взяў ми очи, Богу буди слава.
Знов бренькаў струни, нерѣкши и слова,
Нѣбыто словом одним всего збуде.
„Смѣшком не збудешь, не марна то справа,
Бог тя тут принѣс, чорт тя не добуде!
Старче, мов! кто ты? що в сѣм лѣсѣ дѣешь?

А заким оком глянути успѣешь,
дужим медведем днему підхопиў ся.
Слѣпец не зляк ся, як перше, з вагою
Рѣк козакови: „Пусти! вірвешь струну!
Не купишь иншу, не купишь новую,
бачь, слѣпец темный я здороги збиў ся.
От не сердися дуже, без гуку, без стуку,
Колим не милый, зведи на дорогу.
Сли перепросишь, дась копѣйку вруку,
бачь, я не такій, я в бандурку труну
И на добранічь думку заспѣваю.
— Лихо, не слѣпец, я кличу, питаю,
А він байдуже, не одповѣдає,
А він як камѣнь з мѣстця недвигнуўся.
Думаў си козак; нищечки всмѣхнуўся,
Бо вже и лютость и гнѣв в ним притихає.
Чом, колись темный, самѣською лѣзаешь,
Провѣдниченька чомуж ти немаешь?
Уже легенькым спитаў-ся голосом.
Дѣд усмѣхнуў-ся; „ба!“ муркнуў під носом,
„Костур у мене, що в кого ратище,
Чи тихо в свѣтѣ, чи то вихорь свище,
Слота, погода, чи ніч, чи видненько,
Мать Русь перейду; він провідниченько.
А од Канева аж по саму Смѣлу
Всяку спізнаю під рукоў могилу,
Пиѣ при дорозѣ кождий в тямцѣ маю,
Під ногоў всяку верховину знаю. —
Нынѣ, відбившись від моєй дружини,
Заснуў-ем покрай лѣсовои тѣни.
Якьесь лукаве, зависливе лихо
Костур узяло, підкравши ся тихо.
Нѣщо казати, буў кован и стане
За добру шаблю. — Мій сердитый Пане,
Чи злість минула? грѣх доўго сердитись.
Пѣсьнь заспѣваю, — щоб нам помиритись.
Лишь си настрою д голоса пѣсеньки
Мою бандурку — знай, хочь пійду куда,
Хочь де повернусь, всюда, сыну, всюда
Мій старый голосъ и думки миленьки.

Пояснення Шашкевича.

Ст. 5. Погоня. Посля народної казки.
Ст. 9. Згадка. в. 5. Святовид, бог Славлян надлабских і надбальтицких, виображающий сонце.
— в. 6. Лаба, Albis fluvius.
— в. 7. Купайло, бог плодів земних. Опис обрядів Купайлових найдеш кромі иншихъ в Исторіи Малой Россіи Дм. Бантиш Каменского Ч. III, стр. 84 прим.
Ст. 10. в. 9. Лада, бог милости, ладу і женидби або весїля; доси у нас пісни весїльні зовут ся ладкання.
— в. 11. Коляда, бог миру і пированя.
— в. 13. Волтава, ріка у ческій земли, Moldau Fluß.
— в. 14. За княгинї Любуші споминают ся первий раз у Чехів desky prawdodatne, зри Kralodworsky rukopis: Saud Libušin.
— в. 16. Ярослав Володимирович (1019) зчинив зберку прав руских, знакому під іменем Правди рускої.
— в. 27. Люмир і Боян півцї стародавной Славлянщини; сей на Руси, той у Чехів, зри Слово о полку Игоря і Kralodworsky rukopis.
— в. 45. Преславні городи у Славлян над нинїшним морем Балтицким.
— в. 50. Твердогород, замок. — Приміри: Милятин, Гусятин, Рогатин, Чорнятин, Славетин і м. и.
— в. 52. Повідают люди, що Татари, вертаючи с полоняним міром у свійну, коли ставали на нічлїги, повязаним полонянцям лягали на ноги, щоб не повтїкали.
Ст. 22. Дѣвчина и рыба. в. 10. Будало у Сербів, наш брат би висказав: дурненький, дурноватий.
Ст. 25. Ольдрих и Болеслав. Єсть то, жялься! лишь зломок, може найхорошще зо всѣх сей рукописи висновапной пѣсни, голосящой прилучку з лѣта 1002 (посля Космаса дѣєписця Чеського) о вигоненю Ляхів из землѣ Ческой. —

Се основа зломка сего: Князь Ольдрих, Вигонь Дуб зо своими людьми и сѣм владиків зо своими в чорнѣм лѣсѣ, подавши си руки и порадившися, берутся перед досвѣтом к мѣсту Празѣ. Увидѣвши з горба, що Прага ще сном тиха пораненьким, під опанчами похо-

вавши броню, поступают в мѣсто. Тут один, за скотаря нарядившись, кличе ворот; отчинились ворота на рѣцѣ Волтавѣ; ступиў скотарь на міст и затрубиў; впрем за ним Князь з владиками скочили на міст, забубнили и затрубили гомітно. Страх удариў на Ляхи, хватают оружо и опирают-ся, однакож не встояли и взяли-ся утѣкати, а Яромір опадом стаў над радостними Чехами пановати. —

Ст. 26. Германів Бенеш. Нестало Перемишля Отокара II (1278). Тяжка недоля налягла на землю Ческую. З вражим сердцем и лютою рукою владнуваў брандебурскій Отто Доўгий, дѣвѣрь небіжчика Перемишля, у которого годуваў-ся сын его, сѣмолѣток (стрічка 5 и 6), зак на князя дорасте. Сердце залягла жяжда мѣсто своєго годованця сѣсти на престолѣ Ческом и запер вдову зо сыном у вязници в Бездѣжах. Вдалося матери втечи до Опавы, али нещастного сына заволѣк до Житави, лишивши намѣстником лукавого и ненасытного золотолюбця Епіскопа Ебергарда. Пропали тишина и гаразд. Здерли чужѣнцѣ и злупили всьо; вижѣгали хати, виганяли з питомой загороды, втоптали и втолочили царину и безчестили сквернымі сердцами и грабѣжливими руками святинѣ Господні. На такі кьрваві крывды розсердиў ся парід и стаў ся зводити. О таким зводѣ пѣє и сеся пѣснь. Згадавши пѣвец о многих и тяжких насильствах и підкрѣпивши роспукающі сердца надѣвў, пѣє дальше, як то вдалый Германів Бенеш згорнуў громады під грубою скалою и, сам вперед, вѣў за собою помсту на саси граблящі; настала люта, доўго и рівносильна борба, аж бачь! велит Бенеш братися горѣ до камѣнного лому; відтам стали метати камѣнє на вороги, а побивши их цимало, спустили ся долѣв и на долинѣ их до цѣла истерли.

Ст. 28. Забой, Славой, Людѣк. Се коротенька основа сей вѣдаў над всѣ найдавнѣйшой прехорошой и премноговажной лицарской пѣсни:

Забой плаче над нещастноў отчинноў, в котрій чужинцѣ доўго верушили и лютым оружом проповѣдали вѣру Христову. Сумный поглядає сторонами и ворохобит всѣх зводити-ся протѣ врагам. Сбирают-ся всѣ в чорный лѣс; Забой пѣє о бѣдах и нуждѣ своєй свійнѣ и пѣє всѣм хоробрость у сердце; стаў заговор на врага и всѣ подали собѣ сердце и руки и на зараню брались в поход. За третим днем Забой и Славой з вѣрнымі зборами берутся в лѣс, відтам двома шляхами до синього верха, звідси круто натискают на вражі премногі війска, Забой прем в чоло, Славой боком; в лютім побоѣ явит Забой превелику силу. Забой з Людѣком, верховником вражим, борутся мечами. Волосувались війска зраня до вечера и нѣхто не перемагаў и верг Забой за врагом бардинцеў и роскалоў Людѣкови груди. Ужяхнулось и розсипалося враже війско, врадувалось Забоєве и стало гнати круто перед собою аж гет за быстру рѣку (?) Славой просит у Забоя за горсткою останків побитыхъ, молящих милости. — Забой велит, вертаючи, погубити всьо, що королеве. К синьому вертали верху, де переломили врага, и брались тамтуда погребсти мершу, пѣти богам спасам и дати им приноси. — —

Ст. 29. в. 20. в первѣстку warito; очѣвидно єллинскоє βαρβιτον. Видится Славлянам и Єллином, обом сосвоєнным народам, знакомоє.

— в. 31 в первѣстку: zapowida, заповѣдаў, повелѣваў; примѣри: заповѣдь, заповѣсти, звѣстити волю, звѣстити, що чинити ся має.

— в. 36. Весна: богиня весны, молодости, у Чехів весна йменує-ся яро (garo), а тее-ся сходит с греческим ἔαρ, латиньским ver. Морана: богиня смерти, от корѣня м-р, тогож корѣня мерти, смерть, мершя, мор, морити, змора: латиньскоє mors, нѣмецькоє Mord. —

Ст. 30. в. 47. Забой, Люмир, Боян и творец Слова о поўку Игоревѣм сут вдухновєнні пѣвцѣ часів старославлянских.

Ст. 32. в. 132. кожя, шкіра; примѣр кожух.

Ст. 33. в. 178. Трус, трас, trās; бог страха; ужяс, трепет, τρομος, tremor. Також и такій, що скоро зжяхнется, стремтит. —

— в. 189. дивый, ческ.: djwoky, ширый, широкій — глубѣнь, глубокій, — высѣти, высота, высокій; прилагательнія высий и глубый нейно зветочѣли, али и затирались.

Ст. 34. в. 210. в первѣстку: swe zwiesty, своих звѣстных, своих знаємых.

Ст. 35. По в. 235. Примѣтка. О Забою, сильным тѣлом, душею, умом и пѣснеў пѣвец сей лицарской пѣсни громким и хорошим заспѣваў словом; — истинный побратим вѣщого пѣвця О походѣ Игоря на воўчих Половцѣв, — одна душа, одно сердце, одніи живіи струны. В сей пѣсни и в пѣсни: Честмир и Власлав явит ся великій, хотяй не довершенный образ старославянского богопоклоньства. —

Честмір и Власлав. Князь Неклан заповѣдає поход на гороѣжного и загонистого грабителя Сажѣвского Власлава. Згорнулись війска під начальство Честміра; сей поклонивши-ся богам, веде війска в поход из горбови. Тут видит горящі села и плачущих селян, а дочуўши-сь, що змѣинник Крувой нанѣс на бѣдні люде недолю, а погудѣвши Неклана и имиўши Войміра и єго красну дочку, держит в ужищах на своим замку, зайиў ся гнѣвом и браў-ся из замкови. Силоў обступили замок. Крувоєві люде боронились жваво, али Пражане сильным приступом вдерлись на остроги замкові. Крувой пожиў смерти, Воймір з дочкою вийшли на волю. Слобідный Воймір с Честміром тягнут протѣ Влаславови. По дорозѣ запалили богам на скалѣ принос и, им поклонившись, тягнули протѣ Влаславови; під полудне увидѣли на рівнотѣ ждущого пятичи сильнѣйшого врага. Воймір стаў сумовати о побѣдѣ, лишь Честмір здаў ся на обману и девять раз в очах врага гору обходит. Тым начином змножились перед ворогом війска Честмірові; страх имиў врага за сердце. Вдарили на Власлава; настаў бій лютый; протѣ Честміра вирваў ся Власлав, боролись ярко, Власлав упаў и спустиў дух, війска єго зжяхнулись и стали утѣкати. Врадуваў ся Неклан звитягоў и полоном. —

Ст. 40. в. 202. Трус, Трас, глянь в пѣсни: Забой, Славой, Людѣк, — стор.: [33].

— в. 215. Морена, Морана, посмотри в тойже пѣсни на сторонѣ [29].

Ст. 41. в. 226. корысть, полон, от корити, покаряти ворога; и в святых книгах так полон именуєся. —

— Людиша и Любор. в. 2. сѣданіє — в первѣстку siedani, das Turnier вѣдаў от сѣдѣти, що кругом сѣдѣли, присмотрюючись борбѣ мужа протѣ мужу. Єсли игра, на Руси зовима на вкулачки, не є спадком стародавных Туравѣв, то нѣт инного слѣду, бо и слова на тоє нѣт. —

Ст. 44. Ярослав. Основа сей хорошой и многоцѣнной пѣсни:

Надѣляє пѣвец послухати повѣсти многославной о борбах и лютых боях. Повѣдає, як то земля Ческая доўго в благословенном пробувала мирѣ, аж буря от всхода сонця встала за про дочь татарского Хана, забитую в дорозѣ в западных сторонах. Стают супротѣв князѣ запада; дармо! Кыѣв и Новгород схилили вязы; Угрове упали; нужда ся змагає. Єще в двох побоях на дармо ся спирали, Татар причвалаў до Оломуця. По двѣдневной борбѣ веде Внеслав горсть Хрістіян на горб Гостайнів, славный чудотворным образом Пресвятой Богородицы. Там укрѣпляют наспами гору и на заўтрю вражій приступ відперают. Али Внеслав пожиў смерти. В слѣдующій день не вводит ся ворог, али люта жаждь мучит хрістіяни. Вестонь радит передати-сь, Вратислав боронит, сѣє в сердца надѣю на Бога и веде на молитву. Зрива ся тучя, потѣк, жаром лѣта висушенный, прожиў водами, а на табор вражій ударили громи. Меж тѣм берут ся вражі силы ид Оломуцю, настає люта сражя, зразу недобропадѣйна христіянам, аж Ярослав постелиў трупом Кубляєвича, вражого верховодника. Всьо на схід утѣкає, а Гана стала слободна. —

Видит ся, сія пѣснь зродилась меж годами 1259 и 1294.

— в. 5. В старых руских лѣтописях волость часто-густо значит землю — прирімнай власть и владнувати; волость и володнувати; — Владимір, Володимір. —

Ст. 45. в. 20. О двѣх дѣвицях голосит також стара народна казка о дѣвочим градѣ (Maidenburg) близь Николаєва (Nikolsburg) на Моравах, мов то Пан сего тина княжну Моголскую и з нею двѣ дѣвицѣ умертвиў, а забравши, що в них дорогого, трупи верг у пропасть. На другій день звели ся три скалѣ страшно протѣв тина, — свидѣтелѣ злобы. —

— в. 30. жемчуга. Сеє слово стрѣтиш лишь єще в обрядовых народных руских пѣснях. —

Ст. 46. в. 88. До Новгорода не продерлись Татаре, однакож платиў им Новгород драчу. —

Ст. 52. в. 288. Гана, часть Морави на побережу рѣки тогож имене.

Ст. 58. Сойма. в. 3. От, уменьшительноє з него отец.

II. ПРОЗОВІ ПИСАННЯ.

А. Оригінальні.

1. Псалмы Руслановй.

к. (I.)

Великій єст Бог и великье имя Єго! З небес на землю, від кінця свѣта до кінця простирає ся воля Єго; всьо, що під сонцем и висше сонця, в свѣтѣ и за свѣтами, розгомонює мудрость безначальну и безконечну, а перед сею мудростію марниця всѣ мудрости наші, як крапля перед морем, як червина перед велитом, як годинка перед вѣком. — Мудрость и воля Єго сут двоє и єдно, як душа и мысль єѣ, и поломѣнь и огонь. Мудрость тая свѣтови, що вода рыбѣ, що людьам воздух, що надѣя сердцю чоловѣчому, возьми тее, а погибне сіє. Гордиш ся, чоловѣче, умом твоим и роз-8мом твоим, як день свѣтлом, забувши на сонце, як в подобѣ ворона павляним пѣрьом; гордишся и кажеш, нѣт Бога, — то — й тебе нѣт, — сон — єсь и мара, а твоє имя — вѣтер на степах Украѣни, а мысль твоя дым, заворот, а житье твоє житье камѣня 8 земли глубоко, а надѣя твоя, як пѣна на водах; и не лишит-ся по днях твоих слѣд, мраки огортали тя по сѣм и темнота гірка наляже на тя по тім боцѣ, бо Бог хотѣў, щобись свѣт видѣў, а ти в сумрак влюбиў-ся, и вволится ти воля твоя.

г. (II.)

Вѣра сердця мого як Бескид твердо постановилась на любови; и сиѕток твій знидѣє, а радость слѣди єго позмѣтає, а сѕмна піўніч бѕде ласним полѕднем и звеселишъ-ся, а ок) твоє заблищит зірничкою в бѕрній пітмѣ житя твоєго и огорнешь ся зоревою свитою тихомиря

и линяет над тобою милость Божая, бо надѣя из серця твого не втѣкла — бо хто яко Бог! —

Сполошишь ми долю и проженешь щастя, день ми споморочишь и свѣт ми западе, нѫждоу мя вдаришь и нашлешь ми злидни, свѣт ми спѫстѣѥ и йме ворогѫвати, знидѣѥ радость и плачь мя огорне, тѫга ми ранком и вечером жѫрба, и ніч ми несонна и горьованиѥ с сонцем, вирвешь ми очи и дѫшѫ ми вирвешь, а не возмешь милости и вѣри не возмешь, а не видрешь любови и вѣри не видрешь, бо рѫске ми сердце тай и вѣра рѫска.

Д. (III.)

Хто з Богом, Бог з ним, мовлят люде наші и добре мовлят, бо хто яко Бог?! Бо цѫрати-ся тобоу бѫдѫт люде и станѫт тя сѫдити сѫсѣди и брат твій скаже, нѣт менѣ брата, и отец твій скаже, не маѹ-ѧм сына, а матѣрь твоя назве тя гадиною, сын твой двигне рѫкѫ на тебе, а свояки тво(и) виречѫт ся тебе и вержѫт на тя соромом — и неславляти тя станѫ[т] далеко и широко, бо неѹгодиѹ-єсь их лихий воли. Али ти не жѫрись и (не) вдавай-ся в роспѫкѫ, бо хто яко бог. Той, що велѣѹ Нѣчому зродити свѣти, величноѥ сонце и мѣсяць и тми звѣзд, що велѣѹ темнотѣ перекинѫти-ся в свѣтло, з которого долонѣ сверкнѫли огнѣ и вдарили воды, которого невидоме око видит гадки дѫш наших, который спряг собою безначаток и безконец, которого сердце всемѫ свѣтѫ сердце, а воля гараэд всѣх вѣков и всѣх сторон щастиѥ, той с тобою, Бог с тобою.

---

2. Олена.

Казка.

Музика рівко від уха заграв, а бас то загудів, то в лад вибиваючи, моторні дівчата аж піднимав, а хоть ноги потомлені, до круглого рвали ся танка; гарні хлопці в підкови до складу кресали, позираючи радосно кождий по своєй дівчині; свашеньки з молодцями, стиснувши ся в кутку коло припічка, хоч дрібненько, но чястенько витрясали крупник із чарочки, не дбаючи, собі радненькі, на старих своїх довговусих господарів, на другім боці в кутї коло скрині спорою мірою попиваючих. Було то весілєчко.

„Гей, хлопці, чи спите! щосте ся позабували?“ кликнув гожий дружбитонька з великою шовком шитою хусткою у бока досадним голосом: „дівчята раді би гопцювали, а в вас якби душі не стало“; махнув шапкою, вінцем барвінковим стрійною, погладив чорненький, хоть неве-

личкий вус, розгорнув волосічко у чола, глянув по дівчатах, виніс одную з калинового луга, напретив музиці: „або грай або гроші віддай“, морг-
нув на Юрця і станули до шпаркого козачка.

Хоть з дерева лист упав,
Морій половіє,
Весілечко Господь дав,
Радо нам ся діє!

ЮРЦЬО.

Хоть на дворі ніч темна,
Гей, темна ночонька;
В нас світличенька ясна,
Красні дівчятонька.

ДРУЖБА.

Сокіл в білий двір влетів
К чорної галоньці;
Княжиненько наш приспів
К русій дівчиноньці.

ЮРЦЬО.

Нуте! жваві хлопаки,
Ледїники горні,
Витинайте гопаки,
Хлопчята моторні.

Ба й свахи не дармовали, бо і їм не йно що всім разом саджати коровай, ще і потанцювати конче, щоб ся коровай вдав красен та ясним сонцем на столї засияв тай добру долю принїс; а Олена, пишна княгиня, як русалочка гарна, ще раз вінком барвінковим золото-зеленим стрійна, їх веселій придивлялась охотї та чясто в лехкій коломийцї розковану русу косу на легкий кругом пускала вітер.

Бач! і наш вдалий Василько приспів дарити нашу княгиню; хоть о пізній вечері, но стане він за теє зо своїми красними співаночками. „Щось ти нам сумний тай сам; кажи, може яка лиха пригода!“... Приступив і старий батенько, сивий голубонько, та принїс спорий кухоль горілки с медом: „Но, жвавий козаче! бодай здоров був!“ надпив і подав єму — „відав утомивєсь ся, покріпи сили“.

Відобрав, подяковав, поставив, втер лице, — тай став промовляти: „Вертаю із Дубровнич, булисмо у дворі просити пана старостичя на вісїлє — він, бачимо, не дуже нам рад був, схнюрив ся, люто по нас глянув, відвернув ся; но небавком знова промовив солодко, вложив Семенькови кілька талярців ясних в жменю, обіцяв прийти тай відправив, але видко було по нїм якуюсь нерадість. — Не встиглисмо відойти може на двайцять кроків — „Семеньку!“ кликнув, відчинивши оконце. — Семенько, як стояв, поскочив із дворови, „скакай, казав менї, домів, я духом приспію“.

Уже вступавєм к долинї, мавєм скрутити поза високу могилу Татарскую, — оглянувши ся назад себе, взрівєм, сила при вечерній мраці доглянути льзя було, Семенька; спізнавєм го по легких ногах спускати ся вискоком ко старому крутому шляхови, що то о нїм так много старі повідают люди. — Куда єму шля, не знаю і не вгадаю; щось то лихого буде, лисиця мя перебігла тай ворон на хрестї сїм раз закракав. — Але док житя ми стане, не забуду того козака з бандуркою і густокрутою бородою, котрою дакуда сивий кидав ся волос, як верг на мене чорним соколим оком, якби градею мя обсипав; — він тогди саме, колисмо ступили на поріг світлицї у дворі, кінчив співанку тими словами:

— — — — з татарской неволи;
Конець моєй пісни, конець і недоли. —

* * *

Сонце спочило — смеркло ся — тиха пітьма насїла тихі та ускі звори, вітер буйний, осїнний метав хмарами від верха до верха і гнав споловілим листьом з гір в темні роздоли, то знов під круту стремену, скриплячи голими гілями відвічної дубини, мов величаючи ся своєю лютостию, а ругаючись з їх недуги; звір шелепотів чагарами за жиром, чясами вовк, голодом пертий, дивими завив голосами, перісті опеки, заклятї над безвістями стояти, здавали ся при настиглій нічній мраці проживати та свої міняти становища, проходячи ся мов нічні мари, — бо, як то кажут, „у страха великі очи“.

Сміло ступав відважний Семен по круглім грехотї і по розметаних костьох, переступав колоди, підносячи високо ноги, і з притиска їх ставляв, щоб го яка мара не підбила; чорна пітьма го за очи хватала, скоро взрів тумани по корчьох, волосє му горою ся звело, кров ся стинала, а страх за серце якби мертвець зимною ймав рукою, а не льзя казати, щоб не мав відваги, бо ся нераз добре довело, — але з маленька

чував о заклятих дівицях, о скамінілих лицарях, о недоступленних про змиї райских птицях — то о однооких Татарах, людоїдах, великанах і о многих инчих лихих духах; — а скоро то всьо стануло на умі ройом (а час, ніч темна і містце, гори, дебри і чагари по тому були), то тогди і найсмільшому трусом ставати, — а Семен, посміховуючий ся на зазір вовка або медведя, при найменшім лопоті застигав, бо то відав в лихим, не с пирогами.

Замаячіло в далечині гий ватров, широко розложенною; було то єму, що женьчикам в жаркім літі вітрец холодненький — вдивив ся в ню цілою душею, а радість в єго душі калиною зацвила і втихомирив ся дух єго, як природа по шайній тучі, і зрадовало ся серце в нім вельми, як колиби ясне лице своєй Олени взрів... Затріщіло корчами по сухім ломачю тай го переймило — скамінів — заголосило:

„з татарской неволи;
Конец моїй пісни, конец і недоли, —

прожив, бо спізнав Данилка, що го у дворі видів, що то так дико і люто як розбишака виглядав, що то на обіцянку пана бути на весїлю к стїні по бісовски ся усміхнув. — Утішив ся, видячи єго, а зрадував ся більше, скоро вчув: „Одна нам дорога“, стис го за руку і побратались і разом в двійні ступали кремінчятою стежкою під круту гору к високій ватрі. —

Підойшли на містце. Семенько, взрівши ізза дуба кількапайцять бородачів при широко розложенім огни, наганув си дванайцять розбійників в казцї, що вісїльця відрізали і пекли на рожни, наляк ся, спинив ся, анї кроком на перед і мав ся вертати. „Не страхай ся“, промовив Данилко, „не такий дїдько страшний, як го малюют — приступи, тадже ти хрестянин, не враг, не бісурман, лише бідний селянин“.

„Мабуть наш жвавий бандуриста Данилко“, озвало ся кілька грубих голосів, „несе він нам щось потїшного; для него нема ні ворот, ні желїзних дверий“ — і поскочили в сторону, відкіль голос йшов, привели обох, згорнули ся к Данилови всї, питаючи, яким світом довершити їм гадку, бо Данилко ніколи на дармо не трудив ся — а радуючим ся тамтим около Данилка і попиваючим могорич на будучу добру справу, Семенько сумував, присмотруваючись тотим дивоглядам з укоса, то ручницям, то ясним топірцям, стремлячим докола курища, то барильці з горівкою; однакож чястїйше поглядав в чорний лїс, чи не явит ся яка стара стежка, втечи і спасти ся. — Але наганув си єго побратим Данилко свого товариша, присгупив д нему с кухльом: „Бодай здоров був!

ти ся нам знадобиш, не сумуй, зрадуєш ся нині, а с тобою многі твоїх сусїд — пий на погибель врагам, так чинимо всї, так чинит і наш ватажко. — От бач! і він іде, пий, а втїшит ся тобою". Але Семеневи не до соли було, взрівши єго, і мало що кухля не впустив — бо такого ні видав, ні слихав, ні видумати міг. — Станув Медведюк під небесною чорногорою, барки єго у Бескидах камінь, дуб єго правиця, брови єго як дві чорні хмари, а очи єго зпід тих хмар дві мовні, а борода єго ніч темна, осїнна, а голос єго грім серед лїта, а ступив ногою, земля стогнала, верг ся на врага, буйтуром валив. — „Мов, якєсь ся справив?" —

— „Відомо, думка українска і стїну перебє", озвав ся Данилко, — „бандуристою вїйшовєм у замок. Старец Дмитро (так го там зовут), що мя впустив, заглянувши в мене бандурку, просив мя насильно, абим єму заграв та заспівав. — Заспівавєм єму відому пісоньку о Татарех, кінчивши святим Николаєм, а заспівавєм єму до серця і полюбив мя вельми, побратались мо ся і завів мя (до) світлиці замковой, хвалячи перед паном бандурку мою і мої думки, а я рад тому був. Доспівуючи пісню, взрівєм входячих того тут молодця з другим і проспли пана на вісїля, обіцяв ся, лиш видко було, якуюсь лиху гадку точив в своїй голові, („не вдась, вражий сину", думавєм собі) відспівавєм — взяв таляра тай пійшов і зустрівєм старого Дмитра, ждаючого мене під дверми. Проходжалисмо ся по обійстю замковім, старий своє, а я своє; він щось там билинив о Татарах, а я тимчасом придивлявєм ся; — від горбка стїна найнижча, „тамтуда, казав старий, наш Степанко нераз бігав на вечерниці, а вертав, як кури другим опадом запіли".

„Ваш пан, мовлю до него, виберає ся на вісїлє".

„Правда, до Семена, казав коні сїдлати і що найжвавші хлопці в цілім замку с собою бере, щось він на гадці має... він чясами дурієв... а може... може лише погуляти. — Не жаль бо то і погуляти на такім весїлечку; дівчят як звізд на небі, а всї красні; а найкраса Олена, сама молода, як сам мовляв; лице в неї як соненько ранком, а очи як зірнички перед досвітом, голосочок як звіночок, а ноги вітрец легонький, а руки снїжок біленький, а сама як — як — гарная ланя". — Ту старому язик по кутках бігав, закукурічив ся і здавав ся молодніти.

„Годї! не теряймо чясу, не нам о тім бесїдувати, озвав ся сильний ватажко, „на коні! — Вапько с шестома у замок, забери, що нам ся здасть, а що не возьмеш, разом з замком най огнем сяде! не много там труду буде, однакож доведет ся, як ся справиш. — А ти, Семене, поведеш нас на вісїля, потанцюєм з грабителями, вражими синами".

Розбігли ся вітром по байраках за кіньми; огонь погас — грань меркотїла — курище ся лишило — втихомирило ся.

„Через густу враз дубвну
Соколами, молодці,
„Ой, заплачеш, вражий сину,
Як взриш ясні топірці!“

загреміло в далечині — а голос дубровами високими розлягав ся верхáми тай заблудив гомонем в чорних безвістьох, лише ще дудонь тряс землею тай зникнув — і знов тихо і знов сумно, лише вітер ярами засковиче тай ворони закрячут, радуючи ся на будучий жир. — Мрачно і тихо, бо посказали ногами скоропадними за вовчими очами, — допали лазу край чорного лїса.

„Гей! мабуть зорїє“, озвав ся новобранець, „гляньте!...“

„Неглупе!“ загримів велит ватажко; „Ванько зажег си скіпку“.

„Аби видко було в погребів старі виточяти меди“, озвав ся старий бородатий Бойчук та глянув на кухоль за ременем...

„Тай наші, бодай здорові, червінцями ся підкидают“, мовив третий...

А ватажко: „цитьте! дудонь — конї в байраки — хлопцї, за дуби!... Федь на чати; як взриш, закрячеш! — потягнїт мусатами топірцї! потом тихо, щоб вас і муха не чула, бо!... не тра вам казати“. Напретив тай ступив у чагар. —

Недовго ждали, тупот ся змагав, дерли конї, аж земля стогнала!

„Кра-кра-кра“.

„Хлопцї в лад!“ загомотїв верховодник.

Зазвонили топірцї та мечі, іскри ся посипали мов в димнї, стерли ся дві хмарі, бючи мовнями по чорних воздухах, а Медведюк буйтуром верг ся на супротивника, вибив меч зо жменї, завинув ясним топірцем тай вигнав вражу душу лукаву негідника щелиною в голові; приймив з опалих поганих рук зорю на розсвітї, Оленочку гарную. Челядь граблива поборена, одна порубана, друга повязана.

„Семеньку, прийми твою відданницю!“

Прискочив Семенько, в пояс склонив ся, стис го за колїна, хотїв промовити, подяковати, лиш не вдав за про радість. — Приспів і дружба з молодими леднями свойого села, гонячи возьмителя, але дїло вже довершеноє зустріли. Уже Медведюк, хотяй непрошений дружба, скупив княгиню мечем; а они ся вельми жальковали, що не лишено було їм

нагріти грабителеви чуприни, стискали персти в твердий кулак тай затинали зубами.

„Вже ми єму карку нанагнули, аж на землю поклоном упав і відав не зведе ся, аж мабуть на Осафатовой долинї; бач, окаянник в весїля голоден вертає та сиру землю їсть“, озвав ся верховодник сильний і потрутив го ногою.

А Семенько ся не тямив з радости, пригортав свою надїю к собі, а она єго білими обнимала руками та румяное цїловала личко, аж ся ватажко мимохітне засміяв на голос. — Обоє приступили к ньому і просили го: „Хотяй на годинку на крупничок та на солодкий медок, та може де роздобудем якого талярця“.

„А музика! там то музика!“ перебив дружба; „добре тот казав що му лихо в пальцьох сидит, так дрібненько мне козачка“.

„Майте ся гаразд! менї там не бути“, промовив Медведюк тай відвернув ся.

„У вас перше пют, а потом танцюют; в нас навідвороть: перше танцюют, а потому пют; а могорич, — в тім нашого Ванька голова; буде мід, горівка, червінцї та талярцї тай гарні пісоньки“ — була бесіда вусатого Бойчука.

„Хлопцї на конї та до наших!“ кликнув ватажко — тай счезли.

---

3. О Запорожцьох и йіх Сьічи.

Зачьаток козаків, сидьашчих за порогами Диьіпровскими, нидьійе во мрацьі несьвідомости. Всьі розсмотруваньа и виїсковаьа вчених, відки изийшли, суть більше догадками, йак биличноїу правдоїу. Николи они не составльали оддьільного народа. Не льзьа дісне вказати чьасу пойавленьа йіх в сих мьістьох, а сли посльа Бьільского схочемо догадатисьа чьасу йіх почьаткови, то сей припаде в XV. стольітійе; сесь бо повьідайе, шчо Козаки в XVI вьіка начьатку стали знакомі у Польшьі. Йеслиби сійі відважнійі витьазьі, сосьідам страшнійі, шче перед означенним чьасом в сторонах Задньіпрских поселилисьа, не переходилиб йіх тодашні дьійеписательі мовчки. Но відки взьали-сь они? Про щожь, майучи в чертах свойіхъ відбиток Азійатского изходженьа, бесьідуйут славльански, походьат на наських? Думайу так: Запорожцьі переселили-сьа за Диьіпр из Кавказа, де нинь сидьат Черкесси, нарід войуйучий тай розбивайучий. Туйу догадку укрьіпльайут одинакье названійе, одинакій норов, одинакайа приклонность набьігати. Або виперті

во свойачини сильнійшими свойаками, бо Азійатцьі льубуйут собьі в борбах межисобних, або опустошайучи помежнійі землі, подóбали собьі мьісця над величественним Днѣпром, мьістцьа не менче дикі, не менче пригодні ко наглим нападам. Льубуйучи собьі в житьу воинственнім, приймали вони в свойе товаришество всьіхъ втькайучих, а про сосьідованье в нами ввеличили число свойе нашими крайанами. Чьас стер в лицья землі закорьінних переселенцьів, лишь товариши йіх, хороньачи в именем Черкас природний йазик и вьіру отцьів (которуйу тогда и Черкеси вьіровали), били сьа неперервано с Татарами, хватали у них жони и дóчки и передали свойім потомкам черти Азійатскійі, которі одличали Запорожцьів. Гльаньмо на два городи, шчо в одно блиско час пойавили-сьа и однаково лучили имйа: на Черкаси и Черкаск. Свьідомо, шчо первий город положен Запорожцьами на Днѣпрьі в кінцьа XIV вьіка; Черкаск на Дону, в тімже стольітійу..... Доньскійі козаки, будучи ближче Кавказа, пойавилисьъ, подобно Задньіпрскимъ козакам, въ льудей утеклих, напасних, чьасто разом с нимн займали-сьа одним орудованьом. Не дурно також и в письмах чьасто козакъ зовецьа Черкас. Догадка про те мойа неслабостойанна.

Русини віддальали-сьа в низові сторони Днѣпровійі, одні увійти льацьких ватисків, родительскойі власти, кари довгів, а другійі надьійались лучшойі долі, свободи. Сражайучи-ся зо свойіми сосьідами-Татарами, що чьасто по йіх слободу сьагали, и хороньачи онуйу, навикли побьіджати.

Зо всьіх сторон стькали-сьа ко ним товариши: Россіяне, Русини, Польаки, Молдавльане, Волохи, Волгари, не-що-би й Татари. Они всьіх до себе приймали, не браковали, с тим однакож услівйом, шчоби приходящійі к ним исповьідовали вьіру Греческуйу.

Тоті переселенцьі роздьілилисьа на двьі частицьі: на женатих и на неженатых; женатійі села поклали в далечинь від Сьічи межи Днѣпром та Бугом; неженаті осьіли на Хортицьком острові в укрьіпленнім мьістьі, котре Сьічейу звали, а которе неперемьіньали, коли нужда тому йавльаласьа. Таким свьітом составиласьа сама собойу помежнайа сторожа, хісновитайа Польшьі, страшная невьірним.

---

4. Передсліве.

Судило нам ся послїдним бути. Бо коли другі Славяне вершка ся дохаплюют і, естли не вже, то небавком побратают ся с повним, ясним сонцем, нам на долинї в густій студенній мрацї гибіти. Мали і ми наших півців і наших учителів, али найшли тучі і бурі, тамті занїміли, а народови і словесности на довго ся здрімало; однакож язик і хороша

душа руска була серед Славлянщини, як чиста слеза дївоча в долони серафима. —

Зволила добра доля появити ся і у нас зберкам народних наших пісень і иншим хорошим і цїловажним дїлам; є то нам як заранє по довгих тмавих ночох, як радость на лицї нещасного, коли лутша надія перемчит скрізь сердце єго; сут то здорові, повносильні рістки, о которих нам цїлою душею дбати, огрівати, плекати і зрощати, док під крилом часу і добрих владнувателїв хорошою і кріпкою засияют величею.

Не жури ся, Русалочко знад Днїстра, що-сь не прибрана, в парядї, який від природи і простодушного і добросердного народа твойого приймилась, — стаєш перед твоїми сестрицями. Они добрі, вибачят ти, приймут тя і прикрасят. —

Сказати нам дащо о правописи сей книжочки. Хочемо зачинати, проте знати нам конче, яке теперішному язикови істинноє лице; задля того держалисмо ся правила: „пиши, як чуєш, а читай, як видиш“. Із сего огляда приймилисмо сербсков ц (вицу wydzu) і волосков ў (аў, ау Erazm. Rotterd., au, еў, ευ: спѣваў, spiwαυ; душеў, dušeυ), а є завсїда в силї је або ье употребляєм (моє, moje, землє, zemlě, загородє, zahorodě, zahorodie). —

Поклони ся, Русалко наша, низко Всечестному Сподареви Николї Верещинскому, що тобі звелїв родити ся, і всїм, що тя пристроїли пїснями народними і стариною; іменно: Трудолюбивому Мирославови Ількевичови, — потом Православови Кавбкови, Івану Біліньскому, Маркеллу Кульчицкому, Мінчакевичу — і иншим; — честь їм най буде і слава, а в руских дїтех найусерднїйша подяка! — —

---

5. Старина.

Старина є то піснь хороша, звеняча, що рівним способом в наші часи загомонює, що рівним настройом озиває ся з передвіка до нас — і раз тихим, миленьким голосом промовляє, обнимає солодким чувством сердця, а знова піднимає величною силою душу, чудує, казав бись, надприродними дїлами ум послїдних, — то знова залебедит тужно плачем голубиним дїдів, розплакує сини — то знова обвівує потїхою і радощі в сердця нагортає, а в душах зводит святую почесть покійним праотцям. — Старина є то великий образ, є то зеркало як вода чистоє, в котрім незмущенноє являє ся лице столїтей. Там тобі, внуче, глянути, а взриш, як твої отци, твої дїди жили, що дїяли, що їх веселило, радувало, а що печалило, якоє сонце межи ними сияло, як думали, яким духом обнимали природу, охрестности, світ цїлий, с ким ся стирали і як се на них дїлало, який їх світ внутренний, а який зверхний, що їх на-

дїляло до сильного дїяня, а що їм силу віднимало, який їх язык, яка бесїда, яка їх душа, яке сердце — словом, якими хотїли перед тобою явити ся і що по тобі ждали. —

Сесе всьо для нас не бридня. Чужина нас займає, чомуж би наша не прилягла до сердця, не промовила до душ наших сильним словом. — Окрухи, ба великі кусні сего образа, сего чудного зеркала придержались до нині, переховались по церквах, по манастирских книжницьох, по честних священниках, по пісьнолюбних дяках, не щоби і під низкими стріхами, по саповитих господарах, — которе вони честят і переховують мов святий подарок з неба. — Сукромі голоси бринят по всей Руси (то пісьнев, то казков, то небилицею, то поведінкою, то приповідкою, то ваганкою, то обрядом і м. и.), лиш їх скликати в одно, а стане пісьнь велика довга, безконечна, що цїлим світом загуде, що сильно розгремит славу перідних і нинїшних лїт всього народа.

Знайшлись многоучені мужеве, (лиш їх не годї на так великоє дїло), що занимают ся, хотячи згорнути тоту неувядаєму красоту передвіцьку. — Честь і повна подяка не мине їх; коб лиш не далеко відсували радость нашу і що скорше дали нам госновати ся тим, що придбали своїми трудами.

---

6. Рускоє весїлє,

описанноє через І. Лозїньского в Перемишли — в типографії владичній гр. кат. 1835.

Велика і всехвальна була гадка писателя сего дїла, згорнути ладканя, привести їх в лад і приложити к ним опис обрядів весїльних народа руского. Потрудив ся писатель не мало, заким їх зпомеж народа в вічної, казавбись, нетямки двиг, також з других писателїв виняв і всякую пісьнь на єя питомім постановив містци. Лиш жальковати ся, що ще і половини всїх обрядів і пісень, по всей Руси співаємих, не зібрав — лиш доганочка, що не встрічаєм в сей книжцї того, чогосмо ждали і чого при зберцї народних пісень не льза забувати. — К чему би нам придались зберки народних, перед всїма обрядових пісень, з якого становища нам ся присмотрувати на них і сам ся присмотрював, як давні тії пісни і обряди і про що доси не зветочіли і не перегомонїли, котрі передвіцькі, а котрі нинїшні, яка в них всїх разом мисль; що там дїют князї, княгинї, бояри, хоругви, коровай, кудерне деревце в нім, золотокуючі ковальчики, що косу росковують, єдамашки, паволока, посаг, хлїб і сіль, козаки, скупини і много єнчого; — па останок о напіві і складї пісень весїльних, чим відличают ся від думок, чабарашок, шумок, коломийок і єнчих пісень руских? — о сем всїм нї слїду; писатель біля того то злегонька, незнакомо перемчяв, або мовчки цїло мимолишив. —

Язик і правопись в сесїм хорошім дїлї, (не мовлю в пісньох) перший мало, а вторая цїло — не рускі. Велично красні дїви прибрав в лахматє не наськє, переплїв красні пахнющі цвіти терпнинов і бодлаками, нарядив чужі мисли і слова нагинками рускими і поставив на їх причолку дивогляди Księdz, największy, sendzia, łasno, starościny, chorонży, żridło і єще дуже много єнчих, що істинного Русина ужєсают.

Найбільшою обманою, ба неспрощенним гріхом в сем дїлї є, що писатель, відвєргши азбуку питому рускую, приняв букви ляцькії, котрі цїло не пристают к нашому язикови. Чи годит ся безчестити святиню? чи годит ся потручати ногою сивенького старця, що ся нами від молодости нашой опікував, заступав від бурі, хоронив перед жегущим огнем, придержував душу в тїннім тїлї? Чи годит ся відвергати азбуку святого Кирилла, любомудрця високоумного, многоученного, що ся так добре вдивив в язик славлянский, що бистрим соколовим оком проймив го на вскрізь, що сильним думающим духом обняв всї голоси величного звенящого язика Славлян, а знаючи добре, що їх нї греческими нї римскими буквами не льза писати, яв ся подати нам сукромі знаки писменні, сотворити азбуку народно-славляньскую і звів дїло піднебесноє, с котрим кромі греческой і латиньской нї одна правопись знамеж так много язиків рімнї придержати не здужат? — Лишив ся тот подарок сего великого мужа святим, найчестнїйшим, найдорожчим спадком, котрого нам всї завидують, котрий нас перед веським прославляє світом, до которого наші дїди цїлим сердцьом прилїгали, неугасимою милостию обнимали, вічнодбаючим оком стерегли і питомими грудьми заступали. — І чиж можно було инакше? Азбука святого Кирила була нам небесною, невборимою твердею перед довершенним знидїньом, була найкріплїсчим стовпом, несколибимою скалою, на котрій Русь святая, через тілько столїтей люто печалена, крепко стояла. — Є то дїва райская, звіздострійна, озорена добродїйною силою, що нас теплим, солоденьким дохом овівує; єї то чудне дїло, що ми доси Русинами!

---

7. Проповіди.

1. *(1 а)* Слово Боже к народ҃ в С[вя]тый День Богоявлен[ія].

Сей єсть сын мой возлюбленный, в немже благоволихъ. Мае. Зач. ѕ.

Милїи люде! Надѣю ся, що знаєте, за-для чого сын Божій Ісъ Хр҃съ прійшоў з небес на землю и пробѕваў межи людьми, бостє Хрістіяне и нераз від свого всечестнѣйшого Отца дѯховного на наѕцѣ чѯли. Чѯлистє, як то Г. Б. сотвориў свѣт цѣлый, на послѣд сотвориў

и первого чоловѣка; даў мѕ добрѕ природѕ, здорове тѣло и посадиў го в раю, де им добре бѕло, нѣ сонце не допѣкало, нѣ стѕдѣнь не донимала, там він нежѕриў ся нѣ хлѣбом нѣ солію, не бѣдѕваў, не горюваў, лишь Г. Богови ся кланяў и величаў Єго добротѕ. Чѕлисте також, як первіи люде в раю согрѣшили. Бо Г. Бог одного разѕ так до них промовиў: Люде, дѣти мои! Видите, як я вас люблю. Всьо, щом сотвориў, вам дарѕю для вашой выгоди и ѕтѣхи; али (1 б) вас перестерѣгаю, щобысте с того дерева, що серед рая стоит, овочей не ѣли, бо дѕшѕ и тѣло загѕбите и я на вас гнѣвати ся бѕдѕ и тяжко вам потомѕ бѕде на свѣтѣ. Так Г. Бог до них мовиў. Али перші люде недобрѣ бѕли, не послѕхали того легенького приказа Божого, ѣли з того дерева и согрѣшили, прогнѣвили Гд̃а Бога, втратили рай, найшла на них болѣсть и смерть, а до того не йно тѣло, али и дѕшѕ погѕбили, бо втратили и царство небесноє. Однакож Г. Бог милосердный не відвернѕў сердця своєго від грѣшного чоловѣка, не лишиў го в тяжкій недолѣ, навчиў го, як жити, щоб бѣда злекшѣла, навчиў го землю справляти и перед стѕденею и жаром сонця застѕпати-ся одежою з кожей звѣрових; и обѣцяў послати свого Сина Га Бога Іс̃а Хр̃та, щоб дѕшѕ єго підвести и поратовати и до царства небесного завести. — Коли вже минѕло чотири тисящ лѣт, як Г. Бог свѣт сотвориў, прийшоў тот спаситель свѣта Іс̃ъ Хр̃ъ. Народиў ся Ісъ Хр̃ъ в мѣстѣ Веолеємѣ, рѣс в побожно(2 а)сти, любиў Бога, честиў родичей своих, хорониў-ся не йно лихого дѣла, але й нехорошого и безчестного слова. Коли вже тридцять лѣт маў, прийшоў до Святого Іѡана Крестителя, который в пѕстини наѕчаў люди и навертаў до Бога грѣшных, прийшоў, мовлю, до сего святого мѕжа и велѣў ся охрестити в рѣцѣ Іѡрданѣ; тогда розстѕпили ся небеса и Дѕх святій зпѕстиў ся з небес голѕбом и носиў-ся над Ісѕсом и голосъ з небес зголосиў: Сей єсть сын мой возлюбленный, в немже благоволих, т. є. которий менѣ миленькій. И от сего часѕ стаў Ісъ Хсъ наѕчати людей, перестерѣгати, щоб ся грѣхів своих каяли и до Бога навертали, бо спасеніе свѣта настає. — Так то Г. Бог нас милѕє, що нежалѕваў свого сына передати на мѕки и на гіркѕю смерть, абы лишь грѣшника и єго дѕшѕ з пропасти добѕти и до свого пригорнѕти сердця. А чиж годні мы того? (2 б) чиж милѕєм мы Г. Бога також хоть трошечки за тее, що Он нас так дѕже милѕє. О, вдармо ся в грѣшні грѕди и признаймо-ся, що нѣ. Скоробысмо наше житіє переглянѕли, не одинбы ся найшоў день, в которим рано або вечѣрь немовилисмо молитви и не дяковали Богови, що нам позволив пережити; не однаб ся найшла недѣля святая и инше свято, в которе ся не бѕло або на всеночним або на ѕтренни або на слѕжбѣ Божій або на наѕцѣ або на вечерни, не одно ся зачинало дѣло не з Богом, не раз ся бігмало и божило ся на пустє, не раз ся відправило від дверей ѕбогого дѣда, не запомігши го

кѫснем хлѣба, не раз придало-ся напити-ся и то добре, не раз завидѫвало -ся дрѫгомѫ, як ся емѫ добре вело, не раз ся вчинило шкодѫ, не шановало-ся старшого, не давало ся чести Отцѫ дѫховномѫ, показѫвало-ся молодшомѫ дорогѫ до грѣха, (3 а) виклинало-ся дрѫгих, не помагало-ся, хто помочи просиў або й хоть не просиў, али трѣбѫваў. И чи так то чинят люде, що Бога милѫют, такато подяка Г. Богѫ за его добротѫ? Коли так жити бѫдем, не бѫде нас Г. Бог благословиў; не бѫде нам ся вело по нашой воли. Щобысте сами подѫмали, колибисте якомѫ дѣдови дали кѫсень хлѣба, а він бы, виїшовши за ворота, кинуў го в болото? не жаль бы вам бѫло, не сердилибисте ся на него. Не лѫчше и ми. Бог нам даў житіе и здоровлѥ, а не єдин го розмѣрѫе и несе пияньством и иншими способами, негіднимі и нехорошими; Бог нам даў добрѫ долю, а не один не вмѣє нею пожитковати. — Бог нам послаў сыном своим наѫкѫ святѫю, щобисмо, по тій наѫцѣ живучи, не заблѫдили ѫ вѣчнѫю погибель; бо не годѣ на тім лишь слѫхати, що (3 б) нам священник Божий в церквѣ проповѣдає, али треба и так жити, як він нас наѫчає, бо Іс҃ъ Хр҃съ повѣдає: вѣра без дѣл добрых єсть мертва. Бо єсли хочем ся спасти вѣчной смерти, конче нам не йно бѫги по имени хрестіянами, али и в серцѣ и во всяком дѣлѣ. Бо инакше подобні бѫдем до того чоловѣка, що тяжко бѣдѫваў и страждѣў, гонив ся з бѣдою и бороў-ся з нѫждою, почій не доспаў и все голодом мориў-ся; аж одного разѫ даў мѫ Г. Бог найти кѫпѫ золота; али він лѫкавый не госновaў ся ним, лишь що день ходиў до сего золота и дивиў-ся на него и тѣшиў ся ним, али не пожитковаў, а наконец таки з голодѫ вмер. Так то чинят и тіи хрестіяне, що хотяй мают вѣрѫ и наѫкѫ Христовѫ, не йдѫт за нею и не жиют так, як Г. Бог приказѫе, щоб и на сем свѣтѣ мирно жити и по смерти з царством небесным не минѫти ся. Для того дбайте, люденькове, и памятайте на дѫшѫ свою, бо як раз впаде ѫ вѣчнѫ погибель, то вже на вѣки пропаде.

(4 а) Любѣт Г. Бога и ближнього, помагайте один дрѫгомѫ, не ведѣт один дрѫгого до грѣха, али до доброго, ходѣт до церкви на слѫжбѫ Божѫ и на всякіе набожество, вчѣт своих дѣтей на добре, не напивайте ся и не гайнѫйте имѣния своєго, лишь го обертайте на добре и на хвалѫ Божѫ и на спомаганіе церкви; а тогда вас Бог милѫвати бѫде и прійме вас до своєго небесного щастя — Аминь.

Княже Д҃/Л҃ѧѡѵѣ҃. Маркіян Шашкевичь.

---

2. [Проповідь на Вознесїнне].

(1 а) Богумилін Христіяне. Нынѣ намъ ся радувати, нынѣ нам ся веселити, бо и церковь святая и весь міръ и ангели и святіи на небесах

радуются и веселятся. Церковь святая и мір радуєтся и веселится, бо Іс̃ъ Хс̃ъ, податель вѣры хрістіянской, довершивши великоє дѣло спасенія свѣта, въ славѣ и свѣтлости зносится на небеса, щоб єй прислати утѣшителя и просвѣтителя Бога, духа святого, пише бо святая книга церковная Тріѡдь: Гд̃ь вознесеся на небеса, да послет утѣшителя міру, небеса уготовали престолъ єго, облаки вход єго, ангели дивятся, видяще человѣка вишше себе, отецъ ждає, єгоже в нѣдрахъ имат соприсносущна, духже пресвятый велит всѣм ангелом єго: возмите врата, князи ваши, вси языци, восплещайте руками, якѡ взыйде Іс̃ъ, идѣже бѣ и первѣє. Небеса, ангели и святіи радуются, бо Ісъ, Богъ предвѣчный, вертає во славѣ на небеса, радуются, бо оглядатимут Бога сына в безконечніи часы; и мы радуймося, дѣти святой церкви православной! — бо комуж нынѣ більше радуватися, як не намъ, комуж більше радуватися, як не христіянамъ? Знаєте добре, як дуже человѣк первый провинив, як дуже прогнѣвив Бога непослухом своимъ, стягнув на себе и на всѣхъ насъ гнѣв Божій и прикликав грѣхом своим на свѣт нужду, бѣду, хоробу, а наконец гіркую смерть; щежбыто, колиб ино на тѣло нещастя було упало, алеж гляньте и заплачте, запропастив (1 б) душу свою и души наши, учинив нас охочими до грѣхів, а лѣнивими до добрых и побожных дѣлъ, без которых годѣ царства небесного доступити, однакож не відвернув Богъ милосердія своєго зо всѣм від нужденного чоловѣка; бачте, вступає Богъ з небесъ, родится з пречистой дѣви человѣком, терпит через лѣт тридцят и три всякую нужду людскую, напослѣд терпит муки и тяжкую смерть на крестѣ, щоб тебе, чоловѣче, вирвати від смерти, навернути до Бога, отчинити двери до неба, поставити з ангелами перед лицем Божім и подати тобѣ радощи, яких, як евангеліє святоє пише, нѣ око не видѣло, нѣ ухо не чуло, нѣ сердце человѣче не понимає. Подаў, мовлю, Бъ Іс̃ Хс̃ тѣло своє на муки и смерть тяжкую, щоб тебе спасти вѣчных мук и вѣчной смерти, простер руцѣ свои на крестѣ, щоб пригорнути до своєго сердця и напоити згорѣлый від грѣхів язык кровію сердця своєго. Знаєте, же Іс̃ Хс̃ по смерти на крестѣ три дни пробуваў у гробѣ и во всемогущой силѣ и величной славѣ воскрес из гроба и, як церковь святая до вчера голосила, смертію смерть попра и сущим во гробѣх живот дарова. Нынѣ празднує церковь святая память, коли спаситель свѣта, добувши нас через свою смерть из вѣчной пропасти и убивши нам дорогу до рая, вертає на небеса, щоб послати церквѣ святѣй и ученником своим утѣшителя Бога, духа святого; для того радуймося и веселѣмся, — али радуймося и веселѣмся так, щоби радость наша була радостію ангеловъ (2 а), а веселость наша щоб нам благословеньство Божоє подала. Для того припоминаю вам, не-

забувайтеся в вашой радости, абы радость ваша не була радость грѣшників, али радость правдивихъ Христіянъ, най буде радость честна, радость по воли Божой, радость святых, радость Богу мила. Бож подумайте сами, пащож бы вам ся такая радость придала, которабы для душ ваших була нещастьемъ, вѣчною смертію, такая радость булабы солоденькою трутизною, що розриває утробу и підтинає житя; часочок, годинка, днина веселости, а безконечні вѣки смутку и недолѣ. Хвилька солодощив, а вѣчніи потому горищи. О, хтожбы розумный гонив за такими радощами! Христіянин, що за такими гонивби радощами, подобен бувбы до дитины, що заглянувши на другим березѣ рѣки черепочок, що ся до сонця вилискуваў, скочила за ним в воду и утопила ся, проте ще раз припоминаю вам и прошу вас, радость ваша най буде хрістіянская. Побачимож, якаж то єсть радость хрістіянская. — Не мовлю я, щобы ся з родиною своєю, з приятелями и з добрыми, честними людьми не потѣшити, не розвеселитися, не забавитися, однакож без образы Божой, без грѣха, бо питаю ся васъ самих, скажѣт, чиж булабы така радость Богу мила, колибы, зійшоўши ся, сталисти ся напивати, здоровля своє марнувати, словами и дѣлами Бога милосердного (2б) прогнѣвляти и, якто часто буває, межи собою вадитися и сварити; о вѣрте менѣ, такая радость не веде на спасеніе, али на проклятіе вѣчноє, бо в таких радощах свѣтовых, а лучше сказати, бѣсовских забуває чоловѣк, нужденный порох, на Бога, сотворителя своєго, забуває на спасительную науку Іс̃а Хр̃а и церкви святои, забуває на спасеніе своєи души и горне ся на силу до вѣчной погибели, до пекла, о, стережѣт ся такой радости, як огню, як меча. — Радость ваша нынѣ и кождого часу повинна закладатися на добрых христіянских дѣлах, на частѣй молитвѣ, на усерднѣй милости Бога и ближнього, на житю честным, богобойным, тверезим, смирным, бо то єст правдива радость богобоязливого сердця, то єсть правдива, истинная, небесная свѣтлость житя хрістіянского, такой радости сердця ваші най бажают, а не мине васъ и радость вѣчная. Прочитайте собѣ житя святых Божіихъ, що у ных було найбільшою радостію, піст, молитва, милость бога, щира милость ближнього, потѣха смутного, охоча помічь нещастного и сироти, а перед всѣма милость до церкви божой и такоєто житя учинило их святыми, такоєто житя завело их до царства небесного, до радощѣв, до ра(3а)дощів не сегосвѣтных, али райских, которіи николи не мѣтимут кінця; протеж, коли хочете спасенными бути, коли хочете в раи радуватися во святими, идѣт в слѣд за ними, жийте так, як они жили, як Богъ приказаў, як Іс̃ Хъ научаў, як церковь св. научає. — Сирота най вам буде вашою рідною, миленькою дитиною, кождого нещастного любѣт и помагайте єму, як колиб ріднему братови, старших шануйте, з сосѣдами годѣтся и жийте мирненько, в кождѣм мѣстци и при кождѣм дѣлѣ будьте уцтивыми. — Любѣт

и милуйте Бога и церковь святую во всего сердця, прикрашайте єю и чинѣт офѣры з молитвою, бо такіи сердця, що прилягают до Бога и до святой церкви єго, возрадуются со святими во царствію небесном. Аминь.

---

3. (1а) Проповѣдь слова Божого в день преподобнаго Отца нашего Онуфрія.

Прійдѣте къ мнѣ, вси труждающіися и обремененніи, и аз (у)покою вы. — Мае. зач. мг.

Нынѣшное Евангеліе, правовѣрніи Хрістіяне, солоденькую нам подає потѣху; ино огляньте ся добре в словах І҃с Хр҃ыхъ: прійдѣте, вси труждающіися и обремененніи, и Аз упокою вы. Бо ктожбы из васъ нынѣ сказаў, же неналежит до труждающихся и обремененных, кто нынѣ без труда, без смутку, без журбы? и колиб не святіи слова І҃с Хр҃і: Аз упокою вы, т. є. я вам подам спочинок, ой, як тяжко, як гірко на сем свѣтѣ булобы мирянам! Кождый смуток бувбы без потѣхи, кожда слеза без солодкой надѣи, а радощи сего свѣта, хотяби и найбільшіи небулибы правдивими радощами, бо нынѣ радуєшь-ся и веселишь-ся, а за годинку, за часочок надходит тяжкая недоля, як чорна хмара, як лютый ворогъ, забирає твої радощи и остаєшь ся з тяжкими журбами, а колиб не надѣя в Бозѣ, без потѣхи; І для того Хрїстія(ни)не, колись нещасенъ, в журбѣ и нуждѣ, удавайся до Бога, И а Богъ тя потѣшит, а Богъ ти подасть по трудах твоихъ небесный спочинок. (1б) Гляньте лишь, люденькове, на святих Божихъ, на мученників, на монахів, на пустинників: который з нихъ був на сем свѣтѣ цѣло щасливый и без трудів? святый пророк Самуиль, святый пророкъ Илія, Єлисей, Ісая, Данїилъ и всѣ святїи пророки старого завѣта, т. є заким І҃с Хр҃ъ для спасенія нашого ступиў знебес на землю, проживали на сем свѣтѣ в нуждѣ и в недостатках, без богатства, без пристановиска, а однакож их устами Богъ предвѣчный промовляў до грѣшного народа, а однакож ни єдин не нарѣкаў на нужду свою, на недолю свою, бо Богъ в души их вляў им тихомирность, а на тамтѣм свѣтѣ подаў им спочинок небесный. Згадайте, Хр҃е, на Лазаря святого, о которым повѣдає Євангеліе святое, же запаў в тяжкую недугу, обложен був струпами смердящими, не маў де голови приклонити и лежаў в гною, не маў куспя хлѣба голод заморити и жив ино окришинами, що спадали зо збиточных столів богача, грѣшного брата своєго; а ктож єго потѣшиў; Богъ! умѣстиў єго в небесахъ, подаў му райскіи радощи, а брат єго, що (2а) єму жаловаў кришинку хлѣба, молит єго, щоб єму спустиў каплю студенной води прохолодити згорѣлый язык свій від муків пекельных,

що их терпѣв за грѣхи свої и за твердость своєго сердця. — Приведѣт собѣ на тямку праведного Іова. Буў то чоловѣк Богобоязливый, али буў засобный и добре єму ся вело, несчисленного маў имѣня, стадами овец; алиж, бачте, допустиў Богъ на него недолю, забраў му єго стада и весь добыток, взяў му пріятелѣв и дѣти и спустиў на него самого хоробу, алиж святый сей муж не плакаў, не нарѣкаў, али, як пристоитъ на побожного, тѣшиў ся и мовляў: Богъ даў, богъ взяў! нагородиў му Богъ єго терпеливость и побожность, вернуў му всѣ єго утрати и спустиў на него благословеньство своє, як росу з неба серед жаркого лѣта. Поўніи суть книги святїи прикладів потѣхи для нещасного и бездольного, вси святіи мученики, що терпѣли и смерть приймили за вѣру Христовую; хто их крѣпиў и силу подаваў в недолѣ (2 б) и в муках? милость к Богови и надѣя в Бозѣ; и колибым всѣх святыхъ мученників хотѣв з дрібна вичисляти, нескінчивбым, не мовлю, нынѣ, али и за цѣлый рѣк, а я собѣ заложив коротенько до васъ промовити, же коли Богъ не поможе, нѣхто не поможе, коли Богъ непотѣшит, нѣхто непотѣшит. Думавбы може хто з васъ, миленькіи, же маєтки и гроши заступлят від недолѣ и потѣшат в нещастю; мовиў я зараз з початку, же годинка, часочок видре тобѣ маєтки, розвѣє твои грошѣ, як полову, а коли не спустишь ся на волю Божую, коли сердця твого не грѣє милость Божая и нігъ твоих не крѣпитъ надѣя в Бозѣ, усихати-мешь в недолѣ и в нещастю, як былинка серед пѣсків без роси на сонци; а колибысь в достатках и в гаразді и, якто сегосвѣтні повѣдаютъ, в добрім прожившысь вѣк и незубожѣв по сѣм боцѣ гроба, питаю ся, чи брат Лазаря праведного, богачь твердосердный, недаўбы даў всѣ свои богацтва за єдну каплю студеннои роси, (3 а) щоб прохолодиў запеклий свій язык. Може думаєшь, же помічь и потѣху найдешь в родинѣ и в пріятеляхъ; но подумай, чиж то все родина з тобою, чиж родина не єсть так в руках всемогущого Бога, як и твоє житє, як и твоя доля, чиж завсѣда родину теє болит, що тобѣ догарує? а коли ся надѣватимешь на пріятелѣв, о, тогда підпираєшь будинок твій стоўпом лободовымъ; бо пріятель твій доси коло тебе допче и наскакує, доки чує грішь у тебе за пазухою, доки видит волики на твоѣй оборѣ, а як того нестане, розбѣгнутся и счезнутъ, як пустый вѣтер в полю, може ся надѣешь на твою силу? видѣў я раз сильного дуба и думаўєм собѣ, що свѣтъ перестоитъ, али небавком видѣў-єм, що лежаў на земли горѣ корѣнем; — такто и сильным буває. —

Всьо, на що на сѣм свѣтѣ надѣешь ся, єсть, як мудрец Божій повѣдає, марниця над марницями. На когож ся надѣвати (3 б) буду? — на Бога ся надѣй, на Бога! Богъ моя сила, богъ моя крѣпость, бог моя надѣя, повѣдає пѣвец Божій, Давид святый. Богъ твоя потѣха, Богъ твій пристановок, Богъ твои радощи! Богъ, всемогущій вседержитель

всего свѣта, силенъ и тебе тлѣнного хробачка підвести, Богъ милосердный, коли для тебе ступивъ з небесъ и умер на крестѣ, умилосердиўся над тобою в твоєй нуждѣ и трудах, в тяготѣ и журбах, и подасть тобѣ спочинок; а спочинок, що Богъ для трудящих ся и обремененных подає, єсть над всѣ солодощѣ сего свѣта солоденькій. Бо повѣдаю вамъ, вѣрте сердцю моєму: солодкій єсть спочинок в жнива, коли сонце догрѣває, в тѣни при студенній водѣ, али солодшій спочинок у Бога; солодко стареньким родичам тѣшити ся своими дѣточками, коли здорові и щастливі, али солодшій спочинок у Бога. А я васъ въ имя господне забезпечаю, же коли житимете по волѣ Божой, по приказах Божіих, коли житиме(4 а)те так, як церковь святая приказує, як Євангеліє святоє научає и як духовніи напоминают, не минетеся зо спочинком Божімъ! — Будьте богобоязливіи, побожніи, молѣтся щирим сердцем до Бога, будьте милосердними для убогих, як отец небесный над вами милосердится, шануйте старшихъ, стережѣт чуже як своє, будьте за прикладом Ісса Хса покорними и смиренькими, а Євангеліє святоє нынѣшнее забезпечає васъ, же знайдете покой душам вашим — Аминь.

---

4. (1 а) Проповѣдь слова Божого на рождество Пресвятой Богородицы.

Хрістіяне, дѣти отца небесного, о милости Бога и о милости ближнього поговлю нынѣ. —

Ото, чоловѣче, тѣшишь ся житьом, радуєшь ся сонцем, уживаєшь всего, що сотворенно для тебе, цвѣтка тобѣ пахне, дерево тобѣ подає свои овощи, рѣки для тебе годуют рыбы, лѣсы для тебе утримуют звѣрину, земля, тая добрая мати, тобѣ хлѣб подає, весною тѣшишь ся, лѣто тепленькоє солодку в сердце кладе надѣю, осѣнь тяжким полоном твои стодоли напоўняє, а в зимѣ тѣшишь ся тим, що тобѣ весна, лѣто и осѣнь нагорнула. Ще не годѣ: маєшь розум, которым познаєшь, що доброє, а що злоє, маєшь свою волю, маєшь душу, которая нѣколи умирати не буде; для тои души приготовавъ богъ радощи, которіи такіи суть великіи, такіи солодкіи, же их навет нашими мыслями змыслити не можем, радощи, которых анѣ око не вѣдѣло анѣ ухо нечуло анѣ сердце чоловѣче непонимає; ще не годѣ! Адам, перший нашь родичь, согрѣшивъ, а через него (1б) и ми тяжко согрѣшили и заробили на тяжкую кару, однакож и тая кара нас минає и тую кару Ісс, сын божій, прійміўъ на крестѣ, щобы ми мали за грѣх наш умерти, умер Ісс, щоб ми мали вѣнец терновий на голови наші прійміти, прійміўъ Ісс, щоб нас мали у камѣнного стоўпа бичовати, бичовано Ісса, щоб нам мали руки, ноги и сердце желѣзом пробити, пробили Ісу, щоб нам мали кровь нашу виточити, вито-

чили кровь найсвятѣйшую І҃сови: а колиб нам ся тое все стало, пріймилибысмо кару заслуженную, али І҃с Х҃ъ, як ягня невинный, умер, а умер за нас. Подумайтеж, хрістіане, яка то велика милость у Бога для нас! О, якже ми повиннисмо Богу дяковати, як великою милостію повиннисмо сердця наші запалити къ Богови, который не ино, що все для нас сотворивъ и пристроѣв, не ино, що наши души розумом и волею прикрасивъ, али и кровь своєго сына за наши позволивъ проливати грѣхи. И чимже тую милость нашу Г҃ю Богу заплатимо; ото нѣчого по (2 а) нас невимагає, ино, абысмо дбали о наше спасеніе, абысмо приказы Божіи випоўняли, абысмо Бога над все, а ближнього, як сами себе, любили. Бо видите, коли худібку вашу годуєте своими руками, то она до вас прилѣгає, а то нам наприклад, абы и ми до нашого годувателя, до нашого отца очи наши, сердце наше и вздохи наши обертали, то значит, абысмо Бога зо всего серця, зо всеи души любили. — Али Богъ приказує также, люби ближнього твоєго, як сам себе; коли хочешь показати, же тобѣ Богъ милый, покажи, же любишь ближнього; що хочешь, аби тобѣ другіи не чинили, не чини того и другим, не чини нѣкому крывди, не внимай слави, не суди, не наставай на єго маєток, на єго здоровля, не завидуй, не кленi, не роби шкоди, а будеш маў тее миленькое переконанє, же любишь Бога и ближнього; а коли тобѣ кто вчинивъ крывду, вибачь, як І҃с Х҃ъ вибачивъ своим (2б) мучителям, молися за них, як І҃с Х҃ъ моливъ-ся за тих, що єго на крестѣ пропинали, чини добре тим, що тобѣ зле чинят, бо тім пізнати истинного Хрістіянина, бо тим способом насиплешь горящого угля на голови твоих ворогів. — Словом сказавши, люби Г҃а Бога твоєго зо всего сердця, зо всеи души, а ближнього твоєго, як сам себе, бо на тім стоит, як І҃с Х҃ъ повѣдає, закон и пророки, а кто пророків и учителѣв духовных слухає и закон т. є. приказы виповняє, той сподѣвати ся може надгороди в царствіи небеснѣм. Амѣнь.

---

5. [Проповідь на празник].

(1 а) Церковь Божая, таѧ наша добрая мати, породила насъ черезъ хрест святый до вѣчного щастя, до безконечной веселости; загиблисмо були через грѣхъ первородича нашого Адама, через хрест святый зъ тои пропасти добулисмо сѧ, через хрестъ святый кождый чоловѣк вже дитинкою маленькою зводитсѧ до безконечных свѣтлостей, як новая зірочка, як яснобѣлый ангелъ приступає до т'мавой громады ангеловъ спѣвати отцеви небесному аллилуя. — Однакож кому тое тайно, же чоловѣк, доки дитятком, ходит в бѣлій одежи невинности, а з часами, як підростає, валяє тую одежу невинности грѣхами, запускає сѧ в несчисленні грѣхи и стає сѧ Богови и собѣ тяжким ворогом; Богови тим, же

дары Єго марнує, же ласкою Єго покидає-сѧ, а собѣ тим, же відвертає від себе вѣчную щастливость и стрімголовъ летит у безвѣстну пропасть. — Алиж Богъ, который вже раз чоловѣка обмыў з нечистоты грѣха первородного кровю своєго сына Бога, нехоче смерти грѣшника, нехоче, абы дѣти єго, которых собѣ за (1б) кровь свою купиў, пропадали, для того передаў церквѣ своей, а тая духовным слугам своим способи ратовати-сѧ з грѣхів, — до тых способѣв належит и праздник; а єсли Богъ менѣ допоможе, бо щож чоловѣк без божой помочи може, скажу вам коротенько, як то праздник святый обходити, аби Богови, тому нашому отцеви милосердному, примилити-сѧ. —

Коли ваші праотцѣ закладали церковь тую святую, передали єѣ, себе, васъ и ваших наслѣдників зо всяким своим имѣньом и добытком під опѣку Пресвятои Богоматери, пречистои дѣвы, абы тая своими молитвами и милостію, що від Бога, сына своєго, має, заступала васъ від всякой недолѣ тѣлесной и душевной; алиж то всякій звасъ, Хрістіяне мои, знає, же тои опѣки треба ся стати годним; бож подумайте сами, колибысте чоловѣка, що вже не дитина, що свій розум має, заступали від вогню, а колиб той на силу рваў сѧ до огню, на ваши просьбы не слухаў и ще васъ позневажаў за вашу доброту, щожбысте учинили; правда сказалибисте: лети, нерозу(2а)мный, в тяжкоє нещастя и пропадай; отож так сѧме и опѣка и заступъ Пресвятои Богородицы непоможе вам и неосвободит вас вѣд вѣчного нещастя, єсли небудете годніи того. Недумайте собѣ, правовѣрніи, абы церковь Хрістова праздник для тѣла установила; не для тѣла то, али для души праздник маєте! Не ѣдло, не питіє, не веселость заведе васъ до небесъ, али вѣра твердая, усердна молитва, щире покаяніє, добріи, милосердніи учинки и правдивоє постановленіє жития побожного, ото тілько стежок, а єдна дорога до небесъ, до милосердія божого, до молитовъ святих, до сердця опѣкунки нашой, пречистой дѣви. — Ктобы думаў, же ѣдломъ и питіем, а не молитвою и покаяніем належит обходити праздник, той подобный буўбы до того, который, жебы голод заморити, відкинуўбы хлѣб, а взяўся камѣнь глодати. — Кто нынѣ грѣхів своих каятися буде и заплаче над ними по щирости, той за гробом з Богом и святими вралуєся радощами вѣчними, кто нынѣ змарнує день на радости и веселости, тому за гробом во вѣки (2б) плакати прійдетсѧ; а вѣчность, мои люди, велика, доўга, незмѣренна, безконечна. — Али не годѣ нынѣ покаятисѧ, щобы заўтра знова в той самый грѣх запасти, нынѣ умитисѧ, щоб заўтра знова зануратисѧ, належитсѧ нынѣ в глубынѣ сердця своєго, души своєй твердо постановити собѣ мерзити сѧ грѣхомъ и жити истинно по хрістіянски, инакше булибисте подобніи до пустого зерна, которе хоть в найлѣпшу кинешь рілю, не зійде и плодів не дасть; кто нынѣ, скаявшисѧ грѣхів

своих, заўтра, позаўтру и в цѣлій рештцѣ житя своєго забуде о своим постановленю поправи, огорне сѧ тими самими паровами, що и перше, надѣя єго щастя, єго спасенія змарнѣє, знидѣє, як та былинка серед пущи на жарким пѣску без роси на сонци. Щеж вѣра без добрых, милосердныхъ учинків не встоитсѧ; писмо святоє, таѧ книга велика всѣх мудростей, повѣдає, же вѣра без добрых дѣлъ єстъ мертва, єст як тѣло без души; кто повѣдає, же вѣрит (3а) в Бога сотворителя, спасителя сына, просвѣтителя духа святого, же вѣрит в вѣчность и в суд божій, же вѣрит в Хріста и Єго небесні слова, же носит имя и знак правдивого Хрістіянина на собѣ, — словом рѣкши, кто повѣдає, же має вѣру, а не жиє, як вѣра єму приказує, а не творит добрых дѣлъ, не дбає на своє спасеніє, глухій и слѣпый на нужду ближнього своєго, камѣнного сердця на плачь вдови и сироти, кто лукавым оком дивитсѧ на маєток сусѣды, кто лукавою рукою сягає по чуже, кто злым, розпустным житьом марнує маєток и здоровлє своє, кто ближньому гірку чинит кривду, кто дитинку на добре не навчит, кто блудного не наведе (3б) на добру дорогу, кто не шанує отца и матери и всяку старшину, коротко рѣкши, кто не жиє, як Богъ приказаў, як церковь святая наказує, як євангеліє святоє повѣдає, як духовні научают, той не єст Хрістіянинъ, бо не жиє по хрістіянски, той подобный до жерела, що воды не має, подобен до сухого дерева, той не годен милосердія и благословеньства божого, той не втѣшитсѧ молитвами и заступом пресвятои богородицы, того Богъ судити буде. —

Колиж протеє, Хрістіяне мои, хочете и сердцем бажаєте, абы праздник був для васъ з пожитком, обходѣт го щирою, усердною, не усыпающою молитвою, кайтесѧ своих грѣхів по правдѣ, навернѣт сѧ до Бога и постановте собѣ не відвертати сѧ від него до смерти, старайте сѧ, абы вѣра ваша була живая, повна побожных, милосердныхъ хрістіянских учинків, абы ваше житя (4а) було від всякого грѣху як слеза чисте, абысте з ясным оком на судѣ божім стати могли, абысте веселим, радостным сердцем могли приняти слова судящого Хріста на небесахъ: Прійдѣт, благословенніи Отца моєго, наслѣдуйте царство небесноє, уготованноє для васъ от сотворѣня свѣта. — Амѣнь.

---

6. Блажени милосердіи, ꙗкѡ тіи помиловани будут.

(1а) Господарь, що страхає сѧ труду и працѣ, най ся не надѣє утѣхи, господарь, що не любит в господарствѣ учинити видатку, най сѧ не надѣє пожитку и корысти; кто на весну або в осени не вкине в землю насѣня, той не врадує сѧ жнивами, той голоднує в зимѣ, кто весною и лѣтом вигрѣває ся на сонци або в холодочку протягає сѧ и боитсѧ

впрѣти при роботѣ, той голый и босий дрожит в зимѣ на морозѣ; кто, доки молод и здоров, марнує дни золотой молодости, той з голоду на старость загибає. — Прості то правды, щосьте чули, кождый их знає, кождый их понимає сердцем и мыслію, кождый их якби очима видит. — Якъ съ тѣлом, так саме и з душею. Як собѣ кто на сем свѣтѣ заробит, так на тамтѣм свѣтѣ и тѣшити сѧ буде. Кто тут о свою душу не дбає, той по смерти плакати буде; кто тут, як господарь верша, не посѣє милосердія, той и за гробом милосердія божого збирати не буде. Сам Іс Хс повѣдає: Блаженіи милосердіи, ꙗкѡ тіи помилованни будут, т. є: щасливі милосердніи, бо тіи будут помилувані. — Отож нужда ближнього єстъ то таѧ буйна ріла, на которій єсли хто дѣла милосердніи посѣє, той и на страшном судѣ в тіи великі всесвѣтніи жнива милосердієм втѣшитсѧ. Ото слухайте, открыла нам сѧ ріла, сѣймо, а збирати будем.

(1 б) Въ сторонах, від нас далеких, за горами и водами, за широким морем єст край, що сѧ Єгипет именує; в тѣм краю живъ нарід тихо и мило, що сѧ Маронѣти звут. И хотяй Турки и недовѣрки обсѣли той нарід невеличкій докола, ꙗк мрака осѣнна, хотяй натискали на него, якъ тяжка туга на бѣдноє сердце, хотяй всѣма силами Турки принуджали их до св(о)еи вѣры, нарід той бѣдный як дуб серед тучѣ стояў крѣпко при вѣрѣ Христовѣй. — Подобало сѧ Богу, же той нарід, так нещасливый, ще в більшу попаў сѧ недолю; не слѣдѣм, для чого, бо хтож суд божій вгадати може? Від кількох часів зірвала сѧ в краю Єгипецьким страшна війна, ꙗк люта буря. Можесте не раз від старых людей або в ваших пѣснех чули, що то єст війна, ꙗк страшно Турки воюютъ; куда непріятель перейшоў, куда хмара Турків перелетѣла, там пустыня и безлюдь вчинила-сѧ; стань и оглянь сѧ в коло, а хотьбысь маў сердце веселе, як ангела сердце, жаль и туга стисне тя за него, як тугый морозъ, гроза и дрож на вск(р)ізь тя перейме, а густѣ слезы, хоть для великой жалости не зараз, из очей проканут ти. Глухо и пусто, докола нѣ живой души нѣ людского голосу, поля и нивы змішені копитами, мѣста и села в курищах лежат, а дыи, як остатный дух лежащого на смертнѣй постели, сумным стоўпом зводит ся під небеса, туда и сюда немовлятко або старец сивенькій лежит зарубаный, молодѣж и крѣпка челядь в полон запята. Така то війна; (2 а) так саме и тим хрістіянам повело ся нынѣшними часами. Повалено им мѣста и села, погорѣли церкви и хати, подоптано поля и городи, а нужда як ворон чорным накрыла их крылом; без пристановиска, без стрѣхи, без кавалочка хлѣба и без сорочки блукают сѧ як сколочені овечки по родимой земли, що насякла кровію их рідных. Серце падаєся на такье нещастя ближнього, сами слезы лютсѧ на тілько недолѣ брата хрістіянина. Святый Отец

наш, Папа римскій, и царь наш наймилостившій вставляютсѧ за тими нещасними до вас, братя хрістіяне. Гляньте на их споловѣлі очи, на почорнѣле від голоду тѣло ваших братей и злекшѣт им недолѣ. Підводят они пожоўкле лице, на впіл умерлі, від плачу кровю зайшлі очи до вашого милосердія, протягают від нужды кощаві руки и жебрут від вас хоть кусник хлѣба, хоть лиху рубатку покрыти наготу. Знаю я, не відсилалисте жебрущого дѣда, который що року, що мѣсяць, що тиждень до вашого порога приступаў по ѩлмужну, не відкидайтежся и тих братей хрістіянъ, що далеко в за моря першій раз, від коли свѣт стоит, и може остатный раз, доки свѣт стояти буде, пукают в плачем до ваших дверий, до вашого сердця и просят милостини, на ѩку кого стане. Тѣлом и душею в ними сте рідні, єдин Богъ сотвориў их и васъ; Іс̃ Хр̃ породиў васъ и ихъ смертію на крестѣ, скупаў васъ и их в своєй найсвятѣйшой крови; Дух святый васъ и ихъ просвѣтиў свѣтломъ (2 б) небесным, свѣтлом Єванґелія святого. Ту час, дѣточки, ту пора даточком, хотьбы найменшим, милосердієм туташним купити собѣ милосердіє Божоє, незмѣренноє, вѣчноє. До того взыває вас сам Іс̃ Хр̃ словами: Кто подасть хотьбы найменшому из тих кубочок воды студенной, хотьбы въ имя ученника, тому повѣдаю, не мине го заплата єго. — Хотьбы найменша офѣра, а щирым сердцем поданная, буде так пріємна перед богом, як офѣра овои вдовы святои, котора, як пис. св. пов., остатнѣ двѣ лептѣ, т. є. двѣ маленьки мѣрочки олѣю принесла на офѣру. Кто може дати гріш, то гріш, кто нѣ, то булку хлѣба або якьє повѣсмо альбо з иншіх рѣчей домашных най подасть, ми то на грошѣ замѣняємъ и пошлемо тим нещасным тею дорогою, которою они до нас слѣзнѣ свои прислали просьбы. Радость их буде незмѣренна, подяка безконечна, а заплата — молитва усердна до бога за вас и за ваші дѣти, за ваше и за ваших миленьких здоровля, их вздохи відвернут від васъ нещастя, которое васъ того року смутком огорнуло. А коли прійдется вам справитисѧ з вашого житя, они з датком, що від вас пріймили, станут на страшном судѣ перед Хрс̃т̃м, вложат до ваших добрых дѣл тую ялмужну від васъ и переважат ваші грѣхи, а судія Хс̃ примилитсѧ вам и озве ся солодко до васъ: Ходѣт, благословенніи Отца моєго, радуйтеся зо мною въ царствіи моим небеснѣм, бо я в тѣлѣ тих нещасных братей ваших буў голоден и нагий, а ви мене нагодувалисте и одягнулисте. — Амѣнь. —

Нест. 13. Лют. 1841.

Б. Переклади.

1. Любителѝ славянщизни и народо̀в чужостороннихъ.

1. Франческо Марїа Аппендѝнѝ, ученный Пїарь в Рагузѣ, родом з Піемонту, великѝм був любителем славянщизни. Року 1808 видав писменницу Иллѝрическу, посвященную рѡвночесному исправителю Далматїи, маршалкови Мармонт. Сей маршалок ўважав мову славянскую, в теперѝшным положенїю Славянѡ̀в до прочїих народо̀в Европи, много потребною санови войсковому. Тойже двома лѣтами пѡзнѣжше, сущ первый исправитель Иллѝрїи, установив в Любянах своим штабовим оффицером особное училище славянское пѡ̀д назвою: schola palatina slavica... и в тѡ̀мже мѣсѣ повелѣв видавати славяньскую газету.

2. Грабя де Маітре, вправдѣ в Chambery в Сабаўдїи, але з колѣна француского народженый, коли був послом сардиньским в Петерсбургу, читовав славяньско-греческїи книги черковнїи. Примѣр без примѣру в Француза, сьвѣцкого, грабѝого и дѝпльоматика. В своих Soirées de St. Petersburg радит Европѣ западной вчитися языкѡ̀в славяньских, которих красными, первотворними, удосконалеными и давними називае.

3. Льорд Фридрих Норе, грабя Гильфорд, син первого мѝнѝстра тогож имене перед пятидесяти лѣт, Павла Соляриха в языках славяньских ученик, силуеся вѡ̀д кількох лѣт довести, яко без свѣдомости языкѡ̀в славеньских анѝ греческого̀, анѝ латиньского з докладностїю знати не можно і яко оба̀ тїи языки вѡ̀д источника славеньского виплили.

4. Ученный и в Европѣ знаный князь de Ligne, приятѣль Вѡ́льтера, тое о языцѣ славеньскѡ̀м, зважанѡ̀м яко щеп общїй рѡ̀знорѡ̀дных нарѣкѡ̀в, оголосив мнѣнїе: Мню, же язык славяньскїй найдавнѣжшим межи всѣмà языками есть, бо всеобщїй на землѝ, хотя ще того не зѡ̀ всьѡ̀м доводит. No гнѣваюся на тое, же назвиско егѡ̀ сторон зневажают именем, невѡ̀льность припоминающим, то ест поблужденїе. Славяньским надлежит знати сей язык вѡ̀д слави, а не склавоньским (вѡ̀д словесе Sklav невольник). Якая рѡ̀зность! и як величаюся тым, щом тее вѡ̀дкрив.

Из письмà временного, званного: Rozmaitosci, число 39, листъ 310 списав S. L. I(aszowski).

Вѡ̀дки названїе склави, склавени Esclavon и проч. потекло, довѡ̀льно довив Шафарик в Исторїи мови и словесности славеньскои, л. 5. — приписка моя.

2. Помста и великодушïе.

Страшная зараза, названая холера, вже досягнула була границь западнои Россïи. Страх, смущенïе и спустошенïе складали двôр сеи страшнои вйдьми. Пôзно в осенй року перешлого доходит вêсть аж до единои в глубоким лêсê на уединенïи стоящои хати лêсничого, яко страшило в крок ся приближает и вже в селê, Сопошок званом, ледво двê милй отстоянном, выбухнула. Вôдôбравши сïю страшную вêдомость, сидêв едного вечера уцтывый лêсничый Олекса Волкомир з молодою своею голубкою в теплïй хатоньцê, розмовляючи о средствах запинення сеи страшнои зарази од уединенной своеи деревни. Двох гожих и красних синкôв его вже в теплим заснули були лôжку. Natde завыли британи на подвôру, а хлопец служащій дав знати, же млинарь зо села Сопошок просит, абы му вôльно було вôйти, шукающому в тôм отдаленным домê хорома перед холерою. „Мельник", возопи задуменный Алекси, „наш першый враг смêе глядêти хороми пôд тою стрихою, на которую тôлько проклятïй метав вôд часу, як тôбê слюбовав-ем, любезная жôнко? No мы, мы вйколи небули его вêчнимы врагами, най вôйде, колй наш домок мнит притулком собê. Возьмим той поступок за первый крок соединенïя сним, приймим го в гостê. Входит мельник до хати з заблужденным врênïем и непевнôм слабым кроком. В жалости яв просити обоих людей о прощенïе своей так довгои ненависти, которая немала инного источника, як любовь к Малгоратê, теперишной жинцê лêсничого. Подав руцê обом, просив вторым разом о изволенïе так довго седêти в их уединеннôй хатинê, доки в селê з(а)разлывий помôр не переможеся. Лêсничий и жена его стали зважати го яко доўго неогляданного приятеля и убêгали ся дати му доводи щирои прихильности, по вечерê визначили ему лôжко и пôшли ся вчасовати. По килькох годинах хлопец лêсный дае знати, же мельник захоровав и же на нём всê знаки холери показуются. Зривaеся Алекси, абы ся очевидне перекопався о нещастю, а нисколько хвиль уваги утвердили его в страшнôм переконанïю. Лêснïи уложили мысль винести на ношах сего нещасного, бы зарôд хоробы не зôстав ся в их домê и несотворив зарази. Нехоче чути того уцтивый лêсничый, а над серцем его обовязок гостинности и охота помощи нещасному верх берут. А так повелêв для безпечности женê и дêтем винестися на гору, а сам з домовими лêками всяких уживае средств, которих лêкари Россïйскïи ку запобêженïю тои страшнои хоробы подали. Сама навет жена его, повиносивши сплячïи дêти на гору, з одданïем себе самои помагала мужови в тôм человêколюбивôм дêлê. Хороба сягнула верха, чувство блискои смерти доймило нещa-

сному, зобравъ всѣ сили и воз(г)ласи: „Неба! най мя ваш перун трѣсне, за мою страшную злость забыйте мя, смерть не будѐ менѣ так страшною, як человѣколюбїе вашее, окропне на вас прегрѣшив-ем. Вѣлайте, яко, вчувши в себѣ зародъ тои страшнои слабости, умислив-ем занесенїем еи в домъ ваш догодити моему помстосластїю. Осягнув-ѣм, щом хотѣв, обое вас з собою в гробъ волоку, а ото над самом берегом сего гробу уняла мя сильна скруха, голос сумлѣня тигрисовими калѣчит мене назурами. Вас хотѣв-ем побити, вас моих добродѣтелов, ах! мисль сїя не дасть ми сконати, 'сли за кару моей злобы не виволочети мене в лѣс вовкам на попас". Знуженный сею бесѣдою стратив притомность, а малжонкове отрухлѣли на услышанное. „Викенмо в лѣс сего пса, най го вовки розпрвут, стали кричати люди лѣснїи, або па первом повѣсьмо го деревѣ, най круки пожруг грѣхом заправленное серце".

„Не тако, друзи мо(и), озвав ся лѣсничый: анї нещастя, анѣ поблужденїе, анї грѣх не дают нам права на помсту, вон е чоловѣк, пеща(с)ный ближнїй, который нашои требует помощи, а благочинити врагом райским е свойством". А так обое тїи люде помножили соблюденїе свое, а недовго помыслный скуток звѣнчав их ревность. Мельник подужав. Вдячность жалующого була неописаема, а радость уцтывих людей, же не надаремнїи були их труди, була без граныць. Але небо крило опѣки розпостерло над том людзколюбивым родом и повелѣло з далека минути заразѣ. По кількох недѣлех в уединенним сем домку лѣсничого обходили учти помощи и згоди, а повѣсть такои помсти і такого великосердїя од уст до усть в цѣлїй Россїи стала переходити. — Z rozm. r. 1831 N-o 8. 25-o Марса 1833. М. Шашк.

---

3. О слонѝ.

Слонь ест найбольшый зо всѣх четвероножных зьвѣрей, сут и восѣмнайцѣт стопи высоки. Древнїи на слоньох вежи созидали деревлянїи; в такой вежи знаходили ся часом больше двацати воинов. Нос слонѣв ест доугa порожная трубa, которого як руку употребляет; а его два доугїи зуби, знанї нам именем слоневои кости. Тая ест вельми понятная и вѣрная, сили незмѣренпои. Может бремя трыйцят цетнаров носити. Живит ся травою и листьем з деревин и жие блпсько ста лѣт. — 31 Марса 1833.

---

4. Из книги: Memoriale vitae sacerdotalis seu summi pastoris Jesu Christi piissima monita ad E(cc)l(esi)ae suae pastores aliosque sacerdotes. — Viennae ex typographia Mechitaristica 1828.

Глава I.

О санѣ дѫховнѣмъ.

1. Що єстъ чоловѣкъ, сыне, и нащо сотворенъ? — Таже, абы сѧ боѧў Бога, приказіў єго слѫхаў, щобы мѫ честь даваў и ємѫ самомѫ слѫжиў.

Що ты, сыне? на що-сь винесен на свѧщенника? дісне на тее, щобысь въ тѣм найвижшим дѣлѣ людем бѫў провідникомъ, абысь трѫдиў-сѧ в тѣм, щобы люди менѣ славѫ и честь давали и мене сѧ боѧли. — О великоє достоинство, о превысокаѧ слѫжба! —

Ии, сыне, на небесахъ, а люде на земли; а ты середина помеж мною и ними, абысь ними во имѧ моє правиў и они тебе, якъ колибъ мене, слѫхали. Ии Богъ творец, люде сотворѣиѧ мои; а ты над ними поставленный, абысь дбаў, щоб менѣ сѧ росплачѫвали тымъ, чимъ сѧ менѣ приналежит від нихъ.

Ии отец свѣтла, люде во потьмѣ; а серед нами ты свѣтильник, щобы им черезъ тебе истинне свѣтло свѣтило.

Ии подающий дары небесніѧ, а они нѫжденніи, а ты роздающій, абы всѧкаѧ бѫла благодать тобою. —

Ии Богъ найсвѧтѣйший, они грѣшніи, а ты посередник, щобы через тебе зо мною сѧ примирили.

Ии отец единородного сына в передвѣкѫ, люде сынове, пріймень въ часах; ты отец на земли, щобы через тебе пріймени бѫли въ небесах.

Моѧ честь во жертвах, людем нѣт жертв, щобы менѣ приносили; ты посеред нами, въ твоих рѫкахъ найсвѧтѣйша жертва, Тѣло Сына моєго, щобы вгодити правдѣ моєй и повинности людей застѫпити.

Ии огонь жегѫщій, а люде на земли запаляѧмніи; а ты той, через кого им запаляти-сѧ.

Ии найбільший врачь, люде недѫжніи; а ты посередный слѫга, держащій лѣки мои, щобысь из нихъ всѧкомѫ подаваў.

Ии напослѣд Пан череды на небесах; череда на земли; ты пастырь єѧ, щобы через тебе тѫчнѣла и оумножала-сѧ. —

2. Нѣтъ, сыне! підъ небесами высоты ани волости, котораб съ тобою рівню придержала. Ты-сь з Бога, из сыновъ Превишнього. —

Достойность царѧ єсть чоловѣча, достойность свящєнника єсть Божа. Красота и сила лишаютъ оумирающого царѧ; а на оумирающого свящєнника свѧщенств(о) ждає (1б) вѣчноє.

Царь людем повелѣває, свящєнник самомѫ Богѫ. Царь сильный поборивае ворога; правый свящєнник поборивае мір.

Може царь тѣло вергчи ѕ вазныцю або инакше карати; свящєнник силенъ и дшѫ звазати.

Може царь полоненных из оужищъ тѣлесныхъ ослободити, а свящєнник силенъ из насилія діавольского, изъ оужищъ грѣховныхъ дшѫ виймити.

Царь не силенъ, лишъ на земли; свящєнник и на небесахъ. Має царь сокровище свѣта, свящєнник держит сокровище неба.

Шлет-ся царь з подарками до царів; свящєнник приноситъ жертвы Богѫ небесъ. Царь золото приноситъ, свящєнник самого Гда Бога. —

Голосъ его небеса перебиває, з відтамъ зкликає благодать; Бога примиряє и перемагає, а на люди сѫдъ вирѣкає.

Вперед сѫда Божого сѫдъ его; що розрѣшиў або придержаў на земли, розрѣшено або придержано на небесахъ. —

О, сыне! спознай достоинство твоє, а даренный часточкою божества не вертай в низь перѣшню. —

З. Господи, хто я, що на мене памятаў-єсь и так много менѣ подаў-єсь?

Бачь, я порох и попѣлъ стаў-ємъ чоловѣком Божим, слѫгою твоим после поданнои тобою благодати.

Отче прелюбезнѣйшій, за тѫю твою милость, котороюсь мене перше такъ оумиловаў, вибраў и назначеноваў, як великѫ милость я виненъ тобѣ.

Як менѣ нѫжно корити-ся, щось мене нѫжденного оудостоиў з порохѫ збѫдити, щобым стояў при славѣ твоєй, намѣстником твоим бѫў, послямѣстъ тебе сѫдиў, розрѣшаў и вазаў. —

Я марний, я нечистъ, неѫменъ, недовершенъ, завсѣгда слѣпый, до злого скорый; менѣ найнѫжденнѣйшомѫ намѣствовати безконечнѫю величь твою! —

О, Боже мой, ты сама святость, мѫдрость, доброта, слава и безконечьє! я, бѫдучи так вивижшенный, як не маю в жѫрбѫ западати и сѫмовати?

Оукрѣпи мене, Гди, благодатію Твоєю, щобым так великій тягарь носиў честно.

Оуволи ми, Господи, дшѫ мою так оустроити внѫтрь мене, обычаи меи зверхніи так оуложити, щобым стаў годен вслѣдователь найсвя-

тѣйшого твоєго сына и щобы вѣрніи ѹзнидѣли въ менѣ истинно того, що мене послаў так, як ты єго послаў-єсь. —

(2а) 4. Вслѣдѕєшь за нимъ, сыне, сли, якъ онъ бажаў и трѕдиў-сѧ, так и ты трѕдити(ся) бѕдешь, послѣдити и спасти загибшое.

Ходи проте, сыне, ходи и иди за нимъ; ходи и бѕдь после него ловлящій люди. —

Проповѣдѕй ѹбогимъ; глѕхимъ дай вчѕти слово; слѣпымъ дай видѣти истинное свѣтло; нѣмымъ дай голосити славѕ Божѕ; хромым дай ходити дорогою заповѣдей Божихъ; блѕдящихъ справи на пѕть правды; дѣлай, щоб бѕла слава Богѕ, а людемъ спасеніе. Сын мой кровь за ныхъ проляў, ты цѣлого себе за нихъ положи. —

5. Простри, Сыне, сердце твое. Скличь всѣхъ, щобъ спознали истинѕ и спасеніе; потрѕдисѧ невтомимо, щобы всѣ встѕпили въ домъ господень и напоўнили єго.

Надѣляй до мене всѣх без виберки; богатого и ѕбогого, славетного и простого, письменного и невченного, слѕгѕ и пана, мѕжа и невѣстѕ, всѣхъ притягни до мене. —

Глава 43. мг̃.

О наѕчаню дѣточок.

Вломи, сынѕ, дѣточкам хлѣба; я ихъ над всѣхъ люблю и милѕю. Приведи их до мене, бо ихъ єстъ царство небесное.

Из дѣточок добре зрощенных и вихованних стає нарід крепкій и добрый, зо дѣточок добре навченных и въ страхѕ ѹтримованых виходитъ товариство вѣрных и народъ святих.

Бо, як жнива зависятъ отъ насѣня, такъ святость мирянъ отъ першихъ наѕкъ. —

Сѣй, сынѕ, щобысь маў що збирати; сѣмя говѣйности и святой боязни сади в сердци маленькихъ, підливай росою частого перестерѣгання; зійде и вырасте и принесе плоды въ свои часы.

Мягенькій якъ вѣскъ сердця маленькихъ безъ трѕда пріймѕтъ формѕ, якѕ схочешь. Выбий на нихъ формѕ святости и тая не знидѣє.

2. Не стыдайсѧ, сынѕ, бѕти серед маленькихъ маленьким и бѕти як нянька, що стереже дѣточки свои, бо я не стыдаў-ся вчинити сѧ чоловѣкомъ меже людьми, щобы тебе спасти.

Не стыдаў-ся св. Павло бѕти межи недѕжными недѕжный: Всякому стаў-сѧ все, щобы всякого спасти. —

(2б) Вслѣдѕй за Єлисеємъ и Ілією. Щобы вдохнѕти малымъ дѕха,

не відказали сѧ підъ мѣрѕ составівъ дѣточихъ свои состави стягнѕти,
оуста до оустъ, рѕкѕ до рѕкъ, ногѕ до нігъ примѣряючи, прикладати такъ, що, идѕчи підъ ладъ дитинѣ, дѕха животного въ нію вливали.

Такъ и ты, хотяй вижшій наѕкою, спѕсти-сѧ до поятія малыхъ и неѕмныхъ, щобысь имъ благодать Дѕха вдохнѕў, и немогѕщим спожитковати твердѕю стравѕ подай молоко, щобы имъ рости на спасеніе.

3. О, наймилосерднѣйшій Ісѕсе! хтож ще бѕде сѧ стыдаў бѕти маленьким при маленькихъ, коли ты, Богъ, аж до маленькихъ рѕцѣ твои простираешь миленько и ихъ къ себѣ пригортаешь?

Дай менѣ кого, що є дѕховный, которыйбы смотриў не того, що єго сѕть, али що Твоє; которыйбы цѣлый бѕў милость, покора и говѣнье, а тотъ порозѕмѣє, як добре и мило, якъ славно и конче потребно прилѣгати святѣй наѕцѣ малыхъ.

4. Най собѣ скѕчно бѕде гордовитѣй дѕши занимати сѧ тымъ дѣлом; загибающимъ бо тее дѕрницею и безѕміемъ видит сѧ; али слѕгам святим єсть то добродѣтель Божая.

Бо що єсть большеє, як дѕшѕ обгортати свѣтлом, святостію, довершеньемъ и спасеньемъ? А колижъ дѕша огортаєся больше свѣтлом, святостію, довершеньомъ и спасеніемъ, як не тогда, коли ся маленькіи наѕчаютъ?

кѣ березолѧ ѧшлй
въ Деревни.

5. Зеркало Хрістіянскоє,

книжка многогосновита Хрістіянам, хотящим знати хрістіянскоє житіє и Ѳвангелскую правду, — переведена из Греческого на Славеньский язык Димитрієм Николаєвичом Дарваръ, а теперь на Руській многогрѣшным Маркіяном. —

Глава перваѧ.

ѡ вѣрѣ.

Хрістіянинъ єсть насаженный въ церкви Христовѣй, як дерево плодовитоє, вибранноє, а над всѣ хорожшеє, бо корень єго не долѣ в земли, як иншихъ деревъ земных, но горѣ въ небесахъ, вілкиль и духовный корм пріймає. — И щобы бесѣда сесѧ, слово моє ясніѣйше було: сей небесный корень Хрістіянина не єсть ниній, лишь вѣра въ Господа нашего Іс̃а Хр̃а, як то о сем и Богодухновенноє святоє писмо розказує словами: вѣдѣти силу твою (Г̃а Бога) корень єсть безсмертія, Премудр. Солом. е҃ї, бо тяжко Хрістіянину жити без вѣры, як дереву без корѣня.

Вѣра всякого Хрістіянина годна три имѣти питоменьст(в)а. Наперед повинна бути тверда, щоб держала оум Хрістіанина незвихненный и несхолѣбленный и подлежащій Божому слову, которое єсть

самая истинна, потому година бути глубока, щоб годувала Хн҃а знанієм тайн божественных; напослѣд бути вѣрѣ Хн҃а плодовитѣй, щоб родила въ ним много, много добрых дѣл.

Вѣрѣ всякого Хн҃а бути твердѣй проте, що єсть самая истинна божая, а Хр҃ъ повиненъ ю держати крѣпко в сердцю своим, не задля того, що в нею вродивъ-ся и вирѣсъ, но за для того, що Бог открывъ и проявивъ ю святѣй церквѣ, а через святую церковь и нам открыв и проявивъ. —

Колибы якій чужевѣрный звѣдавь-ся в тебе, задлячого вѣруєшь въ тое, що Хр҃ъ єсть сынъ Божій, що зродивъ ся чоловѣком, що умеръ за спасенє людей, що встаў из мертвых, що судитиме родъ чоловѣчій? Отвѣчай єму: Се навчила мя святая церковь моя, а святѣй моѣй церквѣ звѣстивъ Г. Богъ через святое письмо и через І҃са Хр҃а, который єсть сыном єго и слово єго. — И се истинная правда! Хрістосъ, а по нѣм Оутѣшитель (1б) Дх҃ъ святый, Духъ истины, открывъ тайны вѣры святымъ Апостоламъ, Апостолы передали святѣй церквѣ, а святая церковь намъ. И вѣрте ми! кто той истины, той вѣры не отступае, тот не заблудитъ, бо она анѣ обманивается анѣ нѣкого не обманиває. —

А єсли ся кто опадомъ звѣдає: И якже докажешь, що твоя вѣра истинно єсть от Бога? скажи, що вѣра моя маѣ знамена правдивого слова Божого и знаки, котріи походят от живущого Бога. Первоє: бо не найдешь в нѣй найменьшого слѣду злобы, лишь всѣгда приказує доброту, — второє: що тверда и непереможна пробуває в суперек всѣм так многым и лютым на ню враждованям и гоне(не)ням, — третоє: що розойшла ся по всему свѣтови; а то не от мудрыхъ и розумных або сильных, али от дванадцяти простыхъ, неученных и неписьменных, безсильных и убогих людей, от рыбарѣв, котори сами из себе ничого чинити не моглибы були, колибъ силы Божой не були мали. — Четвертоє: що боролися в нею много єресей, блудных, обманливыхъ вѣр, но она в(с)ѣх перемогла и над всѣма верха додержала. — Пятоє: Що так много пророчеств просторѣкали о ней. Шестоє: Чуда, що в ней показували-ся, и доси показуются. Семоє: власть и сила, которую над злими маѣ духами. — Осмоє наконецъ: що многіи, безчисленніи мученники проляли за ню кровь свою, бо и сами врази наша и демони и неволею исповѣдаша тую. Лук. д҃ и й҃. А чоловѣк, который не вѣрує, али сумує о вѣрѣ І҃са Хр҃а, єсть або безуменъ або цѣло твердого сердця; а ще горшій и безумнѣйшій той, который вѣрує той святой вѣрѣ, а жиє як чужевѣрец. —

Вѣрѣ кождого Хн҃а не бути лишь зверхнѣй, али имѣти глубину. Бог хоче, щобы служащіи єму були (2а) умніи, як мовит приточник

царь Соломон: Пріѧтный цареви слуга разумный. Притч. дї.
Однакож не хоче, щобъ слуга допытувавъ ся и дослѣдуваў причин єго
слôв и приказôв; бо и цари міра не открывают тайнъ своихъ подданным своим, лишь велятъ дополняти приказы и держатися установів ихъ. И хотяй не конче всякому Христіянину знати всѣ до єднои тайны вѣры нашой, однакож конче єму знати тіи, що въ Символѣ нашой вѣры, то єсть Вѣрую, стоятъ. — Меж тими три тайни конче єму знати, сердцем вѣровати и устами проповѣдати, єли спасеня доступити хоче. — Первая єсть тайна святой Тройцы; знати єму, що єсть єдинъ Бог в трех лицах — Отецъ, Сынъ и святый Дух — второє знати єму, що одно лице Тройцы святой, сынъ и слово Божое, за для людей стало ся чоловѣкомъ и умерло за для их спасеня — третоє не забувати, що Дух святый изходит от отца и сына. И сам Хс̃ъ всякому Хн̃у приказує знати тіи тайни словами: Сей єсть живот вѣчный, да знают тебе єдинаго, истиннаго Бога и, єгоже послалъ єси, Іс̃а Хр̃а, Іѡаннъ зї. Жалься! Як много єсть Христіян не йно мірских, али и церковных, що анѣ сихъ анѣ тыхъ не знаютъ. А коли их не знают, якже им служити Богови из сердця? Як могут єму дяковати и любити єго цѣлою душею, коли незнают, що для нихъ доброго и милого сотворивъ? Всякоє живятко познає Творця своєго, лишь один Христіянинъ не познає єго? — Позна волъ стяжавшаго и оселъ ѩсли Господина своєго, Ізраиль же мене не позна и людіє мои не разумѣша мене. Ісаіа а̃.

(2 б) Не годѣ Христіянину познакомити ся лишь з тайнами вѣры, но конче єму и жити и дѣяти после своей вѣры. Апостолъ святый велит вѣрѣ бути дѣятельнѣй. Вѣра любовію споспѣшествуєма. Галат. е̃. Вѣра бо без дѣлъ мертва єсть, ѩкоже тѣло без души мертво єсть — и притворна, Іаѡв в̃, т. є. нещира, ѩко мовит Златоустъ: Ѩкоже тѣло красноє и благоцвѣтноє, єгда силы не имать, по живописаннымъ образомъ єсть подобноє, тако и вѣра правая безъ дѣлъ, Посл. к Тімоѳ ї, — то єсть: якъ тѣло, которое зверха видится хорошее и красноє, али в серединѣ тлѣнноє и безсильноє (такими то суть образы писаннія), таковая єсть и вѣра безъ дѣлъ богумилихъ. Дѣла, що даютъ вѣрѣ душу и силу, суть тіи, которых насъ святоє Єуангеліє и всесвятоє навчаєтъ письмо. —

Єще до того всякому Хн̃у знати належит, що без благодати, котору нам подаєт Іс̃ъ Хс̃ъ, немож нѣ тайн познати, анѣ дѣлъ твориги, годных живота вѣчного, анѣ спасенным бути, так бо правит св. Ап. Петро: Благодатію Г̃а Іс̃а Х̃а вѣруєм спастися, Дѣян. еї.

Протеє доходѣт сами себе, чи вѣра ваша єсть тверда, не сумуючи цѣло о ней, що потекла от Іс̃ Х̃а, що проте єсть истинною, правдивою

вѣрою; так бо промовляє святый Апостолъ: Себе искушайте, аще есте во вѣрѣ, себе искушайте, к Корін. гі. Потому тямте, щобысте вѣрували тайнам вѣрою божою, а не мірскою, свѣтовою, т. є. абысте вѣрували, що Богъ тіи тайны проявиў церквѣ нашой, а церковь наша святая намъ. А на конец смотрѣт (За) и всѣми силами дбайте, щоб вѣра вашая була плодовитая, абы вѣра ваша родила через вас дѣла, годніи живота вѣчного, розбирайте, мовлю, и доходѣт, чи слово Божое дѣйствуе въ васъ вѣрных, а Солун. к ст. гі.

Земля наша дае так много хороших, великих и госновитых плодовъ из малыхъ зернят; якже великій стыдъ и сором для души нашой бути неплоднѣй, будучи перепоўненною Хрістом и наукою єго? (и ѡ исполненія єгѡ мы вси пріяхом, Іѡн. а).

Благодарѣт проте и дякуйте найусерднѣйше Гу Богу, що зволиў вам бути дѣточками истинноправлывой церкви, що припустивъ васъ спознати истинну, котора нѣколи не обманивае, що просвѣтивъ васъ свѣтлом своим небесным, щобысте видѣли дорогу до царства Божого. — А коли одмовляете Вѣрую, одмавляйте з увагою и смирненько, бо исповѣданьє ваше чините перед самим Гдом Богом, который вас всюда видит и завсѣгда чуе. —

Глава вторая.

На якій конец сотворенъ чоловѣк.

Великая и чудная доброта Божая! — Не довольно було Гду Богу тѣшити ся самому своим щастьом, али захотѣвъ и нас привести в житіе и дыханіе, щобы и мы с ним радували ся солодощами славы єгѡ; и се єсть конецъ чоловѣка: Сотворен от Бога, щоб тѣшивъ ся и радуваўся Богом и щобы лишь Богом жила душа єго, як тѣло єго воздухом. И се ясно (Зб) єсть кождому, который лишь розумѣти хоче. Всякій бо чоловѣк гонит за щастьом и цѣлым сердцем єго ждае и николи не втихомирит ся, доки го не досягне. Али скажѣт менѣ, чи єсть в свѣтѣ такій чоловѣк, щобы довольный буў, хотяйбы се все добро свѣтове загорнувъ? Нѣт, истинно нѣт! а причина тому яка? бо чоловѣк сотворенъ не за для свѣта, но за для Бога. Бог, що буў причиною и зачатком нашого житя, єсть и конец и верх всѣх нашихъ хотѣнѣй. Най же ся проте не жалуют люди, що на свѣтѣ не цѣло сут довольни(н)ими: бо одинъ Богъ лишь утѣхою и радостію для нихъ, як мовитъ Ѱалмопѣвець: Насыщуся, внегда явити мися славѣ твоєй, Ѱал. сі. Бо Богъ сотворивъ насъ, щобысмо ся ним насыщали, а который думае, що не за для Бога сотворенъ, тот своє щастіе забиває и сам себе ущербляє

и такій похожій на того, которій, себе услѣпивши, щоб свѣта невидѣвъ, запинає ся и блудитъ з дорогы и сам себе гонитъ в погибель. —

Первый чоловѣк Адам непослухомъ своим передавъ насъ грѣхови в неволю и збавилисмо ся щастливости Божой. Вторый чоловѣк, Бг̃ нашъ Іс̃ъ Хс̃ъ, вчинивъ насъ через хрестъ святый братями, абысмо були сынами Отца єгѡ небесного и в купѣ с ним пріймили царство єго. Задлятого повинниємо цѣло передатися небесному нашому отцеви, єму вѣровати, на него надѣятися, єго любити и все поглядати на него, як дѣточки на отца своєго. А коли не годѣ нам буде чести, которую нам сотворивъ, т. є. чести бути єго дѣтьми и угожати єму во всѣм, (4а) що нам велитъ, тогда по неволѣ будем єго рабами або невольниками, попадем въ єго сильну, караючу руку и передасть насъ на вѣчніи муки яко непокорныхъ и невдячныхъ за єго Божественную доброту. Бо належит нам жити або як сынамъ и наслѣдникам царства єго або як робам непотребным и непослухам, годным мук вѣчных. Подумайте! що лучше для васъ?

Кожда рѣчъ сотворенна отъ Бога на якій-сь конец, на примѣрь: огонь задля теплоты, сонце задля свѣтла и проч. Колиб сонце не просвѣщало свѣта, щобы бувъ свѣтъ? Нѣщо. Так и человѣк, который сотворенъ задля Бога, коли не передаєтъ себе Богови, щож тогда буде? рѣчъ цѣло незнадобливая. Той, що не силує ся доступити того, нащо сотворенъ, т. є. Бога, дармо трудится, не йно, що нѣчого не придбає собѣ, али и сам себе погубляє

Розбирай проте, хрістіянскій чоловѣче, который задля Гд̃ Бога сотворенныйсь, чи житіє твоє, дѣла твоя, мысли твои задля Бога суть. А коли дѣла твоя и мысли твои не суть по Божой вол(и и) задля Бога, як можешь надѣвати ся, що доступишь и з нимъ радоватися будешь? Ты єси Господь мой и Богъ мой, Іѡанъ к̃, мовивъ Ѳома къ Христу. А святый Августинъ правитъ: Всегѡ тебе взыскуетъ сотворшій тя всегѡ, т. є. Богъ, который тя сотворивъ, ждає по тобѣ, щобысь цѣлого себе передавъ єму, а тоє лишь задля него самого.

Глава третая.

О погордѣню свѣтом.

Скоро стане Хрістіянинъ думати о рѣчах мірскихъ и за ними обертати свои очи и своє сердце, в сей часъ зачинає отступати и отдаляти ся от Христа. Міръ сей єсть суперека и ворогъ Христови, бо що Хрістосъ велитъ и приказує, тому свѣт противится, тимся свѣт цурає. Хрістосъ хоче смиреня и покоры, мір в суперекъ гордости, Хрістосъ заповѣдає вибачати ворогам и ихъ любити, а мір велитъ враж-

дувати на нихъ и помсту на нихъ наносити. Воля І҃съ Х҃а и міра сего суть собѣ цѣло противни.

Иже восхощетъ другъ быти міру, врагъ Божій бываѣтъ. Іωаnъ д҃. Никто оу҃бо можетъ двѣма Господиномa работати. Лук. s҃ї. Сущіи во плоти Богу оу҃годити не могутъ. Римл. ї҃. Коли хто любит мір, тот ненавидит Христа, а хто любит Христа, не влюбляє ся въ свѣтѣ. Задлятого кождый чоловѣкъ єсть або служник І҃а Х҃а або свѣта.

Мы, колисмо пріймали святоє крещеніе, отрѣклисмо ся и откинулисмо ся сатанѫ и всѣх служб єго и всей хути и плюнулисмо явно на него и соєдинилисмося с Христомъ и обѣщалисмося служити єму всею нашою душею и цѣлым нашим сердцем. Задлятого виннисмо встарчити-ся в словѣ и гордити всѣма хутьми и честю свѣтовими. —

Глава ї҃.

О Раю.

(1а) Рай! о слово милоє! кто мовит рай, єдним словом обнимає все добро, а виключає все злоє. Рай єст найбільший дар, даный чоловѣкови превеликою милостію Божою. В раю знайдешь все, що лишь сердце чоловѣка забажати може, и ще більше над тоє. Єсли знати хочешь велікую рая цѣну, подумай, що єго І҃съ Х҃ъ, Сынъ Божій, своєю неоцѣнною кровю купиў для чоловѣка. —

Умъ наш и сердце наше гонит за щастьомъ. Сердце наше єстъ так просторноє, же не насытитсѧ иншим добром, кром єдним Богомъ. Згорнѣт всѣ добра сего свѣта, царства, достойности, богатс(т)ва, маєтки, умности и науки, солодости и радощи и все щастьє сегосвѣтне и дайте сердцю чоловѣчому и побачте, чи втихне бажаня єго и голод єго. Нѣ, вѣрте, же нѣ, ще бажати буде и колиб тисяща тисящами все теє пріймило, завсѣда будет порожно; сердце людскоє єст ненасыть. Дивноє диво! Сердце чоловѣка єст так маленькоє, а ненаситноє нѣяким добром, конче лишь єдним Богом. Насыщу-ся, внегда явитимися, славѣ твоєй. Ѱал. s҃ї.

И тоє єст рай и щастьє, которым всѣ правовѣрніи и справедливіи втѣшитисѧ надѣют. Видѣти лице Божоє лицем в лице (1б) в онѣй певимовнѣй славѣ и красотѣ Єго; любити и миловати Єго во вѣк вѣками, без перестанку в сердци своим Єго мати, не так, як то барвы вказуютсѧ очам и митью видѣют, али як огонь єдинится з желѣзомъ, чим стаєтсѧ огненноє и свѣтлоє; пріймати собѣ славу од божой слави; стояти перед свѣтлим престолом Бога; сѣсти на царских престолах вкупѣ з І҃съ Х҃м, спасителем нашимъ и кром Бога нѣкому иншому нас чествовати;

сѣ Рай! О радощи, которых нѣ вимовити, нѣ мыслію не змыслити! и колиж втѣчу тутышной самоти и тяготи сего свѣта и пійду тым на тое щастье, за котрым сердце мое так скучно бажає?

Най нам не буде жалько, слы журбы и труды сего свѣта наляжут на насъ, бо тот невеликій смуток сего свѣта готовит нам вѣчніи радощи. Святіи мученники пролили кровь свою за Христа и купили Рай и не думали, що дали дащо, али що пріймили в ласки, а миж за малою марницею взаємся в смуток? О, Раю щасливый! колиб люды спознали честь твою и твою величь! — Завсѣда Бога бажайте, а гордѣт добром свѣтовымъ. И коли образ Божій (2а) в сердцах ваших добре витисненный, не бійтеся и нежурѣтся, недопече вам нѣкого на сем свѣтѣ. —

Глава ѯ.

Як то грѣшник безчествує Бога грѣхами.

Святое письмо научає нас, же Богъ єст на всякім мѣстци и видит все, як и самого себе. Єсть око без мѣры свѣтлѣйшое над сонце, которое все видит и которому нѣщо не єст тайно. — Очи Господни тмами свѣтлѣйши солнца сутъ, назырающе вся пути человѣческія и насмотряюще в тайных мѣстѣхъ. Сіраха кѳ. — Задлятого, коли грѣшник грѣх творит, грѣшит перед Богом, безчествує Єго и досаду Єму дає перед очима Єго. Лукавое пред тобою сотворих. —

Ах, якаяжто безпечность! Чоловѣк, коли злое творит, боится людей и глядит, щобъ утаитись и невпасти в ганьбу — а Бога небоится и нестыдаєся. Велика то безумность боятися очей людских, а божіих очей небоятисѧ. Перед людми вкрыешь сѧ, али перед Богом николи. —

Виноватый, коли творит злое, смотрит, щоб утаитисѧ перед сударом и свѣдкими. И якже смѣє грѣшник перед Богом грѣшити, который єго видит як свѣдок и як сударь Грѣшниче, хочешь грѣшити, (2б) чини, що хочешь, лишь найди си мѣстце, дебъ тя око Божое недосягнуло. — Дакотріи язычники кланяли ся сонцю за для того, бо безумнѣ думали, що коли смеркнесл, свободно могут чинити, що схотят, бо их Богъ дѣлъ их тогда не видит. Колиб хрістіяне такому Богови служили, як они, або єму рівному, моглибъ поправдѣ грѣшити в пітьмах свободно; али, коли кланяются Богови, который єст сам все свѣтло и видит в день и в ночи, якже смѣют безстыдно и свободно перед ним грѣшити? —

Коли вам прійде що чинити, подумайте, що маєте Бога перед собою, который видит васъ. А тая мысль буде вам крѣпкое оруже, що васъ перед грѣхом заступати и хоронити буде. А коли що Богови невгодного учинилисте, направте покаяньемъ. —

Глава 1.

Над все нам дбати о наше спасеніе.

Чоловѣк повинен над все дбати о своє спасеніе. Заходы и старунки свѣтовіи суть марні, а часто даремніи. Досконалость и найбільше щастіе чоловѣка єсть спасти себе. Два сут початки нашого спасенія: первый: Бога познати, другій: чинити за для Бога. — Конец (3 а) чоловѣка єсть щастіе вѣчноє, а коли не на той конец чоловѣк за дѣло пріймає-ся, даремный єго труд. Огорнула нас велика безумность. Що день о нѣчим недбаєм, нпо о житю тѣла, а о житю души недбаємъ. Пораєм ся, щоб набути богацтва, щоб доступити достойности, а о спасеню нашем цѣло забуваєм. Видит ми ся, що нестає нам або вѣры або розуму, бо кто недбає о тую рѣчь, которая чинит єго щасливим, а єсли ю втратит, нещасливимъ, той або невѣритъ в тоє щастя або не має тилько розуму, щоб спознаў своє щастя. —

Всѣ сотворѣня лишь для спасеня людского сотворенні. Єсли их на той конец не уживаєм, стаются непотребними. За для того, єсли чоловѣк недбає на своє спасеніе, не повинноб єму сонце свѣтити, а земля не повиннаб родити на єго пожиток, на єго утѣху, ангелыб стерегчи єго не повинни и лучшеб єму було на свѣтѣ не бути, як бути свѣтови дивоглядом и соромом. Не годен жити в свѣтѣ, кто не жиє для Бога.

(3 б) Всѣм журится чоловѣк, лиш на єдно спасеніе своє забуває. Щоб богацтва помножати, піднимаєсѧ трудів хочби и найбільших, а щоб придбати правдивого богацтва для власной души, на тоє спит. Журит ся бѣдою сего свѣта, а не журится бѣдою души, для которой помочи не знайде.

Для тѣла, що души єст слугою, не жалуєм втрат и старунку, а о души, тѣла царици, и раз не подумаєм. Коли о способѣ помышлю, яким на свѣтѣ жиємъ, видитмися, же не наша душа, али якого ворога нашого або якого безумного звѣра, видитмися, мовлю, же души не маємъ або лишь на тоє маємъ, абы ю погубити; так єѣ в нѣщо важим.

Заберѣтся без перестанку займатися над все в свѣтѣ спасеніем души. Гдѣ повѣў до Марѳы: Єдиноже єст на потребу, Лук. гл. ї: т. є. о єдну рѣч старати ся нам треба, о спасеніе. Най ся нѣкому не здає, же там корысть, де душа вилученна від корысти, бо погибель души єсть утратою всего. Колиб тя кто силуваў, абысь, переступивши приказъ (4 а) Божій, вгодиў єго воли, скажи єму так: Колибъ я двѣ души маў, даўбым єдну для твоєй милости, али, же нпо єдну маю, тяжко єѣ погубити за малую честь. —

Глава лї.

О грѣсѣ.

Не ма бѣльшой шкоды для чоловѣка, як втратити Бога. Богъ собою всѣ огортає рѣчи, а кто Бога втратит, на всѣм шкодує. Коли чоловѣк якую рѣч утратиг, сумує и нарѣкає, же нещасливый, хотяй до неѣ за помочію Божою знова прійти може, алп, коли втратиў Бога, втратиў незмѣренное добро и все свое щастье. Нужденная тая душа, що для єдного грѣху тратит для себе Бога, а такій чоловѣк нѣло безумный, который утрату Бога внѣщо собѣ важит. О! проклятый грѣху! що в каждим сидиш чолоѣкови, од нѣкого непознатый. —

И кількож то нещастя и бѣды не начинив грѣх! вигнаў ангелів з неба, а чоловѣка зраю. Напровадиў на свѣт потопу, ослѣпиў (4б) розум люпькій, що влюбилися в добра свѣтовіи, а добром Божіим гордят; перекидає чоловѣка в діавола, а з пріятеля Божого чинит пріятеля нечистого и ворога Божого, а напослѣдок приготовляє для души смерть вѣчную. —

Іс̃ Хс̃ підняў ся муки, абы того страшного и лютого звѣра, грѣх погубити. Послѣдный суд не з иншой наступит причини, як з причини грѣху; пекло за для грѣху; все нещастіе наше за грѣхи; смуток и недоля за грѣхи; душа и тѣло за для грѣху з собою ся борут. Словом сказавши, всѣ противности з причини грѣха. Подумай, як великое зло єст грѣх. —

---

6. [З євангелія св. Матея.]

(1а) Въ имя трôйцѣ найсвятѣйшой.

Гл. а̃.

Книга роду Іс̃ъ Христового, сына Давидового, сына Авраамового. Авраамъ родиў Ісаака, Ісаакже родиў Якова, Яковъ же родиў Юду и братій єго, Юда родиў Фареса и Зара з Θамары, Фаресъ родиў Есрома, Есромъ родиў Арама, Арамже родиў Аминадава, Аминадавже родиў Наасона, Наассонже родиў Саммона, Саммонъже родиў Вооза з Рахавы, Воозъ же родиў Овида из Руѳи, Овидже родиў Єссея, а Єссей родиў Давида царя; а Давид царь родиў Соломона з Уріинової, Соломонъ родиў Ровоама, а Ровоамъ родиў Авія, Авіяж родиў Асса, Ассаже родиў Іосафата, Іосафатже родиў Іорама, Іорамже родиў Озію, Озіяж родиў Іоаѳама, Іоаѳамъ же родиў Ахаза; Ахазже родиў Єзекію, Єзекіяж родиў Манассію, Манассіяж родиў Аммона, Аммонже родиў Іосію, Іосіяж родиў Єхонїю и братѣй єго; в пересе(ле)нію вавилоньскимъ. А по переселеню вавилоньскимъ

Єхонія родиў Салаѳіиля, Салаѳіиль родиў Зоровавеля, а Зоровавель родиў Авиуда, Авиудже родиў Єліякіма, Єліякимже родиў Азора, Азоржe родиў Садока, а Садок родиў Ахима, Ахимже родиў Єлиуду, Єлиудже родиў Єлеазара, Єлеазарже родив Матѳана, Матѳанже родив Йкова, Йковже родиў Іосифа, мужа Маріинного, з которой народиў ся Іс̃ъ, званый Хрістосъ. — Всѣх родів от Авраама до Давида родів чотирнадцять и от Давида до переселеня вавилоньского родів чотирнадцять и от переселеня вавилоньского до Хр̃ родів чотирнадцять. — Іс̃ъ Хрістовоє різдво так було: Коли обрученна була Марія, мати Єго, Іосифови, перше, нѣм ся війшли, найшла ся мающая в животѣ от Духа святого. А Іосифъ, мужъ єѣ, буў справедливый, а не хотяще ю неславити, хотѣў єѣ потайно пустити. Коли так помысліў, се ангелъ Господень в снѣ явиўся єму и мовиў: Іосифе, сыне Давидов, не лякій ся принати Маріи, жены Твоєй, бо що ся в нѣ уродило, єсть от Духа святого; породитже сына и назовешь имя єго Іс̃ъ; тойбо спасет люди свои от грѣхів ихъ. А тоє всьо сгало ся, щоб сповнило ся реченноє через пророка, который мовитъ: Се дѣва прійме в животѣ и вродитъ сына и назвутъ имя єго Єммануилъ, що ся толкує: с нами Богъ. — Вставши Іосиф из сну, вчиниў, як велѣў му ангелъ Господный и прійняў жену свою и незнаў єѣ, аж породила сына своєго, первенка, и нарѣк имя єму Іс̃.

Гл. к̃.

Коли Іс̃ народиўся въ Виѳлеємѣ Юдейскимъ в дни Ирода царя, тогда волхви от всхід сонця прійшли до Юрусалима, мовлячи: де єсть царь Юдейскій, що сѧ народиў? босьмо видѣли звѣзду єго на востокахъ и прійшлисьмо поклонитисѧ єму. Почувши тоє, Ирод царь засмутиўся и з нимъ весь Юрусалимъ. А зібравши всѣх первосвященників и книжників народа, звѣдуваўся у нихъ, где маў ся Хрістосъ народити, а они одповѣли: Въ Виѳлеємѣ Юдейскимъ. Такбо написано пророкомъ: И ты, Виѳлеєме, земле Юдова, нѣчимъ не меншась меж владыками Юдовими, из тебебо вийде верховодник, который пасти-ме Израиля люди мои. Тогда Ирод потайно призваў воўхвів и звѣдуваўсѧ у ныхъ часа, коли имъ звѣзда появилась, послаў ихъ въ Виѳлеємъ и мовиў: идѣть, выпитуйте звѣсно о дитяти, а скоро найдете, возвѣстѣт менѣ, щоб и я пійшоў и поклониўсѧ єму. А они, вислухавши царя, пійшли, а звѣзда, яку видѣли на востокахъ, ступала перед ныли, аж прійшла и станула верхъ, де було дитя. Видѣвши звѣзду, зрадували сѧ радостью дуже великою; и вступивши в свѣтличку, видѣли дитя з Маріею, матѣрю Єго, и павши, поклонилися єму; а отворивши скарбоны, принесли єму дары, золото и ливанъ и смирну, а прійявши вѣсть у снѣ, неверталисѧ до Ирода, иною дорогою пійшли в свои стороны. А коли вже вийшли, ангелъ гос-

подный явиўсѧ у снѣ Іосифови и мовиў: Вставши, возьми дитя и матѣрь
єго и утѣкай у Єгипетъ и будь тамъ, аж ти скажу, хоче бо Ирод ськати
дитяти, щоб го погубити. И вставши, взяў дитя и матѣрь єго нічю
55 и пійшоў у Єгипетъ и буў тамъ аж до смерти Иродовой, щоб споўнилось реченноє от Гд̃ пророком, который мовитъ: От Єгипта зізваў-емъ сына моєго. Тогда Ирод, видѣвши, що обманутъ от воўхвів, розгнѣваўсѧ дуже и, піславши, побиў всѣ дѣти, що були в Виѳлеємѣ и в всѣх єго околишняхъ от двохъ лѣтъ и нижче по часу, якого ся довѣдаў отъ воўхвів.
60 Тогда споўнилось, що просторѣкаў пророк Єремія, которій мовитъ: Голосъ в Рамѣ розходиўсѧ, плачь и рыданье и зойк великій; Рахиль плачуща дѣтей своихъ и нехтѣла ся втишити, бо ихъ нѣт ўже. — А по смерти Иродовой се ангелъ Господный въ снѣ явиўсѧ Іосифови въ Єгиптѣ и мовиў: Вставши, возьми дитя и матѣрь єго и иди въ землю Израильскую, вимерлибо ськающіи души дитяти. А он, вставши, взяў дитя
65 и матѣрь єго и пріймоў в землю Израильскую. А дочувшись, що Архилай царствує в Израили намѣстъ Ирода, отця своєго, бояўся там итти; а пріявши звѣсток у снѣ, пійшоў в стороны Галлилейскіи и, пріймовши, поселиўсѧ в городѣ, имянуємѣмъ Назаретъ, щоб избуло ся реченноє от
70 пророків, же Назорей звативметсѧ. —

(16) Гл. г̃.

Тыхже днів пріймоў Іоаннъ Креститель, проповѣдующе в пущѣ юдейскій и мовлячи: покайтесѧ, бо сѧ приближило царство небесноє; той бо єсть, о якимъ повѣдає Исайя пророк, коли мовитъ: Голосъ кличущого в пустини, готовте дорогу господнюю, правими чинѣтъ стежки
75 єго. А самъ Іоаннъ маў одежу из волося вельблюдового и поясъ ремѣнный коло бедрів своих, а ѣда єго була шаранька и мед лѣсовый. Тогда виходиў ид нему Ієрусалимъ и вся Юдея и всѣ стороны Іорданьскіи; и крестилисѧ від него в Іордани, повѣдающе грѣхи свои. А видѣвше многих фаріссеѣв и садукеѣв, идущих до него на крещеніе, рѣк до
80 нихъ: Роде гадинячій, ктож сказаў вамъ утѣкати перед будущим гнѣвомъ? творѣтже плод, годенъ покаяня, и не зачинайте говорити сами в собѣ: Отця маємъ Авраама; бо я вамъ повѣдаю, же может Бог в того камѣня підвести дѣти Авраамови. Вжебо и сокира при корени дерева лежить; веськоє бо дерево, що нечинит доброго плоду, висѣчено буває
85 и в огонь вмеченно. Бо я крещу васъ водою на покаянье, а той, що за мною иде, крѣ(п)шій єсть над мене, закоторымъ я негоденъ сапоги носити, той васъ креститъ духом святим и огнем, которому лопата вруцѣ єго, и вичиститъ гумно своє и збере пшеницю свою до гумна свого, а полову спалитъ огнемъ невгасающимъ. — Тогда приходитъ Іс̃ из Галлилеи
90 на Іорданъ до Іоанна, креститисѧ від него; А Іоанъ збороняў му тоє

и мовивъ: я потребую від тебе креститисѧ, а тыж до мене приходишь? Отповѣвъ же Ісусъ и мовивъ: зістаў нынѣ, такбо подоба намъ споўнити всяку правду. Тогда дозволивъ му; а коли І҃с охрестився, вийшоў зараз изводы и отворилисѧ єму небеса и видѣў духа святого, зходящого голубомъ, идущого на него, и се голосъ из небесъ мовлящій: Сей єсть сын мій любезный, которогомъ собѣ умилуваў. —

Гл. д҃.

Тогда І҃с заведенный буў духомъ на пущу, щоб буў скушенный от діявола, а постяще днів сорок и ночей сорок, зголодиѣў; и приступивъ до него куситель и мовивъ: Колись сынъ божій, скажи, щоб тоє камѣня хлѣбомъ було. Онже отвѣчаў и мовивъ: Писано єсть: не о єдинѣмъ хлѣбѣ жиє чоловѣк, но о всяким словѣ, виходящимъ изустъ божихъ. Тогда взяў єго діяволъ у святый город и поставивъ го на крылѣ церковнѣмъ и мовивъ до него: Колись сынъ божій, мечь ся наділъ, бо єсть написано: що ангеламъ своимъ приказаў о тобѣ хоронити тя и на руки тя возмутъ, щобысь нѣколи не вдариў о камѣнь ногою твоєю. И рѣк єму І҃съ: знов писано єсть: не куси Г҃а Бога твоєго. И знов взяў го діяволъ на гору дуже великую и вказаў єму всѣ царьства міра и славу ихъ и рѣк до него: Тоє всьо тобѣ дамъ, сли упадешь и поклонишь сѧ менѣ. Тогда сказаў єму І҃съ: Иди вонъ від мене, сатано, бо написано єсть: Г҃у Богу єдиному поклонишь сѧ и єму єдиному служитимешь; тогда оставивъ єго діяволъ и бачь ангели приступили и услугували єму. — А дочувшись І҃с, що Іоанъ буў взятый, пійшоў в Галлилею, а покинувши Назаретъ, прійшовши, поселиў ся в Капернаумѣ, на поморю, в сторонахъ Завулоновихъ и Нефталимовихъ, щоб споўнилось реченное пророкомъ, якій мовивъ: Земля Завулоня и земля Нефталимляя, дорога моря за Іорданомъ, Галлилея поганів, люди сѣдящіи в пітьмѣ видѣли свѣтло великое и сѣдящимъ в сторонѣ и тѣни смертвѣй свѣтло имъ засіяло. Відтіля стаў І҃с проповѣдати и мовити: Покайтеся, бо приближилося царство небесное. — Ходяще І҃с понад море Галлилейское, узрѣў двох братѣй, Симона, званного Петра, и Андрѣя, брата єго, вмѣтающих невід у море, бо були рыбарѣ. И мовивъ до нихъ: Идѣть за мною и вчиню васъ ловцями людей. А они, покинувши мыгю сѣти, пійшли за нимъ. И идущи відти, видѣў иныхъ двох братѣй, Якова Зеведейового и Іоанна, брата єго, вкорабли в Зеведейомъ, отцемъ ихъ, завязующих невід свій, и зівваў ихъ; а они, покинувши зараз отця своєго, пійшли за нимъ: и проходуваў І҃с всю Галлилею, учаще на соньмах ихъ и проповѣдующе Євангеліє царствія и лѣчуще всякую недугу и всяку хоробу меж людьми; и розпесла сѧ звѣстка о нѣмъ по всѣй Сирії и приводили до него недужныхъ розличними хоробами и страждущихъ и бѣсноватихъ и мѣсячных и на

130 пересірѣт болѣющих и підводиў их. — И за нимъ ишло много народа
из Галлилеи и десяти городѣв и з Ієрусалима и Юдеи и з за Іордана.

Гл. ѓ.

А взрѣ(в)ши народы, вийшоў на гору, а коли сѣў, приступили до
него ученники Єго и отвориў уста свои, научаў их и мовиў: Блаженні
убогіи духомъ, бо тыхъ єсть царество небесноє; блаженніи плачущіи, бо
135 тіи потѣшатсѧ, блаженні смирніи, бо тіи посядут землю, блаженніи го-
лодніи, жядніи правды, бо тіи насытят ся, блаженні милостивіи, бо тіи
помилувані будуть, блаженні чистіи сердцем, бо тіи Бога узрятъ, бла-
женні миротворцѣ, бо тіи сынами божими назвутся, блаженні вигнанні
задля правды, бо их єсть царество небесноє; блаженні, коли з васъ
140 стануть гнущатисѧ и вигнятиі и всѣ злиі слова на васъ говорити, не-
правду рекущи задля мене, радуйтесѧ и веселѣтся, бо заплата ваша
велика на небесахъ, бо так вигнали и пророки, що були перед вами.
Высьте сілю землѣ, коли сіль збуяє, чимъ же ся осолит, на нѣщо більше
не здасьтся, лишь щоб була висипана и од людей подоптана. Высьте
145 свѣтло міра, не може город укритисѧ, стоя верх горы, анѣ запалена
свѣчь під спід не ставится, али на свѣчнику и свѣтит (2а) всѣм, що
в хижинѣ; так най ся свѣтит свѣтло ваше перед людьми, щоб видѣли
вашіи добрі дѣла и прославляли Отца вашого, що на небесахъ. Неду-
майте, щоб я прійшоў ломити закон и пророки, — но споўнити; по правдѣ
150 повѣдаю вамъ, нѣм мине ся небо и земля, не мине ся одна іота, нѣ
єдна черта не мине ся иззакона, аж вся будутъ; бо ктобы зломиў єдин
из тих приказів и малихъ и так людей навчитъ, меньшій назвеся в цар-
ствѣ небеснѣмъ, а которій доконає и научитъ, сей великій назвеся в цар-
ствѣ небеснѣмъ. Повѣдаю бо вамъ, єсли збуват(и) у вас не буде правды
155 над книжників и фариссеѣв, не війдете до царства небесного. Чулисте,
як ся до старих мовило: не убій; бо кто убьет, тот виноватъ буде пе-
ред судомъ; а я вамъ повѣдаю, що кождный, гнѣвающійся за даремне
на брата своєго, винен єсть суду, бо, кто скаже братови своєму рака,
тот виненъ перед соньмою, а кто скаже, неуме! годен огня пекельного;
160 бо, коли принесешь твои дары на олтарь и тут нагадаєшь собѣ, же брат
твій що на тебе маѐ, зістав дар твій перед олтаромъ, иди, перше по-
мири сѧ збратомъ твоимъ, а тогда пріймовши, принеси дар твій. Годи
ся из соперникомъ твоимъ скоро, док-єсь знимъ вдорозѣ, щоб тя соперник
непередаў судареви, а сударь не віддаў слузѣ и в вязницю не вса-
165 жен будешь; поправдѣ повѣдаю тобѣ, не війдишь відтамъ, доки не від-
даси послѣдній грішь. — Чулисте, як сказано до старыхъ, не чужеложь!
Яж вамъ повѣдаю, що кождый, якій гляне на жену, щоб пожѣдаў єѣ,
вже зчужоложиў з нею в сердци своѣмъ; єсли око твоє правое наводитъ

тя нагрѣхъ, вийми го и мечь від себе, луччебъ тобѣ втратити оденъ из ставів твоихъ, нѣж щоб мало все тѣло твоє меченно в огненноє пекло; а если правая твоя рука веде тя на злоє, відсѣчи ю и мечь від себе, луччежбо тобѣ втратити одинъ из ставів твоих, нѣж всьому тѣлу палати упекло.

---

7. [Переклад євангелія св. Івана.]

(За) к̃ февр. ѧ̃мк. Гл. к̃.

З начатку було Слово и слово було у Бога и Богъ буў слово; се було з начатку у Бога; всьо через него вчинилось, а без него нѣщо не вчинилось, що сѧ вчинило; в нимъ буў животъ и живот буў свѣтло людем; и свѣтло свѣтит в темнотѣ, а пітьма его не огорнула. Буў чоловѣк посланный од Бога, на имя ѥму Іѡанъ; той прійшоў на свѣдоцтво, щоб свѣдчиў о свѣтлѣ, щобы всѣ вѣру имили ему; не буў сам свѣтлость, но прійшоў, щоб свѣдчиў о свѣтлости. Була истинна свѣтлость, що просвѣщаѥ веського чоловѣка, приходящого на свѣт. Буў на свѣтѣ, а свѣт од него вчиненый, а свѣт его не спознаў; прійшоў до своих, а свои его не пріяли; а кто го пріняў, тимъ даў бути дѣтьми божими тимъ, що вѣруют въ имя его, що не з крови, анѣ з охоти тѣла, анѣ з охоти мужа́, ано з Бога народили сѧ. И слово вчинилось тѣломъ и поселилосѧ у насъ; и видѣлисьмо славу его, славу яко единородного од отца, поўного ласки и истинны. Іѡанъ свѣдчитъ за ним и кличе словами: той буў, о которым рѣк-емъ, що по менѣ прійдет, буў передо мною, бо буў перше над мене, а з поўности его всѣ принялісьмо ласку за ласку; бо правда через Мойсея данная, а ласка и истинна Ісо̃м Хр̃ сталасѧ. — Бога никто николи не видѣў; единородный сын, що есть въ лонѣ отца, той исповѣў; и то естъ свѣдоцтво Іѡанновоє; коли послали жидове з Ꙗрусалима духовників і левѣтовъ, щобы го попитали: Ты кто? и виповѣў и не одпираў сѧ: и виповѣў: що я не естъ Хрістосъ — и питалисѧ: Ктожъ ты? чи ты Илія? и одповѣў: нѣт! Чи ты пророк? и одповѣў нѣт! И повѣли до нѣго: Ктож ты; щобысмо отповѣдь дали тим, що насъ вислали, що самъ о собѣ повѣдаешь? — Рѣк: Ꙗ голосъ кличущого на пустини: Направте дорогу господню по словамъ пророка Ісайѣ. А посланніи були з Фарисеѣв, звѣдували сѧ у него и мовили: Прощож крещаешь, коли ты не Христосъ, анѣ Илія анѣ пророк? Отвѣчаў им Іоанъ и рѣк: Ꙗ крещу водою, а серед васъ стоит, которого вы незнаєте; той есть, который по менѣ прійде, а котрій буў передо мною, которому я негоден розвязати ремѣнец черевика его. То сѧ дѣяло в Виѳаварѣ на тѣм боцѣ Іордана, де Іоан крестиў. —

На заўтрѣшним дни видѣў Іоанъ Ісуса, идущого ид собѣ, і рѣк: Се агнец божій, що знимає грѣхи свѣта; той єсть, о которым я мовиў: По менѣ иде муж, который буў передо мною, бо перше буў над мене. А я Єго невѣдаў, а но щоб явиўсѧ Ізраєлеви, пріймшоўєм, крестяще водою. И посвѣдчаў Іоан словами: И видѣў духа, изсходящого голубом з небесъ и носящогосѧ над немъ; а я єго не вѣдаў, но той, що мя вислаў крестити водою, той ми вповѣў: на кого увидиш духа, зсходящого и носящого ся над нимъ, той єсть крещающій Духом святимъ. И я видѣў и свѣдчиў ємъ, же той єст сын божій. — На заўтрѣшним пак дни ст(о)яў Іоанъ и з двома зо своих ученників; и увидѣвши Ісѣа идущого, рѣк: се агнец Божій, а почувши тіи слова, ученники єго пійшли за Ісѣом. Обернувшися, Ісъ увидѣв их, за собою йдущих, озваў сѧ до них: за чим ваше дѣло? А они єму одповѣли: раввѣ! по нашому учителю! де ты жиєшь? И повѣў имъ: прійдѣт и побачте! Пріймли и зобачили, де жиў, и той день у него перебули, а була година часу около десятой. А буў Андрей, брат Симона Петра, єдин из тих двохъ, що чули Іоанна, и пійшли за Ісѣом. Той, знайшовши перше брата своєго Симона, правиў до него: Найшлисьмо Мессїю, що тоўкует сѧ Хрістосъ. И привѣў єго до Ісѣа. Глянуў Ісѣ на него и сказаў: Ты є Симонъ, сын Іоны, ты звати сѧ будешь Кифа, що значитсѧ Петр. — На заўтрѣшним дни хотѣў ити в Галилею и найшоў Филиппа и мовиў до него: Иди за мною! А буў Филипп з Вифсаиди, з мѣста Анд(р)ѣєвого и Петрового; знайшоў Филипп Натанаила и мовиў до него: О которым писаў Мойсей в законѣ и пророки, того найшлисьмо, Ісѣа, сына Іосифового з Назарета. И рѣк до него Натанаилъ: Чи може що доброго вийти з Назарета? Одповѣў єму Филипп: Иди и обачь! Зглянувши Ісѣ Натанаила, идущого дъ собѣ, и рѣк о нем: ото поправдѣ Ізраельтянинъ без обмани. Рѣк до него Натанаилъ: звідки мене знаєшь? Одповѣў Ісѣ и мовиў: нѣм тя зізваў Филипп, видѣў-єм тя під смоковницею! Одповѣў Натанаилъ и рѣк: Раввѣ! тысь є сын божій, тысь царь Ізрайлевый! Одповѣў Ісѣ и рѣк: бом тобѣ повѣў, яком тя видѣў під смоковницею, вѣруєшь; увидиш більші рѣчи над тое! И рѣк до него: амѣнь, амѣнь повѣдаю вамъ, од того часу увидите небо отворено и ангелов божіих, изсходящих и виходящих на сына чоловѣчого. —

(36) Гл. ѝ.

А третого днѧ було весѣля въ Канѣ галилейскїй, — була там и мати Ісѣва; прошений буў и Ісѣ и ученники єго на весѣля; а коли вина не стало, мовила мати Ісѣа до него: винà не маютъ! Отповѣў до неи Ісѣ: невѣсто, що тобѣ и менѣ тое, ще часъ мій не пріймшоў. Повѣла мати єго слугам: що йно вам скаже, чинѣтъ. А було тамъ стаговъ камѣн-

ныхъ шѣсть, лежачихъ по очищенью Іюдейскому, займающихъ по двѣ и по три мѣрѣ. Приказаў имъ Іс̃: Напоўнѣтъ стагви водою; и напоўнили аж до верху. И мовиў пак Іс̃: теперъ черпайте и несѣтъ до Архитриклина; и занесли. А скоро покушаў архітріклинъ вина, що сѧ з води вчинило (а не знаў, відки сѧ взѧло, а слуги знали, которіи черпали), прикликаў архітріклин молодого и мовиў: Кождий чоловѣк перше доброе ставитъ вино, а як упютсѧ, тогда підлѣйшое, а ты ховаў доси доброе вино. Той початок учинив Іс̃ чудом своим в Канѣ галилейскій и показаў славу свою и увѣрили в него ученники єго. — Сступиў потому до Капернаума самъ и братя єго и ученники єго и забавляли там не много день. І близько вже було до паски Іудейской и вступиў Іс̃ до Юрусалима и знайшоў в церквѣ продающихъ вівцѣ и волы и голуби и мѣняйлів сѣдящихъ; и сплѣў Іс̃ бичь з веревокъ, вигнаў из церкви всѣ вівцѣ и волы и торгующимъ розсыпаў грошѣ и повивертаў лави и рѣк до продающих голубы: заберѣт теє відси и не чинѣтъ з дому отца моєго торговицѣ. И нагадали собѣ ученники єго, же єсть написано: Жалость дому твоєго изѣла мя А жидове одповѣли и мовили: Якій нам знак указуєшь, же тоє чинишь? Отповѣў Іс̃ и мовиў: Розвалѣт тую церковь, а в три дни зведу. А Жидови сказали: Сорок и шѣсть лѣтъ ставила сѧ тая церковь, а ты єѣ в трехъ днех зведешь? А ОН мовиў о церквѣ тѣла своєго, бо коли встаў из мертвихъ, помянули ученники тую бесѣду и увѣрили в письмо и в слова, которіи мовиў. А коли буў в Юрусалимѣ в праздник великодный, много увѣрили в имя єго, видящи чуда, яки чиниў. А самъ Іс̃ не вдаваў себе в ихъ вѣру, бо самъ о всѣм знаў и же не потребоваў, щоби кто даваў свѣдоцтво о чоловѣкови, бо знаў, що було в чоловѣкови. —

Гл. г̃.

А буў чоловѣк из фариссеѣв, Никодимъ имя єму, князь жидівскій; той пріймоў до Іс̃а нічью и мовиў: Раввѣ, знаю, же пріймоў-єсь от Бога учителемъ, бо никто не може такіи знаки чинити, якіи ты чинишь, єсли Богъ з нимъ не буде. Отповѣў му Іс̃ и мовиў: Амѣнь, амѣнь повѣдаю тобѣ, єсли кто не зродитсѧ звише, той не може видѣти царства божого. Рѣк до него Никодим: як може чоловѣк родитисѧ, будучи старымъ? чи може кто вступити другій раз в утробы своєй матери и знова родитисѧ? Отповіў Іс̃: Амѣнь, амѣнь повѣдаю тобѣ, кто не родитсѧ водою и духомъ, не может війти до царства божого; роденное з тѣла тѣло єсть, роденное з духа дух єсть. Не дивуйсѧ, же тобѣ кажу; конче вамъ родитисѧ свыше; духъ, де хоче, дыхає и голосъ єго чуєшь, али не знаєшь, звідки приходитъ и куда иде; так кождый чоловѣк роденный от духа. Отповѣў Никодимъ и рѣк: Як то може бути? Отповѣў му

Іс̃ и мовиў: Тысь учитель въ Израили и того не знаєшь? амѣнь, амѣнь мовлю тобѣ, повѣдаємъ, що знаємъ, щосмо видѣли, посвѣдчаємъ, а свѣдоцтва нашого не пріймаєте; єстли не вѣрите, коли вамъ земная повѣдаю, якже увѣрите, коли вамъ небесная повѣмъ. — И нихто не взійшоў на небо, ино кто вступиў з неба, сынъ чоловѣчий, который єсть въ небѣ; и ꙗко Мойсій піднѣсъ змію на пустыни, так конче піднести-сѧ и сыну чоловѣчому, щоб кождый вѣруючій в него не загибъ, али маў животъ вѣчный. Бо Богъ так влюбиў свѣт, же и сына своєго єдинородного даў, щобы кождый вѣруючій в него не загиб, али маў животъ вѣчный; бо Богъ не послаў сына своєго въ міръ, щобы судиў міръ, али щоб черезъ него міръ буў спасенный. Кто в него вѣрує, не будет суженный, а кто не вѣрує, вже осуженный, же не вѣрує въ имѧ єдинородного сына Божого. А се єсть судъ, же свѣтло прійшло на свѣтъ, а люди в тьму влюбилисѧ більше, як в свѣтло, бо ихъ дѣла були злїи. Бо кождый, кто злоє творит, ненавидитъ свѣтло и не виходитъ на свѣтло, щобъ сѧ не вказали злїи дѣла єго. А кто истинну творит, иде на свѣтло, щоб вказалисѧ дѣла єго, же в Богови учиненнїи.

Потому прійшоў Іс̃ и ученники єго въ жидівску землю и жиў тут з ними и крестиў. Крестиў там и Іоанъ въ Єнонѣ близько Салима, бо були тамъ торонкїи воды и приходили креститисѧ; бо Іоанъ ще не буў всаженный до темницѣ. А ученники Іоаннові спирали сѧ з жидами о очищеніе и прійшли до Іоанна и мовили єму: Равви! той, що буў стобою на тамтѣм боцѣ Іордана, которому даваў-єсь свѣдоцтво, бачь, той крещає и всѣ горнутъ сѧ до него. Отповѣў Іоанъ и рѣк: не можетъ (4а) чоловѣк нѣчого взяти, єсли не буде му дано з небесъ; вы сами менѣ свѣдками, же казаўємъ: я не Христосъ, но посланный перед нимъ; кто має милу нареченну, той єсть женихъ, а пріятель жениха стоитъ и слухає бесѣд єго и радуетсѧ радостію на голосъ жениха; тая радость моя споўнила сѧ; оному рости, а менѣ малѣти; кто приходитъ з высоти, той єсть над всѣма, а кто єсть от землѣ, и о земли бесѣда єго; а кто приходит з небесъ, той єсть над всѣма и свѣдчитъ о всѣм, що видѣў и чуў, а нѣкто свѣдоцтва єго не пріймає, — а кто свѣдоцтво єго приняў, вѣрує, же Богъ єсть истинный; кого Богъ післаў, той мовитъ слова Божїи, бо Богъ не на мѣру дає духа; Отецъ бо любитъ сына и все даў в руки єго; вѣруючій в сына має животъ вѣчный, а кто не вѣрує в сына, не взрить живота, али гнѣвъ Божій пробуває на нѣмъ. —

Гл. д̃.

Коли Іс̃ порозумѣў, же дочули сѧ фарисеѣ, же Іс̃ більше творитъ ученників и крестит над Іоанна, а Іс̃ самъ не крестиў, но ученники єго, оставиў Іюдею и ишоў знова въ Галлилею; а конче єму було ити через

Самарію. И прійшоу до мѣста самарійского на имя Сихаръ, недалеко поселеня, що даў Їковъ Їωсифу, сынови своєму; а буў тут колодязь Їкововый, а Їс̃, утомленный дорогою, сѣў при колодязи, а було на часѣ коло шестой годины. Прійшла невѣста из Самаріи почерпсти воды. Промовиў до неи Їс̃: Дай менѣ пити; а ученники єго пійшли до мѣста, щоб живности купити. Сказала єму невѣста Самарянинка: Їкже ты жидовин просиш у мене, жени Самарянинки, пити? Бо жидове не пристают з Самарянинами. Отповѣў Їс̃ и мовиў: колибысь знала дар Божій и кто єсть, що до тебе мовитъ: дай ми пити, тыбы у него просила, а даўбы тобѣ живу воду. Мовила до него невѣста: Гд̃и, анѣ черпала не маєшь, а колодязь глубокій, відкиж маєшь живу воду? чи ты більшій над отца нашого Їкова, що нам даў той колодязь и самъ из него пиў и сыны єго и добыток єго? Отповѣў Їс̃ и мовиў: кождый, що сеи воды напьєсѧ, знова пити схоче, а хто питийме воду, що я єму дамъ, во вѣк пити не забажає, но вода, що я єму дамъ, буде в нѣмъ жерело воды, текущой в животъ вѣчный. Мовила до него жена: Гн̃и, дай ми сей воды, щобымъ пити не хтѣла и сюда по воду не ходила. Мовиў до неи Їс̃: Иди, закличь мужа твоєго и прійди сюда. Отповѣла жена и мовила: не маю мужа! Отповѣв Їс̃: добре мовишь, що мужа не маю; бо пять мужів малась и той, що го теперь маєшь, не муж тобѣ, се по правдѣ сказалась. Отповѣла жена: Гн̃и, вижу, же ты пророк. Отцѣ наши на сей горѣ отдавали Богу поклони, а вы повѣдаєте, же Їрусалимъ мѣстце, де Богу кланяти сѧ належит. Мовиў єй Їс̃: жено ими ми вѣру, же надходит час, коли нѣ на сей горѣ, нѣ в Їрусалимѣ отцѕ сѧ поклоните; вы сѧ кланяєте тому, которого не знаєте, мы сѧ кланяемъ тому, которого знаємъ, бо спасеніе от Іудеи єстъ. Но надходит час и нынѣ єсть, коли правдиві поклонники поклонятсѧ отцеви духом и правдою, бо и отец таких глядитъ, кланяющихсѧ єму. Духъ єсть Богъ и що сѧ єму кланяютъ, духом и правдою конче им кланятисѧ. Повѣла єму жена: Знаємъ, же прійде мессія, именуємий Хс̃; коли той прійде, все намъ звѣститъ. Повѣў єй Їс̃: сей я, бесѣдующій с тобою. И тогда прійшли ученники єго и чудовали сѧ, що бесѣдуваў з женою, однакож нѣкто не рѣкъ: о що питаєшь або о чѣм бесѣдуєшь в нею? А жена оставила коновь свою и пійшла до мѣста и мовила людем: Прійдѣтъ и обачте чоловѣка, который ми все уповѣў, що ино учиниламъ; чи не той єсть Хс̃? Вийшли из мѣста и ишли до него. А тимъ часом просили єго ученники и мовили: равви, ѣжь! А он имъ отповѣў: маю я поживу ѣсти, о которѣй вы не свѣдомі? А ученники мовили меж собою: Чи кто принѣсъ єму ѣсти? Мовиў до нихъ Їс̃: моя страва єсть, щобымъ сотвориў волю того, кто мя послаў и щобым довершиў дѣла єго. Чиж вы не повѣдаєте, же ще чотыры мѣсяцѣ, а жнива прійдутъ? а я вамъ повѣдаю: підведѣт очи ваши и гляньте

на ниви, споловѣли вже до жнива; а жнец бере заплату и збирає плоды на животъ вѣчный, щоб радуваў сѧ сѣющій вкупѣ и з жѣнцемъ; о тѣмбо истинна приповѣдь, що иншій єсть сѣющій, а иншій жнущій; Ӥ васъ послаў жати там, де сте сѧ не трудили, иншіи сѧ трудили, а вы прійшлисте в их труд. И много Самарянъ из мѣста того увѣрили в него за для бесѣди жени, посвѣдчающой, же сказаў ми все, що йно учинилам. А коли прійшли до него Самаряне, молили єго, щоб пробуваў у нихъ и забавиў у нихъ два дни, и много знов увѣрили за для бесѣды єго; а до невѣсти мовили: не йно за для твоєй бесѣды вѣруємъ, бо сами чулисмо и знаємъ, же той єсть поправдѣ спаситель міра, Хс̃. За два дни вийшоў звідтам и пустиў сѧ до Галилеѣ; бо самъ Іс̃ засвѣдчаў, же пророк не має чести в отечинѣ своєй; а коли прійшоў до Галли(л)еѣ, приймили го Галлилеяне, видѣвше всѧ, що в праздник учиниў в Ієрусалимѣхъ; бо и они зійшлисѧ були в той праздник; прійшоў пак Іс̃ до Кани галлилейской, де змѣниў воду в вино. — (46) И буў нѣякій царскій муж, которого сынъ лежаў недужный в Капернаумѣ, той дочуўшись, же Іс̃ прійшоў изъ Іудеѣ в Галлилею, пійшоў над нему и молиў єго, щобы сступиў и підвѣў сына єго, бо вже маў умерти. А Іс̃ рѣк до него: Коли невидиге знаків и чудів, не ймете вѣрити. Мовиў до него царскій муж: Гс̃и, сступи, нѣмъ умре дитя моє! Рѣк му Іс̃: Или! сынъ твій живый; и увѣриў чоловѣк на слово, що єму рѣк Іс̃, и пійшоў. А коли вже надходиў, вийшли слуги єго на зустрѣчь и звѣстили єму, мовлячи, же сынъ твій живе. Звѣдаў ся у них часа, коли єму лекше сѧ зробило, и повѣли єму, же вчера годині семой опустила єго жигачка, а отец порозумѣвше, же Іс̃ в тот самый часъ повѣў єму, же твій сынъ живый єсть, увѣриў самъ и весь дімъ єго. А се знова другоє знамя сотвориў Іс̃, прійшовши из Юдеѣ до Галлилеѣ. —

Гл. ѕ̃.

Буў потому праздник жидівскій и Іс̃ пійшоў до Ієрусалима; а єстъ в Ієрусалимѣ купѣль овеча, що сѧ зве по жидівски виѳезда, мающая пятеро хоромѣв; в тихъ лежала множѣнь болѣющих, слѣпых, храмих, сухихъ, ждающих, аж воды сѧ збурят; бо ангелъ Господный що року вступаў до сей купели и мутиў воду; а кто першій входиў в воду, коли сѧ стала мутити, подужуваў, якоюбы ино недугою буў огорненый. А буў там чоловѣк, що вже тридця(ть) и вісѣм лѣт в недузѣ горюваў. Іс̃, взрѣвши єго лежащого, а знаючи, же вже много лѣтъ в недузѣ пробуваў, рѣк до него: Чи хочешь бути здоровый? Отповѣвъ недужный: Ой, Гс̃и! не маю чоловѣка, щобъ мя верг у купѣль, коли вода замутитсѧ; бо закимъ я прійду, иншій передо мною влазить. Повѣў му Іс̃: Встань, возми твою постѣль и ходи. И до разу подужаў чоловѣк, взяў свою

постѣль и ходиў; а була того дня субота. А жидове мовили до подужавшого: суббота єсть; негодитсѧ тобѣ носити постѣль. А він имъ отповѣў: Той, що мя учиниў здоровымъ, тот ми рѣк: возми твою постѣль и ходи; а они єго запитали, щожто за чоловѣк казаў тобѣ взяти постѣль и ходити. А подужавший не вѣдаў, кто то буў, бо Іс̃ усгупиў из меж народу, що на тѣмъ буў мѣстци. Знайшоў го потому Іс̃ в церквѣ и рѣк му: Се подужаўєсь, а більше не грѣши, абы тобѣ ся гірше що непридало. Пійшоўже чоловѣк и повѣдаў жидам, же то Іс̃ підвѣў єго з недуги. И для того наставали жидове на Іс̃а и глядѣли єго забити, бо тоє чиниў в суботу; а Іс̃ им отповѣдаў: Отец мій доси дѣлає и я дѣлаю; и для того ще більше съкали жидове, щоб го забити, бо не йно виверташ суботу, али и Бога отцемъ своимъ называў и Богови рівный чиниў сѧ. Отповѣў же имъ Іс̃ и мовиў: Амѣнь, амѣнь повѣдаю вамъ, не може сынъ самъ собою нѣчого чинити, чого невидитъ, же и отецъ чинитъ, щобо отецъ творитъ, тоє и сынъ також творитъ, бо отецъ любитъ сына и все єму показує, що самъ творитъ, и ще більші покаже єму дѣла над тіи, щобъ ви ся чудовали; бо яко отецъ будит мертвих и оживляє, так и сынъ оживляє, кого схоче, бо отецъ не судитъ нѣкого, но весь суд здаў на сына, щобъ всѣ честь давали сынови, як и отцу; хто не дає чести сынови, не дає чести и отцу, що го післаў. Поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, кто слухає мого слова и вѣрує тому, кто мя послаў, той має животъ вѣчный и не прійде на суд, но перейде из смерти въ животъ. Поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ: иде часъ и вже єсть, коли мертвіи учуют голосъ сына божого и, которіи учуют, ожиютъ; бо яко отец має животъ в собѣ, так и сынови даў мати в собѣ животъ и даў му власть суд чинити, бо єсть сыномъ чоловѣчим. Не дивуйте сѧ тому. Бо йде часъ, коли всѣ, що в гробахъ, вчуютъ голосъ сына божого и вийдутъ, що чинили добре, на воскресеня живота, а що зле чинили, на воскресеня суду; не могу я самъ из себе нѣчого чинити, бо, як чую, так суду и суд мій по правдѣ, бо не гляду воли моєи, но воли отца, що мя вислаў. Єстли я сам о собѣ даю свѣдоцтво, свѣдоцтво моє не єстъ истинне, кто иншій єсть, що о менѣ дає свѣдоцтво; и знаю, же свѣдоцтво, що о менѣ дає, єст истинне. Вы посылалєсте до Іоанна и даў свѣдоцтво о правдѣ, а я не пріймаю свѣдоцтва от чоловѣка, но тоє повѣдаю, щобысте були спасенні. Онъ буў свѣтло, що горѣло и свѣтило; а вы хтѣлисте ся порадувати вчасъ свѣтла єго. А я маю свѣдоцтво більшоє над Іоанновоє; бо дѣла, що менѣ даў отецъ, абымъ чиниў, тіи дѣла, що я твору, посвѣдчаютъ о менѣ, же отецъ мя послаў, а отецъ, що мя послаў, той даў свѣдоцтво о менѣ. Нѣ голоса єго нѣгде не чулисте, ни лица єго невидѣлесте и слова єго не маєте, пробуваючого в васъ, бо не имаєте вѣры тому, которого післаў. Смотрѣтъ в письми,

бо видитсѧ вамъ, же внимъ єсть для васъ живот вѣчний и оно дає свѣдоцтво о менѣ, а вы не хочете прійти до мене, щобысте мали животъ. Славы от людей не пріймаю; но вижу, же милости божой не маєте в собѣ. Ꙗ прійшоу въ имя моєго отца, а непріймаєте мене, а єстли кто иншій прійде в имя своє, того пріймете. А якже вы можете вѣрувати, що глядите славы єдинъ отъ другого, а славы, що от єдиного Бога, не глядите? Най вамъ сѧ невидитъ, же перед отцем на васъ повѣдаю; єстъ Мойсей, що на васъ мовитъ, на кото(ро)го вы надѣєтесѧ. Колибисте вѣрували Мойсеєви, вѣрувалибысте и менѣ, бо той о менѣ писаў, а коли єго письму не вѣрите, якже моим словамъ вѣру имете?

(5a) Гл. s̃.

Ишоў потому Іс̃ на тамтой бікъ моря Галилейо-тиберіадского, а за нимъ ишло много міру, бо видѣли єго чуда, що чинив на хорыхъ. Вийшоў Іс̃ на гору и сидѣў тамъ з ученниками своими; а була близько пасха, праздник жидівскій; а підвівши Іс̃ очи и увидѣвши, же много міру приходит до него, мовиў до Филиппа: За що купим хлѣба, щоб им дати єсти? А тє мовиў, абы го доходиў, бо самъ знаў, що маў учинити. Отповѣў Филиппъ: хлѣба за двѣстѣ грошій не стане, щоб кождый ино мало що дістаў. Мовиў до него єдинъ из ученників єго, Андрей, братъ Симона Петра: єсть тут хлопчина, що має пять хлѣбів ячмѣнныхъ и двѣ рыбѣ, али щож то на тілько? А Іс̃ рѣкъ: займѣтсѧ, щоб люды посѣдали; а була трава высока на тѣмъ мѣстци и засѣло мужів числомъ пять тысящъ; а Іс̃ взяў хлѣбы и, отдавши хвалу, подаў ученникамъ, а ученники сѣдящимъ; также и рыбы, кілько хотѣли; а скоро поживилисѧ, приказаў ученникамъ: сберѣтъ злишніи окрушини, щобы дащо не загинуло; позбирали и напоўнили двападцятъ кошѣв укрушинъ з пятеро хлѣба ячмѣнного, що сѧ лишило тимъ, которіи сѧ живили. — А люди, видяще чудо, що учинив Іс̃, мовили: же той єсть поправдѣ пророк, що прійти має на свѣтъ; а Іс̃, порозумѣвше, же хотят прійти, щобъ го піймали и учинили царемъ, уступиў знова на гору самъ єдинъ. А коли вже пізно було, вступили ученники єго на море; вступили в корабель и плили на тамтой бік моря до Капернаума; а вже сѧ смеркло було, а Іс̃ ще не прійшоў до ныхъ; а море взяло сѧ зводити, бо вѣтерь дуў сильный; а гребли вже стай двалцять и пять або и тридцять и взрѣли Іс̃(а), ходящого по морю, а коли вже буў близько корабля, полякли сѧ. А Онъ до нихъ промовиў: се Ꙗ, небійтесѧ. И хтѣли го взяти на корабль, аж и корабль прибуў до землѣ, де плили. На заўтрѣшнимъ дни видѣвши парід, що стояў на тамтѣй сторонѣ моря, що иншого корабля тамъ небуло, лишь той єдинъ, до которого вступили ученники єго, и же Іс̃ не вступиў в корабль с ученниками своими, но сами ученники отплили;

и инніи кораблѣ прійшли від Тиверяды недалеко того мѣстця, де пожи-
вали хлѣб, давши Гѣи хвалу; а коли видѣли народы, же І҃са тамъ не-
було анѣ ученників єго, повходили в кораблѣ и прійшли до Капернаума,
ськающи І҃са; а знайшовши єго на тамтѣмъ боцѣ моря, мовили до него:
Равви, коли сюда прибуўєсь? Отповѣў имъ І҃с и рѣк: Амѣнь, амѣнь
повѣдаю вамъ, глядите за мною не за для того, щосте видѣли чудо,
але щосте ѣли хлѣб и насытилисѧ. Дѣлайте не страву гиблющую, али
страву на животъ вѣчный, которую вамъ дасть сынъ чоловѣчий, тую бо
назначиў отец Богъ. И мовили до него: щож маємъ чинити, щобысмо дѣ-
лали дѣла Божіи? Отповѣў имъ І҃с и рѣк: Се єсть дѣло божоє, щобысте
вѣрили в того, которого післаў. И рѣкли єму: якійже даєшь знак, що-
бисмо видѣли и вѣру имили тобѣ? що дѣлаєшь? отцѣ наші ѣли манну
в пустини, яко єсть написано: хлѣбъ з неба даў имъ ѣсти. Рѣк имъ
тогда І҃с: поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, не Мойсей даў вамъ хлѣб
изнеба, али отец мій дасть вамъ хлѣба истинного знебес, бо хлѣб божій
єсть, що сходитъ знеба и дає животъ свѣтови. Тогда мовили до него:
Гѣи, дай намъ завсѣда того хлѣба! А І҃с повѣў имъ: Їа є хлѣб живот-
ный, кто до мене приходитъ, нейме голодпувати, и хто в мене вѣрує, не
забагне пити; ано вамъ мовиўємъ, жесте мя и видѣли и невѣруєте. Все,
що ми дає отецъ, до мене прійде и приходящого до мене не вижену; бо
иступиўємъ з небесъ, не щобымъ твориў волю мою, но волю отца, же
мя вислаў. А се єсть воля отца, що мя вислаў, абым из того, що ми
даў, не загубиў нѣчого, но воскресиў в послѣдный день! — А се єсть
воля отца, що мя послаў, щобы веській, що видитъ сына и вѣрує внего,
маў животъ вѣчный, а я го воскрешу в день послѣдный. Гаморили
жидове о нѣмъ про тее, же мовиў: Ям хлѣб, що сступиў з неба, и мо-
вили: Чиж сей не єсть І҃с, сынъ Іосифа, которого знаємъ отца и матѣрь?
якже Онъ повѣдає: з неба зійшоўємъ? Отповѣў имъ І҃с и мовиў: Не
муркотѣт межи собою; бо нѣхто не може прійти до мене, єсли отецъ,
що мя прислаў, не притягне єго, а я го воскрешу в послѣдный день.
Написано єсть впророках: И будут всѣ ученни отъ бога; всякій, що
чуў от отца и навчиў сѧ, прійде до мене, не жебы кто маў видѣти
отца кромъ того, що єстъ от Бѣ, той видѣў отца. Поправдѣ, поправдѣ
вам повѣдаю: кто в мене вѣрує, має животъ вѣчный. — Їа є хлѣбъ жи-
вотный, отцѣ ваши ѣли манну в пустини и померли; сей єсть хлѣбъ,
входящій из небесъ, щоб не умеръ, кто з него ѣсти буде; я є хлѣб жи-
вотный, що вступиў з небесъ; кто из того хлѣба ѣсти буде, жити йме
вовѣки, а хлѣб, що я дамъ, тѣло моє єсть, которе даўємъ за живот свѣ-
та. Спиралисѧ межи собою жидове и мовили: Їак сей може намъ дати
тѣло своє ѣсти? Рѣк до них І҃с: поправдѣ, поправдѣ вам повѣдаю, єсли
не имете ѣсти тѣла сына чоловѣчого и крови єго пити, живота в собѣ

имѣти небудете; кто ѣсть моє тѣло и пьє мою кровь, має животъ вѣчный и я єго воскрешу в послѣдный день; бо тѣло моє єсть правдива страва, а кровь моя правдивый напитокъ. Кто тѣло моє ѣсть и кровь мою пьє, в менѣ пробуває, а я в нѣмъ; як мя живий послаў отецъ и я жию задля (5б) отца, а кто мя ѣсть, тот живый буде задля мене; той єсть хлѣб, що прійшоў з неба, а не так, як отци ваши ѣли манну в пустини и померли, кто хлѣб сей ѣсть, жив буде во вѣки. Тоє мовиў, учаще в Капернаумѣ в божницѣ. Много из ученників єго, чувши тоє, мовили: жестока єсть тая бесѣда и кто може єѣ слухати? А Іс̃, который вѣдаў сам в собѣ, же говорать на тоє ученники єго, рѣк имъ: Чи то васъ гнѣвитъ? щож тогда, як взрите сына чоловѣчого, входящого тамъ, де перше буў? Духъ єсть, що оживляє тѣло на нѣякій пожиток; бесѣды, що вам повѣдаю, суть дух и житя, али суть дакотрі звасъ, що не вѣруютъ; бо зараз вначатку знаў Іс̃, кто не вѣритъ и кто го передасть. И мовиў: для того повѣдаю вамъ, же нѣкто до мене прійти не може, сли не буде єму тоє дано от отца моєго. От того часу много из ученників єго одступили назад и не ходили з нимъ більше. Мовиў Іс̃ до двинадцяти: чи и вы хочете пійти? Отповѣў єму Симонъ Петр: Гн̃! до когож пійдемъ? маєшь слова живота вѣчного, увѣрилисмо и спознализмо, же ты Хс̃, сынъ Бг̃а живого. Отповѣў имъ: не вибраў же я васъ двинадцятъ, а єдинъ изъвасъ єсть діяволъ? а мовиў теє о Юдѣ Симоновѣм Искаріотѣ, бо той маў го передати, будучи єдинъ из двинадцяти. —

Гл. з̃

Ходиў потому Іс̃ по Галилеѣ, бо не хтѣў ходити в землѣ жидівскій, бо жиди скали єго забити. А буў близько празник жидівскій ставленя кучокъ. И мовили до него братя єго: Выйди вітси, а пди въ Юдею, щоб и ученники твои видѣли твои дѣла, що творишь; бо никто потаємне не творитъ нѣчого и дбає, щобы буў на явѣ; єсли тоє творишь, яви себе перед свѣгомъ; бо и братя єго не вѣрили в него. Мовиў имъ проте Іс̃: часъ мій ще не прійшоў, а часъ вашій завсѣгда готовый; не може васъ свѣтъ ненавидѣти, а мене ненавидит; бо даю на него свѣдоцтво, же дѣла єго суть глїи; идѣть вы на той праздник, а я не пійду на праздник, бо часъ мій ще не споўнивўсѧ. Тоє имъ рѣкши, оставсѧ в Галилеѣ; а скоро пійшли братя єго на праздник и самъ також пійшоў, не явне, но якбы потайно; а жидове скали єго вправдник и мовили: деж Онъ єсть? И буў меж народомъ великій гаморъ о нѣмъ; одніи мовили, же єсть добрый, другіже мовили: нѣ, зводитъ народы; ано никто о нѣм явно не мовиў за для страху перед жидами. А скоро празник буў в половинѣ, вступиў Іс̃ до церкви и научаў; а жидови дивовали сѧ и мовили: як сей, не вчившисѧ, знає книги? А Іс̃ имъ отвѣ-

чаў и мовиў: моя наука не єсть моя, но того, що мя послаў. Єсли кто
390 схоче волю єго чинити, зрозумѣє о науцѣ, чи от Бога єсть, чи я себе
мовлю; кто я себе мовитъ, глядитъ своєѣ славы, а кто ськає славы того,
що го послаў, тот правдивый и в нѣм нема неправды. Чи Мойсей не
даў вам закона, а никто звасъ не чинитъ закона? про щож мене хочете
загубити? Отповѣў нарід и мовиў: чи бѣса маєшь? Кто тя ськає за-
395 бити? Отвѣчаў Іс̃ и мовиў: Єдно дѣло учинив ємъ, а всѣ дивуєтесѧ;
не задлятого даў вам Мойсей обрѣзанье, же от Мойсея єсть, но от
отцѣвъ и в суботу обрѣзуєте чоловѣка; єсли пріймає чоловѣк обрѣзанье
в суботу, не вивертаєсѧ законъ Мойсеѣвъ; а на мене сердитесѧ, же
в суботу всего чоловѣка вчинив-ємъ здоровымъ? не судѣтъ чоловѣка
400 я лиця, али судѣтъ судъ справедливый. И мовили дакотріи я Єрусалим-
лянъ: чи не тойто єсть, которого с'кають убити? а се явно говоритъ
и нѣчого му не мовлятъ; чиж може порозумѣли князѣ, же сей єсть
Хрістосъ? али ми того знаємъ, відки єсть; а Хс̃, коли прійде, никто
знати нейме, відки буде. А Іс̃ зголосиў, в церквѣ учаще, и мовиў:
405 И мене знаєте и знаєте, відки я; и не пріймоў-ємъ сам від себе, али
єсть правдивый, що мя послаў и которого вы не знаєте; я знаю єго, бо
я отъ него є и той мя послаў; и хтѣли єго піймати, а нѣхто на него
руки не положиў, бо часъ єго ще не пріймоў; а много из народа увѣ-
рило в него и мовило: коли прійде Хс̃, чи більші чуда творити буде
410 над тіи, що сей творит? Почувши фарисеѣ гаморъ о нѣмъ межи нарo-
домъ, послали фариссеѣ и архіереѣ слуги, щоб піймали Єго. А Іс̃ рѣк:
ще маленько часу я вами буду и пійду до того, що мя послаў; будете
за мною глядѣти, а не знайдете, а де я є, тамъ вы прійти не можете.
И говорили межи собою жидове: кудаж Онъ хоче итти, же мы го не
415 найдемъ, чи хоче ити в разсѣяннье єллиньскоє и учити єллинів? щож то
за бесѣда, що мовиў: будете за мною глядѣли и не найдете и, де я є,
тамъ вы прійти не можете. — А в послѣдный день великій праздника
стояў Іс̃, кликаў и мовиў: Кто пити багне, най прійде до мене и пье;
кто в мене вѣрує, як мовитъ письмо, рѣки живой воды потекутъ из жи-
420 вота єго; а тоє мовиў о духу, що мали пріймити, що вѣруютъ в имя
єго; щебо не було Духа ст̃ого, бо и Іс̃ не буў ще прославленный.
Многіи ж з народа, чувши тую бесѣду, мовили: сей єсть поправдѣ про-
рокъ; а другіи говорили: сей єсть Хс̃; а иншіи мовили: чиж з Галли-
леѣ прійде Хс̃? чиж не мовитъ письмо, же Хс̃ прійде з насѣня Давидо-
425 вого, з села виолеємского, де буў Давидъ? И учинила сѧ звада меж
народомъ задля него; а дакотріи з них хтѣли єго піймати, али нѣкто не
положиў на него руки. Прійшлиж и слуги до Архієреѣв и фариссеѣв
и мовили имъ тіи: прощож не привелисте єго? Отповѣли слуги; нѣколи
чоловѣк так не говориў, як той чоловѣк. Отповѣли имъ фариссеѣ: Чи

и вы сталисте обманенніи? чи кто з князѣв и фариссеѣв увѣрив в него? но нарід той, що не знає закона, проклятый єсть. Озваў ся Никодимъ, єдинъ зпомежи нихъ, що нічью приходивъ до него: Чиж законъ нашъ судитъ чоловѣка, не вислухавши перше и не порозумѣвши, що чинитъ? Отвѣчали єму и мовили: (6а) чи и ты з Галилеѣ, смотри и обачь, же пророк з Галилеѣ не приходитъ. И пійшоў кождый до дому своєго, а Іс пійшоў на гору Єлеоньскую; на заўтру пак пріймоў до церкви и всѣ люди горнули сѧ до него и сѣў и научаў.

Гл. ѝ.

И привели до него книжники и фариссеѣ невѣсту, злапану на блудѣ, поставили в серединѣ и мовили до него: учителю! тую невѣсту злапано нынѣ на блудѣ, а в законѣ приказаў нам Мойсей такихъ камѣньомъ забивати; а ти що повѣдаешь? А мовили тое, щоб го доходили, щоб потому мали що на него говорити. А Іс, схилившисѧ, писаў пальцемъ на земли, не потакуючи имъ; а коли наѣгали на него и питали, підвѣвшисѧ, мовиў до нихъ: Кто з васъ без грѣха, най перший верже на ню каменемъ. И знов схилившисѧ, писаў на земли. А они, тое чувши и в сумлѣню винні, відходили по єдному, почавши от старших до остатныхъ, и остаў сѧ самъ Іс и жена в серединѣ, а коли Іс підвѣвся и анѣ єдного невидѣў, ино невѣсту, рѣк до неѣ: Деж тіи, що на тебе прохали, нѣякій тя не осудивъ? А она отповѣла: нѣякій, Гѝ! И рѣк єѣ Іс: и я тебе не сужу, идиж, а бѣльше не грѣши. — И знова говориў до ныхъ Іс и мовиў: Я є свѣтло свѣта, кто за мною ходитъ, не йме ходити в пітьмѣ, али матиме свѣтло животное. Сказали до него фариссеѣ: ты самъ о собѣ даешь свѣдоцтво, свѣдоцтво твое не истинне. Отповѣў имъ Іс и мовиў: єсли я свѣдоцтво даю о собѣ, справедливе єсть свѣдоцтво моє, бо знаю, відки пріймоўємъ и куда пійду, али ви не знаєте, відки приходжу и куда иду. Вы по тѣлу судите, а я не сужу нѣкого, а єсли я сужу, суд мой єсть поправдѣ, бо я не є самъ, но я и отецъ, що мя послаў; а в вашѣмъ законѣ стоитъ написано, же свѣдоцтво двох чоловѣків єстъ истинне; Ѩмъ є, що свѣдчу о собѣ самѣмъ, и отецъ, що мя послаў, дає свѣдоцтво о менѣ. И мовили до него: деж єсть твій отецъ? Отвѣчаў Іс: анѣ мене не знаєте анѣ отца моего; колибисте мене знали, зналибисте и отца моєго. Тіи слова мовиў Іс в скарбницѣ, учащи в церквѣ, и никто єго не пійманў, бо ще часъ его не буў пріишоў. — Мовиў пак до них Іс: Ѩ иду и будете за мною глядѣти и в грѣсѣ вашимъ умрете; куда я иду, вы прійти не можете; а жиди говорили: чи самъ ся забье, же мовитъ: куда я иду, вы прійти не можете? И мовиў до нихъ: вы з низини, а я з высоти; высте з того свѣта, а я не є з того свѣта; мовиўємбо вамъ, же умрете въ грѣхахъ вашихъ; бо, єсли

не увѣрите, же я є, помрете въ грѣхахъ вашихъ. И мовили до него:
Ты кто? И рѣк до нихъ Іс̃: начаток и що мовлю до васъ; многобо маю
о васъ мовити и судити, али той, що мя послаў, єсть правдивый и я,
що чуў-ємъ от него, то повѣдаю на свѣтѣ. А они не розумѣли, же по-
вѣдаў имъ о отцу; рѣк имъ проте Іс̃: Коли піднесете сына чоловѣчого,
тогда зрозумѣєте, же я є и же самъ из себе нѣчого не твору, али тоє
повѣдаю, що мя отецъ научиў; а той, що мя послаў, єсть во мною;
и не опустиў мя самого отецъ, бо завсѣгда твору, що єму сѧ подобає;
коли тоє повѣдаў, много увѣрило в него. — И мовиў Іс̃ до жидів, що
увѣрили в него: Єсли пробувати имети при моимъ словѣ, будете по-
правдѣ ученниками моими и порозумѣєте правду, а правда васъ освобо-
дитъ. Отповѣли єму и мовили: мысмо насѣня Авраамовоє, николи и нѣ-
кому не служилисмо, якже ты повѣдаєшь, же будете свободніи. Отповѣў
имъ Іс̃: поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, кождий, що грѣхъ чинитъ,
слугою єсть грѣха; а слуга не пробуваєв дому во вѣки; сын пробу-
ває; а єсли васъ сынъ освободитъ, поправдѣ будете свободні. Знаю,
жесте насѣня Авраамове, али ськаєте мене убити, бо слово моє не мѣ-
ститсѧ в васъ; а я повѣдаю, щом видѣў у отца моєго; и вы чините,
щосте видѣли у отца вашого. Отповѣли и рѣкли єму: Отецъ нашь єсть
Авраамъ. Кобысте були дѣтьми Авраамовими, чинилибысте дѣла Авра-
амови, а теперь хочете мене убити, чоловѣка, щомъ вам повѣдаў истин-
ну, котору чуўєм от Бога; того Авраамъ не чиниў; вы творите дѣла
отца вашого. И мовили до него: Ми не родилисѧ з блуду, єдиного
Отца маємо Бога. — Мовиў до нихъ Іс̃: Колыбы Богъ отцемъ вашимъ
буў и менебысте любили, бо я вийшоў з Бога и прійшоў. Не сам из
себе я прійшоў, али той мя послаў; чомуж бесѣды моєи порозумѣєте,
же не можете слухати слова моєго? Высте з отца вашого діявола и тво-
рити хочете хути отца вашого. Він буў значатку убійця людей и не
стоитъ вправдѣ, бо нема в нѣмъ правды. Коли мовитъ неправду, сам из
себе мовитъ, бо єсть не правдивый и отцемъ неправды. Кто з васъ по-
каже на менѣ грѣхъ? а єсли правду мовлю, прощожъ менѣ невѣрите?
кто з Бога єсть, тот слухає слова Божого, для того вы не слухаєте,
жесте не з Бога. Отповѣли жидове и мовили: недобреж ми кажемъ, же
ты Самарянинъ и же бѣса маєшь? Отповѣў Іс̃: Ѩ бѣса не маю, али
честь даю отцеви моєму, а вы менѣ чести не даєте; а ѩ не ськаю славы
моєи, єсть, кто ськає и судитъ. Амѣнь, амѣнь повѣдаю вамъ: кто слово
моє держитъ, смерти не увидитъ во вѣки. И мовили до него жидове:
теперъ познализмсо, же маєшь бѣса; Авраамъ умеръ и пророки, а ти по-
вѣдаєшь: Кто слово моє держитъ, смерти не покушає на вѣки. Чиж ты
більший над отца моєго Авраама, що умеръ? и пророки померли, кимъ
ся ти творишь? Отповѣў Іс̃: коли я сам сѧ славлю, слава моя

нѣчто, єсть отецъ мой, що мя славитъ, о которымъ (6а) повѣдаєте, же єсть вашимъ Богомъ, и непозналасте єго, а я єго знаю, а єсли повѣмъ, же незнаю єго, буду подобенъ вамъ, лживый буду; али єго знаю и слово єго держу; Авраамъ, отецъ вашъ, радбы буў видѣти день мій и видѣў и зрадувалъ сѧ. И мовили до него жидове: Ще пядесять лѣт не маєшь и видѣў єсь Авраама? Рѣк имъ Іс̃: Амѣнь, амѣнь повѣдаю вамъ: перше, нѣмъ Авраамъ буў, я є. И взяли камѣня, щобъ на него мѣтали, а Іс̃ скрыўсѧ, вийшоў из перквы, перейшоў посеред ними и так мимо перейшоў. —

Гл. ѳ̃.

Идучи мимо, видѣў чоловѣка, слѣпого от хвилѣ, як сѧ народиў, и спитали го ученники єго и мовили: Гі̃! кто согрѣшиў, чи той, чи єго родичи, же слѣпимъ вродиўсѧ? Отвѣчаў Іс̃: нѣ той согрѣшиў, нѣ родичи, но щобъ були явніи дѣла божіи на нѣмъ. Менѣ належитъ чинити дѣла того, що мя послаў, доки день єсть; прійде нічь, коли нѣхто не зможе чинити. Доким я на свѣтѣ, свѣтлом я свѣтови. Тоє рѣкши, плюнуў на землю, учиниў болотце из слини, помазаў очи слѣпого болотцемъ и рѣк до него: иди, умийсѧ в купели Силоамской (що значитсѧ посланный); и пійшоў, умиўсѧ и вернуў видющій; а сусѣди, що го видували перше, як слѣпый буў, говорили: чиж не тойто, що сидѣў и просиў? Єдніи мовили, же той самый, другіи, же подобный єму; а онъ самъ мовиў: Ям той самый. И мовили до него: Ꙗкже сѧ тобѣ отворили очи твои? Отповѣў и рѣк: Чоловѣк, що го зовут Іс̃омъ, учиниў болотце и помазаў очи мои и сказаў ми: иди въ купѣль силоамскую и умийсѧ — пійшовши, умиўємсѧ и прозрѣўємъ. И мовили до него: Ктож то єсть? Отповѣў: не знаю. И повели до фариссеѣвъ того, що буў перше слѣпый; а була субота, коли учиниў болотце Іс̃ и отвориў му очи; и знова го питали фариссеѣ: Ꙗк прозрѣў, — и повѣдаў имъ: болотце положиў на очи мои и умиўємсѧ и видю. И говорили дакотрі з фариссеѣв: не от Бога тот чоловѣк, що суботи не хоронитъ, а другіи говорили: Як може грѣшный чоловѣк такіи чуда чинити? И спиралисѧ з собою. И мовили пак до слѣпця: тыж що о нѣмъ повѣдаєшь, як отвориў ти очи? а сей отповѣў, же єсть пророкомъ. Не ймили жидове вѣри тому, що буў слѣпий и прозрѣў, док незакликали родичів того, що прозрѣў; и спиталисѧ их и мовили: Чи той єсть вашъ сынъ, о которимъ повѣдаєте, же слѣпий вродиў сѧ, якже теперь видитъ? Отповѣли имъ родичи єго и мовили: знаємъ, же той єсть сынъ нашъ и же слѣпый народиў сѧ, али, як нынѣ видит, не знаємъ; або кто єму отвориў очи, мы не вѣдаємъ; сам має вже свои лѣта, самого єго питайте, самъ о собѣ най говоритъ. Тоє мовили родичи єго, бо ся бояли жидів, бо ся вже були змовили жиди, єслибы єго кто повѣў

Хрістомъ, щоб вилученъ буў из божницѣ. За для того повѣдали родичи, же маѥ лѣта, самого питайте. И прикликали другій раз чоловѣка, що буў слѣпый, и мовили до него: Дай славу Богови! мы знаѥмъ, же чоловѣк той грѣшный ѥсть; а онъ отповѣў: чи грѣшный ѥсть, не знаю, тоѥ ино знаю, же буўѥмъ слѣпый, а тепер вижу. И запитали сѧ ѥго знова: Що учиниў втобою, як отвориў тобѣ очи? Отповѣў имъ: вже вамъ повѣдаўѥмъ и нечулисте? прощож ще раз хочете чути? чи и вы хочете бути ученниками ѥго? А они ѥго лаяли и мовили: будь ты ѥго ученникомъ, а мысьмо ученники Мойсеовѣ; мы знаѥмъ, же Богъ мовиў до Мойсея, а того незнаѥмъ, відки ѥсть. Отповѣў чоловѣк и мовиў: Се бо дивно, же вы не знаете, відки ѥсть, а отвориў менѣ очи, а знаѥмъ, же Богъ грѣшників не слухае, но, если кто ѥсть чтець Бога и ѥго волю творитъ, того вислухуѥ; звѣка нечувано, щоб кто отвориў очи такому, що слѣпимъ вродиў сѧ, колибъ той не буў від Бога, не мігбы нѣчого творити. Отповѣли ему и мовили: весь въ грѣхах родиўѥсь-сѧ и ты насъ учишь? и гет ѥго вигнали. Дочувшисѧ Іс̃, же ѥго вигнали, и надибавши ѥго, рѣк ему: Чи ты вѣруѥшь в сына божого? Отповѣў и мовиў: И ктож ѥсть, Гн̃, щобымъ вѣриў в него? Рѣк ему Іс̃: И видѣў-ѥсь ѥго и той, що мовитъ с тобою, тот ѥсть! — А он рѣк: вѣрую, Гн̃! и поклониўсѧ ему. И правиў Іс̃: На суд я прійшоў — на сей свѣтъ, щобы тіи, що не видятъ, видѣли, а тіи, що видятъ, щобы послѣпли. И почувши тоѥ дакотри з фариссеѣв, що з нимъ були, мовили до него: чи и мы слѣпіи? Рѣк имъ Іс̃: Колибысте були слѣпіи, не малибысте грѣха; али теперь повѣдаѥте, же видимъ, а грѣхъ вашь пробуваѥ.

Гл. ї.

Поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, кто дверми не входитъ до вівчинця, но инудѣ перелазитъ, тот злодѣй и розбійник, а кто дверми входитъ, той пастырь овец, тому отчиняѥ дверник и вівцѣ голосъ ѥго чуютъ и свои вівцѣ кличе на имя и виводитъ. И коли вижене вівцѣ свои, иде перед ними и вівцѣ идутъ за нимъ, бо знают голосъ ѥго; а за чужимъ не идутъ, но утѣкаютъ, бо не знаютъ чужого голосу. Тую приповѣдь мовиў имъ Іс̃, а они не розумѣли, що то ѥсть, же имъ мовиў. Рѣк имъ пак знова Іс̃: поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, я дверь до овецъ, всѣ, що йно приходили передо мною, злодѣѣ суть и розбійники, али не слухали их (7а) вівцѣ. Їм ѥ двери, мною если кто входитъ, спасенъ буде и війде и выйде и пашу знайде. Злодѣй не приходитъ, ино щоб украсти и забити и погубити, а я прійшоў, щоб мали животъ и злишше щоб мали. Їм ѥ пастырь добрый, пастырь добрый душу свою кладе за вівцѣ, а наймитъ, що не ѥ пастырь, що му вівцѣ несвоѣ, видитъ вовка підходящого и покидае вівцѣ и утѣкае, а воўкъ хапае и розганяѥ вівцѣ;

а наймнит утѣкає, бо наймитъ и не дбає на вівцѣ. Їм є добрый пастырь и знаю моѣ и моѣ знают мене; як мя знає отецъ, и я знаю отца
590 и душу мою кладу за вівцѣ; маю и иншіи вівцѣ, що не суть з того двора, и тіи конче менѣ привести и учуютъ голосъ мій и буде єдно стадо и єдинъ пастырь. За для того любитъ мя отецъ, же и душу мою кладу, щобъ ю знова взяти, никто єѣ не возьме від мене, али я єѣ кладу самъ з себе; и власть маю положити ю и власть маю знова взяти; той
595 приказъ маю от отца моєго. Знова звада взяла сѧ межи жидами за для бесѣды тои; говорили многіи из нихъ: бѣса має и єсть безумепъ, що го слухаєте? иніи мовили: тіи слова не сутъ бѣсноватого, чи може бѣсъ отворити слѣпому очи? А було тогда поновленьє в Єрусалимѣ, а була зима и ходиў Їс̃ в церквѣ, в хоромахъ Соломоновыхъ; обступили єго
600 жидове и мовили: Доки души наши тримати будешь? єсли ты Хс̃, скажи намъ и не тай сѧ. Отповѣў имъ Їс̃: мовиў ємъ вамъ и невѣруєте; дѣла, що чиню в имя отца моєго, тіи посвѣдчаютъ о менѣ; али вы не вѣрите, бостe не змоих овецъ, як вам вже повѣдаўємъ. Вівцѣ мои слухаютъ голосу моєго, а я их знаю и они идутъ за мною, а я имъ дамъ животъ
605 вѣчный и незагибнутъ на вѣки и никто их з руки моєй не вирве; отецъ мій, що ми даў, більшій над всѣх и не може никто вирвати их з руки отца моєго. Їѧ и отецъ єдносмо. И брали знова жидове за камѣня, щоб го убити. Отповѣў имъ Їс̃: Много добрыхъ дѣлъ от отца моєго показаўємъ вамъ, за которе з нихъ камѣнямъ мечете на мене? Отповѣли єму
610 Іудеѣ и мовили: за доброє дѣло не мечемъ на тя камѣня, но за хулу, бо ты, будучи чоловѣкомъ, творишь сѧ Богомъ. Отповѣў имъ Їс̃: Чиж не написано в законѣ вашимъ: ям рѣк, боги єстe? Єсли тих зваў богами, до которых було слово Божоє, а письмо не може бути вивернене, а которого посвятиў отецъ и послаў в свѣтъ, вы о нѣмъ повѣдаєте, же
615 нечесть мечеш на Бога за для того, же рѣк ємъ, жем є сынъ божій? єсли не твору дѣлъ отца моєго, неймѣть ми вѣры, а єсли твору, то коли менѣ не вѣрите, вѣрте дѣлам моимъ, щобысте спознали и вѣрили, що в менѣ отецъ и я в нѣмъ. — И ськали го знова піймати и вийшоў з их рук и пійшоў знова за Іорданъ на мѣстце, де перше Іоанъ крестиў,
620 и пробуваў тамъ и многи прійшли до него и повѣдали, же Іоанъ ни єдиного чуда не учинивў, а все, що о тѣмъ повѣў, правда була. И много увѣрило тут в него.

Гл. ѧі.

И буў нѣякій недужный Лазарь з Виѳанія, из села Маріи и Марѳи, сестри єѣ. А Марія була тая, що намастила Гѧ міромъ и отерла ноги
625 єго волосѣмъ своимъ, котороѣ братъ Лазарь недуговаў. А сестри послали до него повѣсти: Гѝ, той, которого любишь, той хорый. Почувши

Іс, мовиў: недуга тая не єсть на смерть, но на славу божую, щоб сѧ нею прославиў сынъ божій. А Іс любиў Марѳу и сестру єѣ и Лазаря; а отколи учуў, же ведугує, забавиў ще там, де пробуваў через два дни. Повѣў потому до ученників: ходѣмъ знова в жидівскую землю. Мовили до него ученники: Гн, нынѣ тя хотѣли жидова камѣньом забити, а знова тамъ идешь? Отповѣў Іс: чиж не є дванадцять годинъ в дневи? єсли кто ходитъ в день, не спіткнетсѧ, бо видитъ свѣтло сего свѣта; а єсли кто ходит в ночи, споткнесѧ, бо нѣтъ тогда свѣтла. Тоє рѣк и повѣў потому до нихъ: Лазарь, друг нашь, уснуў, али пійду и збуду єго. А ученники повѣли: Гн, сли уснуў, подужає; а Іс мовиў о єго смерти, а они думали, що мовиў о соннѣмъ спаню. Тогда мовиў до них Іс явне: Лазарь умеръ и радую сѧ за для васъ, щобисте вѣрили, же тамъ не буўємъ, али идемъ до него. А Ѳома, званый близнець, мовиў до ученників: идѣмъ и ми, щобысмо з нимъ умерли. А коли прійшоў Іс, знайшоў, же вже чотыры дни буў в гробѣ. А Виѳанія була близько Ієрусалима на стай пятнадцять и много з жидів поприходили до Марѳи и Маріи, щоб их потѣшити по братѣ. А Марѳа, почувши, же Іс приходитъ, вийшла на зустрѣчь, а Марія сидѣла дома. И мовила Марѳа до Іса: Гн, колибысь тут буў, брат бы мій не буўбы умеръ, али и теперь знаю, же, щойно у Бога попросишь, дасть тобѣ Богъ. Мовиў до ней Іс: встане братъ твій! Отповѣла Марѳа: знаю, же встане на воскресеня в послѣдный день. Рѣк єѣ Іс: Ѩм є воскресеня и животъ, кто в мене вѣрит, хоч и умеръ, ожие, а кто жие и в мене вѣритъ, во вѣки не умре. Чи имешь тому вѣру? Отповѣла єму: Ой, Гн, я увѣрила, же тысь Хс, сынъ божій, который маў на сей свѣтъ прійти. А повѣвши тоє, пійшла и закликала Марію, сестру свою, зтиха сказавши: учитель єсть и кличе тя. А она, скоро вчула, зараз встала и пійшла до него; бо ще Іс не прійшоў буў до села, али буў на мѣстци, де го стрѣтила Марѳа. А Юдеѣ, що були з нею дома и тѣ(ши)ли, видѣвши Марію, же борзо встала и вийшла, ишли за нею, мовлячи: иде на гріб плакати, (6б) а Марія, скоро прійшла, де буў Іс, и бачила єго, упала єму до ніг и мовила: Гн, колибъ ты ту буў, братъ мій не умербы буў. А Іс, видѣвши ю плачущу и жидів, що з нею прійшли, плачущихъ, запрѣтиў духови и засмутиўсѧ и рѣк: десте єго положили? Повѣли єму: прійди и обачь! Сплакаў Іс, а жидове мовили: бачте, як го милуваў; а дакотри з них мовили: чиж сей, що отвориў очи слѣпому, не мігбы буў учинити, щоб той не умерь? А Іс, знова затуживши в собѣ, прійшоў до гробу. А була печера и камѣнь лежаў на нѣй. Приказаў Іс: возьмѣт камѣнь. Мовила до него сестра умершого: Гн! вже чутисѧ, бо вже четвородневный єсть. Мовиў до неѣ Іс: Чи не повѣдаўємъ тобѣ, єсли вѣришь, увидишь славу Божую? И взяли камѣнь, де умерлый лежаў; а Іс, підвѣвши очи горѣ, мовиў: Отче! хвалу

тобѣ отдаю, же мя выслухаў-єсь, а я знаўємъ, що мя завсѣгда выслухуєшь, али за для народа, докола стоящого, мовиўємъ, щоб имили вѣру, же ты мя послаў-єсь. И тоє сказавши, сильнымъ голосомъ закликаў: Лазаре, вийди! И вийшоў умерлый, звязанный украйками на ногахъ и рукахъ, а лице єго хустою було обвите. Мовиў до нихъ Іс̃: Розвяжѣт го и пустѣт ити! А многіи из жидів, що пріймли до Маріи и видѣли, що учиниў Іс̃, увѣрили в него; а дакотрі из них пійшли до фариссеѣв и повѣдали имъ, що учиниў Іс̃. Скликали архієреѣ и фариссеѣ собор и мовили: Чож будемъ чинити, бо чоловѣк той так много чинит чуда? Єсли го так зоставимо, всѣ увѣрять в него и прійдут Римляне и возмутъ мѣсто и нарід нашь. А єдинъ из них Кайафа, лѣта того архієрей, рѣк до нихъ: Вы не знаєте и не мислите, же лучше намъ, щоб єдінъ чоловѣк умер за люди, а весь нарід не загибнуў; а того сам из себе немовиў, но будучи архієреємъ лѣта того, пророкуваў, же маў Іс̃ умерти за люди и не йно за нарід, али щоб и дѣти божіи розсыпаніи сгорнуў в єдно; от того дня радили, щоб го забити. Не ходи(ў) вже проте Іс̃ явне въ жидівской земли, али пійшоў відси в стороны близько пустынѣ до мѣста на имя Єфремъ и тут ходиў з ученниками своими. А була близько пасха Іудейска и много з тих сторон шло до Єрусалима перед пасхою, щоб ся очистили; и ськали Іс̃а и мовили межи собою, стояще в церквѣ: що вамъ ся видит, же не приходитъ на празник? Бо архієреѣ и фариссеѣ дали наказъ, єслы го кто винайде, де пробуває, най повѣсть, щобы єго имили.

Гл. кї.

На шѣсть день перед пасхою пріймоў Іс̃ до Виѳаніи, де буў померлый Лазарь, которого збудиў из мертвыхъ; приготовили єму тамъ вечеру, а Марѳа служила и Лазарь буў єдинъ из тих, що з нимъ за стілъ сѣли; а Марія, взявши литру мура нарда пистика дорогого, намастила ноги Іс̃ови и отерла волосѣмъ своимъ ноги Єго, а хижа напоўнила сѧ запахом масти пахнущой. И мовиў єдин из ученників єго Юда Симонѣв Іскаріотскій, що маў єго передати: для чогож мурo тоє не було продати за триста грошей и роздати на убогихъ? А тоє мовиў не з опѣки над убогими, али же буў злодѣй и маў мѣшечокъ и носиў, що сѧ в него вложило. И рѣк Іс̃: не досаѧйте єѣ, щоб на день моєго погребу тоє заховала, бо убогих завсѣда маєте при собѣ, а мене не завсѣда маєте. Дочувши сѧ многій нарід жидівскій, же тут єсть, и пріймли не йно для Іс̃а, али щобъ и Лазаря видѣли, которого збудиў из мергвых. А архієреѣ радили, щоби Лазаря забити тимъ, же много жидів за для него шли и вѣрили в Іс̃а. А на заўтрѣшнимъ дни многи народи, що пріймли на празник, дочувшись, що Іс̃ приходитъ до Єрусалима, взяли вайѣ финикових,

вийшли на зустрѣчь ему и кликали: Осанна! благословенный, що приходитъ въ имя Господне, царь Израильскій! А Іс, найшовши осля, сѣў на него, як написано єсть: Небійсѧ, дочко сіоньская, се царь твій приходит, на жребяти ослѣмъ сѣдящи. А того перозумѣли ученники єго перше, аж коли Іс стаў прославленный, тогда згадали, же тое о нѣмъ було написано и тое ему учинили; а свѣдоцтво даваў наріл, що буў перше з нимъ, коли Лазаря викликаў из гробу и збудиў єго из мертвыхъ; задля того и вийшоў нарід ему на зустрѣчь, бо чуў о тѣмъ чудѣ, що учиниў. А фарисеѣ говорили межи собою: видите, же нема пожитку; се весь мір иде за нимъ; а були дакотріи и Єллини, що прійшли поклонитисѧ в празник, тіи приступили до Филиппа, що буў з Виѳсаиди галилейской, просили єго и мовили: Пане, хочемъ Іса видѣти! Прійшоў Филлипъ и мовиў Андрѣєви, а пак Андрѣй и Филипп повѣли Ісови, а Іс имъ отповѣў и мовиў: Прійшоў часъ, щобъ буў прославленый сынъ чоловѣчий. Поправдѣ, поправдѣ повѣдаю вамъ, єсли зерно пшеничне, що впало на землю, не умре, само зістає, а єсли умре, великій плод приноситъ. Кто любитъ душу свою, загубитъ ю, а кто ненавидитъ души своєй на тѣмъ свѣтѣ, заховає ю на живот вѣчный. Кто менѣ служит, най иде (8а) в слѣд за мною, а де я буду, тамъ и слуга мій буде; а кто менѣ служит, отецъ мой дасть ему почесть; нынѣ душа моя засмутилась и щож реку? Отче! заступи мя від того часу; но за для того прійшоўєм на той часъ. Отче! прослави имя твое! И прійшоў голосъ з небесъ: прославиў-ємъ и ще прославлю. А народ, що стояў, учувши, мовиў: загремѣло! А иншіи мовили: ангелъ мовиў до него. Отповѣў Іс и мовиў: не про мене той голосъ зголосиў, но про нарід; теперь суд єсть над тимъ свѣтомъ, теперь князь того свѣта вигнанъ буде вонъ; а єсли я піднесенный буду над землю, всѣ до себе притягну. А тое мовиў на знак, якою смертію маў умерти. Отповѣў ему нарід: мы чули в законѣ, же Хс во вѣк пробувати буде; якже ты повѣдаєшь: конче треба піднесенному бути сынови чоловѣчому? Кто єсть той сынъ чоловѣчий? Рѣк имъ Іс: ще на малый часъ свѣтъ межи вами, ходѣтъ, док свѣтло маєте, щоб васъ темнота не обняла; а що ходитъ в темнотѣ, не знає, куда иде! Доки свѣтло маєте, вѣрте в свѣтло, щобысте були сынами свѣтла. Тое сказавши Іс, пійшоў и скрывся від нихъ. Тилько чудів чиниў Іс перед ними и невѣрили, щобсѧ споўнили слова пророка Ісайѣ, который мовит: Гй, кто увѣриў нашой повѣсти; а рука Гйя кому сѧ открыла? Задля того не могли вѣрити, бо ще повѣў пророк Ісайя: ослѣпиў имъ очи и закаменѣў имъ сердця, щоб не видѣли очами и не розумѣли сердцемъ, и не навернутсѧ и не підведу их. Тое мовиў Ісайя, коли видѣў славу єго и мовиў о нѣмъ. Однакож м(н)ого из князѣв увѣрили в него, али за для фариссеѣв не повѣдали того, щоб не

були вилученні из божниць; бо злюбили славу людскую над славу божую. А Ісусъ кликаў и мовиў: Кто в мене вѣрит, не в мене вѣрит, но в того, що мя послаў; а кто мя видитъ, той видитъ того, що мя послаў. И свѣтлость, що на свѣтъ прійшла, щоб кождый, що в мене вѣритъ, не пробуваў в темнотѣ; а єслы кто мои бесѣды чує и невѣритъ, я єго не суду, бо не прійшоўємъ судити свѣтъ, но спасти; кто мене сѧ відкидає и непріймає слів моихъ, той має, що го судити буде. Слово, щомъ мовиў, тоє го судити буде въ послѣдный день; бо я из себе не мовиў, но отецъ, що мя послаў, той менѣ даў приказъ, що маю мовити и повѣдати; и знаю, же приказъ єго єсть животъ вѣчный, бо що я повѣдаю, як мя научиў отецъ, так чиню. —

Гл. гї.

А перед самимъ празникомъ пасхи, знаючи Іс̃, же прійшоў часъ єго, щоб перейшоў из того свѣта до отца, злюбивши тихъ, що на свѣтѣ, аж до конца их милуваў; а коли було по вечерѣ и діяволъ вложиў буў в сердце Іудѣ Симоновому Искаріотскому, щоб єго видаў, вѣдаючи Іс̃, же отецъ даў єму все в руки и же отъ Бога вийшоў и до Бога иде, встаў отъ вечеры и положиў рызы и взявши простирало и припережаў, потому вляў воды до митницѣ и стаў умивати ученникамъ ноги и отирати простираломъ, що собѣ буў припережаў. А коли прійшоў до Симона Петра, мовиў той до Него: Гї! и ты менѣ мыєшь ноги? Отповѣў Іс̃ и рѣк: Що я чиню, ты теперь не знаєшь, спознаси потому. Повѣў до Него Петръ: не ймешь умивати нігъ моихъ во вѣк. Отповѣў єму Іс̃: сли тебе не умыю, не ймешь части зо мною. Мовиў до него Симонъ Петръ: Гї, не йно мои ноги, али и руки и голову. Повѣў до него Іс̃: кто умытый, не потребує йно ноги умити, бо весь чистый; и высте чисті, но не всѣ; бо знаў, кто го передасть, задлятого повѣў: жесте не всѣ чистіи. А помивши имъ ноги, задягнуў одежу свою, сѣў знова и рѣк до нихъ: А знаєтеж, що учинйуєм вамъ? Вы кличете мене учителем и Папомъ и добре мовите, бом є; єсли я, Панъ и учитель, мыў-ємъ ваши ноги, и вы повинни єдинъ другому умивати ноги; бо даўємъ вамъ привід, щобы и вы так чинили, як я вамъ учиниў-ємъ; поправдѣ, поправдѣ я вамъ повѣдаю, не більшый слуга над свого пана, а посланник не більший над того, що го послаў; а сли так, благословенністe, єсли тоє чините; не о всѣх васъ повѣдаю, бо знаю, которыхъ я вибраў, али щобъ ся письмо доконало. Кто хлѣб ѣсть зо мною, піднѣс на мене пяту свою. Тепер вамъ повѣдаю перше, закимъ сѧ тоє стане, щобысте, коли сѧ стане, увѣрили, жем я єстъ; поправдѣ, поправдѣ вамъ повѣдаю, кто пріймає того, которого я послаў, мене пріймає, а кто мене пріймає, пріймає того, що мя послаў. А тоє рѣкши, засмутиўсѧ духомъ и свѣдчиў

и мовиў: Поправдѣ, поправдѣ вамъ повѣдаю, єдінъ изъ васъ передасть мене. Поглядали по собѣ ученники, бо незнали, о кимъ повѣдає. А буў єдінъ из ученників, що лежаў на грудехъ І(су)совихъ, а которого любиў І҃с҃.
Махнувши на него Симонъ Петръ, поспитаў: ктож єсть, що о нѣмъ повѣдає? А той, припаўши на груди І҃сови, мовиў до него: Г҃и, кто то? Той єсть, которому хлѣб, умочивши, подамъ. А вмочивши хлѣб, подаў Іудѣ Симоновому Іскаріотскому; а по хлѣбѣ вступиў в него сатана. И мовиў І҃с҃ до него: що чинишь, чини скоро! А того нѣкто не розумѣў из сѣдящих посполу, до чого тоє мовиў; дакотрій думали протоє, бо Іюда маў мѣшечок, же му І҃с҃ мовиў: купи, що намъ треба на празник або щобы дащо бѣдным роздаў; а сей, взявши хлѣб, зараз выйшоў, а була ніч, коли выйшоў. І҃с҃ мовиў: Теперь прославиў с҃а сынъ чоловѣчий, а Богъ в нимъ прославиў с҃а, а коли Бо҃гъ прославиў с҃а в нѣмъ, и Богъ прославитъ єго в собѣ и зараз прославитъ. Дѣточки, єще з вами маленько буду, смотрити за мною будете, як то до жидів рѣк-ємъ, бо, куда я иду, выити не можете; и вамъ теперь повѣдаю, новый приказъ даю вамъ: любѣтъ єденъ другого, як я васъ любиў-ємъ, и вы себе любѣтъ; с того всѣ спо(86)знаютъ, жесте моими ученниками, єсли меж собою милость ховати будете. Мовиў до него Симонъ Петръ: Г҃и, куда ты идешь? Отповѣў єму І҃с҃: Куда я иду, ты теперь за мноюити не можешь, потому пійдешь за мною. Мовиў до него Петр: Г҃и, прощо теперь не могу ити за тобою? теперь душу мою за тебе положу. Отповѣў му І҃с҃: Ты свою душу за мене положишь? Поправдѣ, поправдѣ повѣдаю тобѣ, пѣтель не запѣє, аж с҃а мене тричи запрешь.

Гл. дї.

Най сердце ваше не вдаєс҃а в смуток; вѣруйте въ Бога и в мене вѣруйте; в домѣ отца моєго єсть много хиж, а колибъ не так було, тобымъ вамъ мовиў: иду приготовити вам мѣстце, а скоро приготовлю мѣстце для васъ, знова прійду и заберу васъ изсобою, щобы и вы були, де я; а куда я иду, знаєте и дорогу знаєте. Мовиў до Него Ѳома: Г҃и, незнаємъ, куда йдешь, и як можем знати дорогу? Мовиў до него І҃с҃: Їм є дорога и правда и животъ; нѣкто до отца не прійде, ино мною; колибысте мене знали, зналибысте и моєго отца, а від того часу спозналисте єго и видѣлисте єго. Мовиў до него Филипп: Г҃и! покажи намъ отца и годѣ намъ! Мовиў до него І҃с҃: тилько часусте зо мною и не знає(ш) мене, Филиппе? Кто мене видѣў, видѣў и отца; а якже ты мовишь: покажи намъ Отца? чи не вѣришь, же я в отцѣ и отецъ єстъ в менѣ? Бесѣды, що до васъ повѣдаю, не з себе повѣдаю, отецъ, що в менѣ пробуває, той чинитъ дѣла; вѣрте ми, же я в отцѣ, а отецъ в менѣ; а єсли нѣ, задля тихъ дѣлъ вѣру ймить ми; поправдѣ, поправдѣ

вамъ повѣдаю, кто в мене вѣритъ, дѣла, що я чиню, и він чинити буде и ще більше чинити буде, бо я иду до отца. А єсли що в имя моє у отца просити будете, тоє учиню, щоб сѧ отец прославиў в сынѣ; а єсли в имя моє просити будете, учиню. Єсли мя любите, держѣт моѣ приказы, а я умолю отца и дасть вамъ иншого утѣшителя, щобы звами пробуваў вовѣк, Дух правды, которого сьѣтъ не може пріймити, бо го не видитъ и незнає; а вы го знати будете, бо в васъ пробуватимет и в васъ буде. Не оставлю васъ сиротами, прійду до васъ; ще маленько, а свѣт мене вже не видитъ; али вы мя видите, же жию, и вы живіи будете; в той день порозумѣєте, же я в отцѣ моѣмъ и вы в менѣ и я в васъ. Кто прикази моѣ має и держитъ, той єсть, що мя любитъ, а кто мене любитъ, того и отецъ мій любити буде и я єго любити му и покажу сѧ єму самъ. Мовиў до него Юда не Искаріотскій: Гѝ, и щож сѧ стало, же намъ, а не свѣтови явити сѧ хочешь? Отповѣў Іс̃ и мовиў до него: Єсли кто мене любитъ, слово моє держати буде и отецъ мой злюбитъ єго и прійдемъ до него и заложимъ собѣ у него мешканя; а кто мене не любитъ, слів моих не держитъ, а слово, щосте чули, не моє, но отця, що мя послаў. То вамъ повѣў-ємъ, будучи звами, но утѣшитель, Духъ святый, которого отецъ пішле в имя моє, той васъ научитъ всего; и пригадає вам все, що вамъ повѣдаўємъ; миръ оставляю вамъ, миръ мій даю вамъ, не так, як свѣтъ дає, я вамъ даю; най сѧ не смутит сердце ваше и не лякає. Чулисте, же вамъ мовиў-ємъ: иду и прійду до васъ Колибысте мя любили, врадувалибысте сѧ, жем вамъ повѣў, що йду до отца, бо отецъ мій більшій над мене; и теперь вамъ повѣўємъ, вакимъ ся стане, щобысте вѣру ймили, як сѧ стане. Не доўго вже з вами бесѣдувати буду, бо иде внязь сего свѣта, а к менѣ не має нѣчого, но щоб спознаў свѣтъ, же люблю отца и, як приказаў ми отецъ, так чиню; встаньте, ходѣмъ відси.

Гл. єї̃.

Я є правдивая лоза виноградова, а отецъ мій садівникомъ, кождый прут, що в менѣ плода не дає, утне, а кождый, що чинитъ плід, отребитъ, щобъ дав більшій плід. Высте вже чисті за для слова, що до васъ мовиўємъ: будьтеж в менѣ, а я в васъ; а як галузь не може дати сама из себе овощѣв, слы не буде на виноградѣ, так и вы, єсли в менѣ пробувати не будете. Я виноград, а вы галузя, а кто буде в менѣ, а я в нѣмъ, той принесе плодів, бо без мене нѣчого чинити не можете; а кто в менѣ пробувати не буде, той буде вимеченный, як галузь, и всхне; и возьмут ю и вложатъ на огонь и згоритъ. А єсли пробудете в менѣ, и бесѣды мои в васъ пробудутъ, а що лишь захочите, попросите, и стане сѧ вамъ. В тѣм прославиўсѧ мій отецъ, щобысте дали овощѣв много

и були ученниками моими. Так, як отецъ мя злюбиў, и я васъ злюбиў, тривайтеж въ милости моєй; єсли приказы мои держати будете, и в милости моєй пробувати будете, як я прикази отца держаў ємъ и в милости єго пробуваю. Тое мовиў-ємъ вамъ, щобы радость моя була в васъ, а радость ваша поўна була; а се єсть приказъ мій, щобысте любили єдінъ другого, як и я васъ любиўємъ. Більшой милости над тую нєкто не має, щоб кто душу свою даў за приятелєв своихъ; вы менє пріятелє, єсли тое чинити будете, що вамъ приказую; вже васъ не буду зваў слугами, бо слуга не знає, що чинитъ панъ єго, а васъ назваўємъ пріятелями, бо все, що чуў-ємъ от отца моєго, повєў-ємъ вамъ. Не вы мя вибрали, но я васъ вибраў и поставиўємъ васъ, щобысте йшли и плоди принесли, а плоды ваши пробувати будутъ, щобы, о що лишь попроситє у отца в имя моє, даў вамъ. Тое вамъ приказую, любитъ єдінъ другого; єсли васъ свєтъ ненавидитъ, видите, же мене перше, нєж васъ, зненавидєў; колибысте були из свєта, свєтбы своє любиў; но жесьте не зо свєта, али я васъ вибраў зо свєта, за для того свєтъ васъ ненавидитъ; згадайте на слово, що до васъ повєўємъ: слуга не більшій над своєго пана; коли мене вигнали, и васъ виженутъ; єсли слово моє держали, и ваше держати будутъ; али тое все вчинятъ вамъ за для имяни моєго, бо не знаютъ того, що мя послаў. Колибымъ буў не прійшоў и до нихъ не мовиў, не малибъ грєха; а теперь немаютъ вимовки на грєхъ свій; кто мене ненавидитъ, и отца моєго ненавидитъ; колибымъ буў (9а) дєлъ перед ними не чиниў, якихъ нєкто иншій не чиниў, грєхабы не мали, а теперь и видєли и зненавидєли мене и отца моєго, али щоб сѧ доконало слово, написанное в их законє, же мя дармо зненавидєли. А коли прійде утєшитель, що вамъ післю от отца, дух правды, що походитъ от отца, той дасть свєдоцтво о менє и вы о менє дасте свєдоцтво, босте со мною з начатка.

Гл. sї.

Тое вамъ повєўємъ, щобыстесѧ не спотикали, з божниць васъ виженутъ; а прійде часъ, же кождый, що васъ забье, думати буде, же богови службу чинитъ. А тое будутъ чинити, бо не познали отца и мене, а я вамъ тое повєдаю, щобысте, коли часъ прійде, нагадали собє, же вамъ повєўємъ. Того вамъ перше не мовиўємъ, бо з вами буўємъ, а теперъ иду до того, що мя послаў; а нєкто из васъ не питає мене, куда иду? А щомъ вамъ тое повєў, сердця ваши поўні журбы; али я вамъ правду мовлю: лучше для васъ, щоб я пійшоў; бо єсли я не пійду, не прійде до васъ утєшитель; а єсли пійду, пришлю єго вамъ. А коли Он прійде, картати свєтъ буде за грєхъ, за суд, за правду. За грєхъ, же не вєрять в мене, за правду, же до отца иду моєго и вже мя не увидите;

а за судъ, же князь сего свѣта вже осуденный. Єще много маю до васъ
мовити, али теперь знести не можете; аж коли прійде оный дух правды,
навчитъ васъ всякой правды, бо не з себе повѣдати буде, али щойно
чуў, буде повѣдаў и, що буде, и тоє вамъ повѣсть. Он мя прославитъ,
бо з мого возьме и звѣстит вамъ. Все, щойно отецъ має, суть моя, за
для того рѣк-ємъ вамъ, же з мого возьме и звѣститъ вамъ. Маленько
и вже неувидите мене, и пак за маленько и узрите мене, бо иду до
отца. И мовили дакотрі з ученників єго до себе: щож то, що нам повѣ-
дає: маленько и неувидите мене, и знов маленько и узрите мене, бо я
иду до отца? И говорили: що се єсть, що мовитъ? маленько? не знаємъ,
що мовитъ. А познавши Іс̃, же хтѣли єго питати, повѣў до них: За тоє
меж собою питаєтеся, же повѣўємъ: маленько и не увидете мене,
и знов маленько и узрите мене? Поправдѣ, поправдѣ вамъ повѣдаю,
заплачете и злебедите, а свѣтъ ся врадує. Вы будете сумні, но смутокъ
вашъ вернеся в радость; жена, коли приходитъ єй родити, смуток має,
же прійшоў єй часъ; а скоро вродитъ дитя, не тямитъ смутку за ра-
достію, же вродила на свѣт чоловѣка; и вы теперъ смуток маєте; али
васъ знов увиду и врадуєся сердце ваше, а радости вашой нѣкто от
васъ не возме. И в той день нѣ о що мене просити не будете. — По-
правдѣ, поправдѣ вамъ повѣдаю, щойно попросите у отца в имя моє,
дасть вамъ; доси непросилисте нѣчого в имя моє; просѣтъ и возьмете,
щоб радость ваша була поўна. Тоє вамъ мовиўємъ в приповѣдехъ, но
прійде часъ, же не буду вже мовиў до васъ в приповѣдехъ, али явно
о отцѣ звѣщу вамъ. В той день в имя моє попросите и не повѣмъ вамъ,
же я молити буду отца за васъ, бо самъ отецъ любитъ васъ, як вы мене
любили и вѣрилисте, же я з Бога виймоў. Виймоў я от Бога и прійшоў
на свѣтъ, и пак знов покидаю свѣтъ и иду до отца. Мовили до него
ученники єго: Ото теперъ явне мовишь, а нѣякой приповѣды не повѣ-
даєшь; теперь знаємъ, же все вѣсь и не потребуєшь, щобъ тя кто пи-
таў; теє вѣруємо, же збога виймоў-єсь. Отповѣў имъ Іс̃: Чи аж теперь
вѣрите? надходитъ часъ и вже прійшоў, щобысте ся розійшли кождый
в свою сторону, а мене самого покинули; а я не самъ, бо єсть отецъ
зо мною. Тоє вамъ повѣў-ємъ, абысте в менѣ миръ мали. Будете смутніи
на свѣтѣ, но надѣйте ся, бо я свѣтъ побѣдиў.

Гл. зї̃.

Тоє повѣў Іс̃ и, підвѣвши очи на небо, рѣкъ: Отче! прійшоў часъ,
прослави сына твоєго, щобъ и сынъ твій прославиў тя; бо даў єсь єму
власть над всякимъ тѣломъ, щобы всякому, щось ино даў єму, даў имъ
животъ вѣчный; а тоє єсть животъ вѣчный, щобы знали тебе єдиного,
правдивого Бога и, котрого послаў-єсь, Іса Хр̃а. Я прославиў-ємъ тя на

земли, дѣла доконаў-ємъ, которе даў-єсь менѣ учинити; а теперь прослави мя ти, Отче, у тебе самого славою, щом маў у тебе перше, нѣмъ
945 свѣтъ стаўсѧ; явиў ємъ имя твоє перед людьми, которыхъ менѣ даў-єсь на свѣтѣ; твоѣ були и даў-єсь ихъ менѣ и слово твоє задержали. Теперь пізнали, же все, що йно даў-єсь менѣ, от тебе суть; бо бесѣды, щось менѣ даў, я имъ даў и тіи пріняли и спізнали поправдѣ, же від тебе вийшоў-ємъ, и увѣрили, же ты мя послаў. І҃й за тими молю, не за
950 весь свѣтъ молю, но за тыхъ, що даў-єсь менѣ, бо они твои сутъ. И моя вся твоя суть и твоя моя и я прославившсѧ в нихъ; а вже я не на свѣтѣ, но они суть на свѣтѣ, а я иду до тебе. Отче святый, заховай их в имя твоє, щобы тіи, которыхъ менѣ даў-єсь, єдно були, як и мы, доки буўємъ зними на свѣтѣ, ховаў-ємъ ихъ в имя твоє, стерѣг-
955 ємъ тыхъ, которыхъ менѣ даў-єсь, и нѣкто из нихъ не загибъ, ино сынъ погибельства, щобы письмо доконалосѧ, а теперь иду до тебе и тоє на свѣтѣ повѣдаю, щоб радость мою повну мали в собѣ. І҃й даў имъ слово твоє, а свѣт ихъ зненавидѣв, бо несуть зо свѣта, як и я не зо свѣта. Не молю, щоб их забраў-єсь зо свѣта, но щобысь ихъ стеріг, від не-
960 приязны. Не сутъ зо свѣта, як и я не зо свѣта; святи их в правдѣ твоєй! Слово твоє правда єстъ. І҃як мене послаў-єсь на свѣтъ, и я ихъ посылаю в свѣтъ и за них я посвящу себе, щоб и тіи були священнѣ в правдѣ. А не йно (96) за тими молю, али и за тими, що па их слово в мене увѣрятъ, щобы всѣ єдно були; а так, як ты, отче, в менѣ, а я
965 в тобѣ, най и тіи в насъ єдно будутъ, щоб и свѣтъ увѣриў, що ты мя послаў; а я славу, що менѣ даў-єсь, даў-смъ имъ, щобъ були єдно, як и мисмо єдно; я в нихъ, а ты в менѣ; щоб були досконалі в єдно и щобы пізнаў свѣтъ, же ты мя післаў и полюбиў их, як и мене полюбиў-єсь. Отче! хочу, щобъ тіи, которыхъ менѣ даў-єсь, де я буду, и они
970 були со мною, щобъ видѣли славу мою, щось менѣ даў; бо злюбиў-єсь мене перше, нѣмъ свѣтъ стаў заложенный. Отче справедливый, и свѣтъ тя не пізнаў, а я тя пізнаў и тіи пізнали, же ты мя післаў; и сказаў-ємъ имъ имя твоє и скажу, щобъ милость, якою мя злюбиў-єсь, в нихъ була и я в нихъ.

Гл. и҃ї.

975 І҃с, повѣвши тоє, пійшоў из ученниками своими на тамтой бік потока Кедрского, де буў город, до котрого вступиў І҃с и ученники єго. А знаў Юда, що го маў видати, мѣстце теє, же ту часто сходитсѧ І҃с з ученниками своими. А Іюда, взявши спиру и слуги от архіереѣв и фарисеѣв, пріймшоў тамъ з похіднями и свѣчками и оружомъ. А І҃с, знаючи,
980 що на него наступало, вийшоў до нихъ и рѣк: за кимъ ськаєте? Отповѣли єму: І҃са Назарянина. Повѣў имъ І҃с: се я. Стояў и Юда, що го

передаваў, з ними. А скоро повѣў: се я, ступили назад и падали на
землю. И пак запитаў их Іс̃: кого ськаєте? и они повѣли: Іс̃а Назо-
рейского. Отповѣў Іс̃: рѣк-єм вамъ, же той я; єсли за мною ськаєте,
985 пустѣт, най тіи идутъ, щоб сѧ споўнило слово, що повѣў, же из тыхъ,
которыхъ даў-єсь менѣ, нѣєдного незагубиў-ємъ. А Симонъ Петръ, що
маў мечь, добуў го и удариў слугу Архієрея и врѣзаў му правоє ухо;
а було имя слузѣ тому Малхъ. И рѣк Іс̃ до Петра: спусти мечь в пошву;
чижбым не маў пити чаши, що ми даў отецъ? А спира и тисячник
990 и слуги жидівскіѣ, піймали Іс̃а и звязали єго и повели на перед до Анни,
бо буў тестемъ Кайафѣ, що буў сего року Архієреємъ. А буў Кайафа
той, що подаў раду жидамъ, же лучше єдному чоловѣкови умерти за
нарід. А шли за Іс̃ом Симонъ Петръ и другій ученник, а той ученник
буў знакомый Архієреєви и війшоў з Іс̃омъ на двіръ Архієрея; а Петръ
995 стояў при дверехъ на дворѣ. И війшоў той ученник, що знакомый буў
Архієреєви, и помовиў з воротаркою и ввѣў Петра. И мовила служниця
одвѣрна до Петра: чи и ты з учениківъ того чоловѣка? А он отповѣў:
нѣт. А стояла челядь и слуги при огни, що розложили и грѣли сѧ, бо
було зимно. А архієрей питаў Іс̃а за ученники єго и о науку єго. Отпо-
1000 вѣў єму Іс̃: Ꙗ не таѣў-сѧ и говориў свѣтови; я завсѣгда учийємъ
в божницехъ и в церквѣ, де сѧ всѣ люди сходятъ, и тайно нѣчого не
говориў-ємъ, про щож мя питаєшь? питай, що чули мои бесѣды, тіи
знаютъ, що я имъ мовиляў. А коли тоє повѣў, єдінъ из слугів, що сто-
яли, удариў в лице Іс̃а и рѣкъ: так ты отповѣдаєшь Архієреєви? Отвѣ-
1005 чаў єму Іс̃: єстли зле повѣўємъ, дай свѣдоцтво и злимъ; а єстли добре,
про щож мя бьєшь? А Анна послаў го звязанного до Кайафи Архієрея.
А Симонъ Петрь стояў и грѣў-сѧ; и мовили до него: чи и ты з учен-
ників єго? А онъ заперъ сѧ и мовиў: нѣъ! Мовиў єдинъ из слугъ
Архієрея, що буў свояк тому, которому Петръ урѣзаў ухо: чиж я тя не-
1010 видѣў з нимъ в городѣ? И знов Петръ запер ся; а заразъ и пѣтель
запѣў. И повели Іс̃а від Каяфи до судного дому; а було рано и сами
не війшли на преторъ, щобъ сѧ не скаляли, но щобъ ѣсти имъ пасху.
И війшоў до нихъ Пілатъ и мовиў: Якую жалость приносите на того
чоловѣка? Отповѣли и мовили до него: Колибъ сей не чиниў зле, не
1015 привелибысмо були до тебе! Рѣк имъ Пилатъ: возьмѣтъ го и осудѣт по
вашому законови. А Іюдеѣ мовили: намъ не годитсѧ нѣкого забивати;
щоб сѧ стало І(су)сове слово, которое повѣў, даючи знати, якою смертю
маў умерти. Вступиў Пілатъ знова до судного дому, прикликаў Іс̃а
и мовиў до него: Тыж то царь Жидівскій? Отповѣў єму Іс̃: чи з себе
1020 тоє повѣдаєшь, чи тобѣ иншіи за мене повѣли? Отповѣў Пілатъ: Чиж
я жидовинъ? нарід твій и архієреѣ передали менѣ тебе; що учиниў єсь?
Отповѣў Іс̃: царство моє не з того свѣта; колибъ моє царство из сего

було свѣта, двигнулибсѧ були мои слуги, щобымъ не буў виданный жидамъ, али теперь царство моє не звідти. И мовиў до него Пилатъ: Тож ты царь? Отповѣў Іс: Ты повѣдаєшь, жемъ я царь; я на тоє родиўсѧ и на тоє прійшоў на свѣтъ, щобымъ даў свѣдоцтво о правдѣ; кождый, що єсть из правды, слухає голосу моєго. Мовиў до него Пилатъ: Щож єстъ правда? И тоє рѣкши, вийшоў знова до жидів и повѣў до нихъ: я нѣякои ненаходу в нимъ вины. Єсть у васъ звычай, щобымъ вам єдного пустиў на паску, хочетеж, щобымъ вамъ пустиў царя жидівского? Скричали всѣ и мовили: не того, но Вараву; а Варава буў розбійникъ.

Гл. ѳї.

Тогда взяў Пилатъ Іса и биў; а воини, сплѣвши вѣнецъ из терня, вложили на єго голову; и в свиту багряву одягнули го; и мовили: Радуйсѧ, пару жидівскій, и били єго в лице. И вийшоў пак Пилатъ и мовиў до нихъ: Се вам єго виводу, щобысте видѣли, же нѣякои вины в нимъ не найшоў-ємъ. И вийшоў Іс, несущи терновый вѣнец и свиту багрову. И мовиў до нихъ: Се чоловѣк; а скоро го взрѣли архієреѣ и слуги, скричали и мовили: Розпни, розпни єго! Повѣў до нихъ Пилатъ: возьмѣть вы и розпнѣтъ єго, бо я нѣякои не виду в нѣмъ вины. Отповѣли єму жидове: мы маємъ законъ и по нашому законови годенъ смерти, бо ся творитъ сыномъ божимъ. Вчувши Пілатъ тіи слова, злякся гірше, вийшоў знова в преторъ и мовиў до Іса: Відки ты? а Іс недаў єму отповѣды. И мовиў до него Пілатъ: и до менеж не говоришь? чиж не знаєшь, же маю власть розпняти тя (10а) и маю власть пустити тя? Отповѣў му Іс: не маўбысь власти на до мною, колибъ тобѣ з высоти не була данная; за для того більшій грѣх має той, що мя тобѣ передаў. З того часу стараў сѧ Пілатъ пустити єго. Али жидови кричали и мовили: Єсли єго пустишь, тось не є пріятель кесаря: кождый, що ся царемъ робитъ, противитсѧ кесареви. А Пілатъ, почувше тую бесѣду, вивѣў Іса и сѣў на столицѣ суднѣй, на мѣстцѣ, що зветсѧ литостротонъ, по жидівски гавваѳа. А була пятниця до пасхи, а година коло шестой; и мовиў до жидів: се царь вашъ; а они кликали: возьми, возьми, розпни єго! Мовиў до них Пілатъ: Їж маю царя вашого розпяти? Отповѣдали жидове: не маємъ царя, ино кесаря; и видаў го тогда имъ, щоб буў роспятый. И взяли Іса и повели и, несучи крестъ свій, вийшоў на мѣстце, що сѧ звало лобноє, а по жидівски голгоѳа и тамъ го роспяли и зним двох звідси и звідси, а посерединѣ Іса. И написаў Пилатъ титлу и положиў на кресѣ; а було написано: Іс Назарянинъ, царь жидівскій. А тую титлу много из жидів читало, бо близько мѣста було мѣстце тоє, де роспяли Іса; а було написано по

єврейски, по гречески и по римски. А мовили до Пилата архієреѣ жидівскіи: непиши: царь жидівскій, но, що самъ повѣдъ: Я царь жидівскій. Отповѣдъ Пілатъ: щомъ написаў, написаў-ємъ. А воини, роспявши Іс̃а, взяли єго рызы и вчинили чотыры части, кождому з них часть и свиту; а свита була не шита, но вся з горы тканпая. И мовили до себе: не роздираймо єѣ, али мечмо жеребій, кому припаде, щобсѧ доконало письмо, що повѣдає: роздѣлили рызы моѣ межи собою, а о свитѣ моей мѣтали на щастя; и тоє учинили воини. И стояли при крестѣ Іс̃овѣмъ мати єго и сестра матери єго Марія Клопова и Марія Магдалина. А Іс̃, увидѣвши матѣрь и ученника стоящого, которого милуваў, мовиў до матери своєѣ: Жено! се сынъ твій; а потомъ мовиў до ученника: се мати твоя; и від того часу взяў ю ученник до себе. Потомъ, знаючи Іс̃, же споўнило сѧ вже все, щоб доконати ся письму, закликаў: багну пити! А стояў судинок, повный оцту; а они напоўнили оцтомъ губку и, заткнувши на тростину, приложили до устъ єго. А коли Іс̃ взяў оцетъ, рѣк: доконалосѧ; и склонивши голову, спустиў Духъ. А жидови, же була пятниця, щобъ не осталисѧ на крестѣ тѣла в суботу, бо буў великдень тои суботи, просили Пилата, щоб, имъ перебивши стегна, зняли ихъ. И пріймли воини и первому перебили стегна и другому з ним роспятому, а пріймовши на Іс̃а и видѣвши, же вже умеръ, не перебивали єму стегнів, но єдінъ з войнів прогнаў му ратищемъ ребра и зараз выйшла кровь и вода. А той, що видѣў, даў свѣдоцтво, а свѣдоцтво єго єсть правдиве; а той знае, же правду мовитъ, щобъ вы вѣру ймили. А тоє стало сѧ, щоб доконало сѧ письмо: кости в нимъ не зломите; а знов другоє письмо повѣдає: Глянутъ на того, що го пробили. Потому просиў Пилата Іосифъ, що буў з Арімаѳеѣ, который буў ученникомъ Іс̃овимъ, али таѣў сѧ стимъ за для страху перед жидами, щобы му взяти тѣло І(су)совоє. И зізволиў Пілатъ. И пріймоў, взяў тѣло І(су)совоє. Пріймоў також и Никодимъ, що приходиў перше нічью до Іс̃а, и принѣсъ сто лутрів масти, змѣшанной з мурры и алоя. И зняли тѣло Іс̃овоє, обвили в рызы з ароматами так, як єсть звычай и жидів ховати. А на мѣстци, де Іс̃ буў роспятый, буў город, а в городѣ гріб новый, в которимъ ще нѣкто не буў положенный. И тут за для пятницѣ жидівской, же буў грібъ близько, положили Іс̃а.

Гл. к̃.

А в перший день по соботѣ пріймла ранкомъ Марія Магдалина, коли ще темно було, на гріб и обачила камѣнь, взятый из гроба. И побѣгла и пріймла до Симона Петра и до другого ученника, которого любиў Іс̃, и мовила до нихъ: взяли Г̃а из гробу и не знаю, де єго положили. И пшоў Петр и другій ученник и пшли до гробу; а йшли оба

вкупѣ; а той другій ученник бѣгъ скорше над Петра и прійшоў борше на гріб, а приклонивши сѧ, увидѣў свити лежащіи, но не війшоў. Прійшоў и Симонъ Петр в слѣд за нимъ и вступивў до гробу и видѣў рызы самін лежащі и платок, що буў на єго головѣ, не вкупѣ з рызами, али особно звиненый на иншімъ мѣстци. А тогда війшоў и другий ученникъ, що перше приспѣў на гріб, и видѣў и увѣриў; бо ще не знали о письмѣ, що належало єму встати из мертвыхъ. А Марія стояла над гробомъ плачущи; а так плачущи, схилила сѧ до гробу и увидѣла два ангели сѣдющихъ в бѣлыхъ одежахъ єдного в головахъ, а другого в ногахъ, де лежало було тѣло І(су)сове. И мовили до неѣ: жено, чого плачешь? Повѣла до нихъ: взяли Г҃а моєго и не знаю, де го положили; а сказавши тое, обернула сѧ за себе и увидѣла І҃са стоящого и не знала, що то І҃с. Мовиў до неѣ І҃с: Жено! чого плачешь, за кимъ смотришь? А она, думающи, же то садовый, мовила до него: Пане, єсли ты єго взяў, повѣжь ми, де єго положиў єсь, а я єго возьму. Озваў сѧ до неѣ І҃с: Маріє! А она обернувшися, повѣла до него: Раввуни! що значитъ: учителю. Мовиў до неѣ І҃с: не коснн ся мене, бо ще не вступиў ємъ до отца моєго, а иди до моихъ братѣй и повѣджъ: вхоцу до отца моєго и отца вашого, до Бога моєго и Бога вашого. И прійшла Марія Магдалина и повѣдала ученникамъ, же видѣла Г҃а и же тое ей рѣк. В день той вечеромъ, що буў першій з суботи, при зачиненныхъ дверехъ, де сѧ зійшли були ученники задля страху перед жидами, прійшоў І҃с, стануў посереп нихъ и мовиў до нихъ: миръ вамъ! А сказавши тое, показаў имъ руцѣ и позѣ и ребра свои; и зрадували сѧ ученники, увидѣвши Г҃а. И рѣк имъ І҃с знова: миръ вамъ! як мя отецъ послаў, и я посылаю васъ. А тое рѣкши, дунув и повѣў до нихъ: Приймѣтъ духа святого, кому отпустите грѣхи, тому ся отпустятъ, а кому придержите, придержатсѧ. А Ѳома, єдинъ из дванадцяти, званный (10б) близнецъ, не буў тут з ними, коли прійшоў І҃с. И повѣдали єму другіи ученники: видѣлисмо Г҃а! А он мовиў: сли не увиду язвинъ гвоздяних на руках єго и не вложу пальця моєго в язвы гвоздинніи и не вложу рук моихъ в ребра єго, нейму вѣры. А по осьми днехъ знову були ученники єго в серединѣ и Ѳома з ними. Прійшоў І҃с при зачиненныхъ дверехъ и стаў серед нихъ и мовиў: миръ вамъ. Потомъ повѣў до Ѳоми: принеси палецъ твій сюда и оглянь руки мои и принеси руку твою и вложи в ребра мои, а не будь невѣрный, но вѣрный. Отповѣў Ѳома и рѣк: Г҃ь мій и Богъ мій. Мовиў до него І҃с: бось мя видѣў, увѣриў-єсь, благословенні, що не видѣли и увѣрили. Много ще иншихъ чудів чиниў І҃с перед ученниками своими, що не сутъ написані в тих книгахъ, а тіи сутъ списанні, щобысте вѣрили, же І҃с єсть сынъ божій и щобысте, вѣрующе, мали животъ в имя єго.

Гл. кѣ.

Потому вказаўсѧ Іс̃ знова ученникамъ своимъ, вставши из мертвыхъ, на мори Тиверядскимъ. А вказаўся так: були вкупѣ Симонъ Петръ и Ѳома, званный близнець, и Наѳанаилъ, що буў из Кани Галлилейской, и сыни Зѐведеовѣ и иншихъ учениківъ двохъ. Мовиў до нихъ Симонъ Петръ: иду рыбъ ловити; а они мовили до него: идемъ и мы с тобою; и пійшли и сѣли въ байдакъ и той ночи нічого не зловили. А як засвитало, стануў Іс̃ при березѣ, а ученники не спознали, же то Іс̃. И мовиў Іс̃ до нихъ: дѣти, чи маєте що вѣсти? Отповѣли єму: нѣ. А Онъ рѣк до нихъ: запустѣтъ сѣти по правой сторонѣ корабля, а найдете. Запустили и вже не могли витягнути за для много рыбы. А мовиў ученникъ той, що (го) любиў Іс̃, до Петра: Гд̃ь єсть. А Симонъ Петръ, почувши, же то Гд̃ь, сорочкою опережаўсѧ, бо буў нагый, и кинуўсѧ в море. А другіи ученники кораблікомъ приплили, бо небули далеко від землѣ, нно вѣдаў на двѣстѣ локотъ, волокуще за собою волок рыбъ. А як выступили на землю, видѣли огонь лежащій, а на немъ рыбу положенну и хлѣбъ. И мовиў до нихъ Іс̃: Принесѣтъ з тои рыбы, щосте теперь зловили. И вступиў Симонъ Петр, витягнуў сѣть на землю, поўну великихъ рыбъ сто пятьдесять и три; а будучи их тілько, не перервала сѧ сѣть. Мовиў до нихъ Іс̃: ходѣтъ, обѣдайте. А жаденъ из учениківъ не смѣвъ го запитати: кто ты? знаючи, же Гд̃ь єсть. И прійшоў Іс̃ и взяў хлѣб и подаў имъ и рыбу такожъ. А то вже третій разъ вказаў сѧ Іс̃ ученникам своимъ, вставши из мертвихъ. А коли обѣдали, мовиў Іс̃ до Симона Петра: Симоне Іонинъ, чи любишь мене над тихъ? Отповѣў єму: Ой, Гн̃и, ты знаєшь, же тя люблю; и повѣў єму: Паси ягнцѣ мои. И знов другій разъ мовиў до него: Симоне Іонинъ, чи любишь мене? Отповѣў єму: Ой, Господи, ты знаєшь, же тя люблю; и мовиў єму: паси вівцѣ мои. Рѣк до него третій разъ: Симоне Іонинъ, чи любишь мене? Засумоваў сѧ Петръ, же єму рѣк третый разъ: чи любишь мене? и мовиў до него: Гн̃и, ты все знаєшь, ты знаєшь, же тя люблю. Повѣў єму Іс̃: паси вівцѣ мои. Амѣнь, амѣнь повѣдаю тобѣ, коли буў-єсь молод, поясаў-єсь ся самъ и ходиў-єсь, куда хтѣў-єсь; а як ся постарѣєшь, піднесешь руцѣ твои и иншій тя опереже и поведе, куда нехочешь. А тое мовиў на указъ, якою смертію прославит Бога. А тое рѣкши, повѣў до него: иди за мною. А Петръ, обернувшись, увидѣў ученника, которого любиў Іс̃, в слѣдъ идущого, который и при вечери лежаў на грудехъ єго и рѣк: Гн̃и, кто єсть, що тя передасть? Того увидѣвши Петръ, мовиў до Іс̃а: Гн̃и, а сей що? Коли хочу, щоб той пробуваў, аж прійду, що се до тебе? ты иди за мною. И розійшла сѧ бесѣда тая межи братію, же ученник той не вмре. А Іс̃ не повѣў му,

же не умре, но: коли хочу, щобъ той пробуваў, аж я прійду, що се до тебе? Се той ученник, що о тѣмъ дає свѣдоцтво и который тоє списаў, и знаю, же свѣдоцтво єго поправдѣ. А єсть и иншого много, що учиниў Іс̃, а єслибъ сѧ поєдинче мали писати, думаю, же и самъ свѣтъ непо-
1185 мѣстиўбы книгъ, щобъ сѧ могли написати. — Амѣнь.

Слава Богу.

Взлетѣў орелъ буйнокрылый
на небесні дворы,
Глянуў в сонце орелъ смѣлый,
глянуў в свѣтле море.

1190 А те сонце росплилосѧ
Словомъ по над свѣти,
А те море розлило сѧ
в милость по над дѣти.

Пустиў орелъ быстре око
1195 в вѣчность незмѣриму,
Сягнуў духомъ генъ глубоко
в глубѣнь незмыслиму.

Слухаў пѣсни райской птицѣ,
сердцемъ переймає
1200 И пѣснь вѣчной зорыцѣ
свѣтови спѣває. —

Фраґменти.

До читателя.

Йе то природно всякомѕ народѕ и кожномѕ чоловѣкѕ, що найраднѣйший чѕйе бесѣдѕ, которойѕ йемѕ ще маленькомѕ лелѣйальнѕ спѣвала мати пѣсоньѕ и солодкійі льѕбови проливала слова. — Лиш не тойе само надѣільайе нас ко возвижшенію йазыка и движенію народнойі словесности; языкъ йе то найчестнѣйшим даром природи, „йазыкъ способствѕйет (по словам великого Шишкова, сего неутомимого розискивателя Славьянских языків во обще, пред всѣми рѕского) къ возвишенійѕ и славьі царств: имъ гремит слово божіе, имъ дышут законы, имъ цвѣітѕт науки, им живут художества, им украшается просвѣщеніе, имъ питается честольѕбіе и гордость народнайа“; — в ним йавльайе ся душа народа, степень его просвѣченья, глубина або мѣль его мыслей, его присмотрованье ся природьі и ея дѣйствій, йе то величественний из много голо-

сів зложений краснозвучний голос народа сих великих и николи нетераємих гуселъ природи; — а сли йазык прозоземо великойѕ, многосложнойѕ, согласнойѕ музикойѕ народа, то словесность буде прекрасним и вырним его образом.

Йазык руский не завсьіди буў в таким понеханю, йак нинъішними часами, мала Рѕсь свойе письмо, мала Рѕсь свойѕ словесность а слава из ней доси гуде свѣто(м) Славльанским. Словесність Рѕскѕйѕ на три можна розличити часовійі передьіли: первий, середущій и послъідний або, лучше розмежівши, величественний Бойановий, запорченний польский, движший сьа народний. — Бойановомѕ чѕдуются ще й нинь; Слово о Полку Игоревом, Игора Святославича.

[Проект фонетичної правописи].

„Кожномѕ славльанскомѕ нарьічійѕ питома йака-сь самоголосна, котройѕ соголосні звйазйе — Рѕсин ильбиў-сьа в голос і, а тейе і йе чистойе, остройе; Рѕсин наш ньіколи не чѕваў о францѕскім и (й ньімецькім) ани йего дасть в свій храм втрѕиѕти. Г. Левицкий рад свойім сторонам; за дльа того в книжцьі, шчо дльа него написана, рад би так читаў, йак з маленька чѕваў. Не бѕде також рѕсинови нѕжда в тім, шчо бік род. бока; рід, рода — ненаським же словарь примьірательний або йакойе письмо, розбирайѕшче закорьінки слів, добре прислѕжит. — При тім нарід наш прост, мѕдровати не вмьійе, а лѕтше и красче бѕлоби, шчоби кількох мѕдрівників уволили вольѕ не йедній и не двом тьмам миран. Голос Рѕскій, означений бѕквойѕ и, трошички грѕбший над і, однакож не такий грѕбий, йак Москов(с)кье ы або польск. у, и всьѕди, де придаст сьа Рѕсинови в церковній книжцьі читати и, читайе тѕйѕ бѕквѕ вижше описаним голосом, а в старих рѕкописах рѕских, де лиш нагодиў-сьа голос той, хотьай не всьѕди, однакож торонко и стрьічайем.

Ѝ, ѓ, ю, ѧ, є и ѵ на почьатку кожна из тих бѕкв сѕть слова и склади с титлами так, йак Бг̃, нѝ и проч. Но, коли скороченійа нинъішними часи застѕпайѕтсьа, фалабо, цьілостійѕ (Бог, наш), погоже би бѕло довершити сейе гісновитойе дьіло. Кожна из тих бѕкв, самостойашча на почьатку, два голоси держит: й (j), короткойе зливайемойе і и а, і, ѕ, є, и, ци не лѕтше роспрьагчи йіх, щоб змальіло число азбѕчних знаків? бо мьісто пйати стане лиш на однім. — На короткье, зливайемойе соголосне і майемо бѕквѕ й, н. примьір, май, най, твій и йенчі. — Такѕйѕ силѕ, йак при кінци, матимѕт всьѕди и на почьатку и в середині, бо йе соголосна так, йак дрѕгі бѕкви соголосні, б, в, г, д, т, с, и. е. — тво | йа, мо | йі, спьівайе, не читати проте: твой-а, мой-і, спьівай-е, бо таким свьітом нѕжноби читати: крас-а, мат-и, слав-а, лиш каѕт: кра-са, ма-ти, сла-ва. Таким способом минайем сьа також з лихойѕ нѕждойѕ, йак

писати склад йо, чьасто гѕсто встрічайемого в нашім нарьічійѕ. II. Левицкій клаў двьі точочцьі над е (ё), но такі точки клаў над ӧ, коли майе йак ӱ голосити, над а (ä), коли йак ье, а так дісне не знати нам, йака тим дв(ь)ом точкам сила, а коли прийшло-сь назначити е, шчо сьа так йак ӱ його вимовльайе, то й незначиў.

П. ѧ, ю, ѣ. в серединьі передилѕшчѕ соголосиѕ вельат казати з легонька, а то дрѕга йе сих бѕкв слѕжба, котрѕ дѕже добре робит бѕква ь, на тейе лиш постановлена. Но й тѕ сих бѕкв непостойанна слѕжба, бо йедні соголосні змйагчайѕтсьа ним, дрѕгіж не змйагчайѕтсьа, н. пр. лѧти (льати, льети), а мѧ(а)со (мйасо), нѧй (ньай), а пѧть (пйать) — нюхати (ньѕхати), а бю (бьйѕ), тѕт легонькейе і (й) пристайе то до передидѕшчого, то до посльідного голоса; знова нѕжно значків; а так би сьа йіх намножило так много, йак трави на степах Украйінских.

Свійством рѕского йазика йе також, шчо л перемьіньайе сьа в короткье ѕ, легонько зливайемойе с передидѕшчойѕ самоголосноиѕ по такій мьірьі, йак голос бѕкви й с передидѕшчойѕ самоголосноиѕ. Тейе ѕ спливайе сьа зо свойеиѕ самоголосноиѕ так легонько, шчо не чинит бѕкви в, т. j. гѕби не стискайѕт сьа до кѕпи; воно голосит саме так, йак в ньімецьким Au, Bau, Pfau. — Йак сьа такойе ѕ відличайе від в, добре доводьать право вимовлені слова: ввіў (водити) — воўк, воўна, воўньа (die Welle) — саме такье ѕ чѕти також и в творительнім падежи самоднім мьісто йѕ, н. п. рѕкойѕ мойеиѕ — рѕкоў мойеў; чѕвати той голос також значьаткѕ лиш тогди, коли посльідйе самоголосній.

Так чьасто ѕпотребльайемий, цьіло з в несходний голос ѕ нашім йазикѕ допоминайе-сь окрімого значка. К томѕ придастьсьа найлѕтше у (v), которойе и в греческим по самоголосних вимовльайе сьа голосом с питомим рѕським, шчо о нім бесьіда, цьіло сходне (*αυ, ευχην*), но шчоби тайа бѕква не бѕла однознакома з Московскойѕ и Сербскойѕ у (ѕ), но примьірѕ й зо слитнойѕ, бо сьа також легко зливайе с самогласнойѕ, матиме також слитнѕйѕ.

Кожна соголосна або с притиска або з легонька сьа вимовльайе, мати йій про те або ъ або ь. Сѕть они проте просто протьі себе стойачійі и, де одно йе, дрѕгомѕ там не стойати, а де йедно не стойіт, конче там дрѕгомѕ бѕти, не чьім одно з них лишити дасть сьа без віймі довершенійа правописанійа. К тому найльіпше придасть сьа ъ, бо й перед самоголоснойѕ ньіколи не ставало при соголоснійі, н. пр. тако, а не тъако, а коли го меж двома соголосними ѕ старих стрьічайем рѕкописех и книгах, то застѕпало мьістце піўголоснойі.

Ми посполу зо Сербами майемо голос, которого ньіт ѕ дрѕгих славльанских нарьічійах (чѕти в ним ньібито д и ж (дж), но оба тоті голоси в оден й тойже час, в однім протьазьі, не вибьігайѕшчѕ ньіжад-

номѕ в перед ани лишайѕшчѕ сьа на задьі голосьат, йе то про те оден голос и йедного нам задлъа него конче тра значка; Сербове го здавна майѕт в бѕквьі ц — пристаньмо й ми к ним.

Письменницѣ не бути законодательницею язика, лише лицем цѣло удалим до язика; хочемо знати, який стрій переймав покотом часу и який досе придержаў, в чім відличен від других, а в чім сходний з ними, з чого доведется, які окрестности и як много и сильно дѣлали на язик, не чѣм и на нарід; потом пишучи, не ним им, а но нам писати кра(с)но для малои чясточки народа, свѣтом вченим званнои, щоб ся нашим гадкам и строіови их чудовали та их розбирали, лише щоб цѣлий нарід з нашого письма и з того, що вмѣемо, хосновав, про те не льза нам викидати слова питомо народні, а пріймати чужіи або творити нечуваніи межи народом хиба в найбільшій нуждѣ.

[Казка Богдана Хмельницького].

Перед вьіком проживаў сельанин, великій богатирь, що аж сѕсьіди йего долькі завидьіли. Маў він ѕ свойім домови хованьцьа. Сей одного разѕ присунуў сьа до дьітей, що молоко йіли; син хажайа парнѕў го ложкойѕ по головьі; вѕж, тим розльѕчений, вколоў хлопцье — дитина злебедьіла, а господарь, ўхопивўши за бардицѕ, вѕжеви, скрившемѕ уже головѕ ѕ свойій йазвиньі, ўтьаў фіст. Вѕж не пройавльаў сьа більше, а сельанин за недоўго у нечѕванѕ запаў пѕждѕ. — Иде до ворожбита питатись ѕ него за провинѕ горькойі недолькі. Доки в подрѕжествьі пробѕвалисте с вѕжом, маў йес сьа гаразд, нинькі, коли собькі ворогуйете, тьажко злидиѕйеш; бо вѕж всього лиха йідь ў себе ссаў и від обьістьа відвертаў. Трѕди-сьа, щоби опадом сним сьа побратаў, не чьім з жінкойѕ. Надьільали вѕжа, щоб пройавиў сьа из свойого лежовиска. Йавиўсьа до молока; хожьай, згльанѕўши його, проснў и радиў го, щоб вернѕлись до побратимства. Вѕж на тее: Кілько огльанѕсь, що не майѕ хвоста, сердѕсь на тебе; сила си нагапеш свойого сина, враждѕйеш на мене и радбись головѕ мойѕ потрьіскаў. Про те лѕтше бѕде такій дрѕжбьі меж нами стойати, щоб ти у свойій хатьі, йа ѕ свойій йазвиньі, не ворогѕйѕчи собькі, пробѕвалисмо. —

Так то сьа майе, пане после, межи козаками и Льахами.

Примітки Шашкевича.

Ст. 76. О Запорожцьох и йіх Сьічи. стр. 14. до „розбиваючий“: Зри приписку 68. Черкасси походять від Касогів, сидьівших межи Каспійскимъ и Чорним морем. Имйа йіх сложеннойе из Татарских слів: черь = дорога и кесмень = відрьізати.

Ст. 77. стр. 33 до „неслабостойанна“: Приписка 70. Карамзин повьідайе о козаках тэк: Имйа козаковъ сдѣлалось извѣстно по исторіи около 1517, но вѣроятно, что оно въ Россіи древніе Батыева нашествія и принадлежало Торкам и Берендѣямъ, которые обитали на берегахъ Днѣпра ниже Кіева. Тамъ находим и первое жилище малороссійскихъ козаковъ. Торки и Берендѣе назывались Черкасами, козаки также. Вспомнимъ Касогов, обитавших по нашимъ лѣтописямъ между Каспійскимъ и Чорнымъ моремъ; вспомнимъ и страну Казахію, полагаемую Императоромъ Константиномъ Багрянородным въ сихъ же мѣстахъ; что Осетинцы и нынѣ именуютъ Черкесов Касахами, что Торки и Берендѣи, не хотѣвшіи покорить ся ни Моголамъ, ни Литвѣ, жили какъ вольные люди на островахъ Днѣпра, огражденныхъ скалами, непроходимымъ тросникомъ и болотами; — приманили къ себѣ многихъ Россіянъ, бѣжавшихъ отъ угнетенія, смѣшались съ ними и подъ именемъ Козаковъ составили одинъ народъ, который сдѣлалъ ся совершенно рускимъ, тѣмъ легче, что предки ихъ, съ десятаго вѣка обитавъ въ области Кіевской, уже сами были почти русскими. Болѣе и болѣе размнажаясь числомъ, питая духъ независимости и братства, козаки образовали воинскую христіянскую Республику въ южныхъ странахъ Днѣпра, начали строить селенія, крѣпости въ сихъ опустошенныхъ Татарами мѣстахъ; взялись быть защитниками Литовскихъ владѣній со стороны Крымцевъ, Турковъ и снискали особенное покровительство Сигизмунда I, давшаго имъ многія гражданскія вольности въ мѣстѣ съ землями выше Днѣпровскихъ пороговъ, гдѣ городъ Черкасы названъ ихъ именемъ. (Ист. Госуд. Росс. т. V, ст. 393—395).

Ст. 78. Передсліве. стр. 9 до „дїлам“: Енеида на малороссійскій язык переложенная И. Котляревским; тричи виданая 1798, 1808 і 1809 в С. Петербургї. Князя Цертелева: Опыт собранія ста-

рнныхъ малороссійскихъ пѣсенъ. С. П. 1819. Малороссійскія пѣсни, изданныя Михаилом Максимовичем. Москва, 1827; тойже іздав: Украинскія народныя пѣсни. Моск. 1834. — Запорожска старина. Харков, 1833—1834. IV части. — Малороссійскія повѣсти, изд. Основяненьком в Моск. 1834. Малороссійскія пословицы — Харков, 1833. Приказки малороссійскія, изд. Гребенькомъ, С. Петерб. — Войцеховича малороссійскій словарь, поміщенний в трудах моск. общества любителей Россійской словесности. Ч. III. 1818. — В извѣстіях росс. Акад. в книжці 7 читаєм, що Академіѣв куплений словар „Малороссійскій, поручен от Академіи Господину члену оной Николаю Ивановичу Гиѣдичу и при нем двум любителям словесности, знающим малороссійское нарѣчіе и согласившим-ся из усердія к общей ползѣ содѣйствовать в сем предпріемлемом трудѣ, а именно Господину Капписту и Князю Цертелеву“. — Піют також хорошо руским язиком Че. Гуляка-Артемовский, Тома Падурра і инші. Про маленько містця лише набилиняєм о грамматиках Павловского (Моск. 1818), Лучкая (Slavo-Ruthena в Будимі, 1830), Левіцкого (в Перемишли, 1834) — о дїлах: Wacława z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego (у Львові, 1833) і Лозіньского: Ruskoje wesile (в Перемишли, 1835).

Ст. 79. Руское весїлє. стр. 5 до „містци“: Шкода, що п. Л. не госновав ся многоцінним дїлом Г. Дмитра Бантиш-Каменского: Исторія Малой Россіи, — Моск. 1830. — Часть III.

Ст. 80, стр. 24 до „ужєсают“: Глянь, народолюбивий читателю: Odpowiedź na zdanie o wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego (г. Левіцкого), w Przemyślu, 1835. — Азбука і abecadło — (Uwagi nad rozprawą). O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego — tamże, 1836 —

Ст. 94. Помста и великодушїе. До „помста“: Помста, мщенїе, zemsta, pomszczenie się изросли от корене письменно- або церковнославеньского; сюди относити ся дасть и мзда в значенїю заплати, нагороди; мздовоздатель, мздовозданїе, которїя словеса, одвергши припряженнїи слоги, потекли од жередла *м-с-т* й *м-з-д*, понеже убо *с* и *з*, *т* и *д* яко гласи едного орудїя едно в мѣстѣ другого в мовѣ часто стает, сего дѣля твердити можно, же от едного выросли пня. —

III. ЧИ́ТАНКА

для дѣточокъ въ на́родныхъ оучи́лахъ рѕскихъ.

Перегля́дъ.

	сторона
Прин$ка дѣте́й до чи́тан҃а и на$ки	1
Що є родина?	—
Щ є село̀, мѣсто, кра́й?	2
О це́ркве	—
Коротѣнька позна́ємость земл҃ѣ	3
О рѣка́хъ и во́дахъ	5
О мо́рю, остро́вахъ, рыбахъ	6
О ко́рабл҃ахъ и о пат҃и ча́стѣхъ землѣ	7
Продовжка	9
О хма́рахъ, росѣ, дожчи и о теплотѣ сонѣчнѣй	10
О и҃нею, градѣ и сн҃гѕ	11
О весн҃ѣ, лѣтѣ, зим҃ѣ и о̑сени	12
О со́нцю, мѣс҃цю и звѣзда́хъ	14
О иншихъ рѣчахъ, що Богъ дл҃а нашои вигоды и оутѣхи сотворивъ	15
Моли́тва пода́чна дѣте́й	16

Повѣстки.

До́брый Семко̀ и лихий Данько̀	17
Нехарный хлопецъ	18
П$стый Гринь	19
П$стый Михань	18
П$стый Сенько	20
Неправд$ мовливый Ивась	—
Кирилло лютивъ псы и ка́мвс҃а того̀	21

сторона

О лихи́хъ товарышахъ 22
Оу҃богій, али оучтивый хлопецъ 23
О помочи Божой въ хоробѣ и о подѧцѣ 24
О ладѣ въ господарствѣ 26
О по́мочи нещастнымъ св(о)ими р8ками 27
О милости и подѧчности ко ро́дичамъ 28
Рыба́рь, надѣючий сѧ въ нещастю на Бога 30
О по́мочи бли́жньомъ8 въ роботахъ ѥгѡ 33
Добросе́рдный старе́цъ, садѧщій садовинѣ 35
Сл8хай старыхъ; помагай нещастнымъ въ дорозѣ 36
Никола нарѣкае на ладъ въ прыродѣ 37
Чѣжесторонный людсколюбный кнѧзь 39
Лѣка́вый бога́чь на сме́ртнѣй посте́ли 41

Ба́сни.

Собака и когѣтъ 42
Лисъ и вовкъ . . . . . —
Богатый ск8пецъ 43
Сонце и земля . . . . . —
Волы . . . . . —
Панъ и соба́ка ѥгѡ 44
Пчола и горлица . . . . . —
Вовкъ въ овечѣй кожѣ . . . . . —
Сливка 45
Жаворонокъ и ѥгѡ дѣти . . . . . —
Дѣбъ и тростина 46
Вѣжъ и ѣжъ . . . . . —
Воро́на въ павлиньмъ пе́рю 47
Двоє голѣбя́тъ . . . . . —
Двѣ воронѣ 48
Крывый и слѣпый . . . . . —
Перепе́лка въ сѣти 49
Песъ зъ мясомъ . . . . . —
Воро́на и ракъ 50
Дикій и сѣльскій чоловѣкъ 50
Щ8́ка и карасъ 51
Ле́въ и медвѣдь . . . . . —
Тр8барь . . . . . —
Олѣнь и быкъ 52
Ла́сичка и го́л8бь . . . . . —

сторона

Баранъ и волъ . . . . . —
Плѣшка и соловѣй 53
Старый и молодый лисъ . . . . . —
Потóкъ и рѣка . . . . . —
Щ$ка и малéнька рыбка 54
Дѣти и жѧбы . . . . . —
Лебедка и вороны 55

Коротенькіи на$ки 56

Повѣсти изъ свѧтыхъ Книгъ.

Сотворѣнье свѣта 68
Продовжка . . . . . —
Грѣхъ первородный 69
Смерть Авля 72
Затопъ всесвѣтна 74
Авраамъ чинитъ ГД̃$ Бог$ припосъ сыномъ своимъ Исаакомъ . 76
Єгипетскій Іѡсифъ 77
Голіѧѳъ и Давидъ 83
Свѧтый пророкъ Єлисей, висмѣѧный дѣтьми, и кара Божа на нихъ 85
Товія 86
Рождество̀ и житье спасителя нашегѡ Іс̃а Хр̃та 88
О талантѣхъ 92
О милосердиѣмъ Самарянинѣ 93
О десати Ис$сомъ Христом спѣленныхъ 94
О бл$дномъ сын$ 95

Пѣсеньки и грачки дѣточіи.

1. Пѣснь до Бога 98
2. Забавы и грачки дѣтей 99
3. К$панка 100
4. Веснянка 101
5. Истинне щастье . . . . . —
6. Такожъ . . . . . —

(1) Навчи́ли-сте ся, дѣточки, за по́мочїю Бо́жїю чита́ти. Ра́дювали-ся тымъ ро́дичи ва́ши, оте́цъ та й ма́ти, ра́дювавъ ся оучи́тель та й ми́ло для васъ самы́хъ; бо чи то въ це́ркві, чи до́ма во́зьмите кни́жкы до рѫкъ, хоро́шѡ и безъ тр҃да чита́сте. Ба́чите, тепе́рь Та́то ва́мъ дарювали тѫю кни́жочкы, прилѣга́йте и чита́йте, а навчитѣ ся в' не́и мно́гѡ хоро́шого и госпови́того. —

Пра́вда, сы́ны! ты теперь въ оучи́лѣ и хто̀ ся лиши́въ до́ма? Оста́ли-сь Та́то, Ма́ма, бра́тя, сестры, сло́вомъ ѡста́ла-ся роди́на. Мѫжъ и женà въ дѣто́чками, въ хло́пцами и дѣвча́тами чинятъ роди́ны, до ко-тóрой пристае́ и че́лядь. Ко́ждый въ тѣм домови ма́е свое́ пито́мѣнне имà, а всѣ ра́зомъ ма́ютъ одно прозвище. Ба́чишь, отъ въ тїй ха́тѣ зове́ ся отецъ Прокі́пъ, ма́ти Мари́на, (2) сы́нъ Пили́пъ, дочка А҃нна, а всѣ разо́м зовѫ́тся, на примѣръ Бѣлячи́ або̀ ѩкъ ина́кше, бо таки́хъ прозвыщъ мно́гѡ, а въ ко́ждѣй роди́нѣ и҃ншее. —

Коли́ мно́гѡ такихъ роди́нъ въ сосѣ́дствѣ живю́тъ и свои́ хати́ ма́ютъ, составля́ютъ село̀; а коли тїи хати́ сѫ́ть вели́ки, высо́ки, ка́менніѣ, зовѫ́ть-ся ка́манныци, а ѩкъ такихъ каманныць мно́гѡ ра́зом сто́итъ, то зове-ся го́родъ абѡ мѣсто. Вы тепе́рь зна́сте, що живе́те в селѣ́ и ѩкъ ся то́е село̀ абѡ мѣсто зове́; а ѿтъ тогѡ́ на́звыща селà абѡ мѣ́ста всѣ лю́де, що там живѫ́тъ, ма́ютъ свое́ на́звыще; на примѣ́ръ: Галича́не ѿтъ Га́лича, Львовля́не ѿтъ Льво́ва, Залѣся́не ѿтъ Залѣ́ся, Зарѣча́не ѿтъ Зарѣ́ча — и мно́гѡ иншихъ. —

Въ ко́ждѣмъ го́родѣ и въ ко́ждѣмъ бѡ́льшѣмъ селѣ́ є це́рковь свата́я, до́мъ Бо́жій. Тамъ (3) схо́дятъ-ся хреста́не, щобы Г҃дс Бо́гъ че́сть ѿтдава́ти, щобъ ся молити. Въ це́ркві пра́вить Дѫхо́вникъ слѫ́жбѫ Бо́жѫ, мо́лить-ся до Бо́га за васъ и за всѣ́хъ люде́й, щобъ и҃мъ Богъ въ и҃хъ памѣ́рѣньахъ до́брыхъ годи́въ. Въ це́ркві чита́е Дѫховникъ Ева́нгелїе свато́е, проповѣда́е сло́во Бо́жее и научае́ люди, ѩкъ ма́ютъ по приказѣ Бо́жомъ жи́ти. Ходѣ́тъ проте, дѣто́чки, що свáта и що недѣлѣ́ и, коли́ ся ли́шь въ звіи вдари́тъ, до церкви на набоженство, на слѫ́жбѫ Бо́жѫ, на вечѣ́рню, на наѫ́кѫ; да́кѫйте Г҃дѫ Бо́гѫ, що вамъ позво́ливъ научи́ти-ся

тѣ, що тепе́рь зна́ете, и що́бы вамъ допомо́гъ ще мно́гш доброго са научи́ти, бо акъ Бо́гъ не годи́тъ, то нѣщо́ по гадцѣ не йде́; бо до́бре то ка́зать, мо́же-сте вже не ра́зъ шъ Та́та або Ма́ми чу́ли: „Безъ Бо́га нѣ до поро́га!“ — „хто зъ Богомъ, Богъ зъ нимъ“. —

Якъ Бо́гъ дасть, що вы́ростете, мо́же вамъ са прида́сть де въ доро́гу пости́ти-са. Якъ вийдете изъ села́, то гля́нете въко́ло рѣвноту, сѣножа́та, поля́, висо́кїи го́ры и по́менши горби, (4) гля́нете зе́ра, дзбро́вы, лѣси́, мора; а за мо́ремъ се́ть зно́ва землѣ, краѣ, го́роды и мѣста́, церквы́, хаты́ и лю́ди; — а шъ мѣста до мѣста зайдете знова оу дру́ги села́ и мѣста́, що се́ть або́ ме́нши або́ просторонѣ́йши а́бо хоро́шчи або худши шъ того́ села́ або мѣсте́чка, де вы-сте са роди́ли. — Коли́ мно́гш сѣлъ и го́родшвъ съ поля́ми, гора́ми, рѣка́ми се́ть пїдъ одною во́лостію, чи́нать Госпо́дарство, Па́ньство, держа́вз и зове́са або ца́рство або коро́лѣвство або кня́жество. — Вска держа́ва ма́е свое́ окре́ме има́. — А зна́ете, як са та́м зове́, въ кото́рой мы жие́мъ? Та́м зове́-са Австрїа и є цеса́рство, а въ тій Австрїи є королѣвство Галицкье и Володи́мерскье, а въ томъ коро́лѣвствѣ Га́лицкимъ жие́мо мы Русини; — а до́брый на́шъ Владизва́тель сидитъ оу Вѣдни и зове́-са Фердинандъ. —

(5) Разъ въ недѣлю зъ полу́дня прикли́кавъ оте́цъ свои́ дѣти до се́бе; сѣвъ пїдъ ха́тою, дѣто́чки го шбступи́ли, а оте́цъ и́мъ та́къ повѣда́въ: Чу́ете, як та́мъ за воро́тьми вода́ по камѣню бращи́тъ? Та́м во́да иде́ зъ гшръ, плине́ по ме́жь горба́ми, ме́жь царина́ми, лзга́ми, сѣножа́тами, по по́дъ мѣста́ и середъ сѣлъ, перепливае мно́гш сторш́нъ и крайвъ и вели́кою рѣко́ю вихо́дитъ въ мо́ре. Перепливе́ така рѣка́ часомъ патьдеся́ть, сто, двѣстѣ и три́ста ми́ль, закимъ вийде оу море. При жерле́ѣ бо́ нор·ѣ она́ завсѣгда не вели́чка, но що разъ бшльшѣе, а закимъ виплине́ въ мо́ре, часомъ дзже ширѣе такъ, що тажку дру́гогш бе́рега догляну́ти; а зна́ете, про що? зъ ви́дкиль въ не́й то́лько са воды набира́е? таже вода́, як есте свѣдоми, не росте́? Тзть шзва́въ са гарный Павлу́нь: ма́бзть відкись припливае. До́бре ты ка́жешь, похвали́въ го ште́цъ, по доро́зѣ прийма́е ще многш инши воды, пото́ки, стру́и и рѣки́ и таки́мъ свѣтомъ нараста́е оу невидимз ши́рѣнь близь мо́ра. То́е мѣстце, де рѣка́ вихо́дитъ въ мо́ре, зове́ са лима́нъ або оустье рѣки́. —

(6) А звідкижъ са та́м вода́ въ го́рахъ бере́? запита́ла са невели́чка, хоро́ша Мару́ня; та́же она́ не росте, як-есте сами́ повѣда́ли. То́е тобѣ ска́же Андру́нь, онъ вже шгъ ме́не чзвъ разъ на по́лѣ; — а Андру́нь та́къ ста́въ каза́ти: Оу го́рахъ ямы, пеще́ри, извини́, а то та́къ вже въ приро́ды, такъ вже Бо́гъ давъ. Якъ дожчи́ спа́дзтъ, то сплива́е са та́м вода́ оу сесѣ печери, каза́вбысь, въ сзданзь, вибива́е собѣ по пїдъ горы дрзь, такз жи́лз, бье поро́ю и сплива́е долѣвъ, бо до горы́ вода́ нѣко́ли не пїйде. Такъ менѣ, Та́тз,

казали-стѣ. — Добрѣ-сь кнѣгѕвавъ, похвалúвъ го шгецъ, люблю тѧ за тѣѕ, ѩкъ поѣдѕ до мѣста, привезѕ ти дащо хорошого. —

То тѣѕ мóре мáѣ бѕти дѕже велúкьѣ? запытáли сѧ дѣги. Ѡ, ѝстинно дѕже велúкьѣ, отвѣчáвъ отецъ; нѣ загляднешь мѕ нѣ кінцà нѣ мѣры, плинѝ рїкъ и двà, а ще тáжкш до бéрега доплúсти. Водà мóрскаѧ є солóна, а приморáне, лю́ди, що при мóрю живѕть, варáть сїль зъ тóи водкы и торгѕю́ть нéю. На ты́хъ широ́кихъ и недогляни́мыхъ вóдахъ сѕть остро́вы, (7) що ѝхъ мóре до шкóла шбливáѣ, велúки и мéнши; — на ты́хъ островáхъ ростѣ травà, дерéвлѧ, хлѣбъ, вино, живѕть лю́ди, сѕть хаткы, мѣстà и сéла зъ церквáми. — Въ мóрю живѣ тьмà ры́бъ велúкихъ и мéншихъ. Найбїльша рыба морскаѧ є кúгъ, на нейбы (и возомъ) шберн҃вь. — Тáѧ рыба є дѕже товстà, а сáло зъ нѣи оу҃потребля́е-сѧ до нама́щѕванѧ шкїръ и до каганцѣвъ. Сѕдáчина, вязинà и осели́дци, що мы въ пїстъ ѣмѡ, сѕть такóжъ рыби мóрскіи. — Въ мóрю на днѣ ростѕть дéрева такъ, ѩкъ въ нáсъ на землѝ, такъ, ѩкъ въ нáшихъ ставáхъ пїдъ водóю травà ростѣ. Тóѕ дéрево зовѣ сѧ коралéве дéрево; а зъ тóго дéрева рѣжѕть и шбтѣсю́ть хорóши и дорогіи коралѣ и торгѕю́ть вúми. Вáшѣ Мáма мáють такóжъ такіи кора́лѣ зъ тóго мóрского дéрева. —

По мóрю плившѕтъ на кóраблехъ. Кораблѣ сѕть то дѕже велúкіи човнà. На човéнъ нашъ (8) не сáдѕть бшльше ѩкъ вóсмеро або десатеро людéй, а на корабéль мóрскій сáдѕть кілька сóть людéй, ще наберѕть на дóвший часъ мнѡгш поживи и береженой водкы, бо водѕ морскѕю за прото, що солóна, пити не мóжнш, наберѕть мнѡгш торгóвыхъ и крамскúхъ рѣчей и плившѕть въ далекіи краи и земли. И такъ одніи пскáють сѧ тѕдà, вúдкиль сóнце виходитъ, а тамъ сторонà землѣ зовéсѧ Асїѧ; вúдгамъ привозять цѕкорь, кáвѕ, пéрець, имбúръ и такъ дальше. Дрѕгіи плившѕть тамтѕдà, дѣ сонце запáдае, а тамъ земля Амéрика, и привозять зóлото и срѣблò и крáскѕ, въ которой наші дѣвчата ѩйцѣ на велúкдень красáть. Знова иншіи ѣдѕть на полѕдне до Африки и надыбѕю́ть тамъ людéй, що во всѣмъ до насъ подóбніи, лише що цѣлш чорніи, бо тáмъ сóнце дѕже пригрѣвáе и ѝмъ лицѣ и все тѣло шбжѣгѕе. Вже знáѣте три части землѣ: Асію, Америкѕ, Африкѕ, а четвéрта часть зовѣ-сѧ Мнѡгшостровъ и зовѣ-сѧ такъ задля (9) того, бо состоитъ изъ самыхъ шстровѣвъ, верховинъ, кѕпинъ зо землѣ, на котóрыхъ, ѩкъ вже чѕлисте, росте дерéвлѧ, травà, збїжье и жїють люди. А на послѣдъ пата часть землѣ зовѣ сѧ Европа, а въ той Европѣ мы жиѣмо. —

Теперь вже знаѣте, зъ мнѡгш частей цѣла земля зложена? — Знаѣмъ, штповѣли дѣти, зъ пати и тіи зовѕт-сѧ: на востоцѣ сонця Асїѧ, на зáпадѣ сóнця Америка, на юзѣ або полѕдни Африка, межъ

Асїею и Америкою Многоостровъ, а на полѕночи або сѝвѣрѣ Европа,
де мы живемъ.

Хорóшо, дóбре берéте на оу҃мъ и на оувáгѕ, похваливъ ихъ оучи́тель и росповѣдавъ дальше такъ: Межи тими частáми землѣ сѕтъ то тіи вóды великіи и два разы́ ихъ бо́льше, нѣж сѕхóи землѣ. — Цѣла́ земла́ разомъ є крѕгла́ яко́ яйце такъ, що колибъ хто въ на́шого села́ ви́йшовъ и все въ одно́ѕ сто́роно́ѕ правo, на примѣръ за сонцемъ ишовъ, не вертаючи (10) са́ цѣло назáдъ, прийшовбы колись знова до села́ нашого въ тои стороны́, відки со́нце встає́, то єстъ отъ востока.

Та́мите, дѣти, яко́ъ то тогідъ одно́го часѕ въ лѣтѣ дéрева листье поспѕскали, билины́, травы́, зѣла́, квѣтки повáли, а зна́ете, чомѕ́жъ то такъ бѕло́? — „Знаємъ, отповѣли дѣти, бо сонце дѕже пригрѣвало, а дожчѕ и росы́ не бѕло“. — А знаєте, відки той дожчь берé-са? — знаємъ, въ хмаръ. — А зна́ете, відки хмары? — вже того́ не знаємъ. — Оже и вамъ оповѣмъ, сказавъ отецъ: „Можесте видѣли не разъ, яко́ъ въ зараню по надъ воды, по надъ мла́ки лѣтомъ тѕманы́ стоя́тъ; ожежъ то вода́ такъ парѕ́є, а яко́ъ со́нце зійдé, то тая́ пара подводитъ са горѣ подъ нéбо и въ того чинятъ са хмары и облаки. — Ото ви́дите, хмары и облаки сѕтъ дѕже маленьки и легоньки краплѣ (11) воды, котóріи, яко́ъ въ горѣ зобютъ са въ бо́льшіи каплѣ, тажéютъ и ко́нче имъ тогда́ на землю па́дати. Коли́ тіи каплѣ падаютъ въ ночи́ незна́комо, звольненька, то зовѕтъ са росою, а яко́ъ падѕтъ гѕсто и на разъ мно́го, то зовемо дожчемъ. Колибъ не тее, то зовалибъ и згорѣли наши царины́, трава́ бы ви́схла, скотина́ не малабъ са на чимъ па́сти, а люди бы хлѣба не ѣли и наставъ бы голодъ великій, щобы весь с(в)ѣтъ заморивъ. Ба́чите, яко́ъ то премѕдрость Господа Бога добре зарадила, яко́ъ то насъ Богъ дѕже ми́лѕє! Да́кѕйте протé томѕ́ Гда́ Бо́гѕ за єго́ добротѕ, лагаючи и вставáючи. —

Мóре такóжъ такъ парѕ́є и насылає намъ сюда́ свои хмары, бо нашихъ бы неста́ло, щобы всѣ землѣ и краѣ змочи́ти, покрѣпля́ти и ожживля́ти. И тѕтъ видимо найбо́льшѕ добротѕ и премѕ́дрость Бóжѕю. Бо колибъ мóре не парѕ́вало, то зъ рѣкъ тилько бы са водъ назбира́ло въ мóре, щобы вистѕ(12)пили з бéреговъ и всю землю и всѣ люди затопилибы. —

Коли́ роса, падаючи на землю, змерзне, то называ́емъ инéй, а яко́ъ дожчь, спадаючи на землю, на воздѕсѣ змéрзне, то зовé-са градомъ або снѣго́мъ. Градомъ называє са тогда́, яко́ъ бо́льше краплéвъ сплинѕтъ въ одно́ѕ и тогда́, замерзши, падаютъ на зéмлю кѕсна́ми ледѕ, а тее лише въ лѣтѣ слячає са; а коли дрѣбнѣйшіи каплѣ мéрзнѕтъ и па́даютъ, зовѕтъ са снѣгомъ. —

Якъже то, Та́тѕ, дѣє са, що часами зи́мно, а часами тепло́? запы-

тавъ сѧ хитрый Павлѵнь. — „Колиѫъ въ лѣтѣ теплѡ, а колѝ зѝмнѡ?“ запытав-сѧ отець. Павлѡ ѿтповѣвъ: Въ день теплѡ, а въ почи хо́лоднѡ.

Тато. — А то задлѧ чогѡ такъ, незнаєшь, сынѵ?

Павло. — Бо въ день сонце грѣє, а ночѣ нѣтъ сонцѧ.

Тато. — Ожежъ ба́чишь, що со́нце є привѝною теплоты.

(13) Павлѵнь. — Али, Татѝню, тажъ и зимѣ сонце свѣтитъ, однакожъ часомъ така стѵдѣнь переймає, що ажъ па́ра, що дыха́єшь, мѐрзне.

Тато. — Повѣмъ ѥ тобѣ и тоє, али скажи ми перше, въ ѩкѣ порѵ въ день теплѣйше, а въ ѩкѣ холоднѣйше?

Павлѡ. Ранѡ и вечѣрь завсѣда холоднѣйше, а къ полѵдню теплѣє, а въ самѣ полѵдне пригрѣває; али не знаю, прощо то такъ.

Тато. Ото ба́чишь, въ полѵдне сонце простѡ на насъ свѣтитъ и лѵчь сонѣчный простѡ на насъ падѐ, за длѧ тогѡ и бѡльше пригрѣває, а ранѡ и вечѣрь, колѝ со́нце низе́ньку стои́ть, спѵскає свой лѵ́чи зъ оѵ̑коса на насъ; и такъ лѵчь, казавбысь, лишь по́взне по землѝ и силѵ свою гѵбитъ. Такъ саме и въ лѣтѣ со́нце все черезъ половинѵ небеса переходитъ, длѧ тогѡ найдовше свѣтитъ и найлѣпше землю огрѣє, за длѧ тогѡ въ лѣтѣ найтеплѣйше. Въ осенѝ спѵскає сѧ сонце нижче, длѧ тогѡ холоднѣйше, а зимѣ найнижче, малѡщо не самымъ крайомъ небесъ идѐ и лѵ́чи зъ оѵ̑коса пѵскає и задлѧ тогѡ зимѣ найстѵденнѣйше. Скорѡ идѐ ко веснѣ, сонце зно́ва вижче сѧ подноситъ и простѣйше на насъ лѵчи спѵскає, запро тоє (14) и теплѣйше на веснѣ, а въ лѣтѣ знова найвижше стѵпає и найдовше пригрѣває. —

Окрѣмъ сонцѧ видимо ще на оболозѣ небесъ иншіи свѣтила; видимо мѣсѧць и звѣзды. Они свѣтѧтъ, али не грѣютъ, бо они своѥѡ свѣтла не маютъ такъ, ѩкъ сонце, лишь сонце на ныхъ свѣтло своє зсылає, а ѿтбивши сѧ ѿтъ нихъ ѩкъ ѡтъ зе́ркала, падѐ до насъ, за длѧ тогѡ намъ сѧ видитъ, що они свѣтѧтъ. Дакотріи звѣзды маютъ такожъ теплотѵ, но задлѧ тогѡ, що дѵже высокѡ, не доходитъ тѧ теплота до насъ, лишь падѐ на сѵсѣдніи звѣзды. — Сонце, мѣсѧць и звѣзды сѵтъ дѵже великіи, но задлѧ тогѡ, що дѵже высокѡ ѿтъ насъ, видают-сѧ они намъ такіи маленьки. Кобы хто ѩйсѧча тисѧчь горъ до кѵпы згорнѵвъ и вчинивъ зъ нихъ одну галкѵ, то и половинѵ найменшои звѣздочки не годенъ оѵ̑чинѝти; а однакожъ видѧтсѧ оны намъ такіи маленькіи, бо, ѩкъ вжесте чѵли, такъ высокѡ, що тои высотѝ и мыслю̈ недомыслишь. (15) Они всѣ на повѣтрѵ висѧтъ такъ, ѩкъ и наша крѵгла земля, незачѣпленн за нѣщо, а однакожъ не впадѵтъ, зъ дороги не схибѵтъ-сѧ, ани зблѵдѧтъ, анѣ одна дрѵгой въ дорозѣ не застѵпитъ, хотѧй вже ѿтъ вѣка котѧтъ-сѧ по своихъ стежкахъ. Такъ то все Богъ

вже зробивъ!... То той Господь Богъ дѫже великій, сильный и мѫдрый, що все такъ зробивъ и розрадивъ — озвали ся дѣти и схилили свои головки, кланяючи-ся бѫ.

Ще многу рѣчей сотворивъ Господь Богъ для нашой выгоды и оутѣхи. Коли люди цѣлый день роблятъ и трудятъ-ся, треба имъ припочити; на тее маемъ ночь. Треба нам ся поживити, прохолодити и покрѣпити; на тее маемъ водѫ, хлѣбъ святый и инши страви и поживы. — Чи годенъ бы чоловѣкъ такъ многу землѣ самъ одинъ справити, оборати, обсѣяти и обжати? На тее має худобу и товаръ, має коне, воли и скотинѫ, на тее також давъ Господь Богъ, що ся чоловѣкъ до чоловѣка горне, що люди сидятъ по селахъ и (16) мѣстахъ, абы одинъ другому помагавъ. —

Давъ Богъ для нашой оутѣхи и радощи птиць, що намъ при роботѣ нашой припѣвѫютъ и весель веснѫ заповѣдаютъ, вернувши зъ далекихъ краевъ, куда передъ зимою були полетѣли. —

Давъ Богъ людямъ оумъ, розумъ и хитрость, за которыми хорошіи и простороннїи домы ставлятъ, сукна виробляютъ, полотна ткаютъ, шкіры на ремѣнь виправляютъ, а сесе все на тое, щобы насъ отъ студени зимовои заступало и передъ спекою лѣтомъ хоронило. Виробляютъ люди також хорошіи рѣчи для нашой прикрасы и для нашой корысти и хосни; виробляютъ краснїи стажки, хорошіи и тонкіи хустки, витѣсюютъ столи и сѫдины, кують зелѣзо, пишутъ образи и списюютъ книги, щобысмо ся чогось навчили. Всьо то люди своимъ оумомъ и розумомъ роблятъ, а той оумъ и розумъ давъ имъ Господь Богъ, що насъ такъ дѫже милуе и нам добра хоче. — Величаймо проте его силу и премудрость, дякуймо за его доброту и милость для насъ и молѣмъ ся щирымъ сердцемъ:

Молитва.

Господи Боже! Ты такіи великіи и чудніи рѣчи сотворивъ и вчинивъ, Ты насъ такъ дѫже любишь и милуешь, Ты намъ такъ многу добра даешь, оуслышь насъ маленькихъ дѣтей, бо мы ся молимъ, вложивши рѫки и приклонивши колѣна. Мы твою мудрость и Твою силу славимо и величаемъ, мы оусердно Тобѣ дякуемо за всю Твою превелику милость и любовь и просимо, щобысь намъ давъ здоровлье, щобысь давъ нашимъ родичамъ, нашимъ духовнымъ, оучителямъ, цѣсареви и всѣмъ людемъ многіи и веселіи лѣта. Аминь. —

(17) **1. Повѣстки.**

Одинъ Отецъ высылавъ два сыны до оучи́ла и такъ до ныхъ мовивъ: Идѣтъ, дѣточки, и вчѣтъ сѧ прилѣгливѡ, щобысте зна́ли, ꙗкъ то на свѣтѣ добре и въ гараздѣ жити. Семко и Данько ходили до оучила. Семко̀ бꙋвъ до́брий, тихомирный и кмѣтꙋвавъ до́бре, що оучи́тель наꙋчавъ и що самъ въ кни́жцѣ читавъ. А Данько минавъ частѡ оучило, а коли прiйшовъ, не дбавъ на тее, що оучитель повѣдавъ, пꙋстовавъ, перебивавъ дрꙋгимъ оуваꙋ и наꙋкꙋ, прошꙋвавъ сѧ разъ въ разъ вийти и вертавъ не заразъ. Ожеж бачите, що въ того випало. Семко вивчивъ сѧ добре, въ оучилѣ всѣ го любили, ꙗк пѣдрѣсъ, бꙋвъ Господаромъ сановытимъ, мавъ оу людéй честь и славꙋ, а ꙋ Бога милость, бо добре сѧ вело́ емꙋ. А пакъ Данько ходивъ и ходивъ до оучила и нiчого сѧ не навчивъ, бо нехотѣвъ; на послѣдъ переставъ и ходити, до нiякоѣ не бравъ сѧ роботи, волочивъ сѧ лишь по селѣ, гꙋлявъ, волосовавъ и водивъ сѧ въ дрꙋгими, а коли не стало за чимъ гꙋляти, взявъ сѧ до кра́дѣжи, ажъ на послѣдокъ заперли го въ вꙋзници. Такiйто бꙋвъ конецъ неприлѣгливагѡ и побѣжꙋщогѡ Данька. Дѣти, берѣтъ собѣ тее добре на оумъ, щобы и вамъ сѧ такъ не повело. —

(18) Одногѡ разꙋ прiйшовъ оден хлопецъ до оучила не оумиваний и не розчѣсаный. Оучитель, глѧнꙋвши на него, постерѣгъ заразъ тее и дꙋже не милѡ емꙋ то бꙋло, поставивъ го на передѣ передъ всѣма и такъ сказавъ: Бачите, ꙗкiй онъ нехорошiй; и тогда сѧ тот хлопецъ дꙋже стыдавъ и полонѣвъ, склонивъ сѧ оучителеви и просивъ, щобъ мꙋ егѡ лѣнивство вибачивъ. А оучитель добрый вибачивъ мꙋ и такъ го перестерѣгавъ: Памѧтай, щобись, ранѡ вставши, хорошо оумивъ сѧ и розчесавъ сѧ, чоботи зъ болота и порохꙋ витеръ, Богꙋ помоливъ сѧ, поцѣлꙋвавъ Татови и Мамѣ на добрыдень рꙋкꙋ и, тогда поснѣдавши, ишовъ до оучила. — Такъ навыкнешъ до харности и люди скажꙋтъ, що то хорошiй хлопецъ и бꙋдꙋтъ тѧ всѣ любили, а нихто небꙋде сѧ тобою мерзити.

Михань, идꙋчи до оучила, завсѣгда по дорозѣ вганѧвъ сѧ, боровъ сѧ и бивъ сѧ. Одногѡ разꙋ бѣгъ за дрꙋгимъ хлопцемъ, впавъ на ломачье и висадивъ си око; тогда Тато жꙋривъ сѧ, а Мама плакала, а Михань до смерти калѣкою ѡставъ. Навчѣтъ сѧ в него, щобисте, идꙋчи до оучила, мирно и хорошѡ iшли, не скакали, не бороли сѧ, не мѣтали за собою грꙋдками, анѣ камѣнцями, анѣ снѣгомъ, бо видите, ꙗкъ то не(19)тѧжко прiйти на гладкiй дорозѣ до нещастѧ, а потомꙋ анѣ оджалꙋвати здоровля и щастѧ, анѣ сѧ ѡтпросити ѡт калѣцтва, анѣ сѧ ѡтплакати ѡт лихо́й долѣ. —

Гринь нѣколи не ишовъ правою дорогою до оучила. Разъ въ лѣтѣ

побѣгъ до рѣки и хотѣвъ сѧ кꙋпати. Роздягнꙋвъ сѧ хꙋтко̀ въ одежи и въ шматѧ и шꙋбоўсть въ водꙋ, не розглядꙋвше сь перше, чи дꙋже глꙋбоко̀. Вже ставъ потопати, бо плисти не вмѣвъ, а коли Господь Богъ бꙋвъ (би) не давъ, що люде тамтꙋда минопшли, бꙋвъ би на нинѣшный день пропавъ. Однакожъ сиѥ нещастье ще ѥго пи наꙋчило. Зимѣ бѣгавъ завсѣгда на лѣдъ повзати сѧ, ажъ одного̀ разꙋ павъ на ледꙋ, розбивъ собѣ головꙋ и на третій день ꙋмеръ. Причинивъ онъ не мало смꙋтку родичамъ своимъ. Они ѥго виховали, викохали, виплекали, не одну нічку мама не доспала, не разъ Тато нажꙋрювъ сѧ, щобъ го приодѣти и погодꙋвати, а онъ ихъ такъ дꙋже за тее спечаливъ. Такто лихѣ дѣти розплачꙋютъ сѧ своимъ родичамъ за ихъ милѣстъ и за ихъ трꙋди. Таки дѣти Господь Богъ не благословитъ.

(20) Сенько любовавъ собѣ въ тѣмъ, що гравъ огнемъ. Наꙋчило сѧ разъ, що вибѣгъ зъ огнемъ на двѣръ, искра впала въ соломꙋ и небавкомъ бꙋхнꙋвъ огонь, згорѣла хата, згорѣло гꙋмно и цѣле обійстье зо всѣмъ добиткомъ и зъ товаромъ, зъ коньми, волами и зо всею хꙋдобою огнемъ сѣло. Лишень Татови и Мамѣ вдало сѧ въ одній сорочцѣ втечи. Не годѣ на тым, займило сѧ ще кілька сосѣднихъ хатъ и цѣлкомъ погорѣли и такъ мꙋсѣли нещасніи погорѣльцѣ жебранимъ хлѣбомъ жити, не мали въ що сѧ огорнꙋти, нѣ чимъ сѧ пожывити, анѣ де нѣчкꙋ переночꙋвати. Видите, дѣти, до чого пꙋстота приводитъ, ꙗкъ дꙋже она насъ самихъ и дрꙋгихъ зъ нами вередитъ. Тамте собѣ тее добре.

Ивась мало коли правдꙋ говоривъ, а то не ино обманꙋвавъ своѣхъ подрꙋгѣвъ и дрꙋгіи діти, але и старіи люди. Такимъ свѣтомъ заробивъ на тее, що ѥмꙋ нѣхто въ цѣлѣмъ селѣ не вѣривъ. Часомъ вибѣгъ на ꙋлицю и верищавъ Люди дꙋмали, що го ꙗкѥ нещастье здибало, вибѣгали зъ хатъ и ставали сѧ посмѣшкою лихои пꙋстоти Ивасевои. Часомъ сꙋдивъ передъ ꙋчителем свого сочепника, що лихого̀ дащо зробивъ, часомъ шкодꙋ (21) ꙗкꙋ вчинивъ и змѣтꙋвавъ винꙋ на брата або сестрꙋ або на сосѣдныхъ хлопцѣвъ, ажъ на послѣдъ нихто ѥмꙋ не ꙗвъ вѣры, хотѧй и правдꙋ говоривъ. Однакожъ покаꙗвъ сѧ онъ того не разъ. Одного разꙋ, бѣжꙋчи черезъ городи, вгнала мꙋ сѧ велика терниna въ ногꙋ, ставъ плакати и лебедѣти, просячи, щобъ мꙋ хто терниnꙋ зноги добꙋвъ, но кождий минавъ го, лякаючись обмани и посмѣшки, лишавъ го плачꙋщаго, аж допѣро̀ на дрꙋгій день Мама добꙋла терниnꙋ, а ꙗзвина ꙗтрилась и побирала дꙋже, а такъ лживий хлопецъ страждѣвъ на тꙋю ногꙋ бѣльше трохъ недѣль. На нимъ то добре довелосѧ, що обманливость николе до доброго̀ не веде. —

Кирило николи тихо̀ ꙋлицею не перейшовъ, всѣгда въ цѣлімъ селѣ лютивъ пси; ажъ въ конецъ жалꙋвавъ онъ той пꙋстоти дꙋже, але не въ часъ, бо лихіи пси сосѣда випали, вергли сѧ на него, повалили

на землю, подрали одежѕ и шматьє на нимъ и покѕсали го дѕже. Верещавъ бѣдный, нещасный дѕже и, хотай люди вибѣгли зъ хати, но годѣ (22) бѕло оборонити єго, бо сѧ пси дѕже розлобили и розлютили бѕли. Допѣрѡ ажъ вибѣгъ сосѣда, котрого сесѣ пси бѕли, и крикнѕвъ на нихъ, аж тогда пѕстили ледви живого Кирила, що потомъ довъго болѣвъ и нарѣкавъ на свою пѕстотѕ и сотномѕ заказѕвавъ: Не лють псівъ, бо тѧ покѕсаютъ.

Михань, вернѕвши зъ оученила, запитавъ сѧ: Татѕ, каже, що то сѕтъ тіи лихі товарищѣ, оучителъ намъ нинѣ много наказѕвавъ, щобъ сѧ ихъ стерегчи. Добре вамъ ѕчитель казавъ, отвѣщавъ отецъ. Треба сѧ дѕже лихихъ товарищѣвъ стерегчи и передъ ними ѕтѣкати. Лихі товарищи сѕтъ то люди и хлопцѣ, що сами не добрѣ и дрѕгихъ до злогѡ наводѧтъ. Горе! сѕтъ таки недобрі и нещасливі дѣти, котрі не тѧмлѧтъ на тоѕ, що Богъ не велитъ, що сѧ не стидаютъ, напробивши щось не хорошого, и которі ще и дрѕгимъ дѣтемъ повѣдаютъ, що теє або ѡвоє дѣло не є грѣхъ, а однакожъ Богъ заказавъ. А коли добра дитина зъ ними заходитъ, то и сама сѧ такою лихою и недоброю стає. Али, Татѕ, менѣ сѧ видитъ, щобы добрі дѣти зъ лихими приставали, щобъ и тіи сѧ направлѧли. Тѕ сѕсѣда віишовъ до хати орѕдовати зъ Татомъ и перебивъ ѣмъ ихъ бесѣдѕ. —

Вечерь давъ Тато кілька хорошихъ ѩблѕкъ (23) Михасеви; хлопецъ ними дѕже сѧ радѕвавъ. Тато велѣвъ ще принести цѣле решето гнилихъ, попсованихъ ѩблѕкъ и сказавъ до сина: Положи твоі хороші до тихъ попсованихъ, щобъ и тіи поздоровѣли, зцѣлѣли и похорошѣли, а тогда бѕдешъ мати бѣлше. Ой, Татѕ, отповѣвъ хлопецъ, того ѩ не вчиню, бо и мої хороші попсѕютъ сѧ и загниютъ. А отецъ мѕ на тее такъ сказавъ: Такъ саме и дѣти добріи, коли пристаютъ зъ недобрими, не направлѧютъ сѧ лихі отъ добрихъ, но на сѕпротивъ добрі навчѕтъ сѧ отъ лихихъ неслѕхати родичѣвъ и оучигелѧ, пѕстовати, не правдѕ казати, а тее всьо Богъ невелитъ и такіи дѣти непоблагословитъ. Хлопецъ собѣ добре тіи слова Отцеві взявъ до сердца и пійшовъ за єго наѕкою.

Кто зъ мѕдрими пристає, самъ мѕдрий остає сѧ, а хто зъ немѕдрими товаришитъ, того нещастье не минає.

Причти Соломон. ѩ, к.

Одинъ богатый Панъ пріѣхавъ до великого мѣста. Тотъ Панъ ишовъ разъ оулицею, а хлопецъ одинъ бѣдный пристѕпивъ днемѕ и жебравъ помочи Не маю дрѣбнихъ грошій, сказавъ Панъ. Хѕдобный хлопецъ сказавъ, що побѣжитъ и вимѣнѧє. Панъ оусмѣхнѕвъ сѧ, давъ хлопцеви червонца, подѕмавъ собѣ, що не верне сѧ, и пѕстивъ сѧ дальше своєю дорогою.

(24) Али добрый хлопецъ побѣгъ за нимъ сквапиw и принѣсъ дрібніи гроші, що вимѣнявъ за червонца. Розчѵдовавъ сѧ Панъ надъ симъ хлопцемъ и надъ єго оучтивостію, бо знавъ, що по великих мѣстахъ люди дѵже обманливи и на грішъ лакомі. А хлопецъ ємѵ такъ сказавъ: Таже ы нѣчого бѣлше ни вчинивъ, ыкъ ино тее, щомъ обѣцявъ оучинити; казавъ ємъ, що побѣжѵ, розмѣнаю и вернѵ сѧ; и встарчивъ ємъ сѧ въ словѣ, а такъ всѣ люди повинни чинити. Отецъ мой, ыкъ оумиравъ, такъ до мене казавъ: коли що обѣцаєшь, держи и встарчай сѧ въ словѣ, бо то дорога по оучтивости, а хто оучтивий, не вмеръ ще зъ голодѵ, а хто лакомитъ сѧ на чѵже, не разъ горькw бѣдѵє, бо чѵже не грѣє. Панъ оурадовавъ сѧ дѵже тою бесѣдою, взявъ хлопца, велѣвъ го вивчити и здавъ на него всѣ своѣ орѵдованѧ. — Такъ то Богъ на добріи дѣти, хотѧй и сироти, нѣколе не запоминає. —

Одинъ богатий молодецъ, огориеный тѧжкою недѵгою, зъ постелѣ двигчи сѧ не здѵжавъ. На послѣдъ подѵжавъ и врадѵвавъ сѧ здоровльемъ. Вийшовъ перший разъ оу садъ и видѣло мѵ сѧ, що сѧ дрѵгимъ опадомъ на свѣтъ зродивъ, розрадѵвало (ся) сердце єго великими радощами и голосно Господѵ (25) Богѵ дякѵвавъ, знѣсъ свой очи до неба и такъ моливъ сѧ: О всемогѵщій Боже, о найлѣпший Отче! о ыкъ бы ы радъ Тобѣ за твоє милосердье зъ подякою розплатити сѧ; али ти нетребѵешъ нѣкого чоловѣка, но даєшъ всемѵ сотворѣню всьо, чого потребѵє. Тоє зачѵвъ один побожный старецъ и промовив до богатого молодца: зъ неба всякій добрый подарокъ, тамтѵда нѣчого не занесешъ; али ходи за мною. Молодецъ пійшовъ за побожнимъ старцемъ и прийшли до темноѣ хатчини. Тамъ бѵла нѵжда и смѵтокъ, бо отецъ лежавъ хоробою wбложеный на маленько стертой соломи, а мати, горько плачѵчи, розпадала сѧ, дѣти бѵли голіи и плакали хлѣба. Тѵтъ молодецъ зжахнѵвъ сѧ, а старецъ такъ озвавъ сѧ: Бачъ, тѵтъ пристолъ на приносъ твоєй подяки. Бачъ, тѵтъ брата и застѵпники Господевій. Молодецъ богатій розплакавъ сѧ надъ ихъ нѵждою и недолею и обдаривъ ихъ многими дарами, прилѣгавъ дъ хоримъ, годѵваваъ голодними, одѣвавъ голихъ и тѣшивъ розпѵкающихъ сѧ. А посилкованіи нещастливіи благословили єго и звали Ангеломъ Божимъ, що имъ помочь принѣсъ. Побожный старецъ оусмѣхавъ сѧ и рѣкъ: Такъ звертай завсѣгда подячное лице перше до неба, а потомъ (26) до людей, що сѵтъ застѵпниками божими на земли, бо въ книгахъ сватихъ такъ пише: Що пайменшомѵ зт(в)оихъ ближнихъ оудѣлаєшъ, оудѣлавъ єсъ менѣ. — Мао. —

Въ одномъ невеличкимъ мѣстѣ вибрала старшина кількохъ людей добрихъ и вислала ихъ въ сосѣднін села збирати помочь для нещастливихъ погорѣльцѣвъ сего мѣста. Тіи люди прійшли въ одномъ селѣ раненько на обійстье одного богача. Взрѣли они го передъ хлѣвомъ и вчѵли,

ѩкъ сей наймитови випоминавъ, що шлиѣ и мотѯзье отъ воза неповідчеплювавъ и черезъ нѣчь на дожчи лишивъ. Ой, не многѡ намъ сѧ тѣтъ надѣвати, сказавъ одинъ, а дрѯгій отповѣвъ: Хто знає, пристѯпѣмъ, може онъ не такій лихій, ѩкъ сѧ намъ видитъ. Господарь пріймивъ сторонніхъ пріѧтно и хороше, а идѯчи зъ нимъ до хати, сказали ємѯ, зъ ѩкою прійшли просьбою. Алижъ ѩкъ они сѧ зчѯдили и задивовали, коли сей господарь не малий подарокъ въ грошехъ имъ принѣсъ и єще обѣцѧвъ, що нещастливимъ привезе дерева, хлѣба и иншои поживи. Сторонніи немогли мѯ сѧ надѧкѯвати и таки по правдѣ сказали добросердномѯ семѯ чоловѣкѯ, що сѧ ненадѣвали по нимъ такъ много доброти, вчѯвши, ѩкъ недавно наймита за єго невеликѯ неѯвагѯ добре вилаѧвъ. — Добрі люди! тимъ саме, щомъ на всьо дбавъ, нѣчого немарнѯвавъ и негайнѯвавъ и, хотѧйби невелике недбальство, заразъ перестерѣгавъ, прійшовъ ємъ до того гаразда и щастѧ, що теперъ бѣднимъ и (27) хѯдобнимъ нещастливимъ помогчи можѯ. —

Коли хто достатки сего свѣта має и видитъ свого брата, що бѣдѯє, и зачинѧє передъ нимъ сердце своє, ѩкъ може милость Божа въ нимъ пробѯвати? — Я. Іоан ѓ. ізъ.

Одинъ богатый кѯпецъ вертавъ разъ о пѣвночи домѣвъ, а идѯчи мимо кѯзнѣ одногѡ ковала, чѯвъ, що сей ще зо всѣхъ силъ ковавъ. Кѯпецъ добрый звѣдавъ сѧ оу сего ковала, чи неможе вижити, не продовжаючи роботи ажъ до опѣвночи.

Коваль отповѣвъ: дла мене черезъ день досить заробляю, али, знаєте, хата мого давногѡ приѧтела и дрѯга недавнѡ погорѣла, а той нещастливий зъ женою и двоѥма дѣточками не має чимъ жити, ѩ проте що день двома годинами борше встаю и двома годинами познѣйше лягаю и такимъ свѣтомъ подъ конецъ кождого тижня зложѯ заробокъ двохъ дней и передаю семѯ бездольномѯ. Ба, кобъ ѩ самъ да що мавъ! али ѩ самъ хѯдобный и немогѯ больше нѣчого вчинити, щоби ємѯ мою любовъ вказати.

Добрый чоловѣче! озвавъ сѧ кѯпецъ; вижѯ, ѩкъ хороше и повне милости ближнього твоє сердце. А ище больше твоє дѣло, бо вижѯ, що сей нещастливи(й) не вдасть сѧ тобѣ нѣколи розплатити.

Ой, Пане! не бою сѧ за мене, ѩ лишь хочѯ ємѯ помогчи, ѩ знаю дістне, колибъ ѩ на єгѡ мѣстци бѯвъ, онъ бы для мене такъ само вчинивъ.

Май сѧ гаразда, любезный! не хочѯ тѧ гаѣти, сказавъ кѯпецъ и вийшовъ. Кѯпецъ, перейменый добротою коваля, загадавъ нагородити ємѯ. На дрѯгій день прійшовъ зновъ до кѯзнѣ ковалевои и рѣкъ: Тѣмъ маєшъ сто червонцѣвъ, они твои, роби зними, що (28) хочешь. Тобѣ требабы лѯчшой долѣ. —

Того маленькѡ гроша вигодитъ тобѣ накꙋпити си больше зелѣза
205 и, ремѣсло твоє розширивши, на старі лѣта да що призбирати. —

Али ꙗкъ дꙋже задивовавъ сѧ тотъ кꙋпецъ, вчꙋвши отъ ковала тіи слова. Дакꙋю вамъ за ваш добротꙋ; али прошꙋ васъ, не паперайте на мене, щобымъ сесѣ приймивъ грошѣ, бо ꙗ ихъ не заробивъ и нꙋжда на мене ни натискає. Чꙋйте мене; отъ дарꙋйте тіи грошѣ томꙋ бѣдномꙋ,
210 для которого ꙗ теперъ роблю, а которого огень въ крайнꙋю нꙋждꙋ ѡвергъ. Сей сѧ ними запоможе, а менѣ тогда мирненько ночи ночꙋвати. Добродѣйный кꙋпецъ, немогꙋчи добросердного ковала ѡмолити, щобъ приймивъ грошѣ, пійшовъ за єго радою; помогъ нещастнѣй родинѣ въ нꙋжди, а въ цѣлѣмъ мѣстѣ величали ковала и славили велико-
215 дꙋшье єго. —

Твоимъ имѣньомъ помагай бѣднимъ и не одвертай сѧ отъ нꙋждꙋющихъ, а Богъ добродѣтелнимъ на тебе глѧне окомъ. Маєшъ мншгѡ, давай мншгѡ; маєшь малѡ, то дай малѡ, а въ охочимъ сердцемъ.

Ток. д̃, з̃—ѯ̃.

220 Одинъ король ѣхавъ по надъ поле и взрѣвъ чоловѣка, що, веселѡ спѣваючи, оравъ. Добрый кнѧзь зайшовъ собѣ въ нимъ въ бесѣдꙋ и довѣдавъ сѧ по не многихъ звѣданьохъ, що тє поле не єгѡ, що онъ наймає сѧ одномꙋ господареви за нивеличкꙋ заплатꙋ. Чꙋдꙋвавъ сѧ тотъ кнѧзь не мало, ꙗкъ сей може такъ невеликимъ заробкомъ вижити и ще
225 до того такъ (29) собѣ веселѡ виспѣвꙋвати.

Али наймитъ такъ емꙋ ѡтповѣвъ: ꙗ и сего всего заробкꙋ не спотрѣбляю для себе, лишъ трета часть зъ него мꙋситъ ми годѣ ставати.

А тожъ ꙗкимъ свѣтомъ? запитавъ єго кнѧзь; дежъ двѣ части дѣваєшъ? Орющий такъ отповѣвъ кнѧзеви: Добрый пане! одною частею
230 виплачꙋю довги мой, дрꙋгꙋ часть визичаю, а третꙋ часть собѣ придержꙋю и зней жию. Кнѧзь тои єго заганки не порозꙋмѣвъ, а робѣтникъ такъ мꙋ витовкꙋвавъ. Бачите, честный пане! дѣлю ꙗ мой заробокъ на три части. Одинꙋ часть даю моимъ старымъ родичамъ, що вже знемогли и робити недꙋжаютъ, бо они мене зростили и, колимъ ще маленькій бꙋвъ
235 и до роботи нездалый, живили и приодѣвали. Дрꙋгꙋ часть даю моимъ дѣтемъ, то єсть такъ: кꙋпꙋю для нихъ одѣжꙋ, хлѣбъ, книжки и иншіи потрѣбніи рѣчи, щобъ сѧ добре и безъ жꙋрби о пожитꙋ ꙋчити могли, а надѣю сѧ, що, коли ꙗ сѧ постарѣю и не бꙋдꙋ здꙋжавъ заробити собѣ на кꙋсень хлѣба, они мене такожъ спомогати и живити бꙋдꙋтъ,
240 а въ третои части, ꙗкъ вже казавъ емꙋ, самъ жию.

Ꙗкъ же дꙋмаєте, дѣти, нехорошежъ тотъ бѣдный заробникъ говоривъ? и ще хорожче дѣлавъ. Подобало сѧ тое добромꙋ кнѧзеви дꙋже, що своихъ родичѣвъ и свой дѣти такъ миловавъ. Поставивъ го на ноги, даривъ го хатою и полемъ и такимъ свѣтомъ допомогъ мꙋ, що ще мншгѡ

лѣтъ веселѡ и въ гаразднѣ проживъ. Бо Богъ благословитъ такіи дѣти, що своѣхъ родичѣвъ честаѧтъ, ихъ слꙋхаютъ, въ роботахъ зъ охотою подпераютъ, а на старость розвеселѧютъ (30) и вижившаютъ, а въ свѧтѣмъ писмѣ такъ читаємъ: „Прилѣгай къ твоємꙋ отцеви въ старости єгѡ и не спечали єго, доки живъ; бо честишъ отца, самъ честь, а нечестишъ матѣрь, самъ ганьбꙋ маєшъ. Сирахъ.

Памѧтайте, дѣточки, чтѣть отца и матѣрь, а довго бꙋдете жити и на свѣтѣ гаразднъ вамъ бꙋде.

Одного часꙋ на весніѣ спали великі дожчѣ, тепленькій вѣтеръ ставъ дꙋти, снѣги и леди стали таѧти. Всѣ потоки и рѣки переповнили сѧ и вистꙋпили зберѣгъ, гнали быстрими стрꙋѧми, вода вивертала дерева и хати, несла скринѣ и забералa гꙋмна. На березѣ одной рѣки стоѧла хатчина, въ которѣй сидѣвъ рыбаръ зъ женою и зъ трома дѣточками.

Подъ вечеръ прибꙋвала вода силна. Али рибарь, що вже не одиꙋ великꙋ водꙋ видавъ и перебꙋвъ щастливѡ, поꙗкладовꙋвавъ дѣточки и самъ лѣгъ мирненько спати. Не спавъ може ѩкъ годинкꙋ, ажъ оꙋчꙋвъ, що го жѣнка прѧмо збꙋдила и, ломлѧчи рꙋки, сказала: Пропалисмо! Всей часъ вода, хатчинꙋ нашꙋ підмивши, понесе, а насъ въ нѣй, а кріга ю розібьє и насъ затопитъ. Схопивъ сѧ рибарь (31) зъ постели, а глꙗнꙋвше, що бѣла, закликавъ: Господи Боже милосердный, помилꙋй насъ!

Хижа стоѧла оꙋ водѣ мовь середъ морѧ и зъ нѣкꙋда и нѣѧкъ не надѣвати сѧ бꙋло помочи.

Не могла хатчина довше видержати ваги води и нагонѣвъ криги; а надармо кликали, нихто ихъ низачꙋвъ, бо вѣтеръ дꙋже гꙋдѣвъ, води шꙋмѣли и звони зо всѣхъ сторонъ сѧ розлѧгали.

Огецъ побꙋдивъ дѣти и впавъ поклономъ зъ женою передъ образомъ свѧтимъ, молѧчи Бога о милосердьє и помічь. Лежали ще спечаленіи передъ образомъ и молили сѧ зъ покорою и зъ надѣвъ до Бога, ажъ бачь, цѣла хатина напрѧсно задрожала, стѣна випала, а вода, що сѧ до хати вгнала, принесла досить великій човенъ зъ собою виломомъ до хати. Рибарь постерѣгъ човенъ и радостнѡ кликнꙋвъ на жѣнкꙋ и дѣти: Боржѣ, боржѣ! Богъ свѧтый приспѣвъ къ намъ зъ помочію! Двигъ дѣти (32) и женꙋ до човна, сѣвъ самъ оꙋ човенъ, иминъ крѣпко за весло и простѡ перебравъ сѧ тамтꙋда, де многѡ люда на березѣ стоѧло тѧ на ихъ хатꙋ и на ихъ плившщихъ смотрѣло. Всѣ сѧ глѣтно горнꙋли до нихъ и питали, вѣдки и ѩкимъ свѣтомъ роздобꙋли човна, що щастливо прибили до берега и затопи війшли. Рибарь имъ всьо розповѣвъ. Одніи сѧ чꙋдовали, а дрꙋгіи радостно дѣти плачꙋщіи голꙋбили и огрѣвали.

Али Рибарь приꙗꙋвъ колѣна, заплакавъ зъ подѧки, двигъ очи до неба и моливъ сѧ такъ: Тобѣ, отче небесный, который все премꙋдре

и милостиве ведешь, тобѣ дѧкꙋю за помѣчь, щось менѣ подавъ, и дѧкꙋвати бꙋдꙋ, докъ ми житѧ стане.

Вѣрте ми, дѣти, нѣтъ на земли нѣ бѣди анѣ недолѣ, зъ которойбы насъ всесилна и всемилостива рꙋка Господа Бога не двигла. Чꙋйте свѧтаго Пророка Єремію, который такъ голоситъ:

Благословенъ тотъ мꙋжъ, що сѧ на Бога надѣє.

* * *

(33) Дóбре такъ, хорóше такъ робишь! похваливъ дꙋхóвникъ Олéксꙋ, который зъ своимѝ дѣтóчками камѣнье на нивѣ зберавъ и въ млакꙋ метавъ, а зъ млаки мокрꙋ и гноєстꙋ землю на нивꙋ возивъ; такимъ свѣтомъ вчи́нишь твоє поле жирнимъ, а мокрóвинꙋ вúсꙋсишь и на нéй дóбрꙋ сѣножать мáти бꙋдéшь. Най тѧ Богъ благословúтъ и дáсть щастливꙋ роботꙋ!

Хорóше и приятне склонивъ-сѧ селѧнинъ дꙋховникови, поцюлꙋвавъ го въ рꙋкꙋ и дѣточки такожъ и оповѣдавъ такъ: Вже отъ кількохъ лѣтъ ѡважавемъ, що моѣй нивѣ нестає; али не мавъ-емъ колѝ до тои тѧжкои взѧти сѧ роботи; али теперь, колѝ менѣ Господь Богъ милосердный давъ сѧ помочи на моихъ дѣточкахъ дождáти, вдалóми-сѧ прочистити моє поле. Теперь ꙗ тꙋю роботꙋ на двѣ недѣли бóрше зробивъ и загадавъ емъ момꙋ сѕсѣдѣ присꙋгꙋ ѡчинити. Сѕсѣда мой добрый самъ хотѣвъ-сѧ до той роботи забрáти, али стáнꙋла мꙋ на перепонѣ тѧжка єгѡ недꙋга, зъ которои вже теперь подꙋжꙋє. Ожежъ бачите, честный Отче, онъ о тимъ не знає, а ꙗ рáдꙋюсѧ дꙋже, що тихонькѡємꙋ тоє зробити вдало-ми-сѧ; онъ самъ не вдавъби той роботи сего рóкꙋ сконьчúти, а сѣвба вже тѝй, тѝй.

(34) Ꙗкъ то вы кажете, чоловѣче добрый? запитавъ-сѧ отецъ дꙋховный; вашь сѕсѣда незнáє, що вы для него робите? Незнає, анѣ слова о тѣмъ нечꙋвъ — отвѣчавъ селѧнинъ. То мóже вамъ потомꙋ незаплатúтъ такъ, ꙗкъ заробилисте? рѣкъ свѧщенникъ. Заплатити! зачꙋдовавъ сѧ Олéкса. А хтожби за такꙋ присꙋгꙋ бравъ заплатꙋ? Сѕсѣда такъ саме для мене такожби бꙋвъ ѡчинивъ, колибъ ꙗ недꙋговавъ. Вже для мене досыть потѣхи и заплати бꙋде, коли ѡвидитъ своє пóле чúсте и врадꙋє-сѧ. Тꙋтъ засьнѣли рáдостїю очи дꙋхóвногѡ отца, взѧвъ го обома свѧщенными рꙋками за гóловꙋ, стисъ, поцюлꙋвавъ и поблагословивъ. „Най тѧ Господь Богъ свѧтый благословитъ за твою добротꙋ и за твою мúлостꙋ! най ти Богъ дасть дожити-сѧ потѣхи на твоихъ дѣточкахъ и на всѣхъ твоихъ намѣреньохъ. Отецъ въ небесахъ всемилостивий, который милꙋє побожныхъ и своимъ ближнимъ помагающихъ, най ти многими и веселими лѣтáми заплатúтъ за тꙋю присꙋгꙋ, щось твоємꙋ сѕсѣдѣ вчинивъ.

Бачи, ꙗкъ то милѡ и любѡ, коли братꙋ мирнѡ съ собою сидятъ. — Ѱ.

Що хо́чешь, аби тобѣ дрꙋ́гіи чинили, чинѝ ти имъ такожъ.

Мае. з̃, і̃к.

* * *

(35) Чꙋ́жесторо́нный Панъ, ѣдꙋчи селомъ, оꙋвидѣвъ сивенького старцꙋ, що грꙋ́шкꙋ садивъ. „Ꙗкий тотъ старый нерозꙋмный, озвавъ-сꙋ тотъ Панъ, дꙋмае́, що ще молоды́й и хотѣвъ бы ще зъ той щепы пожитковати“. —

Єгѡ товарищѣ такожъ старого гꙋ́лили. Панъ, приступивши до старцꙋ, запитавъ: „Мнѡгѡ тобѣ лѣ́тъ?“ Осѣмдесꙋ́ть минꙋ́ло, ѿповѣвъ старый Господарь; али, слава Бо́гꙋ, щемъ здоровъ, ꙗкъ той, що тридцꙋть ма́е“. —

Ꙗкже довгѡ ты ще жи́ти гадае́шь? запитавъ-сꙋ чꙋжесторонны́й панъ, що ище въ такихъ лѣтахъ молодѣ щепы садишь, которіи такъ пізднѡ пожитокъ даютъ. На що собѣ такій трꙋдъ задаешь, который тобѣ нѣкакого госпꙋ не принесе? Па́не! рѣкъ старецъ, и радъ, що менѣ Господь Богъ позволивъ ще тіи молодники́ сади́ти, и недбаю, чи зъ нихъ овочи кꙋшати бꙋдꙋ. Ꙗ дꙋмаю, що сꙋ належитъ такъ чинити, ꙗкъ наши отцѣ чинили. Они́ сади́ли дерева, въ которихъ ово́чами мы сꙋ радꙋ́емъ. Коли мы трꙋдами нашихъ отцѣвъ госпꙋ́емъ-сꙋ, чомꙋжбы на́шимъ дѣтемъ и послѣдникамъ зъ нашихъ трꙋдовъ непожиткꙋва́ти? Менѣ сꙋ видитъ: що отецъ не пожие́, то-сꙋ сынови лишитъ. —

Тꙋтъ вибѣгло правнꙋчатко старогѡ изъ хати; а чꙋжій Панъ, що сꙋ оꙋрадꙋвавъ бесѣдою и наꙋкою старцꙋ, давъ дитинѣ подарокъ. Хтожбы теперь сказавъ, повѣвъ старецъ, (36) що и на дармѡ трꙋдивъсꙋ, колѝ тотъ молодникъ, который теперь насадивъ-ємъ, заразъ первогѡ днꙋ овочи менѣ принесъ? Добре то кажꙋтъ: хто добре чинитъ, заравъ заплатꙋ пріймае отъ Бога. А хто о тѣмъ зна́е, що тра до́бре чини́ти, а не чи́нитъ, той грѣхъ мае. — Ꙗков. д̃. к̃.

* * *

Ишовъ дорогою хрестꙋпинъ и мовивъ молитвы, бо вже вечерѣло и сонце за горо́ю хорошѡ запада́ло. Чꙋе, ажъ тꙋтъ тарахкотитъ щось за нимъ, оглꙋнꙋвъ сꙋ и взрѣвъ молодцꙋ, що конѣ гнавъ на всѣ силы. Доро́га бꙋлꙋ дꙋже не гла́дка, а камѣнь на камени́ лежавъ; поглꙋмивъ бѣдꙋ хꙋдо́бꙋ, що ажъ текло въ неи. Погадавъ собѣ: сей парꙋбчакъ Бо́га сꙋ небоитъ, що такъ бѣдні лошата потомивъ. „Чи бꙋдꙋ и ще нынѣ въ сесѣмъ селѣ?“ запитавъ-сꙋ ѣдꙋщий, минаючи хрестꙋпина. Бꙋдешь, отповѣвъ идꙋщій, коли гнати такъ не бꙋдешь. Семꙋ покрꙋтило сꙋ въ головѣ, забꙋрмотѣвъ паробокъ и затꙋвъ ко́нѣ.

На за(в)трі́ ишовъ тотъ самы́й хрестꙋпинъ тою самою дорогою, при-

дибавъ того́ паробка ледви не па тымъ самымъ мѣстцѣ, де го вчера
365 стрѣтивъ стоѧщого; бо мѕ сѧ колесо розстало тымъ, що дѕже гнавъ по камѣню.

До́бре вы казали, що не доѣдѕ до села́, коли такъ гна́ти бѕдѕ, ы васъ вчера не понимавъ, а за моимъ дѕрнымъ розѕмомъ и не зорѕдѕвавъ-емъ и намера-емъ сѧ безъ ночь и жѕрѕ сѧ не малѡ, ыкъ бы
370 доволочи-сѧ домѣвъ. — Али добросердный (37) Госпо́дарь, кото́рый вмѣвъ сокирою, порадивъ мѕ, побѣгъ до своє́й ха́ти, що непале́чко подъ гайомъ стоѧла, принѣсъ добре ко́лесо, заложивъ на вісь и велѣвъ мѕ ѣхати, кѕда єгѡ шлѧ бѕла, самъ взѧвъ колесо и, закимъ тамто́й верньвъ, наладивъ хорошѡ. — Памѧтайте, дѣточки, абысте старшихъ завсѣда
375 слѕхали, коли они васъ наѕчаютъ або перестерѣгаютъ або що заказѕютъ, а рѕѕ вамъ, що сѧ того николи не покаѣте; а коли сѧ лѕчитъ комѕ въ доро́зѣ ыкье нещастіе, не покидайте го, не минайте и не смѣйте сѧ зъ чѕжой жѕрбы, бо то грѣхъ неспасе́нный; лише помагайте въ недолѣ и підводѣтъ нещастного, и миловати васъ за тее бѕде Го́сподь
380 и благословити. Исѕсъ Христосъ такожъ, коли ще по свѣтѣ ходивъ, сцѣлавъ и здоровлявъ хорых и помагавъ въ пѕждѕ запавшихъ ра́дою и паѕкою.

* * *

Маломѕ Нико́лѣ злиньла птичка, въ которій онъ собѣ дѕже любовавъ. Видѣвъ ю малый ще лѣтѧщѕ, али щожъ мѕ по тымъ, коли вже
385 го́дѣ ею бѕло́ и́мѣти. Не мило хло́пцеви тее було́ и ставъ нарѣкати, чомѕ Сотворитель не давъ людемъ крылъ, коли́ далекѡ меньшіи птички, що ани ро́ззмѕ не маютъ, ани говори́ти не вмѣютъ, такъ шпаркѡ лѣтаютъ и зъ мѣстца на мѣстце перхаютъ.

Того самого дня читавъ онъ въ одной кни́жцѣ, што олѣнь живе́
390 по кѣлка-сотъ лѣтъ. Задѕмавъ сѧ надъ тымъ и ставъ мо́вити: „Олѣнь безѕмный, не дѣлаючий нѣчого, лишѐ по лѣсахъ вганяючи, пасе-сѧ и такъ довгѡ жие, а чоловѣкъ, що такъ мншгѡ сѧ трѕдитъ, що тылько жѕрбы на головѣ маѥ, лише, ыкъ отъ старыхъ людей чѕвъ-емъ, найбольше сѣмдесѧтъ, (38) а рѣдкѡ дѕже восѣмдесѧть лѣтъ прожива́ѥ. Не
395 по правдѣ и дѕже непоправдѣ. —

Небавкомъ лѕчило-сѧ, що хлопець займивъ товарь оу поле попа́сти. Ыкось зъ полѕдня насѕпѕла чо́рна хма́ра, до́жчь гѕсти́й шайнѕвъ изъ градомъ, постѕденѣло, а хлопецъ перемоклый и перемерзлый верньвъ домѣвъ, а загрѣвши-сѧ въ ха́тѣ, такъ ставъ гѕ́йти: Колиб ы бѕвъ стар-
400 шимъ надъ погодою, ыбъ розрѧдивъ, щобъ вдень сонце грѣло, а въ ночі́ дожчь ишовъ, щобъ нѣколи зимы́ и стѕдени не бѕло́, щобъ гро́ми не би́ли и градъ шкоды неробивъ. —

Отецъ, кото́рый все тее до́бре чѕвъ, ставъ до хло́пцѧ такъ гово-

рѝти: Менѣ сѧ вѝдитъ, що тобѣ вже трегій разъ прийшло до головы
нарѣкати на розпорѧжѣнье природы. Стережи-сѧ, мій миленькій, щобъ
тобѣ такóжъ такъ не придалосѧ, ѩкъ одномѕ мѕдровáтелю подъ дѕбомъ.

Щожъ такого, Татѕ, емѕ сѧ придáло? запитáвъ Микóла.

Отецъ. — Одинъ мѕжикъ, оувидѣвши тикѕ, ростѕщѕ на земли, а бѣлѧ нем заразъ вилúкого и розложúстого дѕба, на которымъ дрібна
жóлѕдь висѣла, такъ ставъ гѕлити Творцѧ: Колибъ Творецъ бѕвъ прийшовъ до менѐ по рáдѕ, то и сесе не такъ бѕвбымъ розрѧдивъ. Не
хорóше, щобъ на такимъ дѕбѣ лишь малéнька росла жолѕдь, лѕ́чше бѕлобъ, щобъ тíи великíи и хорошíи тúквы на дѕбахъ ростлúи, а жолѕдь
межъ травою. Скажи ми прáвдѕ, Микóльцю, не дóбре сей казавъ?

Меньѣ сѧ такожъ такъ видитъ, отвѣчавъ хлопецъ.

А отецъ такъ дальше гóзоривъ: Небáвкомъ сонъ головѕ мѕ склоп(39)нивъ, бо то сѧ дѣѧло въ жаркье полѕдне, а сей мѕдровникъ, сидѧчи въ тѣни дѕба, задрѣмавъ. Щойно засѕвъ, повиѕвъ вѣтерь, пристигла жóлѕдь посипалась въ дѕба, а одна зъ нихъ прáвѡ впала мѕ на
носъ и вдарила такъ сильнѡ, що сплѧчий прокиѕвъ сѧ и, похитавши головою, сказавъ: Боль тотъ мине, али и теперь дóбре вижѕ, ѩкъ дѕ́же и бѕвъ безѕменъ, хотѧчи, щобъ тúкви росли на дѕбахъ.

Ой, Татѕ! колибъ тúква бѕла впала на него, бѕлабъ го забúла, зголосивъ хлопецъ.

Отецъ. — Оже бáчишь, тѧмъ собѣ дóбре, щобъ и ти такъ коли сѧ не застидавъ, ѩкъ сей, хотѧчи перемѣнѧти ладъ, ѩкий премѕдрый Господь Богъ, сотворитель всего сьѣта, оучинивъ въ природѣ. А скóрѡ тобѣ прийдѐ колú на гадкѕ, задлѧчогѡ чоловѣкъ не маѥ крылъ и довгѡ не жúе, або колú бѕра, слота и стѕдѣпъ скѕчитъ сѧ тобѣ, ѩкже ти
тогда собѣ подѕмаѥшь?

Подѕмáю собѣ, отповѣвъ хлопецъ, що Богъ лѕ́чше оумѣѕ розпорѧжати всѣми своими рѣчами, пѣжъ мы люде.

А передъ всѣмá такíи молодíи люде, ѩкъ ты, сынѕ, додавъ отецъ.

Бѕвъ кнѧзь одинъ въ дорозѣ. Велика повинь зъ хмаръ оударила
и спинила его. Видѣвъ онъ многѡ нещáстѧ, що огорнѕ́ло не малѡ людéй, забравши имъ всѣ ихъ добытки и имѣнѧ. — Найбѡльше прилѧгла
мѕ до сéрдцѧ недолѧ одной родини, котóра тѕй, тѕй западáла въ погибель. — Захотѣло ѥгѡ сердце добре вирвати ихъ нещáстныхъ изъ затопа, надѣючись при тимъ добрымъ дѣлѣ на добротѕ́ и помóчь Господа
Бога. — Обѣцавъ однóмѕ мéльникови двѣстѣ червонихъ, колибъ сѧ пѕстивъ и винѣсъ изъ воды загибающихъ.

(40) Недовѣрѕвавъ мельникъ своимъ силамъ, алú кнѧзь наперавъ на него и додававъ ще сто червонцѣвъ, кобъ лишь оуволивъ ѥгѡ волю.

Вергъ сѧ ѡтважный мельникъ смѣлѡ межъ баранѝстѣ вовнѣ, молившсѧ и винѣсъ всѣхъ на сѫхо и сказавъ: Бо́гъ вѣчна честь и слава, всѣсте тепе́рь безпечніи.

Кнѧзь не тямивъ сѧ въ радости, приступивъ до мельника и сказавъ: возьмѝ, возьмѝ! тихъ триста червонцѣвъ, хотѧй то ще не годѣ за твоѝ трꙋдѝ.

Мельникъ не хотѣвъ тихъ гро́шій пріймити. Милостивый Па́не! оззавъ-сѧ, звольте, ꙗ вамъ маю щось казати.

Мовь, мовь, добрый чоловѣче! може то тобѣ ще за ма́лѡ?

За дꙋже лихогѡ Вы менѣ, Панѣ, маѥте, гадаючи такъ о менѣ. Їѧ вже и такъ дꙋже счастли́вый ѻ Бога, колѝ менѣ позволивъ тихъ людей ѡтъ смерти свободити. Сердце моѥ менѣ голосиѡ ка́же, ꙗкбы оно сѧ радꙋвало, колибъ ꙗ въ такимъ нещастю бꙋвъ и ꙗкась добра дꙋша найшлаб-сѧ, щобъ мене зъ загибели вирвала. Їѧ дꙋже тимъ радꙋюсь, що менѣ такье дѣло вдало-сѧ. Али ꙗ васъ ще маю о одинꙋ просити ла́скꙋ.

Кажѝ, кажѝ, ꙗ всьо тобѣ зъ сердцѧ радъ ѻчинити, сли въ моихъ силахъ бꙋдѐ, ѡтповѣвъ кнѧзь. Ой чомꙋ́жбы вы немогли, добрый Пане! ѡтвѣчавъ мельникъ. Можете и дꙋже можете! Хотѧй ꙗ самъ хꙋдобный, однакожъ менѣ сѧ ви́дитъ, що тіи ще бѣднѣйшіи. Ми́ле вамъ сѧ проте дѣѥ, да́йте тіи гроші, щосте менѣ дава́ли, тимъ нещастнымъ, имъ вода всьо забрала и затопи́ла; дайте имъ, дайте, а онѝ бꙋдꙋтъ за васъ Бога просити.

Кнѧзь ажъ сплакавъ, видѧчи до́бре сердце тогѡ чоловѣка, (41) що, самъ бѣдный, не йно що ихъ двигъ въ затопы, али ще и заробокъ свій имъ передаѥ. Пꙋстивъ сѧ за ѥгѡ волею и роздѣливъ тихъ тры́ста червонцѣвъ межъ тꙋю родꙋ́ю. Оберꙋвъ сѧ пото́мꙋ кнѧзь до добросердного Мельника и сказавъ: Їкже ꙗ теперь тобѣ нагорожꙋ за твоюѭ добротꙋ?

Богъ менѣ вже нагородивъ, бо менѣ допомігъ, що моѥ дѣло вдало-сѧ. „Милостію най одинъ дрꙋгомꙋ слꙋжитъ“.

Любѣмъ одинъ дрꙋгого не слова́ми лишь и ꙗзикомъ, али и въ дѣлѣ и по правдѣ. Л. Їѡан. 3. 18.

Розболѣвъ сѧ одного разꙋ великій богачь дꙋже. Скликавъ знахоровъ и лѣкарѣвъ и дѣливъ-сѧ зъ ни́ми своимъ великимъ, незчисленнымъ имѣньомъ, колибъ го лишь до здоровлѧ назадъ привелѝ; закликавъ и дꙋховника и обѣцавъ ѻбогимъ и бѣднымъ бездолнымъ многѡ гроша, щобъ сѧ за него до Бо́га молѝли, бо знавъ до́бре, що перше лꙋкавѡ и не по приказѣ Божимъ живъ, а однáкожъ теѥ всьо не помогло, ко́нче мꙋ бꙋдѐ вмера́ти, сконавъ, али дꙋже тѧжкѡ.

Видите, дѣти, ѩкъ то ѿтъ смерти ани сѧ ѿтплакати, ани сѧ ѿткꙋпити; памѧтайте проте, абысте завсѣда такъ жили, ѩкъ Богъ приказавъ, ѩкъ васъ оучитель въ оучилѣ навчавъ, ѩкъ вамъ дховникъ въ церквѣ сватѣй проповѣдае. Любѣтъ отця и матѣрь, честѣтъ и любѣтъ оучителѧ и дховника и старшихъ, не зачинайте воротъ передъ оубогими, не жалꙋйте кꙋсня хлѣба голодномꙋ, переночꙋйте подорожного, того, що въ дороги збꙋдитъ, направте на добрꙋ пꙋть, одвѣдꙋйте хорых и болѣющихъ, ратꙋйте сѧ въ роботахъ и помагайте собѣ въ бѣдѣ (41½) и помагайте собѣ и въ нꙋждѣ, не чинѣтъ нѣкомꙋ крывди, не спасайте дрꙋгомꙋ сѣножатей и збіжа, не вганайте-сѧ въ чꙋжꙋ межꙋ, жийте въ згодѣ, не кленѣтъ, не божѣтъ-сѧ, не бігмайте сѧ, не правдайте сѧ, не гꙋлѣтъ дрꙋгихъ и не сꙋдѣтъ, щобъ васъ и Богъ не сꙋдивъ. Бо, ѩкою мѣрою намѣрите, тою самою и Богъ вамъ ѿгмѣритъ, повѣдаютъ сватіи книги. Оучащайте до церкви сватой и молѣтъ сѧ, встаючи и лягаючи, молѣтъ сѧ при кождой роботѣ и забавѣ, бо такимъ свѣтомъ Богъ васъ любити бꙋдѣ и незабꙋде на васъ чи то въ щастю, чи внедолꙗ. Вчѣтъ сѧ прилѣглꙗвш и негайнꙋйте часꙋ на пꙋстованю, бо день не стоитъ, точитъ сѧ година за годиновъ, часъ за часомъ, рікъ за рокомъ и невертаютъ наворотомъ такъ, ѩкъ воды въ рѣкахъ спливаютъ и не вертаютъ; а не огланете сѧ, коли старость приспѣе и смерть въ ногахъ стане. Що маете нынѣ вробити, не ѿтсꙋвайте на позднѣйший часъ, не ѿткладайте добрыхъ дѣлъ на дрꙋгий день, бо хто знае, чие` завтра. —

---

(42) 2. Басни.

Собака и когꙋтъ.

Собака и когꙋтъ вандрꙋвали разомъ. Нічъ ихъ запала, когꙋтъ обравъ собѣ сѣдало на деревѣ, а собака положилась въдꙋплѣ. Коло півночи ставь когꙋтъ пѣти. Лисъ го зачꙋвши, прибѣгъ, ставь го хвалити и просивъ, щобъ злѣзъ зъ дерева и побратав-сѧ въ нимъ. Поговорꙗ перше въ воротарѣмъ, ѿтповѣвъ нѣвень, щобъ одчинивъ, а тогдꙗ ꙗ злѣзꙋ до тебе. Скоро лисъ приспꙋвъ до дꙋпла, собака скочила, а попавши го в своѣ зꙋбы, роздерла.

Хто на дрꙋгихъ силцѣ наставляе, часто самъ в нимъ конецъ свой находитъ. —

Лисъ и вовкъ.

Лисъ впавъ въ вовківню и кричавъ помочи. Вовкъ, почꙋвши, прибѣгъ посмотрѣти, що такое? Ахъ, побратиме, поможꙗ ми, бо загибати менѣ. Ахъ, бѣдна сирота! пожалꙋвавъ вовкъ; ѩли скажижъ менѣ, ѩк-сѧ тее

ста́ло? чи давнѡ̀ вжѐ, ꙗкъ та́мъ гибѣ́ешь? тобѣ̀ ма́є бꙋ́ти та́мъ дꙋ́же хо́лоднѡ? трѧ̀ бꙁлѡ̀ стерегчѝ-сѧ. — Потомъ-сѧ бꙁдешъ випи́тꙁвавъ и смѣ́явъ-сѧ, а пе́рше поможѝ ми вiдси.

Колѝ ви́дишь нещáстногѡ, не питáй-сѧ, ꙗкъ давнѡ̀, ꙗкѝмъ свѣ́томъ и чéрезъ когѡ̀ попáвсѧ въ недóлю, лишь помагáй що скóрше.

(43) Богáтый скꙁпéцъ.

Ѧ́хъ, нещáстье! жалькꙁвáвъ-сѧ перéдъ сꙁсѣ́дою одинъ скꙁпы́й богáчь, сéй нóчи злодѣ́и подкопáлись до комóры, вилꙁпали скрыню и забрáли менѣ́ гро́ши. Дáмъ тобѣ́ рáдꙁ, шгповѣ́въ сꙁсѣ́да. Назбирáй си камѣ́нѧ, зачини до скры́нѣ и дꙁмáй, що то гроши твои.

Хто́ имѣ́ньомъ и грiшмѝ áнѣ для сéбе а̃нѣ́ для дрꙋ́гихъ негоспови́тый, негоденъ их̑ мáти.

Сонце и землѧ̀.

Жальковáла-сѧ землѧ̀ пéред сóнцемъ на облаки: Щожъ зъ тогѡ, що розганѧєшъ мрáки ночѝ и высóкѡ ходишъ, колѝ тѧ за про хмáры ви́дѣти ты́жкѡ, котóри теплѧ̀ твóгѡ до мéне не допꙁскáютъ и ще до тóгѡ не разъ грóмами менѐ разѧтъ. Сóнце промóвило: Не нарѣкáй, сестрѡ зéмле, то твоѝ дѣ́ти, ти их̑ самѧ̀ родишь.

Такъ люди частѡ самѝ виновати своѝ жꙋ́рби и свóгѡ смꙁткꙁ.

В о л ы.

Початокъ лихóгѡ бꙁвáє милый и солóдкiй, али конéцъ тѧжкiй и горкiй.

Нехтѣ́ли волы̀ зъ весни́ в ꙗрмѣ́ ходи́ти, в осени́ нехтѣ́ли снопы до стодоли зтыгáти. И щожъ зъ тогѡ ви́пало? Госпóдарь въ зимѣ́, не мáючи чи́мъ жи́ти, порѣ́завь волы̀ и по́ѣвь.

(44) Пáнъ и Собáка сгѡ̀.

Песъ цѣлѣсѣ(и)ькꙁ ночь брехáвъ и недáвъ злóдѣямъ пристꙁпи́ти; а̃ли пáнъ, недóбрый ранѡ за тее, що мꙁ въ ночѝ спáти не давáвъ, дóбре го ѡбúвъ. На дрꙋ́гꙁ нóчь спавъ пéсъ тúхѡ, спáвь и пáнъ, а̃ли рáнѡ не мáвь до чогѡ̀ встáти, бо злодѣ́и всьо забрáли.

Не лютѣ́ѧѡ-сѧ на тúхъ, що нáсъ перестерѣгáютъ, онѝ намъ добрѧ̀ хотя́тъ.

Пчолѧ̀ и гóрлицѧ.

Пчолѧ̀, хотя́чи водꙋ́ набрáти, щобъ до оу̃лиꙗ занеслѧ̀, оупáла оу̑ потóкъ. Ви́дячи гóрлицѧ, на дéревѣ сидя́ща, що пчолѧ̀ загибáє, вергла̀ листóчокъ оу̑ вóдꙁ и тúмъ спóсобомъ вúратꙁвала небóгꙁ. Небáв-

комъ надойшóвъ стрѣлéцъ зъ рꙋчни́цевь, а зглѧ́нꙋвши го́рлицю, мѣ́рнвь до нéи, хотѧ́чи застрѣ́лити. Взрѣ́ла се пчолà, летѝтъ бóрзѡ, впалà стрѣлцéви на лицѣ́ и вкꙋси́ла; тѝмъ свѣ́томъ стрѣлéцъ звихнꙋвъ рꙋчницю и незабúвъ го́рлицѣ.

Та́къ и лю́ди най собѣ́ помага́ютъ въ недóлѣ взаи́мне.

Вовкъ въ овечій кожѣ́.

Во́вкъ, нарѧди́вши на себѣ́ кожꙋ́ ове́ꙋ, всꙋ́нꙋвъ сѧ мéжи ста́до и поѣда́вь ѡ҃гнѧта. Ѧ҃ли овчáрь позва́въ го, поймáвъ, забúвъ и повѣ́сивъ на де́ревѣ зъ ове́чою кожéю, щобы бꙋ́въ дрꙋ́гимъ на перестóрогꙋ. Сꙋсѣ́ди, видѧ́чи тéз, дивꙋва́ли-сѧ семꙋ́ дѣ́ꙋ и пита́ли-сѧ овчарà, нащѡ онъ та́къ свої́ вúвцѣ вѣ́шае? Ѧ҃ вівчáрь ѡтповѣ́вь: Глѧ́ньте по до́бре; ба́чите, хоть то ове́ча кожà, а҃ли внéй ходúло во́вьчье тѣ́лѡ.

Не сꙋдѣ́гъ людéй зъ ве́рха и по ѧ҃хъ слова́хъ, но по ихъ дѣла́хъ.

Сли́вка.

Найшлà дити́на всадꙋ́ сли́вкꙋ, вкꙋси́ла, а за дла́ то́гѡ, щѡ дꙋ́же соло́дка бꙋ́лà, во смако́мъ цѣ́лꙋ з'ѣ́ла. Та́тѹ! сказа́ла дити́на, колѝ ве́рхъ такíй до́брый, то серéдина ма́е бꙋ́ти ще соло́дша? — Посмотрѝ, ѡтповѣ́вь оте́цъ и розто́вкъ кíсткꙋ. Дити́на лишь до гꙋ́би взялà, ви́плювала, а, скри́вúвшись, сказа́ла: ѩкъ жемсѧ обмани́въ; то такьѐ горькьѐ.

Не въ одно́гѡ то на ѩзы́цѣ мѣ́дъ, а въ се́рдци ѣ́дь.

Жáворонокъ и сгѡ дѣ́ти.

На по́лѣ въ пшени́ци, що вжѐ пристига́ла, ви́вѣвъ жáворонокъ дѣти. Єдно́гѡ разꙋ́ сказа́ли дѣ́ти до ма́тери, що ѧ҃мъ жúръ принéсла: „Мы чꙋ́ли, ѩкъ госпо́дарь сꙋсѣ́дов проси́въ, щобъ мꙋ́ прійшлѝ пшени́цю ви́жати; тре́ба намъ встꙋпа́ти-сь, щобъ не впасти въ ѧ҃хъ рꙋ́ки. Не жꙋрѣ́мъ-сѧ, сказа́ла ма́ти, ще немà ли́ка. На дрꙋ́гий де́нь госпо́даръ тако́жъ проси́въ сꙋсѣ́дъ и прилѧ́телѣвъ, щобъ мꙋ́ зробúли тꙋю оу҃слꙋгꙋ. Розповѣ́ли тее дѣ́ти ма́тери, а ма́ти зно́ва ихъ тѣ́шила, що ще немà нꙋ́жди втѣка́ти. Ѧ҃ли на тре́тій де́нь госпо́царь (46) сказа́въ до сы́на, що прíйдꙋть за́втра жа́ти пшени́цю. Ажъ тепéрь на́мъ дꙋма́ти, щобъ спасти́-сѧ.

Не жалꙋ́йте самѝ рꙋ́къ и догляда́йте робо́ти, колѝ хо́чете, що́бъ сѧ зробúла.

Дꙋ́бъ и тростинà.

Дꙋ́бъ и тростинà сварúлись ме́жи собо́ю за си́лꙋ свою̀. Що ты, тлѣ́нне стебло̀, гꙋ́либъ дꙋ́бъ трост(и)нꙋ́, рівна́ешь-сѧ зо мно́ю, ли́шь вѣ́терецъ повúнѐ, ты́-сѧ холиба́ешь на тꙋ́ю и сїю сто́ронꙋ, дивú-сѧ на ме́не, ѩкъ крѣ́пкѡ и твéрдѡ стою̀. — Най но бꙋ́рѧ наста́не, а оба́чимъ, ѡт-

повѣла трость и замовклѧ. Не довгѡ ждали, вдаривъ вихорь, а гордый дѕбъ зъ корѣнемъ сѧ виверѕвъ и лягъ зо стыдомъ ѩкъ довыгий на земли.

Не бѕдьте гордіи, бѕтніи и впреміи, лишь корѣѣ-сѧ, а встоигѐ сѧ завсѣгда.

Прогѣвъ сѝлы не сѝпати пѣскомъ.

Вѕжъ и ѣжъ.

Зимѣ, коли дѕже стѕдѣнь переймала, просивь-сѧ ѣжъ оу̃ вѕжѧ, щобъ го до норы своей впѕсивъ. Не перечивь вѕжъ, а ѣжъ, всѕнѕвшись, розложив-сѧ по своей воли такъ, що вѕжеви нестало мѣстцѧ. Просивъ вѕжъ ѣжа въ своей хатѣ, щобъ-сѧ посѕнѕвь, бо го дѕже коле. А ѣжъ на тее: „комѣ тѣтъ лихѡ, най си смотрить иншой норы, менѣ тѣтъ дѕже добре.

(47) Невдака дѧ добродѣѩцѣвъ ѐст дѕже гидка; стережѣтъ-сѧ ѥѣ, дѣти.

Ворона въ павланимъ пѣрю.

Ворона, назбыравши пѣрѧ, що павичи пороняли, пристроила-сѧ въ негѡ, а влѣзши межи пави, дѕже-сѧ гордила чѕжою красою. Ѧли пави, постерѣгши ѡбманъ, верглѝ-сѧ на нѭ и стали висмиѕвати своѥ пѣрѧ, а зъ нимъ висѣпали и питомѣнае воронине. Ворона потомъ на стыд и на ганьбѕ, а дрѕгимъ птицамъ на смѣхъ гола лѣтала.

Не величайте-сѧ и не гордѣтъ-сѧ чѕжою заслѕгою и не присвоюйте собѣ чѕжои хвалы, бо чи перше, чи познѣйше постережѕтъ-сѧ люди на тім, а стыдати сѧ имете.

З чѕжогѡ конѧ и середъ дороги злѣзай.

Двое голѕбятъ.

Вивела голѕбка двое голѕбятъ. Колѝ вже подросли, питало сѧ одно матери, ѩкбы-сѧ лѣтати навчило, присмотрювало-сѧ, ѩкъ мати лѣтаѥ, и само частѡ гѕстѡ вилѣтѕвало знайти собѣ чимъ поживитисѧ. Такимъ дѣломъ навчило сѧ добре и шпаркѡ лѣтати. Дрѕге голѕбятко лишь завсѣгда в (г)нѣздѣ сидѣло, дрѣжало и ждало, аж мати жир принесе. Не разъ мати напоминала, щоб сѧ вчило лѣтати, що она небѕдѐ го до смерти живити и, хто знае, що випаде. Али на дармо, лѣниве голѕбятко не слѕхало. В тімъ надлетѣвъ ѩстрѕбъ. Мати и скоре голѕбятко вт◦кли, а ѩстрѕбъ впавъ (48) на гнѣздо и взявъ тее, що лѣтати не вмѣло, хоть теперь дѕже сѧ кѧло, що сѧ не вчило.

Хто сѧ зъ молодѕ вчити лѣнѕе,
Не разъ тот плаче и горькѡ бѣдѕе.

Дв҃ ворóнѣ.

В горѧчий дéнь летѣли двѣ вороны. Схотѣло имъ сѧ дѫже пúти, а небѫ́ло нѣ потóка нѣ ставѧ. На щастье своѥ взрѣли онú збанóк з водою; али, що шыѧ оу збанкѧ вѫзкѧ и дóвга бѫлѧ, годѣ имъ бѫло́ коро́ткими зьо́бами водú досягнѫ́ти. Трѫ́пили-сѧ многѡ, щобъ сѫдинѫ́ розбúти а̑бо вúверпѫти, али на дáрмѡ. Розсéрдилась однá и полетѣла. Но дрѫ́га стáла промышлáти и порáдила собѣ. Не далéкѡ сѫдинú лежáли камѣнцѣ; носúла ворóна по óдномъ и мѣтáла в сѫдинѫ́ такъ дóвгѡ, ажъ водá-сѧ поднеслá и онá до вóли напúла-сѧ.

Не скꙋчáй собѣ, хотяй-бы цки трѫ́ды бѫлú, а всякье дѣло, що замѣрúшь, доверши́шь. — Начатокъ зáсѣда горкúй, по за тéѥ конéцъ солодкíй.

Крывúй и слѣпы́й.

Крывúй и слѣпы́й прíйшлú разомъ надъ глꙋбóкѫ рѣкѫ́. Хрáмый боялсѧ брестú, щобъ не впáвъ, а слѣпы́й боялсѧ, щобъ де на глꙋбѣнь не зайшовъ. Знáешь ты що, сказавь хрóмый до слѣпóго; возьмú менѐ на плéчи; мой óчи бѫдѫ́тъ тебѐ вéсти, а твоí нóги бѫдѫ́тъ менѐ нéсти. (49) Пристáвъ слѣпый на тéѥ и обá щастли́ве чéрез вóдѫ перебрúли.

Чоловѣк безъ чоловѣка никóли-сѧ не обíйде; а колú одúн дрꙋгомѫ помагáти бѫдѫ́тъ, весь свѣтъ въ гаразд҃ѣ бѫ́де.

Перепéлка въ сѣти.

Попала-сѧ перепéлка въ сѣть и стáла плáкати, лебедѣти и просúти сѧ оу чоловѣка, щобъ ю незабúвавъ, щобъ ю пѫстúвъ на свободѫ́. Вже ю хотѣвъ птичникъ пѫстúти, колú онá въ подлѧ обѣцалась прикликáти ємѫ до сѣти мнѡжѣнь дрꙋгúхъ перепелокъ. Ажъ теперъ негóднась, щобúмъ тя пѫстúвъ, кликнѫвъ птичникъ. Теперъ тобѣ кóнче вмерáти, бось хотѣла твоя сестрúцѣ обманúти и зрадити.

Бѫдь честный и въ недолѣ, а тогда тя пожалꙋютъ и бóрше ти помогꙋтъ. Бо хто нещáстьом дрꙋгúхъ собѣ помогчú хóче, не годенъ милосердя нѣ людскогѡ нѣ Бóжогѡ.

Песъ зъ мясомъ.

Собака оухопивъ бѫвъ кѫ́сень мяса и втѣкавъ зпымъ. Припáло ємѫ черезъ вóдѫ брéсти; оу водѣ оувидѣвь дрꙋгогѡ пса, такожъ кѫ́сень мяса несꙋчогѡ (а то бѫлá єгѡ тѣнь оу водѣ). Захтѣло мѫ сѧ и тамтогѡ кѫ́сня, кинѫвсѧ за тамтúмъ, а̑ и своє впѫстивъ оу глꙋбѣнь и дрꙋгогѡ не лꙋчивь.

Захлáнный завсѣгда двíйчи тратúтъ.

(50) **Воро́на и ракъ.**

Имѝла воро́на ра́ка край рѣки́ и несла го на лѣси для свои́хъ воронѧтъ. Жѕрив-сѧ ракъ, бо видѣвъ свою́ смерть. Коли ракъ оувидѣвъ, що надъ водѕ надлетѣли, озвавъ сѧ: Ей, ворono, нене, ѩка ты кра́сна колѝсь бѕла́, кобъ то тобѣ-сѧ молодіи лѣта́ верѕ́ли. Ба!! каже воро́на, роздоймивши пѝсок, а ракъ плюсиѕвъ ѕ во́дѕ и спасъ сѧ сме́рти.

Розѕмъ не пѕстый вѝвенесь за́всѣгда въ нещáстѧ.

Дикій и сѣл(ь)скій чоловѣкъ.

Сѣльскій чоловѣкъ мавъ познаѥмность въ дикимъ и призвавъ го въ гости́нѕ. Прийшовь го́сть, привитавь-сѧ хорошѡ и сѣвь за столомъ. А же стѕде́нѡ бѕло́, селѧнинъ рѕки приложивъ ид ротѕ и хѕхавъ въ нихъ. Дикий извѣдѕе-сѧ: про що тото робишъ? — бо ми зимнѡ, та парою розгрѣваю. По томъ принесли поливкѕ дѕже горѧчѕ. Селѧнинъ зачерпнѕвъ ло́жкою и зно́ва продѕвзвъ; а ди́кій опѥтъ звѣдѕе-сѧ: нащо то́го ро́бишь? — бо горѧча по́ливка, та простѣ́жѕю, ѿтповѣвь селѧнинъ. Тогда́ дикій каже: коли́ втво́гѡ ро́та и тепло и стѕдено иде, не хочѕ ѩ твоѥ побратѝмство — бѕль здоровъ!

Стережи́сѧ чоловѣка двоєро́тногѡ и самъ не бѕдь такимъ.

(51) **Щ́ка и карасъ.**

Щ́ка доганѧла ка́расѧ, щобы́ го пожéрла. Карáсь зо страхѕ шибавъ-сѧ то сюда́, то тѕда́, а на послѣдъ вискочивъ на рѣнѣ. Щ́ка за нимъ нагна́ла-сѧ, та и сама́ на рѣни́ оста́ла. Карась, издыха́ючи, видѣвь, що и щ́ка загиба́ѕ, казавъ: Лекше оумираю, бо ви́жѕ и того загиба́ти, который причи́на є моей сме́рти.

Левъ и медьвѣдь.

Левъ и медьвѣдь пѝйшли на ловлю и имѝли серна́; обѧ хотѣли цѣлоє мати серна́. Сло́во по сло́вѣ, сло́во по сло́вѣ, аж на по́слѣдъ такъ сѧ побѝли, що обѧ безъ па́ри на землю зверѕ́ли-сѧ. Лиси́ца идѕ́ча тѕда́, видитъ, що вѣ одинъ не кинетсѧ, пома́лѕ приближи́ласѧ и, захвативши серна́, побѣгла въ нимъ. Тогда́ медьвѣдь промовивъ: видѝшь, лве, мы трѕ́дилисѧ, а лисица́ сѧ погѕдѕе.

И такъ пра́вда пра́вдою остане: де два вадѧть-сѧ, третій-сѧ ра́дѕе.

Трѕбарь.

Трѕбарь въ часъ войни́ трѕбивъ и, отъ непріѧтеля именый, такъ го моливъ: Незабивайте, добрíи лю́де, ѩ бо невинный, ѩ пѣ одного из васъ незабивъ и не ма́ю нѣчо́гѡ при менѣ, лишь сесю трѕбѕ. Цѣло за

тее заслѫживъ єсь смерть. Самъ бо не годенъ єсь бѝгнсѧ, а годенъ-єсь дрѫгихъ на бѝгкѫ подбѫдѝти.

Хто дрѫгого на лихѣ дѣло нарáцитъ, самъ такожъ виноватъ.

(52) **Олѣнь и быкъ.**

Товстый быкъ и скороногый Олѣнь паслисѧ разомъ оу лѫзѣ. Олению! сказавъ вілъ, єсли насъ звѣрь напáде, не бѫдемъ оутѣкáти, ѧли побóремъ сѧ зъ нимъ хоробрѡ. Бори-сѧ ты, ѡтповѣвь Олѣнь, на що менѣ брати-сѧ з сильнѣйшимъ, коли и втечѝ перéд нимъ могѫ.

Йкъ нерозѫмнѡ въ пригóдѫ итѝ,
Колѝ сѧ можна бѣдѝ встерегчѝ.

Лáсичка и гóлѫбь.

Голѫбка вúдѣла, що ласичка що день переноси́ла свої дѣти на иншe мѣстце, и сказáла до нéи: Ты рóбишь дѫже мѫдрѡ; ѧли хто навчúвъ тебѣ такóй осторóжности? Ты самà, ѡтповѣла лáсичка, бо постерéгла, що ты́ завсѣгда виводúшь дѣти твои на одвѣмъ мѣстци и що з нúхъ нѣкóли потѣхи не маєшь, бо чоловѣкъ их тобѣ все забирáє.

Зчѫжóи бѣды́ не тѣшмо-сѧ, лишь вчѣмъ сѧ рóзѫма.

Баранъ и волъ.

Одúнъ барáнъ бѫвь дѫже сильный и жадный збаранівємѫ не мігъ постоѧти въ рогахъ. Збѫтнѣвъ дѫже, верховóдивъ надъ всѣмà и розчибавъ, на когò лишь нагодивъ. Кликнѫвь одногѡ разѫ на бѫгáѧ: ходѝ, поборѝ-сѧ зо мною. Не налѧксѧ бѫгáй и станѫвъ зним до борóтьби. Вдаривъ одинъ на дрѫгого и баранъ (53) въ розбúтою головóю оупавъ на землю. Мимоидячі питали-сѧ, що онъ тѫтъ скервавленый лежитъ? Жалúсливѡ ѡтвѣчѧвъ баранъ: Вчѫсѧ самъ себѣ знáти.

Оупремый не вѣритъ,
Докú не змѣритъ,
Що могѫтъ бѫти
Сильнѣйші люди.

Плѣшка и Соловѣй.

Рѣклà плѣшка дъ соловѣю, що тихѡ сидѣвъ:
Жаль сѧ, що рѣдкѡ щебéчешь! Сей ѣй ѡтповѣвъ:
„Лѫчше малѡ доброгѡ, нѣжъ лихоти многѡ.

Старый и молодый лисъ.

Молодый лисъ, который ще стрѣльцѧ не знавъ,
Оутѣшивъ-сѧ, ꙗкъ новѫ крáснѫ шерсть достáвъ.

А старый рѣкъ: безпе́чность тихъ лѣпотъ не любитъ,
Не тѣшь-сѧ ними; сесѧ красотѫ насъ гѕбитъ.
Не всѐ, що кра́сне,
Єсть длѧ насъ щастне.

Пото́къ и рѣка́.

Потокъ, въ громомъ шѕмнѡ изъ горы́ текѕ́щий,
Смѣѧвсѧ въ рѣкѝ, въ той часъ тихонкѡ идѕ́щой.
А ꙗкъ снѣгѝ зги́бли, верхъ воды недавъ,
То и въ то́го пото́ка пото́чокъ лишь ставъ.
(54) А що гі́рше, що бѣгъ прѕ́дкимъ перше ско́комъ,
Сплы́вшись въ рѣко́ю, не бѕ́въ вже пото́комъ.
Хто въ шѕмомъ въ свѣгѣ самъ сѧ велича́є,
Вже добрѕ славѕ самъ си розганѧє.

Щѕ́ка и маленька рыбка.

Ры́бка ѡу водѣ червака лови́ла,
Не могла вѣсти и лѕже сь сердила.
Надбѣгла щѕ́ка, червака ковькнѕла,
А въ червомъ ѡудка причѣплена бѕ́ла.
Взѧвъ рыбарь щѕ́кѕ на берегъ тѧгнѕти,
Взялась рыбка радѕвати,
Взяла подрѕжкамъ каза́ти:
„Часомъ то до́бре и маленьковь бѕти!“

Дѣти и жѧби.

Коло о́зера
Що день звѐчера
Хло́пцѣ сюдѫ, тѕлѫ бѣгали
И на жѧбы засѣда́ли.
Лишь сѧ котра въ воды показа́ла,
Ка́менем заразъ въ лобъ дістава́ла.
Однѫ зъ нихъ надъ дрѕги смѣла,
Такъ въ воды до нихъ повѣла:
Дѣти! дѣти, лишѣіъ теє битье,
Вамъ то грачкою, намъ йде о житье.

(55) Лебедка и вороны.

Водо́ю плы́ла
Лебе́дка бѣла.
Надлетѣли чорні вороны,

Надлетѣли в сесѣ стороны.
Бачте, лебе́дка бѣла ꙗкъ снѣжокъ!
А мы такі ги́дкі,
Чорні и бридкі.

Стрімголовь наберегъ впа́ли,
Въ зьобы боло́та набра́ли
И ста́ли зъ горы мѣта́ти,
Бѣлѕ лебедкѕ ѕѣрѧти.
А лебедь з дѕрны́хъ смѣѧвсѧ,
Ставъ бѣлѣйшій, лишь скѕпавсѧ.
Хоть лихі лю́де соромомъ метаютъ,
Добрі и честні на тее не дбаютъ.

---

(56) 3. Коротéйкіи наѕки.

Не чини́ тогѡ дрѕгимъ, чогѡ нехочеш, щобъ тобѣ дрѕгіи чини́ли.

Честѝ и любѝ твоихъ родичів, оученителѣвъ и всѣхъ, що тобѣ добре чинѧтъ, и слѕхай ихъ приказы.

Жи́й по пра́вдѣ и любѝ твоих ближнѣхъ.

Ближний твой є̃сть всѧкій человѣкъ.

Бѕдь милосердный, помага́й, чимъ можеш; що можешь, оудѣли́ бѣдномѕ.

~~Добродѣѧньомъ человѣкъ заробляє собѣ на благословеніе Божее.~~

Коли та хто вкрывдитъ, вибача́й емѕ и розпла́чѕй сѧ до́брымъ за зло́е.

Бѕдь тихий и смырны́й.

Не мнѡгѡ говорѝ, а навика́й бѣлше слѕхати.

Не всьо говорѝ, що ти на оумъ прийдѐ, а̃ле за́ всѣда подѕма́й, о чимъ гово́рити маєшъ.

(57) Коли старшіи говорѧтъ, слѕхай и кмѣтѕй и не перебива́й имъ бе́сѣди.

Нѣко́ли неправди не говорѝ; бо кого имѕтъ на непра́вдѣ, томѕ вже, хотѧйби и божавсѧ, не вѣрѧтъ.

Не йно що ли́хо не робѝ, а̃ле и нѣчогѡ лихогѡ нѣко́ли на гадцѣ не ма́й; бо зна́ти тобѣ, що Богъ всѣ ваши дѣла видитъ, всѣ ваши слова чѕє и всѣ ваши мисли знає и нѣщо передъ нимъ не затаитъ сѧ.

Не чинѝ того на самотѣ, чогобысь сѧ передъ людми стыдавъ чинити.

Всѣмъ людьомъ жити ꙗкъ братѧмъ, мирнѡ и соголоснѡ, а одинъ дрѕгомѕ, кілько можете, помагайте.

Прилѣгливостію и трꙋдливостію всѣ трꙋды перемагаємъ.

Що сего дня зробити можешь, не откладай на завтра.

Хто дармꙋє и лѣнꙋє ся за молодих лѣтъ, на старость жебранимъ хлѣбомъ жіє.

Не завидꙋй нѣкомꙋ добра, а щасливъ бꙋдешъ; бо тихомирна дꙋша твоя бꙋде.

(58) Не бꙋдь впрéмый и гордый, а люде та любити бꙋдꙋтъ.

Заходи собѣ з честними, добрыми и ꙋмными людьми, то та всѣ любити и честити бꙋдꙋть, бо ся отъ них всего хорошого и доброго навчишъ.

Не гороѣжь ся над оубогими и хꙋдобными, бо и тіи твои брата.

Всякоє дѣло въ Богом зачинай, коли хочешъ, щобы ся вдало.

Не имай ся до нѣякого дѣла вижъшого над сили твои — лꙋтше не зачинати, чого видиш, що не вдасѝ, нѣжъ, зачавши, лишити недовершенно.

Мовчба найхорожша краса малих дѣтей.

Прилѣгливость, хитрость и трꙋдливость въ добрꙋ насъ строятъ славꙋ; не лѣнꙋймо ся до роботи, а робота наша най бꙋде щира и добра.

Робочій нѣколи не стыдався перед людми и нѣколи голодомъ не млѣвъ.

Лѣнь и гайнованье часꙋ чинятъ насъ голодними и голими.

Вже тогда лúхо тобѣ, коли до повинности твоєй наганяти та треба, мовъ товарищꙋ бичемъ (59) до роботи.

Старáй ся всякомꙋ оуслꙋжити, чим могà; хто оуслꙋжный, той має милость старшихъ и подрꙋговъ.

Хто лає, самъ на ганьбꙋ зароблає.

Сли поблꙋдишъ и прогрѣшишъ ся, признай ся и покайся, бо тымъ зменшѣє вина твоя и вибачитъ ти Богъ и люди.

Краса без розꙋма є цвѣтокъ въ болотѣ.

Не носи ся гордѡ, не вичиняй ся, не гороѣжся, не гнѣвай ся, не клини; лиш бꙋдь скромни(й), тúхий и смирный, а люди скажꙋт, що маєшъ розꙋмъ.

Держи мѣрꙋ в ѣжѣи҃ и питю, а бꙋдеш завсѣгда веселъ и здоровъ.

Дочогѡ з маленька навыкнешъ, на старость без трꙋда чинити бꙋдеш.

Чого в ю҃ностѣ навчишъ ся, на старость и҃къ найдешъ.

Нѣякогѡ трꙋда въ роботѣ, колѝ -въ охотою҃ берешъ ся за дѣло.

(60) Коли ся придасть тобѣ, що дащо доброгѡ зробишъ, не хвали ся самъ и неждай хвалы, а тогда та люди похвалятъ.

Дѣти повинни всьо родичамъ розказовати, що ся зними прилꙋчає;

а то задлѧ тогѡ, щобъ сѧ оурадовали родичи, коли оувидятъ що доброгѡ, а перестерегли, коли що лихогѡ.

Вéськье лихе дѣло не втаитсѧ, лиш борше або познѣйше провѧвитъ сѧ.

Дѣти повинни всѧкимъ способомъ трꙋдити сѧ, щобъ старшимъ оугодили.

Тѧмте завсѣгда, що сте нá сей свѣтъ на тéе поставленнiи, щобесьти завсѣгъла добре и по приказѣ божомъ жили.

Не сварисѧ съ никимъ и неворогꙋй на нѣкого, хотѧйби тѧ и вкривдивъ, а незабꙋде тѧ Господь въ добротѣ своéй.

Люби и скотинꙋ, що ти Господь давъ на оуслꙋгꙋ и помочъ.

Єстли кого небꙋдь ѡскорбишъ, звередишъ або спечалишъ, всей часъ примирисѧ съ нимъ.

(61) Єстли ворогъ твой хоче сѧ съ тобоѽ̃ примирити, вибачай мꙋ и поцѣлꙋй сѧ съ нимъ, бо въ книгах Свѧтихъ пише: Гнѣвъ вашъ най нетрывае до запада сонцѧ.

Никомꙋ незáвидꙋй, але всѧкомꙋ доброхочъ.

Радꙋй сѧ съ радꙋю̃щим сѧ, а плачъ съ плачꙋщимъ.

Бꙋдь послꙋшнимъ Богови, Цареви, Родичамъ, оучителеви, дꙋховникови и всѣмъ старшимъ.

Не сердисѧ не ино на старшихъ, але и на рѣвнихъ тобѣ и на меньших от тебе.

Пишною̃ и богатою̃ одеждою̃ не гордй сѧ и не трать сѧ на дꙋже хороши свити, лишъ старай сѧ гарнѡ ходити и чистѡ.

Зъ лихими неприставай, бо сам таким бꙋдешъ; а знаешъ, такихъ лю̃дей и Богъ не любетъ и люди не чистятъ.

Коли твой товаришъ въ бѣдѣ, не смѣйсѧ съ него, но пожалꙋй нещастного и навчи сѧ съ него, чого сѧ тобѣ стерегчй.

(62) Радꙋй сѧ и маленькимъ, що тобѣ даютъ; бо, хто сѧ бѣлше напирае, ѩ̃къ мꙋ даютъ, частѡ и того не лꙋчитъ.

Не хвалисѧ мꙋдрый мꙋдростію, силъный силою, богатый богатствомъ, а красный красотою̃, бо коли сѧ мꙋдрый мꙋдростію вичинѧти стане, вже не мꙋдрый; а сила зни́дѣе, богатство счезне и краса змарнѣе, а тогда станеш сѧ посмѣшкою.

Коли поможеш дрꙋгомꙋ, хотѧйбы тѧ и не просивъ, то заробишъ собѣ на милость бгѡ и сей такожъ поможе тобѣ въ нꙋждѣ.

Твердо-сердность твоѧ для дрꙋгихъ родитъ твердо-сердность дрꙋгихъ для тéбе и загинешъ боръзѡ.

Не признавáй сѧ до такихъ дѣтей, що покидаютъ дрꙋгихъ своихъ бѣдꙋю̃щихъ.

Нѣчо такъ неганьбитъ и несоромитъ человѣка, ѩ̃къ неподѧка.

Хотяйбы тобѣ дащо и найми(63)лѣйше бѫло, а ганьбѫ и шкодѫ тобѣ и дрѫгимъ принесло, минай тее з далека.

Коли прогрѣшишъ, покайся и надѣяти ся можешъ, що тя Богъ спроститъ грѣха и гнѣвъ перемѣнитъ въ благословеніе.

Не вѣръ всякомѫ щастю̃, що маячѣе, бо много-частю минає и жаль въ грѫдьох лишає.

Стережи ся пригоды, а незаплачешъ на лихѫ годинѫ.

Чимъ хто воюе̃, от того и гине.

Коли по правдѣ и по приказѣ божом жиешъ, недбай, що люди говорятъ.

О чимъ дрѫгого перестерѣгаешъ, и самъ ся того хорони; бо ганьба дрѫгого вчити, а самомѫ на опакъ дѣлати.

Щось родичамъ вининъ, держи крѣпко в сердцѣ и показѫй в дѣлѣ; передъ всѣма не причиняй имъ нѣ жѫрбы, нѣ смѫткѫ, нѣ печали, бо они и такъ вже тобою̃ ся жѫратъ, щобъ тобѣ гараздъ на свѣтѣ бѫло. (64) Що ти Богъ давъ, приймай з покорою̃; естли миле, весели ся, величай дателя и дякѫй емѫ; сли не миле, не нарѣкай, не роспѫкай ся, надѣй ся и моли ся, а зменшѣе лихо и мине.

Колись вчимъ провинивъ и прогрѣшивъ, бѫдь собѣ самъ сѫдаремъ по правъдѣ, а сли прийде кара, бѫдь терпеливъ въ покорѣ.

Колись въ гараздѣ, ждай смѫткѫ, колись въ печали и жѫрбѣ, надѣй ся на радость.

Чого не знаешъ, не стыдайся ѫчити; неѫмѣти, а хотѣти ся навчити честнѡ есть; не вмѣти а нехотѣти ся навчити то ганьбѫ.

Слы̆ хто въ тихойка гаморитъ въ дрѫгимъ, ненаслѫхай, бо, хто не добре маe сѫмлѣнье, за всѣгда дѫмаѫ, що о нимъ бесѣда.

Вчи ся прилѣгливѡ, бо, чого ся навчишъ, тое ти нѣ злодѣй не вкраде, нѣ огонь не спалит, нѣ вода незабере.

Повѣдаютъ люди: хтося на окропѣ спаривъ, тотъ на зимнѫ водѫ дѫе. Проте, закимъ що робити мешъ, роздѫмай перше добре, (65) щобъ анѣ ты анѣ хто не шкодовавъ.

Коли частѡ станешъ кѫповати, чого ти не треба, то небавкомъ имешъ продавати тее, що ти дѫже потрѣбне.

Лазаръ Мѫшкатеровѣчъ такъ до своихъ мовлявъ дѣтей: Коли не можешъ такъ, якъ хочешъ, бѫти хорошій, богатый и мѫдрый, добрый завсѣгда бѫти можешъ.

Богъ давъ, Богъ взявъ; не нарѣкай проте, коли я̃кѫ шкодѫ маешъ.

Без мѫки нема наѫки, мовивъ оденъ человѣкъ, дрѫги(й) додавъ: а без наѫки нема гаразда.

Бѣда неходитъ по лѣсах, лише по людяхъ — бѫдьте проте завсѣгда готовіи.

Хороше дѣло почяти добре естъ, але тее дѣло звершити ще лѣпше.

Одинъ человѣкъ всього знати и вмѣти неможе, однакже многѡ знати и вмѣти може, коли схоче.

Одно мисли, дрѹге говори, а трете роби.

Нероби такъ, ꙗкъ то кажѹтъ: Одновъ рѹковъ дає, а обѣма бере; але, що даєшъ, давай изъ сердца.

Ꙗк Богъ годитъ, то и вогонь горитъ, а ꙗк Богъ негодитъ, то и вогонь негоритъ, мовлѧтъ люди; проте зъ Богомъ всѧкое дѣло зачинай.

И сонце через болото переходитъ, а однакъ сѧ не знѹрає. Такъ и ты, хотѧй межъ лихіи прийдемъ люди, небѹдьмо однакъ лихіими.

Ꙗкий помагайбігъ, такій бодайздоровъ. Всѧкомѹ про те человѣкѹ дайте честь, комѹ честь, а славѹ, комѹ слава сѧ належе.

Ꙗк посѣешъ, так и зберешъ, ꙗкъ сы постелишъ, такъ сѧ и виспишъ.

Хто високо лѣтає, низкѡ сѣдає, т. є хто дрѹгими гордитъ, и нимъ колись погордѧтъ, и хто многѡ замѣрає, частѡ нѣчого нечинетъ.

Стережѣтсѧ, щобъ и вамъ сѧ такъ непридало.

Легко камѣчь въ Дѹнай метнѹти, але чи го добѹдешъ.

Легко дрѹгого до бѣды привести, але не такъ легко зъ бѣди го вивисти.

Малѡ ѣсти и малѡ говорити (67) нѣкомѹ невадитъ.

(изъ Ѳоми въ Кемпісъ).

Не велика то слава, що ю отъ людей маємъ, бо за славою свѣтовою ходитъ завсѣгда жѹрба.

Хто за славою истинною и вѣчною розпадає сѧ, той на свѣтовѹ недбає.

Слава доброгѡ человѣка естъ свѣдительство доброгѡ сѹмлѣнѧ.

Май добре и чисте сѹмлѣнье, а за всѣгда веселий бѹдешъ.

Нечисте сердце всѧкъ часъ непокоитъсѧ и зжахає сѧ.

Мирненькѡ спочивати бѹдешъ, коли сердце твоє нелає тѧ.

Невесилисѧ, лишъ при добрымъ дѣлѣ.

Человѣкъ видитъ ино лице человѣче, а Богъ и сердце.

Цѣла надѣѧ твоѧ най бѹде въ Бозѣ.

Богъ най бѹде твой страхъ и твоѧ милость.

Бо свѣти минѹтсѧ и людей нестане, а Богъ безъ концѧ живъ бѹде.

---

(68) 4. Повѣсти изъ Сватыхъ книгъ.

Вы дѣти! ради бысте знати, ѡтколь теє все сѧ взало, що видите, ѡтколь небо зо сонцемъ, мѣсѧцемъ и звѣздами, ѡтколь землѧ, що насъ живитъ, з лѣсами и водами и ѡтколь ми люди на земли. Таж знаєте,

що самѡ изъ себе нѣщо незробитсѧ. Теє нам Свѧтїи книги так повѣдаютъ: Зразѕ небѕло ничого, лише тма непрогорнима, лишъ мраки и бездни, самъ ино Господь Богъ бѕвъ, бо Господь Бог николи ни наставъ и николи не минесѧ, Господь Богъ безначалный и безконечный, словомъ, вѣчный. Тот Господь Богъ схотѣвъ, щоб сѧ всьѡ так стало, ѩк тепер видимо, и стало-сѧ. Богъ неѕпотребляѧвъ до ѡсповапыѧ свѣта ани орѕдѧ, ани начинѧ, ани нѣчогѡ, з чогобъ зробити, лиш сотворивъ т(е)є, сказавъ: „най бѕде“, и бѕло. —

Богъ сѡтворивъ небо и землю абѡ, инакше рѣкши, мїр абѡ свѣт сей из нѣчогѡ одним словомъ. Землѧ въ начаткѕ бѕла невидима и непрестроєнна. — Въ шѣсть день (69) Господь Богъ всьѡ вчинивъ. — Въ первый день сѡтворивъ свѣтло — въ вторый небо абѡ ѡблогѕ — въ третый ѡтдѣливъ водѕ из землѣ, нзвѣвъ всѣ рости(пи), дерева, билинн, цвѣти и инші — въ четвертый сонце, мѣсѧць и звѣзди — въ пѧтый риби въ водахъ и птахи на воздѕхахъ. — А въ шестый все, що жиє на земли, и на послѣдокъ сѡтворивъ Богъ чоловѣка, Адама и женѕ єго Евѕ на подобѕ свою. По семъ всѣм въ семый день припочивъ Господь ѡт дѣлъ своихъ и несѡтворѧвъ бїльше нѣчогѡ

Али нелѕмайте собѣ, дѣточки, що Господь Богъ длѧ тогѡ припочивавъ, щоби мавъ ѕтомити-сѧ и знемогчи. О, нѣтъ! Богъ всемогѕщый и всесилный, нѣколи сѧ неѕтомитъ; ѡнъ лише захотѣвъ: „най бѕде“, и бѕло. — Али въ письмѣ свѧтѣмъ за длѧ тогѡ каже-сѧ, що Господь Богъ припочивавъ, аби намъ примѣръ дати, ѧк и ми дѣѧти маємъ; щоб и ми шѣсть день роботовъ сѧ займали и трѕдили, а семий день припочивали и день сей жили на хвалѕ Божѕ, на молитвах и на читаню книжок.

* * *

Адамъ и Ева бѕли пєршихъ двоє людей, що ихъ Богъ сѡтворивъ. Господь Богъ ихъ дѕже любивъ, бо добрѣ бѕли, и ѡсадивъ ихъ въ Раю. Той Рай (70) бѕвъ то дѕже великий и хорошїй сад, де всього достаткомъ бѕло; до тогѡ то Раю Господь Богъ ихъ завѣвъ и так до нихъ сказавъ: Отѡ бачите, ѩк тѕ добре и милѡ жити, маєте всьогѡ достаткомъ, тѕіъ вамъ нѣ голодъ донимати не бѕде, нѣ сонце дожарѕвати, нѣ стѕлѣнь докѕчати; тѕтъ въ гаразді и безъ жѕрби жити бѕдете и ѧ васъ нѣколи неперестанѕ любити, коли вы мене любити бѕдете и той приказ, що вам скажѕ, незабѕдете. Отѡ бачите, серед Раю стоитъ дерево въ хорошими овощами. Зо всѣхъ деревъ въ цѣлім Раю можете овощы ѣсти, лишъ въ того єдногѡ не ѣжте, бо зараз помрете, а ѡны обѣтцали и мали въ щирѣ(й) воли держати сѧ тогѡ приказѕ. — Али одногѡ разѕ шли оны помимѡ тогѡ дерева и чѕли голосъ зъ негѡ. Бѕвъ то вѕжъ, що лестнѡ до них говоривъ такъ: „Милїи люде! чомѕ

вы тихъ хорошихъ ѧблокъ не рвете, оны такѣ солодкѣ". А Адамъ вѫжеви ѿтповѣвъ: „Бо намъ Господь Богъ накъ невелѣвъ; сказавъ: скорѡ скѫшаєте тихъ ѧблок, въ сей часъ помрете". О, нетактѡ, промовиньъ до них вѫжъ, въ зависти не велѣвъ вам зъ того дерева рвати, щобисте не бѫли так сильнѣ и так мѫдрѣ, ѧк ѡнъ самъ, и щобисте не вмѣли добре вѣдъ лихогѡ розличити, скѫшайте, а ѡбачите!

А Ева собѣ подѫмала: Може сей вѫж (а то бѫвъ лихий дѫхъ) и правдѫ каже, сѧгнѫла по ѧблико, ѣла сама и дала чоловѣкови своѥмѫ Адамови. —

(71) Али заразъ ѣхъ ѡкись лѧкъ и стыдъ ѡгорнѫвъ и стали-сѧ по за дерева ховати, дѫмаючи, що ѣхъ Богъ не найде, а ино вѣтрецъ лисьтьом зашелепотѣвъ, вжѧхали-сѧ и почѫвали, що Богъ всюда єсть и що ихъ лихе дѣло видѣвъ. А Богъ закликавъ на Адама: Адаме, Адаме, де ти? Иѧ тѫтъ, Господе! ѿтповѣвъ Адам, и чѫю твій голосъ, али боюсѧ, бом согрѣшивъ передъ Тобою. Вѫж лживий мою жѣнкѫ и мене звѣвъ, прости нам, Госпоѳи, прости грѣха. —

А Богъ имъ такъ присѫдивъ: За длѧ тогѡ, що-сте мого приказѫ не слѫхали, ѕстѫпѣть въ Раю, тѧжкѡ бѫдете на хлѣбъ робити, а землѧ ваша не жирна бѫдетъ, а дѣти вашї жѫрби вамъ не малѡ причинѧтъ; а такъ, а там набѣдѫвавши-сѧ, настраждѣвши и нагорювавши сѧ не малѡ, помрете. —

Але Богъ милосердный наѫчивъ ихъ однакожъ, ѧкъ маютъ жити и вѣлъ жарѫ сонцѧ и лютой стѫдени хоронити-сѧ, и обѣцѧвъ, що имъ пришле на землю чоловѣка, который ихъ вѣдъ той нѫжди грѣховой ослободит. —

Так то, хто неслѫхає Бога и нестережесѧ грѣха, неразъ сѧ каѥ, але не вчасъ. Коли хочете добрими бѫти, минайте припѫкѫ до грѣха и минайте зъ далека тихъ, що васъ до лихихъ дѣлъ надѣлаютъ. — А коли вамъ коли ѧка недобра гадка приплине до голови, на(72)гадѫйте собѣ заразъ, що то недобре, того Богъ невелитъ. Памѧтайте, що Богъ всюда є, всѣ нашѣ дѣла видитъ и всѣ нашѣ гадки знає.

Въ тѣй горкїй недолѣ давъ имъ Богъ дѣти; оденъ синъ звавъ сѧ Каин, а дрѫгий Авель. Каинъ старший бѫвъ, лѫкавий, твердого сердцѧ, а зависливий. Авель молодший бѫвъ, милий, приємний и добрий. Тїи дѣти Адамъ все наѫчавъ, ѡкъ жити маютъ, щобъ Бога негнѣвити, и розповѣдавъ имъ о Раю и о минѫлимъ гаразѣ. Ѡкъ пѣдросли, заставлѧвъ ихъ Ѻтецъ до роботи. Каинъ помагавъ Ѻтцеви въ полю, а Авель гонивъ вѣвцѣ на пашѫ. —

Адамъ навикъ бѫвъ, коли жнива наставали абѡ коли ѡгнятка сѧ поплодили, приносити дащѡ Богови въ подацѣ за тее, що мѫ давъ того

дочикати-сѧ. Вабиравъ що найхороші снопи и ѡгнѧтка, зложивъ кѣлька каменѣвъ на кѕиѕ, роздѕвавъ огонь и вкладавъ тіи снопи и тіи ѡгнѧтка на огонь и такимъ свѣтомъ чинивъ Адамъ приноси Богови.

Коли хлопцѣ поподростали, хотѣли такожъ такъ, ѡкъ видѣли Тата, робити. Каинъ чинивъ приноси безъ побожности, безъ доброго и щирого сердцѧ, лишъ длѧ тогѡ, що видѣвъ тата, такъ роблѧщого. А Авель чинивъ приноси съ побожнимъ, щиримъ и подѧчнимъ сердцемъ. Богъ любовавъ собѣ в пріносахъ Авелевихъ, а непріймавъ Каиновихъ, али не за длѧ (73) тогѡ, колибъ Господь ѡтъ людей чогѡ трѣбѕвавъ, али за длѧ тогѡ, що видѣвъ доброє сердце одногѡ, а лѕкавоє дрѕгогѡ. Теє прогнѣвило Каина на брата, тотъ недбавъ на теє, що го Богъ нелюбивъ, али то го въ серединѣ нѕдило, що Авлѧ любивъ; вороговавъ на него за теє лютѡ и ждавъ погожогѡ часѕ вчинити братови ѡкѕ злобѕ. Богъ перестерѣгавъ єго, али лихий Каин недбавъ на теє. Одногѡ разѕ викликавъ Авлѧ на поле и вергъ сѧ на невинного. Просив-сѧ въ него Авель, али Каинъ твердосердній вмертвивъ го великою галѕзею, що въ дерева ѡтчѣмхнѕвъ. Зробивши теє нечестиве дѣло, невертавъ домѣвъ, лишъ оутѣкавъ на лѣси и горы и тамъ проживавъ съ лихимъ сѕмлѣньомъ, жививъ сѧ корѣньцѧми и водив-сѧ зо звѣрѧми.

Родичи, довгѡ синѣвъ ждаючи дома, пѕстились на послѣд гладѣти за ними. Ѳ, ѡкже они дѕже жѕрили-сѧ и плакали, придибавши оубитого доброго Авлѧ, и проклинали злобного и ненависливого Каина.—

Видите, дѣти, ѡкъ то добре въ маленька привыкати до роботи и до побожности. Стѕпайте за добрымъ примѣромъ родичівъ и старшихъ и слѕхайте ихъ доброй наѕки, коли хочете, щобъ васъ Богъ благословивъ. Не завидѕйте нѣкомѕ добра, бо на зависливого немилость Божа падѧ. —

---

(74) Коли люди розродили-сѧ и широкѡ по земли розселили-сѧ, ставали-сѧ дѕже лихими. Вороговавъ одинъ на дрѕгого, видиравъ одинъ дрѕгомѕ имѣнье и добитки; лѕкавство, злодѣйство, ненависть и завидѕванье засѣли межи ними. Люди цѣлѡ на Бога и на єгѡ прикази забѕли и не жили такъ, ѡк люде, али такъ, ѡк звѣрь. И ѡкже дѕмаєте, дѣти, чи мігъ Богъ миловати ихъ за такое житье!? Видит-сѧ, що належалобсѧ ихъ заразъ ѕкарати и погѕбити. Однакожъ Богъ милосердный невчинивъ такъ. Бѕвъ ще одинъ добрый чоловѣкъ, звав-сѧ Ной. Томѕ Ноєви велѣвъ Богъ ити до тихъ лихихъ людый, перестерѣгати ихъ и наводити до покаѧнѧ и до милости Бога. Али попсованѣ люди невертали до Бога, лиш смѣяли-сѧ въ доброго Ноєго, коли имъ заповѣдавъ гнѣвъ божий, не далекѕ карѕ.

Стѡ и двадцатъ лѣтъ давъ Богъ людьомъ часѕ до покаѧнѧ и по-

прави, а коли всьѡ на дармѡ бѕло, велѣвъ Богъ Ноєви збѕдовати ве-
ликїй корабѕль, що сѧ в письмѣ свѧтѣмъ ковчегомъ зове. До того кораблѧ велѣвъ Богъ Ноєви взѧти всѧкой звѣрини по парѣ и на довгїй часъ набрати поживи, самомѕ вїйти въ него и зачинити сѧ зъ жѣнкою и зъ дѣтьмы. Тогда спѕстивъ Богъ великѕю тѕчѕ черезъ сорокъ день и сорокъ ночей. Всьѡ стало потопати, люди втѣкали на дерева, на
хати, (75) на горы, али на дармѡ; вижше надъ горы станѕли води. Кѧли сѧ тогди, али вжѣ не въ часъ, затопа анѣ одной живои дѕши нелишила.

Коли вже зливи перестали и води стали меншѣти, корабель Ноєвий ѡсѣвъ на горѣ, що-сѧ Арарат звала. Ще довгѡ ждавъ Ной, закимъ воды цѣлкомъ висхли. А коли ѕвидѣвъ, що дерева стали-сѧ розвивати и трава пѣдникати, випѕстивъ звѣринѕ и самъ вийшовъ з кораблѧ зъ женою и зъ дѣтьми, впавъ на землю поклономъ и дѧковавъ зо слезами Богѕ, що го стерѣгъ передъ загибелію. Виставивъ престолъ и зажѣгъ приноси Богови. Богъ полюбовавъ собѣ въ єго подѧчнимъ сердцю, давъ мѕ видѣти дѕгѕ на небесахъ и такъ промовивъ до него: „Вїд теперь вже небѕдѕ людій потопою карати“.

Кара Божа хотѧй не заразъ настає, али николи не минає. —

Богъ побожнихъ и любѧщихъ Єго не лишає, али стереже въ недолѣ. —

Милѕйте Бога, держѣт Єго приказы и дѧкѕйте щирим сердцем, коли васъ зъ нещастѧ виведе. —

---

(76) Авраамъ бѕвъ чоловѣкъ дѕже богомольний, миловавъ Бога и боѧвсѧ Єго. Тотъ Авраамъ мавъ сына именемъ Їсаакъ. Одногѡ часѕ моливъ сѧ Авраамъ вечеромъ и вчѕвъ голосъ, що єго по имени кликавъ: Авраме, Авраме! Навикъ бѕвъ вже сей чоловѣкъ до того голоса, бо Богъ частѡ з нимъ бесѣдѕвавъ, и сказавъ зъ покорою: „Осьде ѧ, Господи“; а голосъ дальше такъ мовивъ: „Возьми твого милого сына Ісаака, иди зъ нимъ на горѕ и дай минѣ єго приносомъ“. Бѕло то дѕже тѧжкѡ и горкѡ Ѻтцеви, али свѧтїй мѕж миловавъ Господа Бога більше, ѧкъ дѣти свои и ѧкъ самъ себе, и послѕхавъ, що мѕ Господь велѣвъ.

На заѕтра раненькѡ вставъ, нарѕбавъ дровъ, звѧзавъ въ вѧзанкѕ и велѣвъ двомъ слѕгамъ и сынови своємѕ зъ собою ити. Прибѕли до горы. Авраамъ велѣвъ своємѕ синови взѧти дрова и нести на горѕ, а слѕгамъ велѣвъ остати-сѧ въ провалѣ. Идѕчи горѣ, запитавъ Ісаакъ ѡтцѧ: „Маємъ дерево и огонь, а деж скотина на приносъ Богови? Тими словами ѧкби нѣж ѡтцеви въ сердце вгнавъ. Однакожъ милостъ Божа додала мѕ сили. О приносъ Богъ самъ сѧ постарає, сказавъ ѡтець, и шли дальше. Коли вийшли на горѕ, зложили камѣнье на кѕпѕ и поло-

жили на пѣмъ дерево. Авраамъ сказавъ сынови: Господь Богъ хоче,
(77) щобъ ти бꙋвъ ємꙋ приносомъ. Добрий Ісаакъ, не нарѣкаючи цѣлꙗ, давъ сꙗ пѣдъ волю Господа Бога и ѿтца своєго. Авраамъ добꙋвъ ножа и вже мавъ сына заколоти, ажъ ꙁчꙋвъ голосъ Ангела: „Стій, Авраме, незабивай сына. Господь Богъ хотѣвъ сꙗ лишъ довѣдати, чи го більше любишъ, ꙗкъ сына своєго“. Врадꙁвавъ сꙗ Авраамъ дѫже и хотѣвъ Богꙋ
170 инший дати приносъ, али немавъ; ажъ тꙋ зашелепотѣло щось въ корчохъ. Оглꙗнꙋвъ-сꙗ Авраамъ и ꙁвидѣвъ козла, которого и заколовъ на приносъ Богови. Самъ изъ сыном молив сꙗ и дꙗковавъ Богови за єго добротꙋ. Богъ ѡбѣцꙗвъ добромꙋ и щиромꙋ Авраамꙋ, що наслѣдниковъ єго бꙋде ꙗкъ звѣздъ на небѣ и що знихъ вийде спаситель свѣта.

175 Видите тꙋ, дѣти, ꙗкъ то добрый и богобойный чоловѣкъ нѣколи воли и велѣньомъ Божимъ непротивит-сꙗ и зъ охотою всьѡ готовий длꙗ милости Божой перетерпѣти.

Коли васъ коли печаль, жꙋрба и смꙋтокъ огорне, не нарѣкайте и не розпꙋкайте-сꙗ лиш здайте сꙗ на волю Божꙋ, а лекше вамъ тогди
180 бꙋде, смꙋток ваш ѡберне сꙗ въ радость.

В молитвѣ що день мовите: Най бꙋде волꙗ твоꙗ, ꙗкѡ на небесѣхъ, и на земли. Тіи слова держѣтъ крѣпкѡ в сердци и жийте послꙗ нихъ.

Побожный и честный Яковъ мавъ двападцать синівъ. Мавъ великі стада овецъ и доробив-сꙗ вели(78)кого маєткꙋ. Два наймолодші сыны
185 бꙋли дѫже добрі дѣти и ѿтецъ ихъ дѫже любивъ; али старшї бꙋли недобрї и немалѡ старомꙋ Оѳцеви жꙋрби причинили. Вороговали они на Ісифа доброго за тое, що єго Тато за єго добрый норовъ и мирненьке серлце більше любивъ, ꙗкъ тамтихъ. Яковъ справивъ добромꙋ Ісифови хорошꙋ свитꙋ, а тое єго лꙗкавихъ братей ще гірше розлютило
190 и они змовили-сꙗ збꙋти-сꙗ невинного брата своєго. Одной весни велѣвъ ѿтецъ сынамъ своимъ займити стада и гнати далекѡ в край на добрꙋ травꙋ; а Ісифа лишивъ дома. А коли дѫже довгѡ невертали-сꙗ, прыкликавъ старий ѿтецъ Ісифа до себе и сказавъ: Довгѡ твои братꙗ бавлꙗт-сꙗ, незнати, що сꙗ тамъ дѣє. Иди къ нимъ и звѣдай-сꙗ. Моло-
195 децъ ꙁслꙗхавъ и вибравъ-сꙗ въ дорогꙋ до нихъ. Що нихъ братꙗ взрѣли єго идꙋщого, прийшла имъ лиха гадка на ѡчимъ погꙋбити єго. Взꙗли го, звꙗзали и вергли до пещери. Перше стягнꙋли въ него хорошꙋ свитꙋ, знꙋрали въ керви ꙗгнати забитого и мовили межи собою: Якъ сꙗ ѿтецъ запитає за него, скажемъ, що го звѣръ въ лѣсѣ роздеръ, а тꙋю
200 свитꙋ въ корчохъ найшлисмо. Такъ немилосердно братꙗ межъ собою говорили, ажъ тꙋ надѣхали кꙋпцѣ з далекихъ сторонъ. И промовивъ оденъ зъ братей, именемъ Юда, до-дрꙋгихъ: Може не ꙁтаитсꙗ смерть Ісифа, ѿтъ лꙋчше продаймо го симъ кꙋпцꙗмъ. Бо то ще тогда людьми

торговали, ѩкъ товаромъ. Подобала-сѧ таѧ рада (79) всѣмъ, бо видѣли
дла себе двойчатий госенъ, и брата сѧ збути и грошѣ мати; и про-
дали бѣдного Іωсифа за тритцать срѣбнѧкѣвъ. Дармо и просив-сѧ
Іωсифъ, плакавъ и лебедѣвъ, не помоглω емѕ того, мѕсѣвъ на чѕ-
жинѕ ити. —

Братѧ, вернѕвши домѣвъ, розказали всьω старомѕ ωтцеви такъ,
ѩкъ сѧ при нехорошѣмъ дѣлѣ змовили бѕли. Запавъ Отецъ въ великѕ
печаль и жалобѕ, однакожъ потѣшивъ-сѧ тимъ: Такъ Богъ хотѣвъ, най
сѧ дѣє вола єго. —

Кѕпцѣ завезли нещастного молодца въ далекій край, що сѧ Єги-
петъ зове, и продали го Пѕтифарови, старшомѕ при війскѣ силного ко-
рола тамочного. Тамъ сѧ емѕ въ разѕ пѣчоги вело, бо бѕвъ добрый.
Али лихѣ люде намовлѧли го тамω до нечистого дѣла; добрый Іωсифъ,
нехотѧчи свого Пана и Господа Бога прогнѣвати, ѕтѣкавъ, они го имили
за свитѕ и хтѣли придержати; онъ лишивъ свитѕ, а самъ однакъ ѕтѣкъ.
Розлютила ихъ постоянность Іωсифова и наговорили передъ Паномъ,
що вѣнъ такѕ нечесть ѕчинити хотѣвъ. Оувѣрившъ Панъ и невиноватого
Іωсифа вергъ въ вязницю. — Но добрый и в вязници добрый. Хва-
ливъ Бога, наѕчивъ дрѕгихъ, оповѣдавъ дрѕгимъ житье свое, выкладавъ
сны и вказѕвавъ-сѧ завсѣда розѕмнимъ. Полюбили го всѣ и горнѕли сѧ
до него ѩкъ до вѣщѕна. Виложивъ такожъ двомъ слѕгамъ королѣв-
скимъ, що въ нимъ в темници бѕли, сны ихъ и вгадавъ одномѕ смерть,
а дрѕгомѕ ласкѕ королѣвскѕ.

Въ два роки снивъ сѧ Королеви дивний сонъ. Велѣвъ (80) Ко-
роль прийти своимъ ворожбитамъ, щобъ мѕ сонъ єго виложили, али тіи
невдали. Догадавъ сѧ слѕга королѣвскій, которомѕ Іωсифъ въ вязницѣ
вивороживъ житье, и росповѣвъ тее Королеви. Король велѣвъ Іωсифа
приставити и такъ мѕ ставъ сонъ повѣдати: Сеи ночи снитъ ми сѧ, що
стою надъ Нѣлемъ (такъ зовет-сѧ велика рѣка, що въ тамтихъ крадхъ
плине), ажъ вижѕ: вийшли сѣмъ товстихъ и бѕйнихъ коровъ з рѣки, а за
ними сѣмъ хѕдихъ сѕхоребрихъ, що тамтихъ першихъ поѣли и ще непо-
тѕчнѣли. Прокинѕвъ емъ сѧ, дѕмавъ-ем над тимъ, али невдавъ-емъ вга-
дати, що то значитъ. Заснѕвъ-емъ знова и снитъ ми сѧ дрѕгимъ опа-
домъ: Видѣвъ емъ, що на одніимъ стеблѣ выросли сѣмъ повнихъ важнихъ
колосівъ, а при тихъ выросли знова на одніимъ стеблѣ сѣмъ порожнихъ,
що ихъ сонце зжѣгло. Тее марне вѣло тамте повне колосе и таке марне
бѕло. —

А Іωсиф такъ сонъ викладавъ: Сѣмъ товстихъ коровъ и сѣмъ
повнихъ колосьівъ значит сѣмъ добрихъ лѣтъ въ цѣлѣмъ краю, а сѣмъ
хѕдихъ коровъ и сѣмъ порожнихъ колосѣвъ значитъ сѣмъ тажкихъ лѣтъ
и голодъ великій. —

Подобавъ сѧ королеви ѕминій Іѡсифъ, неказавъ мѕ вертати-сѧ до вѧзницѣ, али придержавъ го при собѣ в дворѣ и здавъ на него трѕдити-сѧ и через сѣмъ лѣтъ добрыхъ забезпечати-сѧ на сѣмъ лѣтний бѕдѕщій голод. —

Король, видѧчи єго прилѣгливость и статиѕ (81) вѣрѕ до себе, полюбивъ го дѕже, падавъ мѕ великѕ славѕ и честь и вчинивъ го першим по собѣ Боѧромъ.

Миниѕли лѣта добрѣ и настали голодні. И въ тихъ сторонахъ, де єго ѡтецъ и братѧ жили, наставъ такожъ великій голодъ. Одногѡ разѕ, коли вже имъ нестало чимъ жити, скликавъ старый Иковъ своихъ синѣвъ, давъ имъ грошѣ и велѣвъ ѣхати до Єгипта (за) збіжьомъ. Пѕстили-сѧ въ дорогѕ и приспѣли на мѣстце. Справлено ихъ до Іѡсифа. Пріймши, низкѡ-сѧ поклонили и просили о збіжѧ. Не спознали ѡни брата своєго, бо вже двадьцать лѣтъ миниѕло, ѧкъ го продали бѕли кѕпцѧмъ. Али Іѡсифъ зараз братей своихъ спознавъ, недавши-сѧ имъ спознати, и такъ до нихъ мовивъ: Вы не за збіжьомъ, ви за иншимъ дѣломъ сюда прійшли. А ѡни ѡтповѣли: Вѣрь намъ, пане, не маємъ мы нѣѧкой лихой гадки, али мы и старенькій ѡтецъ нашъ голодомъ мремо, проте миле сѧ ти дѣємъ, милостивий Пане! поможи намъ и дай намъ помѣчъ. Мисьмо братѧ, дѣти одного ѡтцѧ, насъ бѕлѡ дванадцятъ, одинъ лишивъ-сѧ дома; а одинъ вже нежиє. Они дѕмали, що Іѡсифъ вже нежиє.

Оставивъ Іѡсифъ одного при собѣ, а тамтимъ велѣвъ ѣхати домѣвъ, давше имъ збѣжѧ, и привести наймолодшого брата. Мігби сѧ бѕвъ надъ ними помстити и росплатити-сѧ имъ за кривдѕ свою перѣшню, али невчинивъ того. — Братѧ, вернѕвшись домѣвъ, (82) оповѣли татови всьѡ, ѡкъ сѧ стало. Зажѕривъ-сѧ старець дѕже и заплакавъ: Одного ми вже звѣри зѣли, а дрѕгомѕ до чѕжини ити и тамъ загибати. Однакожъ Богъ добрый, най сѧ дѣє волѧ єго.

А коли вже знова нестававѡ чимъ жити и жнива невдали-сѧ, давъ старый ѡтецъ сынамъ знова грошій и (сказав): возмѣт малого любезного Бенѧмина (так звавъ-сѧ мѣзинокъ, которого Иковъ дѕже любивъ), а идѣтъ тамтѕда, де тамтой гибѣє, що го придержавъ твердосердний Панъ.

Прийшовши братѧ до Єгипта, ставили-сѧ передъ Іѡсифа и говорили: Вчинилисьмо твою волю: привелисмо брата нашего наймолодшого. Приносимъ ѡт Тата нашого поклонъ, который тѧ проситъ, щобись мѕ нѣчогѡ лихогѡ невчинивъ. Такъ мовивъ ѡтець до нас, ѡк насъ виправлѧвъ: Одного звѣри зѣли, а колибъ и той, що го теперъ берешъ, загибъ, мій сивий волосъ въ печали впавъ би підъ могилѕ. Такъ Тато нашъ казавъ, а про те безъ него бисьмо сѧ невернѕли домівъ, немогли бисьмо сѧ дивити на смертъ нашого нещастного ѡтцѧ. —

Тѕтъ слезы покотились Іѡсифови по лицѣ и промовивъ до нихъ:

И Іωсифъ, братъ вашъ. Висте зле зо мною дѕмали, али Богъ добре зробивъ. И вамъ вибачаю, най и Богъ вамъ проститъ грѣха. Потомѕ пійшовъ Іωсифъ до Короля и просивъ, щобъ позволивъ Отцеви его зъ сынами до краю прыйти. Король позволивъ и давъ имъ хорошѕ и жирнѕ землю. —

Выдите, дѣти, якъ то Богъ и недолю в добрѕ годинѕ оберпѕти може. Лихе дѣло нѣколи не втаит-ся. — Не наставайте на нѣкого и незавидзйте нѣкомѕ ихъ щастя або, коли ихъ дрѕгѣ любятъ більше, якъ васъ, лиш заробѣтъ собѣ на ихъ милость добрыми дѣлами. —

Хто з Богомъ, Богъ зъ нимъ, хто на него ся надѣе, не мине го потѣха. Слѕхайте родичѣвъ, вчѣтся прилѣгливѡ, набѕвайте мѕдрости и молѣтъ-ся Богѕ, а нѣколи гибѣти небѕдете. — Вибачайте, коли васъ хто вкрывдитъ такъ, якъ Іωсифъ своимъ братамъ вибачивъ, а Богъ вамъ такожъ вибачати бѕде, а люде васъ славити бѕдѕтъ, щосьте добросердиѣ и великодѕшиѣ. —

Випала війна межъ Израельтянами (такъ звали ся жиди, коли ще свою землю и свои королѣ мали) и Филистинцями. Вороги Израельтянѣвъ мали межъ собою дѕже великого и крепкого чоловѣка, который щодень передъ таборъ виходивъ и доносивъ голосомъ на Израельтянѣвъ кликавъ: Вы зъ нами бороти ся хочете? най оденъ зъ меже васъ вистѕпитъ, хто вѣдваг мае, и най ся зо мною змѣритъ! Коли мене походитъ, то мы ся підламо, а коли я его подѕжаю, то вамъ горе бѕде! Довгѡ такъ робивъ, а нихто немавъ серця вистѕпити протѣ велетови. Саѕль, Король Израелскій, обѣцавъ томѕ, (84) хто его поборе, великѕ нагородѕ и дочкѕ свою за него видати. А всѣ ся боали.

Али бѕвъ межи ними одинъ хлопецъ, Давидъ мѕ на има бѕло. Тотъ пристѕпивъ до Короля и сказавъ: И зъ симъ велетомъ бороти ся бѕдѕ. Всѣ мѕ тее розговорѕвали, бо бѕвъ молодецъ ще безсилный, али вѣн на тое такъ сказавъ: Не разъ менѣ Богъ допомѣгъ вовка, медведя або л'ва, що на мои вѣвцѣ нападали, вмертвити, то и теперъ минѣ допоможе того бѕтного покорыти, що имене правого Бога не знае и неславитъ. — Коли молодцеви вже розрадити его намѣренія немогли, хтѣли го пристроити въ крицю и дати мѕ мечъ, якъ лицареви слоса, али вѣнъ сего непрыймавъ, ино свою паличкѕ до рѕкъ взявъ, підоймивъ два рѣнцѣ зъ потока и взявъ свою процѕ и пшовъ сѕпротѣвъ бѕтномѕ, вражомѕ велитѕ.

Голіяѳ (такъ звавъ ся сей велитъ), зглянѕвши молодця, ставъ его гѕлити, рѕгати-ся ѳмѕ и ганьбити, али Давидъ, добѕвши камѣнцѣ и положивши на процѕ, шпѕрывъ мѕ просто въ лице такъ, що приголомшений и запосоченій ѳупавъ на землю. Шпаркѡ прискочивъ Давидъ, добѕвъ питоменного меча Голѣятового и втявъ мѕ головѕ. Видѣвше тее

непріатель, ставъ на гл8мъ оу1ѣкати, лишивши цѣлий (85) свѣй таборъ Израилтанамъ въ полонъ. — Славнѡ верн8ли Израилтане домѣвъ и величали Давидов8 ѡтвагѕ, хоробрость и надѣю в Бозѣ, а Богъ го поставивъ потом8 Королемъ надъ Израильомъ.

Богъ двигн8ти насъ вмѣе до слави, хотайбисмо ꙗкъ тайно жили и нѣхто о насъ не знавъ, кобисмо лиш добрыми, ро8мними и хитрыми б8ли и на єго помѣчъ ся надѣали. Надѣа на Бога причинає намъ сили и відваги въ нашихъ намѣреньохъ, а б8та не разъ стыдомъ огорне того, хто ю въ гр8дьохъ носитъ. —

Сватий Пророкъ Єлисей ишовъ разъ колѡ мѣстечка, к8да м8 дорога б8ла. Скорѡ хлопцѣ, що, з мѣста выйшовши, грали собѣ, зглан8ли лисого старца, стали ся въ него смѣати, стали го г8лити и прозвища м8 давати. Дѣточки, дѣточки! мовивъ сватій м8жъ до нихъ, не грѣшѣть, б8де Господь Богъ карати; али дѣти того несл8хали.

Ледва що Сватый Пророкъ видийшовъ ѡт нихъ, з недалекого лѣса вийшли два медведѣ и роздерли сорокъ и двоє безбожныхъ дѣтей. —

Гидкѡ то д8же, коли дѣти въ старыхъ ся смѣютъ и нъ г8дать. Стережѣмъ-ся того, бо то грѣхъ неспасенний, и сами теперъ видѣлисте, ꙗкъ Богъ такѣ дѣти карае. (86) Памятайте, що старѣ люде б8ли тимъ, чимъ ви теперъ, и що ви б8дете тимъ, чимъ оны с8тъ. —

Въ однімъ мѣстѣ, а то вже д8же давнѡ, живъ Товіа, м8жъ д8же побожный. Прославлавъ онъ Бога правого и єдного, а такихъ тогда д8же малѡ б8ло людей, бо кланалисъ ледви не всѣ ч8жимъ, неправимъ Богамъ, которыхъ собѣ витѣсовали зъ камена и зъ дерева або вилівали зъ зелѣза и золота. Тотъ м8жъ доробивъ ся б8въ за помочію божою великого маєтк8, али не замикавъ го оу скрынѣ, лиш помагавъ нимъ бѣднимъ, дававъ дла оубогихъ обѣды и приодѣвавъ голихъ. Одного раз8 позичивъ б8въ одном8 оубогом8 жидови великѣ грошѣ, а коли видѣвъ, що ставъ нищѣти и оубожѣти и що смерть єго недалекѡ, бо вже д8же постарѣвъ-ся и ѡгемнѣвъ, прыкликавъ своєго сына и виправлавъ го до довжника по довгъ. При тѣмъ такъ го научавъ: Вижѕ ы, що вже менѣ недовго на земли пробѕвати. Чести твою матерь, помагай ѕбогимъ и хѕдобнимъ по силѣ твоєй, бѕдешъ мати многѡ, давай многѡ, бѕдешъ мати малѡ, давай менше. Стережи-ся передъ Богомъ лихого дѣла. Въ кождимъ важнимъ намѣреню радь ся старшихъ и м8дрыхъ людей. Моли ся частѡ, щоб ти Богъ допомагавъ добримъ завсѣда б8ти. —

(87) Ж8рились родичі, що сынъ ихъ немае товариша. Богъ имъ давъ гарного и доброд8шного молодца, що дороги добре б8въ свѣдомый и обѣцався зъ сыномъ єго ити и стеречи го отъ припадк8.

Въ дорозѣ прыйшли надъ вод8 и молодъ Товѣа хотѣвъ ся к8пати. Ледви вст8пивъ въ вод8, скочила на него велика рыба, налакъ-ся

дѫже и скрычавъ. А товариш єго ска авъ: Небійсѧ, витѧгни тѫю рыбѫ на берегъ, забий и выйми въ ней сердце, жовчъ и печѣнкѫ, тое намъ сѧ здасть. Молодый Товѣѧ вчинивъ такъ. Ишли дал(ь)ше. Прыйшли до одного Израилтан(ин)а, що Товѣи своѧкъ бѫвъ, тамъ го заразъ спознали. Али въ тѣмъ домѫ смѫтокъ бѫвъ великый, бо дочка господаря ѡумирала. Товарышъ велѣвъ молодомѫ Товѣєви спалити на огни сердце и печѣнкѫ рыбовѫ, помолили сѧ щире Богови и дали тее хорій дѣвицѣ, которa шть того подѫжала. Оженив-сѧ въ нею молодый Товѣѧ и пейшовъ дал(ь)ше въ свою пѫть, лиш виправивъ свого товарыша по гроші до довжника, которій мѫ одавъ въ подѧкою, благословлѧчи го за єго доброть и помѣчъ. Вернѫвши товарышъ Товіѣвъ въ грѣшми, вибралисѧ наворотомъ ѡ свійою въ женою и въ вѣномъ за нею и въ грѣшми, що на довзѣ бѫли. —

Коли вже не далекш бѫли своєй хати, вибрав-сѧ Товіѧ въ своимъ товарышомъ на (88) передъ Товарышъ навчивъ го по дорозѣ, Товію, щобы, прыстѫпивши до шцѧ, намастивъ жовчею въ рыби очи єго. Вралѫвав-сѧ шцець, дознавшись, що сынъ вернѫв-сѧ въ дороги щастливо, вралѫвав-сѧ ще бі ше, коли за помочію жовчи рыбной прозрѣвъ свого сына и женѫ єго и слѫги єго и верхоблюди, що везли имѣнье сынове. Моливъ-сѧ Богови, дѧкѫвавъ за єго доброть, благословивъ молодцѧ, що сынови товаришовавъ, стерѣгъ и здорового домѣвъ привѣвъ, хотѣвъ мѫ заплатити, али молодый товариш непріймавъ нѣчогш и сказавъ: Я Рафаилъ, ангелъ Господень. Всѣ сѧ полѧкли и покіономъ на землю впали. Не страхайте сѧ, добрі люде, величайте Бога и славѣте чѫда єго; щосьте видѣли, за тее, щосте добрі, помогливі, нелѫкаві, негайновливі и богобойні, сказавъ тее и знидѣвъ. — Они молили-сѧ довгш и дѧковали обачномѫ промислѫ Божомѫ. —

Видите, дѣти, ѩкъ то Богъ людей добрыхъ ангелами своими стереже шть вѧкого припадкѫ, ѩкъ то Богъ хорымъ и недѫгѫющимъ помагаѥ. Надѣйте сѧ на него, а незагибати вамъ. Дѧкѫйте Богови за все добре, що шть него маѥте. — Вертайте, слисте що въ кого вижичили, въ подѧкою.

Коли вже чотпритисѧчей лѣтъ минѫло шть сотворѣнѧ свѣта, настѫпивъ часъ, въ который мавъ прійти Иесъ Христосъ, першимъ роди(89)тамъ въ Раю шбѣцаний шть Бога, щобъ ихъ спасъ грѣха и гнѣвъ Божий шть людей штвернѫвъ. Многш о Исѫсѣ пророки чрезъ довгий часъ проповѣдали и всьо сѧ такъ сталш, ѩкъ они проповѣли. Народывсѧ Исѫсъ въ Веолеємѣ, въ ѩслахъ, бо Пречиста Дѣва, єго мати, тогда въ дорозѣ бѫла. При єго рождествѣ показали-сѧ чѫда. Мати єго бѫла дѣва чиста и звала сѧ Маріѧ, али шцѧ, человѣка немавъ, бо бѫвъ сыномъ Божимъ, лишъ мавъ опѣкѫна, мѫжа доброго, що сѧ Іѡсифъ

звавъ. — Въ далекихъ крамхъ видѣли мдрцѣ и царѣ звѣздѫ его
и прыйшли поклонъ емѫ wтдати. Росла дитина на потѣхѫ Родичамъ и на
славѫ Божѫ, вчила-сѧ хороше, прыставала завсѣда з людьми мдрыми,
добрыми и розумными, бо рада бѫла завсѣда щось доброго, хорошого
и розумного видѣти, чути и робити. Коли Исусъ мавъ лѣтъ двападцатъ,
пійшовъ въ родичами на великє свято до Юрусалима и тамъ зъ книжни-
камы и письменными людьми много о Божихъ рѣчехъ говорывъ такъ, що
всѣ сѧ его розумови и наущѣ дивовали.

Коли Исусъ вирѣсъ и лѣтъ мавъ тритцатъ, вибравъ собѣ двапад-
цать товарышѣвъ мдрыхъ и добросердныхъ, стыми ходаче, ставъ люди
учити, бо на тоє Господь Богъ на землю го послався, аби ихъ до Господа
на(90)вернувъ, бо бѫли дуже лихѣ, забували на прикази Божі и любо-
вали собѣ въ лукавствѣ и нечистотѣ. Ходивъ Исусъ wтъ мѣста до мѣста,
wтъ села до села и напоминавъ грѣшныхъ до покаанна и до поправи.
Его житье бѫло свате и повне всякой доброты. Зцѣлавъ и wздоровлавъ
хорыхъ, хромыхъ чинивъ ходащими, слѣпыхъ видущими, недугующихъ
тажкw здоровыми и дужими. Мертвыхъ воскрешавъ, нѣмымъ вертавъ бе-
сѣлу, въ бѣсующихъ-сѧ вигапавъ лихого духа; а все тоє чудомъ сѧ
дѣало, бо лишъ однымъ словомъ робивъ, зъ чого видимо, що бувъ сы-
номъ Божимъ, а проте и самъ Богомъ, вступившимъ на землю спасти насъ
грѣха и вѣчной смерти. Проповѣдавъ будуще, перестерѣгаючи непослуш-
ныхъ, благословивъ людей въ добрымъ постоянныхъ и твердыхъ въ вѣрѣ,
а обманы и лихѣ норови невѣрныхъ, гидныхъ и лукавыхъ викрывавъ
и въ нечесть вправлавъ. — Горнули сѧ для тогw добрѣ до него,
а лихѣ ненавидили и наставали на его погибель. Зо всѣхъ сторонъ
и всякими способами забѣгали, щобъ го на обманѣ або на грѣсѣ якимъ
имили, а коли имъ невдавалw сѧ теє, стали го гудити и невиноватого
судити. Въ конецъ имили Исуса въ городѣ за мѣстомъ Юрусалимомъ,
де, знаючи о недалекой годинѣ смерти своєй, цѣлу ночъ сѧ моливъ, при-
вели до старшого, що сѧ Пилатомъ звавъ, и прохали на него, що гудит
Бога, зовучи сѧ сыномъ Божимъ. Пилатъ Исуса велѣвъ пру(91)тьомъ
сѣчи, привязавши го до стовпа камѣнного, и думавъ, що жиди на тімъ
пристануть. Али жиди кричали: не годѣ намъ на тѣмъ, возми розпни
его; а Пилатъ видѣвъ сѧ присилуванимъ осудити Исуса на смерть.
Смерть на крестѣ бѫла тогда дуже ганьблива и такою смертію вмеръ
Исусъ Спаситель на горѣ Голгоѳѣ за наши грѣхи. Вже вмиравъ Исусъ,
а ще неперестававъ и своихъ ворогівъ любити и молив-сѧ на хрестѣ до
Отцѧ небесного за нихъ, щобъ имъ той грѣхъ непамятавъ. —

Тѣло его мертве знавъ зъ креста Iwсиф зъ Аримаѳеи и Никодимъ
и похоронили въ гробѣ новѣмъ, де ще нихто не лежавъ. — Ще за жита
своєго приповѣвъ Исусъ свою люту и гирку смерть, и що третого дня

воскреснетъ изъ мертвихъ. И такъ сѧ стало. Третого днѧ потрѣсла сѧ земла, сонце и мѣсѧць померкли, камѣньє на гробахъ порозпадало сѧ, и камѣнь на гробѣ Ісѹсовѣмъ, и вставъ Ісѹсъ изъ гроба вже несмертный чоловѣк, али безсмертный Богъ. Сорокъ день ще Ісѹсъ пробѹвавъ зъ Апостолами своими и наѹчавъ ихъ тихъ правдъ, которыхъ они потомъ мали людей наѹчати. Выйшовъ потомъ зъ Апостолами своими на горѹ, поблагословивъ ихъ и сказавъ до нихъ: Идѣте на весь свѣтъ и ѹчѣтъ народы и хрестѣтъ ихъ во Имѧ Ѻтца и Сына и Свѧтаго Дѹха. —

Послѣдѹйте, дѣти, за Ісѹсомъ, вчѣтъ сѧ такъ, ѩкъ Онъ, робѣтъ такъ ѹтѣхѹ родичамъ (92) вашимъ, ѩкъ Онъ, чинѣтъ людемъ добре такъ, ѩкъ Онъ, и молѣтъ-сѧ до Бога за ними, идѣтъ за єго наѹкою, а щастливіи бѹдете на симъ свѣтѣ и на тамтѣмъ. —

Ісѹсъ Христосъ повѣвъ разъ до своихъ слѹхателѣвъ такъ: Одинъ господарь вибиравъ-сѧ въ дорогѹ. Скликавъ своихъ ѹрѧдниківъ и слѹгъ и, кождомѹ давши часть своєго маєткѹ, велѣвъ имъ, щобъ робили тими грішми и розмножили єго имѣнье. Они, взѧвши гроші, розбѣгли сѧ и стали ними торгѹвати. Вернѹвши господарь зъ дороги ѹ свѣйню, прикликавъ ихъ до себе и велѣвъ, щоби справѹ ємѹ здали. Той, що лѹчивъ тисѧча, принѣсъ дрѹгихъ тисѧча и врѹчивъ Панови, той, що лѹчивъ пѧть сотъ, принѣсъ дрѹгихъ пѧть сотъ и ѿтдавъ Панови. Тими Господарь дѹже сѧ радѹвавъ, похваливъ ихъ, даровавъ имъ весь тотъ добитокъ и ще обѣцѧвъ, що за нихъ нѣколи незабѹде.

Али бѹвъ ще одинъ неробітний, нетрѹдливий, недбаючий, живъ отъ, абы зъ нинѣ до завтра, перегайнѹвавъ и переспавъ цѣлий часъ. Тотъ гроші свои закопавъ и некоснѹвъ-сѧ ихъ, ажъ Господарь вернѹвъ. Панъ, довѣдавши-сѧ о тімъ, розгнѣвавъ-сѧ дѹже на него, поганьбивъ, назвавъ го лѣнивимъ и невѣрнимъ слѹгою, взѧвъ ѿтъ него свои гроші, давъ тамтимъ прилѣгливимъ и запобѣгающимъ, а єго велѣвъ заперти до вязницѣ на покѧнє. —

(93) Такъ то, дѣточки, Богъ прилѣгливимъ и хороше сѧ ѹчащимъ допоможе сѧ многѡ навчити, а дбаючимъ дає всього достаткомъ и добрѹ долю; али, хто лѣнь и сонливий, на того слѹскає ганьбѹ и лихѹ долю. —

Самаритѧне и жиди дѹже сѧ нелюбили, вороговали на себе люто, зъ собою неѣдали, непивали и не прыставали и одни дрѹгихъ називали невѣрними.

Одного разѹ ишовъ жидъ зъ мѣста Ієрѹсалима до мѣста Ієрихонта и попавъ-сѧ межъ розбійники, которі, обдерши го и побивши дѹже, лишили на земли ледви живого. Тоюжъ самою дорогою ишовъ жидівскій дѹховникъ, глѧнѹвъ на нещастного, въ крови знѹрѧного, нестанѹвъ помогчи мѹ, али, минѹвши го, ишовъ во свою пѹть. За нимъ надійшовъ

Левита або поточникъ дѫховниківъ жидівскихъ, али и тотъ сѧ надъ нимъ незмиловавъ и недавъ помочи. Напослѣд ишовъ тою дорогою Самарѧнинъ. Той, хотяй такъ нелюблений ѿтъ жидѣвъ, ꙗкъ вєсте на початкѫ читали, однакожъ добрый бѫвъ, ѹмилосердив-сѧ надъ жидомъ, всѣвъ въ своєго ослѧ, огланѫвъ го, а видячи, що ще жив, ѡвинѫвъ єго извини и, посадивши на свою скотинѫ, завѣзъ до господи недалекой, передавъ го Господареви, заплативъ за лѣки и велѣвъ го доглядати и обѣцявъ-сѧ всьо мѫ заплатити, ꙗк вертати бѫде.

Дѫховникъ жидѣвскій и єго помочникъ, хотяй правовѣрні бѫли, однакожъ твердого сердця. (94) Самарѧнинъ доказавъ, що въ Бога истинноѡ вѣривъ и ближнихъ милѫвавъ, бо томѫ, который го за невѣрного мавъ, милосердье ѹчинивъ.

Недалекѡ одного мѣста срѣтило-сѧ въ Исѫсомъ десятъ недѫгѫющихъ. Недѫга ихъ бѫла тяжка, горка и заразлива, за для того тимъ, которі на ню западали, виходити бѫло конче въ мѣста, ити въ лѣси и вертепи и до нѣкого нѣ слова промовити не смѣли. Тіи то бѣдняжки кликали за Исѫсомъ, щобъ ихъ изцѣливъ и миле здоровлє имъ вернѫвъ. Змилѫвавъ сѧ Исѫсъ надъ нещастними, вислѫхавъ ихъ мольбѫ и одинимъ словомъ давъ имъ подѫжанье. Вчинивши тее, велѣвъ имъ ити до мѣста и вказати-сѧ дѫховнимъ, щобъ ихъ видѣли и зволили имъ знова въ мѣстѣ жити и въ людьми приставати. На дорозѣ всѣ почѫли въ собѣ, що здоровѣ, али ино одинъ вернѫвъ-сѧ назадъ, бѣгъ за Исѫсомъ, добродѣтельомъ своимъ, щобъ ємѫ за такъ великоє добродѣйство подякѫвавъ. И ꙗкже дѫмаєте, дѣти, хто зъ нихъ лѫчше зробивъ, чи той, що сѧ вернѫвъ подякѫвати Исѫсови за єго милость, чи тіи, що на подякѫ забѫли; и ꙗкби вы на ихъ мѣстци зробили?

„О мыби такъ зробили, ꙗкъ той одинъ, бо коли дякѫємъ родичамъ и дрѫгимъ людемъ за хлѣбъ, одежѫ и за инші добра, ꙗкъ же би за миле здоровльє неподякѫвати томѫ, щобы го намъ вернѫвъ!

(95) Добре маєте, дѣти, подака за одно добро приноситъ ще більше добра. —

Одинъ Господарь мавъ два сыни дома. Молодшомѫ вже сѧ скѫчилѡ бѫло підъ надзоромъ ѿтца проживати. Прійшло мѫ одного часѫ на гадкѫ пѫстити сѧ въ свѣтъ гладѣти лѫчшой долѣ. Бажавъ проте ѿтъ ѿтца, щобъ мѫ єго часть, що по смерти ѿтцевой на него спадати мала, теперь мѫ видавъ. Добрый ѿтець ѫволивъ волю недоброго сына. Сынокъ, взявши гроші, на ослѣпъ бѣгъ въ чѫжинѫ, тамъ гѫлявъ, пивъ, ѣвъ, гайновавъ, гравъ и марнѫвавъ гроші. Не многѡ часѫ минѫло, ажъ всьо, що мавъ, перетративъ, а здоровлє потиравъ. Ще до того настали въ тамтихъ сторонахъ дорогі часи. Немавъ бѣдняка чого сѧ взяти, небѫло хлѣба, небѫло сѧ въ що огорнѫти, нѫжда докѫчала тай чести не-

бꙋло, безъ которой нѣхто го въ дімъ приймити не хотѣвъ. — Такъ то бꙋваѥ такимъ, що такъ, ꙗкъ сей, жиютъ. — Щобъ голодом незагибіти, наймивсѧ ѡ҃ єдного Господара за свинарѧ. Однакожъ и тамъ такъ мало мавъ ѣсти, що мꙋсѣвъ въ свиньми, которыхъ пасъ, живити-сѧ. Ажъ теперь ѡпамѧтавъ-сѧ, що ꙋчинивъ, ставъ сѧ каѧти и самъ на себе нарѣкати: Ой! ꙗ безꙋмний, що ꙗ ꙋчинивъ! Ѻтцѧмъ покинꙋвъ, гроші сѧ минꙋли, здоровлѥ и честь потирѧвъ-ємъ, щожъ менѣ теперь дѣти? Прийдетъ сѧ голодомъ загибсти. Вернꙋ ꙗ сѧ, вернꙋ домѣвъ, чай мене ѡтецъ прийме. Правда, про(96)винивъ-ємъ дꙋже; негоденъ-ємъ, щобъ мене за сына приймивъ; но радъ бꙋдꙋ, коли мене за наймита прийме, бо въ мого Ѻтцѧ наймитъ лѣпше маѥ, ꙗкъ ꙗ нещастный тꙋтъ на далекій чꙋжинѣ. Такъ собѣ подꙋмавши, пꙋстив-сѧ въ дорогꙋ, а прійшовше домѣвъ, впавъ на землю передъ ѡтцемъ и такъ ставъ просити: Ѻтче мій добрый! Прогнѣвав-ємъ тѧ и дꙋже прогнѣвавъ, заробив-ємъ на твою немилость, каю сѧ того дꙋже, негоденъ-ємъ бꙑ́ꙗше твоимъ сыномъ звати-сѧ, али прости ми и прійми мѧ, щобъ ꙗ ѡ҃ тебе за хлѣбъ и за водꙋ слꙋживъ. —

Ѻтцеви сердце милосердіємъ розтѧ҃ло, пріймивъ го въ нова за сына, вибачивъ мꙋ всьо, обѣщѧвъ го знова любити ꙗкъ свою дитинꙋ и перестерѣгавъ, щобъ сѧ знова такъ незабꙋвъ, ꙗк перше, и бꙋвъ добрый и послꙋшнимъ сыномъ. — Въ знакъ, що мꙋ вибачаѥ, давъ мꙋ перстень из перста своєго и сапоги на ноги и радꙋвавъ-сѧ дꙋже наворотомъ сына своего, що, видѣлосѧ, бꙋвъ пропавъ.

Такъ, дѣти, и ви чинѣте, коли вамъ сѧ коли прыдасть прогнѣвати родичівъ вашихъ або ꙋчителѧ (али того стережѣт-сѧ ꙗкъ вогню), то покайте-сѧ и майте щирꙋ волю, нѣколи ихъ негнѣвити, а они вамъ вибачѧтъ.

А коли согрѣшите и гнѣвъ Божий на себе стѧгнете, кайте-сѧ, бийте-сѧ въ грꙋди и кажѣтъ такъ, ꙗкъ сей блꙋдний сынъ: Господи Боже, не (97) годенъ ꙗ, щобись мене милꙋвавъ и щобись менѣ грѣхи відпꙋстивъ; однакожъ надѣю-сѧ того по доброті твоєй, а нѣколи більше грѣшити и тебе гнѣвати не бꙋдꙋ! — Коли такъ бꙋдете-сѧ каѧти и перестанете грѣшити, то Богъ вамъ забꙋде недобротꙋ вашꙋ и благословити васъ такъ, ꙗкъ перше, не перестане. —

---

(98)

5. Пѣсеньки и грачки дѣточіи.

Вжѐ со́нце кра́сно
Хвала́бо встало.
Бачте! ꙗкъ ꙗсно
Свѣтомъ засѧ҃ло!

Нічні, сонливі
Мраки розбило;
Боже, ахъ, Боже,
То твоѥ дѣло!

Веселѡ, милѡ
На свѣтъ глѧдѣти,
Добро приспѣло;
Радꙋйте-сь, дѣти!
Гомінъ лѣсами,
Пѣснь дꙋбровами
Щастье розно́ситъ,
Сильнѡ голоситъ,
Веселѡ, милѡ:
„Боже, ахъ, Боже,
То твоѥ дѣло!“

Зелень розвила-сь
Геть царинами,
Радость росплила-сь
Всѣми свѣтами;
Весна миленька,
Надѣѧ лѣто,
Осѣнь повненька,
Бо въ стога́хъ жито.
Въ зимѣ веселѡ,
Хоть всюда бѣлѡ.
Боже, ахъ, Боже,
То твоѥ дѣло!

Дꙋбровы, горы
Зъ полонинами,
Долины, зворы,
Рѣки зъ стрꙋѧми,
Небо високье
И звѣздъ безъ числа,
Море глꙋбокье,
Чꙋдівъ всюда тма,
Всьо такъ порѧднѡ,
Всю́да такъ ладнѡ.
Всюда щось жиѥ,
Робитъ, дѣлаѥ,
Двигшись, лѣтаѥ,
Хо́дитъ и плинѣ,
Радѡ спѣва́ѥ,
Веселѡ, милѡ:
„Боже, ахъ, Боже,
То твоѥ дѣло!

А глѧнь межъ лю́ди,
Гараздъ и пишнѡ,
Всюда затишнѡ
Й лиха небꙋ́де;
Докъ дꙋша вѣрна
Оу грꙋдьохъ тлѣѥ,
Година мі́рна
Въ вѣкъ не знидѣѥ.
Бо Божа волѧ
Всѣмъ добра ждаѥ,
Всѣмъ добра долѧ
Най зацвиваѥ.
Се щастье зъ неба
До насъ приспѣло.
Боже, ой, Боже!
То твоѥ дѣло!

---

(99) Миленьки дѣти,
Де лишь станете,
Бога славѣте!
Що лишь глѧнете,
Собѣ дꙋмайте:
„Боже, ой, Боже,
То твоѥ дѣло!“
И честь мꙋ дайте
Изъ сердця милѡ.

2.

Оу насъ оутѣхи,
Оу малыхъ дѣтей,
Играчки, смѣхи
И многѡ затѣй.

Мы бродимъ, ходимъ
Гꙋстенькимъ лѣсомъ,
Раді гꙋкаѥмъ
Шовковимъ лꙋгомъ.

Кого не видко
Въ гаю подъ дꙋбомъ,

Тотъ бѕде швидкѡ
Сивымъ голѕбомъ.

Якъ добре въ поли,
Де птахъ щебече,
Летитъ по воли,
Кѕда лишь схоче.

Теперь зличй насъ,
Мнѡгѡ насъ бѕде?
Єсть тѕ десѧть васъ,
Тож лѣсъ загѕде.

Покисмо малі,
Спѣваймо собѣ.
Якъ бѕдемъ старі,
Втихнемъ якъ нѣмі.

Ей, подивй сѧ,
Якъ мотѣликъ спитъ.
Тихонькѡ сѕнь сѧ,
Бо онъ полетитъ.

Онъ! дрѕгий, брате,
Товаришъ єгѡ! —
Якъ сѧ ставъ рвати!
Пѕстй до него.

Гей, десь спѣвае
Красный соловѣй,
Генъ сѧ хитае
Галѕзка, гей, гей!

Тихенькожъ идѣмъ,
Щобъ сѧ не злякавъ,
А голосъ хвалѣмъ,
Щобъ ще щебетавъ.

Злетижъ по нижче,
Любезненькій мой,
Най чѕемъ блище
Голосочокъ твой.

Який ты красный,
Мой паничкѕ.
Спѣвай ще, щастный,
Хоть годиночкѕ. —

Кѕда оу̑дав-сѧ?
Кѕда? десь пропавъ!
Може збоѧвсѧ,
Що ы мѕ свиставъ?

Ахъ онде си сѣвъ,
Не хоче идъ намъ.
Ого! зновъ злетѣвъ,
Не гаразд мѕ тамъ.

* * *

Красні цвѣточки
Тѕтка оу̑ лѕзѣ,
Плетѣмъ вѣночки
На тымъ морѕзѣ.

Несѣмъ ихъ домѣвъ
Тай дамо сестрамъ,
А мати на стівъ
Дасть смитаны намъ.

Нѕжъ сѧ розходѣмъ
Кождый во своѧ.
Завтра сѧ войдѣмъ,
Де тота стрѕѧ.

Тай кажѣтъ Мамѣ,
Щоб-сь небоѧла,
Що підемъ самѣ
Завтра въ Кѕпала.

Ю. К.

3.

Дѣти! вже въ поли
Сонце нас пече;
Гей, блиськѡ боли
Поточокъ течѣ.

Мы бавити-сѧ
Зновъ сюдѧ прійдемъ.
Гей, кѕпати-сѧ
Теперь всѣ пійдемъ.

Отъ мѧгковъ травовъ
Берѣжокъ порѣсъ,
Горбкомъ над водовъ
Лѣсочокъ розвѣсъ.

Тамъ сѧ зболочемъ,
Плюскати сѧ хочемъ,
Ꙗкъ птахъ въ погодѹ.

А хто сѧ боитъ,
Най съ краю стае́;
Хто сѧ не боитъ,
Най за мновь идѣ!
Не бойтесь, идѣтъ,
Тѹтъ вода не рвѣ;
Данько, отъ, дивѣтъ,
Ꙗкъ мышка пливѣ.

По самі грѹды
Ійдѹ въ глѹбинѹ,
Теперь ѩк бѹде?
Бачте! ѩ порнѹ,
Добре то ити
Кѹпати-сь въ рѣкѹ;
Гай, бы спочи́ти
Въ милѣмъ холодкѹ.

Дивѣтъ, ѩкъ Матѣй
Горѣницъ плинѣ,
А онде Андрѣй
На дошкѹ сѧ рве.
Та не звали́-сѧ
Зъ конѧ твоегѡ,
Цѣпкѡ держи-сѧ
Обѣрѹчь его.

И отъ крѹжками
Всѣ разомъ стоѧтъ,
Водѹ рѹками
Шѹмѹютъ, мѹтѧтъ.
Ой, ѩкъ сѧ смѣютъ,
Що такъ въ пѹстотѣ
Водовъ мѣтаютъ
Оу очи собѣ.

Онде качокъ двѣ
Оу берега ждѹтъ,
При нихъ маленьки
Качата пливѹтъ.

Одна́ зъ межи нихъ
Очима стрижѐ,
Либонь пливѹщихъ
Мѹшокъ она́ ждѐ.

А на пѣсочкѹ,
Ꙗкъ вівцѣ лежатъ
Въ краснимъ вѣночкѹ
Въ крѹгъ малыхъ ѩгнѧтъ.
(101) Отъ! бачте дѣти,
Скотинѹ й птицѣ
Пѹстѣтъ, пѹстѣте
До сей водицѣ.

Годѣ кѹпати-сь,
Вжемъ бѣлый, ѩкъ снѣгъ,
Часъ одѣвати-сь,
Часъ вже на берѣгъ.
На тымъ мѹрѹзѣ
Бѹдемъ лежати,
А по тімъ лѹзѣ
Бѹдем бѣгати. **Ю. Б.**

4.

Марѹсенька мила
Цвѣточки сади́ла,
Водовъ подлива́ла,
Съ тихонька спѣва́ла:
Ростѣтъ ми, цвѣточки,
Райскіи дѣточки,
Ростѣтъ ми весною,
Розвинѣтесь красою,
Лѣтомъ ми зацвѣйте,
Головкѹ пристрійте,
Менѣ молоденькій,
Строѣтись радненькій.

5.

Не хочѹ богатства,
Ани грошей ма́ти,
Нѣ паномъ бо́ромъ,
Нѣ царемъ сѧ звати;
Лишь добрый най бѹдѹ

И Богъ миленькій,
Най люблятъ ма люди,
Тогда ш щастненькій.

6.

Отецъ са одинъ
Оучителя питавъ:
Йкимъ бы свѣтомъ
Сынокъ щаста мавъ?
Сей мѣ штповѣвъ:
„Навчй Бога знáти,
Навчи хороше
Читати, писати;
Въ мѣстѡ имѣньѥ
Дай мѣ розѣмъ ласный,
Тогда твой сынокъ
По вѣкъ бѣдѐ щастный“.

IV. ПИСАННЯ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.

1. A wiesz ty?

(do Julii.....)

Słuchaj i wierz szczerym słowom!

A wiesz Ty, Lubko, co mi Twe spojrzenie?
Rajski to krok o szczęścia rozświcie,
Przed którym pierzcha myśli zasępienie,
A cudnie rozkwita dotąd tęskne życie.

A wiesz Ty, Duszko, co mi Twe usteczka?
Co kropla rosy dla piersi spragnionych,
Co pszczółce słodkie uściski kwiateczka,
Słodycz to niebios dla Błogosławionych!

A wiesz Ty, Droga, co Twoje ściśnienie
W tęsknej, ponurej duszy mojej rodzi?
Jakieś nadziemskie błogie, szczęsne drzenie,
Gdy gorycz życia ręka lubej słodzi.

A wiesz, Julio, co Ty sercu memu?
W długich nocach co słońca spojrzenie,
Uśmiech nadziei długo ściganemu,
W srogich burzach słodkie odpocznienie.

---

2. Moje Niebo.

(Julii.....)

Błogo temu, który umie,
Rozigrawszy bujne myśli,

Wiatry ukraińskie gonić;
Kto pieśń ruską porozumie
I potrafi taką pieśnią,
Zakim mrozy pierś mu ścieśnią,
Zakim tucha go określi,
Po pod niebiosa zadzwonić!
Błogo temu, co usiędzie
W Ukraińca śmiałej duszy
I jej dzwonki gdy poruszy,
Cudne dumki wydobędzie,
Dumki ruskie, podsłuchane
U przyrody i śpiewane
Dla przyrody z pełnej duszy.
Bo też dumka ruska niesie,
Jak kozacki konik metki,
Jak stepowy wicher letki,
Gdy w głos świętny rozleje się,
Serce czułe, myśl sokolą
Po pod gwiazdy nad obłoki,
Po nad wiecznych światów stoki,
Kędy serca już nie bolą.
Więc jeżeli pragniesz nieba,
Słuchaj! powiem, co potrzeba:
Znajdziesz w dumki ruskiej pieniach.
I kochankę miej w ramionach, —
A zapomniesz o cierpieniach,
O najkrwawszych w sercu szponach.

---

3. Goscinność w Serbiji, podług Niemieckiego.

Płeć piękna znachodzi się w Serbiji jeszcze w stanie jakowej-ś podległości ku swojim mężom; jestto więcéj patriarchalny zwyczaj z przedwieku, jak tureckie niewolnictwo. Pan Otto Pirch pisze (w opisaniu Serbji, tego pokojem Adrianopolskim przez Administracyę turecką uwolnionego i do radośnej niezawisłosci posuniętego kraju, który teraz w księciu Miłoszu pana dziedzicznego pod wyzszością Porty ma) o przyjęciu, które miał u pewnego zamożnego kupca w miescie Czaczak, co następuje:

Rodzina składała się z dwojga staruszków, ich syna i tegoż pięknéj, młodéj żony. Tejże staranie o nas poruczono, które ona z naj-

większą uprzejmoscią uskuteczniała. Nic mię więcéj nie zdziwiło, jak kiedy, ocknąwszy się, obaczyłem tę krasną mołodyczkę, która, złozywszy na piersi ręce na krzyż, u drzwi naszego stała pokoiku, czekając chwilę, w ktorejby swoją czynność rozpocząć mogła. Ciągle nawet w nocy tak się ubierają, aby wszelką nieprzystojność usunąć, i w tym względzie panuje także między mężczyznami skromność, która do tych nie wielu pięknych praw tureckich należy i do Serbji przeniosła się. — Skorośmy wstali, zwinęła młoda niewiasta piękne nakrycia naszéj pościeli i złożyła je na stronie w pokoju. Podała nam potem wodę do umycia się, a najéj ramieniu wisiał ręcznik, złotem i roznobarwném jedwabiem wyszywany (najmilsze zatrudnienie mieszczanek).

Po niejakim czasie wejszła, niosąc piękny talerz z blachy lakierowanej, a na tym świéżą wodę do picia we wielkim kryształowym kubku, słodkie duszone owoce na kryształowych talerzach i Rakiją w małych szklaneczkach. To stanowiło niby wstęp do sniadania. Następnie przyniosła kawę i Czibuk (lulkę z tytoniem). Tym sposobem usługiwała nam ta młoda kobiétka i u stołu przy obiedzie, którego téż jéj ojciec i brat byli uczestnikami. Gdy wieczorem do domu powrocilismy, postawiła śród izby wielki metallowy swiécznik z ogromną swiecą, podobną tym w naszych kosciołach, a stanąwszy u drzwi, czekała, kiedyby swiecę objasnieć potrzeba była. Na zakończenie dnia przyniosła kąpiel na nogi, przyczem ustrojona była we wszystkie swoje piękne pierscienie i branzoletty. — Nawet u stołu książęcia usługiwała księżna i jéj córka księciu i jego synom i nie siadali razem u stołu, ponieważ podług staroserbskiego zwyczaju niewiasty nie objadują razem z mężczyznami. Jednakowoz po wielu serbskich domach ten zwyczaj zwolniał, a Serbowie, uwolnieni od dozorstwa tureckich urzędników i panów, witają u siebie zwyczaje i sposob życia u c i w i l i z o w a n y c h narodów Europy. I ta część Europy zyskuje się teraz dla oświaty.

---

4. Язѣка i Abecadło.

Uwagi nad rozprawą O wprowadzeniu Abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego, napisaną przez ks. J. Łozińskiego, umieszczoną w Rozmaitościach Lwowskich z roku 1834, Nro 29.

(3) Що вік, инший сьвіт.
Przysłowie ruskie.

Jest to głęboka prawda umca ruskiego, z doświadczenia pochwycona. Przed kilkadziesiąt laty nie przyszłoby było nikomu ze Sławian na myśl osnować prawdziwie narodową literaturę, przynajmniej byłoby to świętokradztwem, jak to i dzisiaj jeszcze niektórzy nazywają, —

a dzisiaj mamy zbiory pieśni, przysłowiów i powieści gminnych, opisy zwyczajów i obyczajów i t. p.; — zaczęto uważniej rozpatrywać się w narodzie, zaczęto porównywać narzecza Sławian, z przedwieku istniejące, wykazywać ich stosunki ku sobie tak co do wewnętrznego ich ducha, jak co do zewnętrznych ich znaków, zaczęto głębiej wpatrywać się w język, podnosić go do piśmiennego i stąd wysnuwać uwagi. — To spowodowało także ks. Łozińskiego, dobrych chęci mę(4)ża, ogłosić swoje doradcze zdanie względem wprowadzenia ABCDła polskiego do piśmiennictwa ruskiego. Znalazła ta myśl swoich stronników; jednych, którzy się lękają kilkogodzinnego trudu, aby poznać abecadło ruskie; drugich, którzy z innego, niżeli czysto literackiego wychodzą stanowiska. Niech mi wolno będzie w tym względzie kilka uwag, chociaż może mniej trafnych przytoczyć.

Szanowny ks. Łoziński powziął to przekonanie z kilku ksiąg ruskich, dru(5)kowanych czcionkami polskiemi, *„które zdają się do bardzo odległych należeć czasów“*. Księgi te nie należą do odleglej(6)szych czasów nad wiek 17 lub do początku wieku 18, czyli są z czasów gorliwszego usiłowania rozprzestrzenić unię na Rusi, pod rządem polskim zostającej; te zaś czasy nie są tak bardzo odległe; zresztą z niecierpliwością oczekujemy dokładniejszych powziąć wiadomości o tych zabytkach naszego języka. Powtóre zasadza autor art. swoje zdanie na pieśniach ruskich, pr. W. z O. wydanych, i tych, co w Pielgrzymie Lwow. i Rozmaitościach Lw. polską pisownią umieszczane bywały. Lecz ileż tam stąd niedokładności, ileż wątpliwości, z których nie znający języka ruskiego bardzo mylne może powziąć zdanie o tymże języku!

(7) W dalszym ciągu rozprawy czytamy kyrylicy uczyniony zarzut, *że wcieleniu literatury sławiańskiej do ogólnej masy literatury europejskiej głównie na przeszkodzie staje.*

Najsamprzód radbym wiedział, co nam pod wcieleniem literatury sławiańskiej do ogólnej masy literatury europejskiej rozumieć należy? Czy wprowadzenie obcych zwrotów i sposobów wyrażenia się do odrębnej Sławiańszczyzny; czyli też to, aby Europejczyk zachodni czytać mógł pisma sławiańskie. — Co do pierwszego: Literatura któregokolwiek narodu jest obrazem jego życia, jego sposobu myślenia, jego duszy; powinna się więc wykłuć, wzrosnąć z narodu własnego i zakwitnąć na tejże samej niwie, żeby nie była podobna do owego ptaka rajskiego, o którym powiadają, że nie ma nóg, a zatem ciągle w powietrzu wisi. Literatura jest niezbędną potrze(8)bą całego narodu. Dążnością jej i głównym celem jest między wszystkimi, nawet pojedynczymi członkami całego narodu krzewić oświatę; jeżeli więc wprowadzać będziemy do literatury sławiańskiej obce zwroty i obcy spo-

sób wyrażania się (do czego aut. nro. 9 swojej rozprawy zdaje się zdążać), wtrą(9)cać będziemy w ciało, duszę mające, drugą obcą duszę, która nie przylgnie do narodu i tym sposobem stanie się literatura własnością jedynie kilku tak zwanych literatów europejskich, przez co ze swoim głównym pominie się celem. — Jeżeli zaś pod wcieleniem literatury sławiańskiej do ogólnej masy literatury europejskiej rozumie się to, aby Europejczyk zachodni czytać mógł na pierwsze spojrzenie pisma sławiańskie, radbym wiedział, którego narodu literatura z pomiędzy tylu europejskich stanowi literaturę europejską? gdyż ile naro(10)dów, tyle odrębnych literatur, tyle odrębnych pisowień,—a jeden i tenże sam znak abecadła łacińskiego u rozmaitych narodów zupełnie rozmaite a nawet przeciwne ma znaczenie. Cóż powiedzieć o kilku pisowniach u naszych braci zachodnich, które równie, jak wszystkie europejskie, między sobą się nie zgadzają? n. p.

Kyryli.	ж	с	ш	ц	ч
Serb. łac.	x	s	sc	c	cs
Kroat.	s	sz	ss, sh	cz	ch
Pol.	ż	s	sz	c	cz
Karniol.	sh	ſ	ſh	z	zh
Czesk.	ž	s	ſſ, š	c	č

pominąwszy resztę. —

Każdy więc naród pisma ruskie czytać będzie podług swej pisowni i tworzyć będzie ze słów ruskich dziwolągi niezrozumiałe, straszne dla ucha Sławianina, a stąd niebardzo korzystny wypadnie sąd o języku ruskim. Dajmy na to, gdybyśmy nareszcie chcieli przystąpić do tak zwanej *ogólnej masy literatury euro*(11)*pejskiej* za pośrednictwem abecadła łacińskiego, któregoż z europejskich języków albo przynajmniej ze sławiańskich narzeczy pisownię obierzemy dla naszych głosów? Weźmiemy polską (a tę już pożyczoną i przykrojoną znowu pożyczać i dla własnej potrzeby przykrawywać potrzeba), uczyniemy naszą literaturę dla Polaków nieco przystępniejszą; lecz co powiedzą Czesi, co Sławianie na południu? jak będą czytać sz, cz, ż i t. d, którym te znaki zupełnie są obce? Przeciwnie zaś, użyjemy pisowni jednego narodu Sławian, mieszkającego na południu, powie Polak i Czech, że ogólność sławiańska nic na tem nie zyskała; Europejczyk zaś ze swojej strony w stosunku do siebie podobny uczyni nam zarzut.

Użyjemy zaś francuskiej lub włoskiej lub niemieckiej, którym równie (12) na pojedynczości znaków zbywa, staniemy się *dla jednego* z tych narodów czytelnymi, nie zaś dla Sławian, których częścią dosyć znaczną jesteśmy, przyłączymy się wprawdzie z naszą słowiesnością nieco do zachodu, lecz oddalimy się od Sławian, do których ciałem i duszą na-

leżymy, — a tak staniemy się i sobie i obcym niezrozumiałymi, sobie, t. j. Sławianom w ogólności, przez pisownię, a tamtym przez skład i ducha języka.

Nie wiemy zatem, którą udać się drogą. Trzeba więc, powiedziałby ktoś, osobną wydumać pisownię i ustanowić, aby wszyscy Sławianie, ba cała Europa tejże używała. Byłoby to wprawdzie bardzo korzystnem, lecz czy podobnem? Ileżto czasu i trudów potrzeba, aby zgodna była z duchem i swojstwami wszystkich sławiańskich narzeczy (nie mówię europejskich języków), a tak cudzoziemiec i rodak równieby musiał mozolić się, aby spamiętał zwroty nowej pisowni, jak wbijać sobie w pamięć znaki ky(13)ryliki, która osobliwszą pojedynczością (i przyjemnością dla oka w zaokrąglonej, używanej przez Rosyan i Serbów) chlubi się, gdyż nie tylko na wszystkie pojedyncze brzmienia, lecz co większa nawet na całe głoski, pojedynczych używa znaków. Lecz właśnie to ma być błędem kyryliki. Nie jest to błąd, przynajmniej nie jest niedostatek, który się Sławianom w łacińskiem abecadle czuć daje. Są to tytły dla skrócenia pisma i oszczędzenia papieru, któreto tytły, składające się z pojedynczych głosów, na pojedyncze tychże głosów znaki w kyrylice używane, łatwo rozprzęgnąć się dadzą. — Nakoniec wszystkie narody sławiańskie, używające pisma łacińskiego, jeszcze dotąd szukają znaków na niektóre głosy, które jedynie brzmią w ustach Sławianina, które Sławianin tak mocno polubił, a o których Rzymianin ani pomyślał, przynajmniej tak mało był uważnym, aby je z otaczającej go przyrody był pochwycił, którato okoliczność w śledzącym Kopitarze gorące wzbudziła życzenie, które w następnych słowach wylał: (14) „Wenn uns der Himmel einen zweiten römischen Kyrill sendete, der jenen ersten griechischen als denkender Römer nachahmend, zu den untadelhaften 20 römischen Buchstaben uns neue den römischen der Figur nach analoge Buchstaben erfände"... przez co samo przyznał kyrylicy pierwszeństwo. — Posłuchajmy, co Szaffarik, ten głęboki badacz Sławiańszczyzny, w tym względzie powiada: „Ist es einem wärmeren Slavisten gestattet, fromme Wünsche unmassgeblich auszusprächen, so gestehe ich, dass nach meiner innigen Überzeugung das kyryllische Alphabet sich mehr zu einer Pasigraphie der Slaven eigne, als das lateinische, und dass demnach jenem in dieser Hinsicht der Vorzug gebühre". — A niżej w nocie: „Es ist sonderbar, dass während Grotesend das kyryllische Alphabet zur Bezeichnung der (15) mannigfaltigen Laute in den orientalischen Sprachen vorschlägt und Klaproth in seiner Asia polyglotta zu diesem Zwecke das ж, ш und ч wirklich aufnimmt, einige slav. Philologen für die slav. Laute ж, ш und ч noch immer Zeichen suchen". Dziwno także i to, że jeszcze znajdują się,

którzy kyrylicy pierwszeństwo nad łacińskiemi literami zaprzeczają, kiedy wiekopomnej pamięci J. Dobrowski w swoim najwyborniejszem dziele „Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris", potem Metelko, Dainko i Berlicz w gramatykach południowo-sławiańskich narzeczy ж, ш, щ, ц, ч miasto rozmaitej i niestałej składaniny łacińskich liter dla wyrażenia tych głosów używają. — Silnie do rozumu i serca przemawia Jg. Ac. Berlicz: Und wozu sollte endlich dieses Alphabet führen? Wir werden dadurch das allgemeine (lateinische) Alpha(16)bet durch Einflickung fremdartiger Figuren verunstalten und dennoch kein National-Alphabet gewinnen. Wie lange werden wir uns doch eigensinnig unser Eigenthum selbst vorenthalten? — Haben wir nicht ein eigenes (cyrillisches) Alphabet?.. Kann mit diesem Alphabet (ausser Lateinern und Griechen) in Europa nur eine Schreibart, welcher immer noch so gut ausgebildeten Sprache sie gehören mag, einen Vergleich aushalten?.. Führen nicht beinahe alle im siebenzehnten Jahrhunderte mit lateinischen Lettern zu Rom, Ankona u. s. w. gedruckten illyrischen Bücher eine Entschuldigung in der Vorrede, dass sie nur darum mit lateinischen Buchstaben gedruckt sind, weil keine cyrillischen Typen vorhanden waren? (also nicht aus Neuerungssucht, sondern aus wahrer Noth)" i t. d. — Przytoczone tu zdania tem są ważniejsze, że są przekonaniem mężów ze szczepów sławiańskich, używających powszechnie w swoich książkach nie kyryliki, lecz abecadła łacińskiego, że są głosem poświęconych, najgorliwszych, najzasłużeńszych kapłanów w wielkiej świątyni — w Sławiańszczyznie.

(17) Następnie utrzymuje autor artykułu, że język ruski nie był dotąd literackim. — Trudnoby się nam i w tym względzie zgodzić; bo porównawszy: Слово (18) о плъкѣ Игорѣвѣ. Нестора лѣтопись, Правда рѹска, Статѹтъ литовскїй, Възрошенїе Кюрїково i inne dzieła z przedwieku, nakoniec diplomata książąt i metropolitów ruskich aż do końca 16go wieku, porównawszy, mówię, te starożytności pamiątki z językiem cerkiewnosławiańskim i gminnym ruskim, skłania się język w pomienionych zabytkach swoim duchem i składnią w jednych zupełnie, w drugich więcej do ostatniego, jak go w powieściach i przysłowiach gminnych mamy, niżeli do pierwszego, na greczyznę nakręcanego. — 17 i 18 wiek, z którego bardzo dużo pism, osobliwie kronik mamy, był czasem zepsucia języka ruskiego pod wpływem zepsutej polszczyzny.

(19) Co się tyczy niedostatku gramatyki, czyż koniecznie ona pierwiastkiem piśmiennictwa być musi? Powinna ona być nie zakonodawczynią języka, lecz jego najwierniejszym obrazem; nie z gramatyki przeto uczyć się języka swego, lecz podług języka i jego literatury

wykazać należy wszystkie własności i rodzaje zmian jego i prawa, podług których w miarę okoliczności, na niego wpływających, w swoim naginaniu działał i działa. Takiej gramatyki oczekujemy z niecierpliwością.

(20) W dalszym ciągu swej rozprawy porównywa autor azbukę z abecadłem, starając się wykazać niedogodność kyryliki.

Co do 1. Buki (ѣ), Wiedi (ѣ), Dobro (д) i t. d. są tylko tych znaków zmysłowe nazwy, zaczynające się od brzmienia, oznaczonego tymże znakiem, mające w języku pełne znaczenie i zawierające w sobie pewną myśl czyli na(21)ukę moralną podług postrzeżenia p. Tredjakowskiego, które sposobem orientalnym wprowadzone, wcale atoli nie przeszkadzają używaniu krótszych nazw, jak to już Rosyanie i Serbowie chlubnie w swojej zaokrąglonej uczynili kyrylicy.

Co do 2go. Jest to ważne pytanie, czyli te teraz jednakowo brzmiące głoski przez głęboko myślącego Kyrylla dla jednakowo brzmiących głosów wydumane zostały; pytanie dotąd niezupełnie rozwiązane. Badanie o tem znajduje się prócz innych w dziele mozol(22)nem Szaffarika: Serbische Lesekörner.

Do 3go i 4. (и) i (й) są zupełnie różniące się, (и) jest samogłoska, (й) zaś współgłoska, jak to sam autor uważa), zupełnie jednoznaczna z łac. (j), co właśnie słytnaja (◡) oznacza i stanowi różnicę między niemi, równie jak (i) i (j), które (23) ostatnie jest tylko przeciągnieniem pierwszego ku dołowi i już różnica. — (и) i (ѥ) na początku, potem (ꙗ, ю, ѣ) są to zgłoski, z dwóch pojedynczych głosów złożone, t. j. ze zlewającego się (i) czyli współgłośnego (j), co, jak wyżej okazano, równe jest naszemu (й) (i), jednej ze samogłosek; można je zatem na te głosy rozprzęgnąć i pojedynczymi w kyrylicy używanymi pisać znakami. A zaś gdzie (ѧ, ѭ, ѣ) w drugiem przychodzą znaczeniu, to jest: zmiękczając poprzedzającą współgłoskę, na tę potrzebę mamy (ь) przyboczne albo pajerczek (ʻ) nadwierzchne. — I właśnie przez to usunie się (24) trudność w oznaczeniu głoski (jo), w naszym języku bardzo często słyszanej. Co się zaś tyczy (и), ma ta głoska w ustach Rusina zupełnie właściwy głos, trzymający środek między ostrem (i) a głuchem polskim (y), rosyjskiem (ы) brzmiącym, jak głęboko tłumione (i) polskie, zbliżające się do (ü) niemieckiego. A gdziekolwiek tylko Rusin nagodzi w książkach na ten znak, wymawia go tym głosem, gdziekolwiek zaś przyjdzie mu pomieniony głos pismem wyrazić, pisał i pisze zawsze (и), jak to ze starych przekonujemy się rękopismów i ksiąg. — (ѵ) zawżdy było samogłoską, gdzie zaś zlewało się z następującą samogłoską, natrafiamy go zawsze w połączeniu z onąż (ꙗ, ю, ѧ, ѥ). Przytoczone przez autora przykłady prócz błędnego ꙗѧѧ są

słowa obce. — (є) na początku i po samogłoskach w znaczeniu (je) dopiero późniejszemi czasy przez nieuwagę i szybkość przepisywaczów równie, jak (ю) z (юѵ) powstało; S. Kyryll bowiem równie, jak (25) w (ꙗ, ѧ, ю), połączył i z „є“ znak „і“ i pisał „ıє“.

Do 5. (ъ) i (ь). — Każda współgłoska jest albo twardą albo miękką; gdzie więc jeden z tych znaków położony, drugi miejsca nie ma, a gdzie jednego nie masz, tam drugi stać powinien; jeden więc z tych znaków bez nadwerężenia dokładności opuszczonym być może i opuszczanym bywał, t. j. (ъ). Gdzie bowiem współgłoska we środku twardo brzmi, nie kładziono (ъ), a gdzie miękko, kładziono (ь) albo wyraźne albo w połączeniu z następującą samogłoską (ѧ, ѣ, ю); toż samo i na końcu słowa zacho(26)wać można. — Zdarzające się zaś w starych księgach we środku słowa (ъ) i (ь) po współgłoskach niemiękniejących były półgłoskami. —

Do 6. „g“ ruski język nigdy nie znał krom w cudzoziemskich słowiech, na co miał, jak to w starych księgach (27) widzimy, albo „кг“ albo pojedyncze „г“ (gamma). — Jędza, dźub, dźura, dzwon oczywiście nie są ruskie, a używanie tychże w okolicy, Polszcze bliższej, nie stanowi je powszechnemi, lecz tylko daje wnosić na stopień zepsucia języka ruskiego w tejże okolicy. Częściej używany głos, oznaczony w polskiem przez złożone „dż“. (28) Słychać go bowiem nietylko w całem Haliczu, lecz i na Wołyniu i Ukrainie obok (ж), wydżu i wyżu); lecz „dż“ jest niestosownem do wyrażenia tego głosu, są to bowiem dwa znaki, mające już swoje odrębne znaczenia. Jednoplemiennicy nasi Serbowie mają na ten głos znak, długim używaniem ustalony, a ten jest џ i raczej więc pojedynczy niewątpliwy ten, jak dwuznaczny tamten.

Do 7. Bóh, kóń, rów, méd czytać będzie Polak **Кѣг, кѣń, рѣв, мнд**, (29) a nikt nie powie, że to jest po rusku. — Etymologia jest tylko przedmiotem niewielu filologów; a dla ich widoków narzucać milionom narodu trudności zdaje się być niesłusnem; dla pobratymców zaś słowniczek etymologiczny albo dzieło o źródłosłowiach bardzo zaspakające uczyni przysługi. Zresztą pewną jest rzeczą, że ta zmiana w jednej okolicy więcej, w drugiej zaś mniej panuje i że rozumiejący (кѣнь, коня), zrozumie także i (конь) bez wszelkiej trudności.

Jeżeli niedokładność kyryliki, pod l. 8 zarzucona, przez uwagi do l. 3 i 4 nie jest oddalona, to w tej mierze powiedzieć mogę, że i abecadło polskie ku temu nie jest sposobniejsze — n. p.:

(30)

F I.		F II.
hołub	Czerwoneć	Rineć
— a	— ia (a)	— ia

albo w rzeczownikach nijakiego rodzaju:

F. I.	F. II.	
Derewo	kaminie	szczastie
— a	— ia (a)	— ia (a)

W istocie zaś jest to tylko jedna forma, gdyż równie, jak (голѣкъ), ma и червонецъ и рѣнецъ, równie, jak (дерево), ma камѣнье i щастье w drugim spadku (а), w 3 (ѣ) i t. d., a formy podług języka, nie podług pisania stanowić się powinny, ostatnie bowiem służy pierwszemu, nie zaś przeciwnie. — Toż samo i o formach czasowania.

Ku zakończeniu tych uwag kładę słowa pewnego nie z płytka myślącego Polaka: „Czyż podobna, aby ABECADŁO polskie dostateczne było do wyrażenia wszystkich ruskich głosów, kiedy nie jest doskonałym do oddania wszystkich polskich?“

(Obacz także: Odpowiedź na zdanie o zaprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego, napisaną przez X. Józefa Lewickiego, w Przemyślu 1834 r.)

---

5. Nauka na niedzielę VI po Zejsciu S. Ducha.

Ескѣю вы мыслите лѣкавая въ сердцахъ своихъ?
Мае. Гл. 9. ст. 4.

Dla czego w sercach waszych przewrotnie myslicie?

Temi słowami zapytał Zbaw. sw. niegodziwych Faryzeuszów, którzy wszędzie i wszelkiémi sposobami usiłując uszczuplic Ch(rystu)sa sławę i przychilność narodu do niego, wykładali cuda jego i dzieła miłosierdzia, nie jakoby takowe przez władzę Bożą, ale przez moc złego Ducha wykonywał, i nazywali swiadectwo, które sam o sobie dawał, ohydném bluźnierstwem. Niepotrzebuję ja wam, Bracia Chrzescianie, wskazywać przyczynę takowego niegodziwego postępowania tych przewrotnych ludzi z Ch(rystu)s(e)m Panem, sami ją już odkryliście w ich chciwości majątku, sławy, wyzszosci, a ztąd w ich obłudzie, zbytkach, rozpuscie, wszeteczności, a co najsmutniejsza znalezliście ją w ich prawdziwie zepsutych, złosliwych i niepoprawnych sercach. — Ch(rystu)s bowiem wniosł prawdziwe i najczystsze swiatło niebios między ciemnosci tego swiata; przy tém swietle dała się jasno widzieć pobożność i swiętaszkowanie, szczéra miłość braterska i udawanie, otwartość serc niezepsutych i obłuda, łagodna pokora i słupowała wyniosłość, okazała się, mowię, w tém swietle w całéj swojej wielkosci złosliwość serc i przewrotność dusz Faryzeuszów, a to było powodem, (16) iż upadała ich powaga u ludu i ze źródła złote i srebrne, do ich skrzyń spływające,

zaczęły wysychać. I dla tego to Ch(rystu)s i wiara jego, to swiatło niebios stanęło im solą w oku, że tak rzekę. Aby mu więc drogę zastąpić i miłość, którą miał u ludu wydrzéć, wzięli się do podstępów, oszczérstwa i posądzeń, nazwali go potajemnym grzesznikiem, bluźniercą, narzędziem złego ducha, zwodzicielem i buntownikiem ludu, i dotąd nie- usnęli, aż go umęczyli. Zazdrość, oszczérstwo i posądzenie ukrzyżowały Zbawiciela naszego, zazdrość, oszczérstwo i posądzenie krzyżują i po dziś dzień nie jednego z naszych braci; są to niecnoty, które pomimo tak silnie przemawiającej Ewanielii S., pomimo tak częstego i gorliwego nauczania kapłanów Bożych tak mocno zagnieździły się w sercach ludzkich, iż codziennie postrzegamy, że się nie zmiejszają, ale rozszérzają i bujności nabierają. Zastanowmy się dzisiaj nad ohydnością grzechów zazdrosci, oszczérstwa i posądzenia, do czego nam powód podają słowa dzisiejszej Ewanielii. —

Najgłowniejszą zasadą wiary, podanéj nam przez mistrza naszego I(ezu)sa Ch(rystu)sa jest miłość Boga i miłość bliźniego. Jeżeli się zaś zastanowiémy nad zazdrosnémi oszczercami i potwarcami, jeżeli zmierzémy i zważemy ich czynności i słowa, jeżeli zaglądniémy w tajniki nieczystego ich serca, postrzeżémy z bolescią, że w ich duszy ni sladu miłości Boga i bliźniego nie masz. Albowiem jeżeli masz przyjaciela, którego poważasz i kochasz, a tenże znowu kogoś innego usiłuje, a ty temu (2a) innemu wyrządzisz krzywdę i uczynisz boleść, czyż z tego się przyjaciel twój przekona, że go kochasz? Otóż patrzcie, Bóg, jak księgi swiadczą i jak własne codzienne uczy nas doswiadczenie, jest nam wszystkim ojcem, zarówno nas kochającym, jeżeli więc dziecięciu jego kochanemu, który jest twoim bliźnim, uczynisz złość i zakrwawisz serce jego, czyż będziesz mógł powiedzieć: ja kocham Boga? Które więc serce wyrzekło się miłości bliźniego, miłości brata, pytam, czyż ma ono jeszcze miłość Boga? Zastanowmy się nadtém w szczególności co do zazdrosnych, a osobliwie oszczérców i posądzających.

Gdybym posiadał umiejętność postawienia wam przed oczy wszystkie schadzki i towarzystwa próżniaków miejskich, osobliwie w godzinach popołudniowych przy zielonych stolikach, przedewszystkim tak zwane koła piękności, siedzących około stołow, uginających się pod szklankami i filiżankami herbaty i kawy, gdybym, mówię, miał tę zdolność w jednym zarysie uczynić dokładny obraz tego pół-snu i pół-życia, jestem pewny, że każdy, w którym cnota nie wygasła zupełnie i nie zostawiła tylko zimnego zgliszcza, odwrociłby na widok tego obrazu ze wstrętem swe oczy i zduszą zbolałą i zmierzioną uciekałby od niego. Albowiem nic nie znajdziesz na bliźnim cnotliwego, nic szlachetnego, nic uszanowania zasługującego, uczciwego, wspaniałego,

chwały i czci godnego, wzniosłego, (26) skromnego, słowem nieznajdziesz człowieka, wedle Boga żyjącego, któryby od tych potworów, postać ludzką noszących, nie był spotwarzony, zhańbiony, nic na nim nie znajdziesz, (coby przez nich nie było) przeistoczone, wykrzywione, wyśmiane, wyszydzone i w plugawstwo zamienione. Ujrzysz tam zdeptaną sławę bliźniego, zbestwione dobre imie, cześć pohańbieniem ukamienowaną, obrudzoną cnotę, skalaną czystość i niewinność — i pytam was, Br(acia) Ch(rześcia)nie, czyliż jest u nich miłość Boga i bliźniego? —

Idącemu drogą prawą, drogą przykazań Bożych przypisują podstęp i intrygę — czyniącemu modły przypisują obłudę i swiętaszkowanie — broniącemu sławę bliźniego tajne, haniebne i niegodziwe z nim związki, — podającemu jałmużnę próżność, chęć sławy — skromnemu podłe czołganie się — grzecznemu i uprzejmemu podchlébstwo — zapobiegliwemu i oszczędnemu łakomość, skąpstwo i nienasytność — milczącemu głupotę — wesołemu trzpiotowstwo — pełniącemu obowiązki chciwość honorów i dostojeństw. — Kupca, chociażby najrzetelniejszego, nazwą oszustem i zdziércą — sprawiedliwego sędziego nazwą okrutnym i tyranem — gorliwego kapłana fanatykiem — bladego i szczupłego z natury lub z pracy nazwą rozwiązłym, rospustnym i wszetecznikiem — a zdrowego i czérstwego pasibrzuchem i opilcą — i pytam sie was, Br(acia) Ch(rześcia)nie: czyli mieszka u takich miłość Boga i bliźniego? —

(3a) Zajrzéjcie w inną stronę obrazu, a postrzeżecie inny rodzaj jadowitych robaczków, wiercących i psujących sławę bliźniego. Oto znalazł się, który prawdziwą zasługę umiał ocenić, przymioty i zalety odkryć, dobre i nieskazitelne serce poznać, s(z)lachetność umysłu na jaw wynieść, bogobojne i prawe uczynki rozeznać i przynależną oddać pochwałę, a mając takie przekonanie o bliźnim, dał o nim głosne swiadectwo, ale czyż sądzicie, że obok niego siedzący poważny oszczérca i potwarca umilkł? O nie! umiał on jedną wyrazistą miną lub znaczenia pełném milczeniem, albo nakoniec jedném słówkiem: to prawda, a l e —, albo: któżby był pomyślał? — albo: może być, — jak dla kogo proszę i tysiącznemi innémi podobnémi wyrazami powątpiéwania powzięte dobre zdanie o cnotliwym i zasłużone uszanowanie podkopać, obalić i zniweczyć i pytam się was, Br(acia) Ch(rześcia)nie, czyliż ma ón miłość Boga i blizniego? — I niemasz kąta ziemi, niemasz czasu, wieku, płci i stanu, gdzieby ta nieprawość w sercach ludzi, jak na bujnéj i dobréj ziemi, nie wkorzeniła się i nierozrastała się. Znajdziesz ją w naszém miescie równie, jak za stoma i tysiącami mil, znajdziesz ją dzisiaj rownie, jak przed wiekami, o czém swiadczą księgi swięte i księgi dziejów, usłyszysz ją równie z ust młodzieńca, jak z ust zmartwiałych starca, z ust

drzącéj staruszki, jak z ust (36) krasnej dziewicy, w których, gdy milczy, zdaje się sama niewinność przemieszkiwać — znajdziesz ją w lichéj chatce, a tém więcej w wystawnych pałacach, znajdziesz ją u uczonego i u prostaczka, pod siermięgą i pod jedwabiem i t. p. i pytam się, czyliż jest na swiecie miłość Boga i blizniego? — a odpowiecie: nie masz! —

Lecz jakże często zdarza się usłyszéć pytanie: „cóż złego bratu memu uczyniłem? wszak ja go nieoszukałem, nie zawiodłem, nie wydarłem mu majątku i życia, a jeżeli co o nim powiedziałem, powiedziałem prawdę, powiedziałem, co swiat cały powtarza, a powiedziałem dla jego poprawy". — Ale pytam się, czyż wydrzéć komuś sławę mniéj jest, jak wydrzéć komuś suknie, śrébro, złoto, majątek, a nawet i życie? Czyż niesłyszałeś nigdy słów S. Ap. Pawła: Wolałbym umrzéć, niż żeby mi sława miała być odjęta, a ileż to nieszczęsliwych utraciło przez zabójczy język oszczércy sposób do życia, ileżto złosliwy jad oszczérstwa zrodził trawiącą zgryzotę w sercach ojcow i matek, ktora ich życie podcięła, ileżto więc dziatek osierociało, zostało bez kawałka chleba, bez wychowania, bez nauki religii i obyczajów! tych łzy, rospacz, grzechi i potępienie zgartuje oszczérca na głowę swoję; czyliż nie wydarłeś mu wszystkiego? — a potem, czyż dla tego, że swiat cały grzészy, twoja wina, twój grzech przestaje być winą i grzéchem? a chceszli twego bliźniego poprawić (4a) i na drogę dobrą naprowadzić, to wedle słow pisma S. między cztérma oczyma odkryj mu łagodnie błędy jego i naucz go, a jeźli to nie pomoże, wezwiéj do pomocy trzeciego, a jeśli i wtedy usiłowania twoje będą bezskuteczne, powiédz Cerkwi swiętéj, ale nie swiatu — a dopiéro wtedy pokażesz, że kochasz Boga i dziécie jego, które jest twoim bliznim. —

A jeżeli zechcemy sledzić przyczyny, która ten grzech ohydny rodzi, znajdziemy ją łatwo w zaniedbaném lub źle skierowaném wychowaniu dzieci, w wyrzeczeniu się Boga, w zapomnieniu przykazań jego, w leniwstwte do modlitwy, do odwiedzania swiątyń Pańskich i do uczęszczania na nauki cerkiewne, w niesmaku do rozmów o cnocie i bogobojności, a nakoniec w próżniactwie, albowiem próżnowanie jest wszystkiego złego początkiem, a zatem i oszczérstwa, próżniacy bowiem muszą czas zabijać oszczérstwém, aby ich samych czas nudami niezabił. —

Widzieliscie więc, Br(acia) Ch(rześcia)nie, ohydność oszczérstwa, źrodła jego i skutki, przekonaliscie się, że oszczérca nie miłuje Boga i blizniego, a niemiłujący Boga i blizniego czyż może sobie podchlébiać, że go Bóg miłować będzie i że go umiesci między wybranemi w niebiosach? Starajcież się (46) więc wszelkiémi siłami uchilić się od grzechu z miłosci

ku Bogu, a osobliwie od grzéchu oszczérstwa, czytajcie pobożne i moralne książki, zajmujcie się pracą, uczęszczajcie do Cerkwi Bożej na nabożenstwo, na nauki i na nieszpory, a nakoniec módlcie się, abyscie nie wpadli w pokuszenie. — Amen. —

Markian Szaszkiewicz.

Lw. 27-o Lipca 1837.

Mowione w Cerkwi Metropolit. g. c. Lwowskiej.

---

6. Проповѣдь Евангелская на Успеніе Пр҃тыя Бгр҃цы.

И сестра ѥй бѣ нарицаѥмаѧ Марія, яже и сѣдши при ногѣ Іисѣсовѣ, слышашѥ слово Бгѡ. Лвк. і҃. 38.

U niej zaś była siostra imieniem Maria, która, usiadłszy u nóg Jezusa, słuchała nauki Jego. —

Cérkiew Boża na uroczystość dzisiejszą czyta nam Ewanielę S., którą JEJ Ewanielista S. Łukasz zostawił, a w której następujące bardzo ważne dla nas zdarzenie jest zapisane: Oto Nauczyciel swiata Ch. P., chodząc z miejsca na miejsce, od miasta do miasta, od wsi do wsi, nauczał ludy. Zdarzyło się więc, iż wszedł do pewnego miasteczka, w którym niewiasta imieniem Martha zaprosiła Go do domu swojego, do którego Ch. P. wstąpił. Niewiasta wielce tém uradowana, iż może oglądać w domu swoim tak dostojnego, tak wysokiego goscia, z wielką pilnoscią i starannoscią krzątała i ubiegała się, aby Ch(rystus)a P(an)a godnie przyjąć mogła. Miała zaś Martha siostrę u siebie Maryę, która słuchała słów Ch(rystuso)wych, siadłszy u nóg JEgo, co było oznaką najgłębszej pokory, najwyższego uszanowania i największej uwagi. Widząc to siostra Jej Martha, a pragnąc jak najspieszniej i jak najlepiej ugościć Ch(rystus)a P(an)a, rzecze do Niego: Panie! niedbaszli, iż siostra moja samą mię zostawiła (16) i niepomaga mi usługiwać Tobie? rzekniéj jéj, aby mi pomogła. Na co jej Ch. P. odpowiedział w te słowa: Martho, Martho, troszczész się i frasujesz o wiela, a jedno jest tylko na potrzebie. Marya najlepszą cząstkę obrała, która od niej wziętą nie-
20 będzie. Rozumiał tu Ch. P. przez najlepszą cząstkę zbawienie wieczne, szczęscie prawdziwe; i dla tego mile widząc, pochwalił Maryę, że usiadłszy u nóg Jego, pragnęła słuchać słów nauki Jego jako najlepszy i niezawodny środek do uzyskania tej najlepszej cząstki, t. j. zbawienia wiecznego. A że i naszém przeznaczeniem jest szczęsliwość wieczna, że Ch. P. zstąpił na ziemię, aby zbawienie i dla nas uczynił dostępném, do czego jako środek przy zasługach, za nas położonych, zostawił nam swoją naukę, więc pozwolicie, Bracia Ch(rześcia)nie, iż zastanowiémy

się dzisiaj nad obowiązkiem słuchania słowa Bożego i zastosowania podług niego życia naszego.

Приснодѣвственная, пренепорочнаѧ дѣво, ѡтъ неѧже родила сѧ радость вселенныѣй и возсіѧ солнце правды, ѥѧже преблаженное оуспенїѥ міръ хрістіянскій днесь празднѣѥтъ, оумоли ми оу Божественнаго (2a) Сына Твоего помощь, во ѥже проповѣдати ми съ оуспѣхомъ слово Ѥгѡ вѣрнымъ на земли. Молимъ Тя и величаемъ, преблагословеннаѧ Дѣво, поюще: Въ молитвахъ неѡсыпающюю Бдіцѣ — и пр. Кондак. Глас ѕ.

W dawne wieki młody wędrowiec opuszcza dom Ojca i puszcza się w drogę szukać sobie szczęścia. Dobry Ojciec błogosławi go i daje mu wrękę swiatło, mowiąc: Synu, idąc za tém swiatłem, nie zbłądzisz, a osięgniesz celu i będziesz szczęśliw, a to szczęscie będzie bardziéj twoje, jak moje. Ale syn nieposłuszny ujrzał w burzliwych ciemnosciach nocy błędne mamiące roznobarwne swiatełka, które oczy jego zmamiły i serce pociągnęły; odrzuca więc pochodnię, podaną od ojca, puszcza się za swiatełkami; ale zabłądził w puszczy i zaginął na bezdrożach. O nieroztropne dziecko! zawoła każdy z was, Ch(rześcia)nie. Tym ojcem dobrym jest Bóg na niebiesiech, synem wendrownym my ludzie na ziemi, a celem naszej wendrówki tutejszej szczęśliwość nasza za grobem, a swiatłem, nam podaném, wiara swięta. Albowiem Bóg Najdobrotliwszy, mając w Wszechmocnéj swej ręce szczęśliwość, zapragnął udarować nią inne istoty, stworzył więc ludzi czyli, abym się słowami przypowiesci wyraził, wysłał nas na wendrówkę przez swiat, przeznaczając nam zbawienie czyli tę szczęśliwość wieczną; a dając nam wolną wolę, przeznaczył ją jako nagrodę (26) trudów pielgrzymki. Ależ często zdarza się słyszéć utyskujących i głośno narzékających na te trudy, jakoby były niepodobne do przetrwania i przezwyciężenia. Nieobaczni! Niewidzą, że Ojciec na niebiesiech już pierwszych ludzi nieposłusznych nieodrzucił, ale dawał im naukę życia i wlał w serca ich nadzieję odkupienia od winy grzechowej; następnie ich nogom prostował drogę przez Patryarchów, przez mędrców w starym zakonie i przez proroków, których chciał miéc przewodnikami narodów do siebie, a nakoniec pozwolił synowi swojemu, li tylko z miłości ku dzieciom swym na ziemi, przyjąć winę swiata na siebie i cierpieniami najrozliczniejszemi, rozléwem swéj własnéj krwi i najboleśniejszą smiercią uczynić za dosyć sprawiedliwosci Boskiéj za przewinienia nasze. — Aby zaś ta zasługa, położona za winy nasze, niebyła nadaremną, zostawił nam Ch. P. naukę swoję, wytknął nam, że tak rzekę, bity gosciniec do nieba, podał nam, jak ów ojciec w przypowieści, jasne swiatło w rękę, mowiąc: Synu, idąc za tem swiatłem, niezbłądzisz, a osięgniesz celu i będziesz szczęśliw, a to szczęscie będzie bardziéj

twoje, jak moje. I jakże, Ch(rześcia)nie, czyli przy tak szczęsliwych okolicznosciach trudy do osięgnienia zbawienia jeszcze są nieprzezwyciężone? Zostawił, mowię, Bóg Syn, Zbawiciel swiata, naukę swoją jako przewodniczkę, która nas jak dziécie za rękę prowadzi do mieszkania błogo(3a)sławionych; zostawił nam, powtarzam, wiarę i naukę, która, jak Izraelitów na puszczy słup ognisty w dzień, a obłok jasny w nocy, do ziemi obiecanej prowadzi, — i ona nas wiedzie tam, dokąd serce nasze pragnie, a gdzie Bóg z roskoszami swiętych oczekuje swych ulubionych. Ch(rystu)sa wiara i nauka jest wszystkim dla wszystkich. Nie masz położenia dla ludzi, w którymby się jak najskuteczniéj zastosować niedała. Wstąp do chatki nędzarza, a gdybyś miał serce kamienne, a oczy z kruszcu, łzy z nich pocieką. Płowemi, wyschłemi oczyma wygląda niedostatek z każdego kąta, usiadł głód na jego stok, nędza zdarła mu jego szaty, ledwie znajdziesz garść startéj słomy na poscieli i twardy kamień pod głowę, ale on ma wiarę w Boga i naukę Ch(rystu)sa w duszy i zapytaj go o jego stanie, a odpowie na podziwienie twoje: Jestem szczęsliw, Bóg zemną. Pójdź do stroskanego i upadającego pod nawałem utrapień i goryczy, kto go pociesza i pokrzepia? Chs, który powiada, że bez wiédzy Boga i włos z głowy naszej nie spadnie. Kto na łożu bolesci i smierci zostającemu niesie ulgę i pociechę? wiara i kapłan nauki Ch(rystuso)wej, która przez usta S. Ap. Pawła powiada: (2. Kor. c. I. v. 3—4) Błogosławiony Bóg, Ojciec miłosierdzia, a Bóg wszystkiej pociechy, który nas cieszy we wszelkim utrapieniu naszém: abyśmy mogli i sami cieszyć te, którzy są we wszelkim ucisku.

(36) Kto podaje bogaczowi sposób położenia zasług przed Bogiem i kupienia sobie przez jałmużnę i pobożne użycie swych dostatków zbawienie? Nauka Ch(rześ)cianska wedle słów Zbawiciela Pana w Ewanielii s. Math. (C. x v. 42) — Ktobykolwiek dał się napić jednemu z tych najmniejszych kubek zimnéj wody, tylko w imie ucznia, zaprawdę powiadam wam, niestraci zapłaty swojéj. —

Kto zachęca sędziego być sprawiedliwym, kapłana być gorliwym, każdego człowieka rzetelnym, cnotliwym, urzędnika niezmordowanym w wypełnieniu obowiązkow, obywatela wiernym Monarsze, Monarchę troskliwym o dobro poddanych, położywszy to wszystko jako niezbędny warunek szczęscia na ziemi i za ziemią? Chs P. w swojéj nauce. — Nauka Ch(rystu)sa jest to pocieszycielką, poradczynią, przewodniczką, podporą, zachęceniem, posiłkiem, słowem jest, że jeszcze raz powiem, wszystko dla wszystkich. I któż mi tu jeszcze zaprzeczy, że nauka wiary, nauka Ch(rystu)sa każdemu tak jest potrzebna, jak codzienny kawałek chleba? Kto mi zaprzeczy, że ona na téj ziemi tak jest korzystną, jak nic więcej na swiecie? że ona nakoniec wiedzie człowieka tam, gdzie

go oczekuje szczęscie, którego ani oko nie widziało, ani ucho nie słyszało, ani serce człowiecze nie uczuło? A jeżeli ona dla nas tyle jest korzystną, tak niezbędnie potrzebną, któżby rostropny jeszcze się wahał co dzień, co godzina bardziéj i bardziéj z nią się obznajamiać? (4a) Któżby był tak nieczuły na swoje własne dobro, tak niedbały o swoje własne szczęscie, iżby niespieszył słyszéć ją z ust kapłanów Bożych, którzy jako następcy Apostołów i uczniów Ch(rystu)sa w swiętym swoim obowiązku przechowali ją czystą jak łzę aż do naszych czasów, — i przechowają wiecznie pod czuwającym okiem Boga Zbawiciela, który rzekł: Będę z wami aż do skończenia swiata? Zdawałoby się, że niemasz takich. Jednakże smutne doswiadczenie, są tacy i jest ich wielu. Miły Boże! Pozarastały scieżki do Cérkwi. Niegdyś narody tysiącami zgromadzały się, niedbając na niewygody i trudy, zgromadzały się o kilka mil w okręgu dla słuchania słowa Bożego, a dziś próżna swiątynia, chociaż tylko kilkanaście do niéj kroków, próznym ławkom i scianom ogłasza się słowo zbawienia; niémasz, ktoby z Maryą usiadłszy u nóg Ch(rystu)sa, z uwagą słuchał nauki jego! niedołężny rozum mędrkow i marne roskosze swiatowe są one błędne, mamiące swiatełka, które, zdaje się, że zniewalają odrzucić jasną pochodnię prawdziwéj nauki Boskiej, aby ich tymci (4b) bezpieczniéj na puszczy i bezdroża występków i zbrodni zawiodłszy, nieochybnie zabiły wiecznem potępieniem. Ludzie są to jak dzieci nierozsądne, które odrzucają pokarm zdrowy, a spinają się za cukrem i wszelkiemi słodyczami, które ich wnętrzności psują i zaszczepiają w nich zgubny zaród wczesnéj smierci. Nie do nich to mowił Ch. P. w dzisiejszej Ewanielii: Błogosławieni, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują takowe. —

Wprawdzie mylilbym się, a to z krzywdą niektórych, gdybym wyłącznie chciał utrzymywać, że nikt wcale niebywa na naukach cerkiewnych. Bywają, chociaż liczba takowych jest bardzo szczupła. A ileżto i z tych niewielu idą z tém zamiarem, by się oswiécić w wierze i dla serc swoich odnieść polepszenie? ilużto tylko przypadkową albo ze zwyczaju tylko udają się do domu Bożego, ilużto z ciekawości tylko, aby usłyszéć nauczyciela i wykrywać, a co gorsza, nawet złośliwie wyszukiwać błędy w układzie kazania i przekręcać naukę dla rozweselenia swego i zabawy niegodziwych swych towarzyszy. Lecz niechcę daléj o tem mówić, abym serca wasze, prawdziwie pobożni moi słuchacze, niezatruł smutkiem, wspominając o slepocie tego świata, ale przyłączę jeszcze uwagę, że (5a) niedosyć jest słuchać słowa Bożego, ale i żyć podług takowego należy.

Do czego nas zobowiązują słowa Zbawiciela w dzisiejszej Ewanielii: Błogosławieni, którzy słuchają słowa Bożego

i zachowują takowe. Albowiem równie, jak wedle pisma S. Wiara bez uczynków jest martwa, i słuchanie słowa Bożego bez zachowania onegoż jest bezkorzystne, jest jak słońce namalowane, które ani swieci ani grzeje, jest jak próżne naczynie, które omdlałemu i upadającemu pod ciężarem upału niedaje pokrzepienia. Bywają wprawdzie wielu na kazaniach, słuchają przestrog i wzywań kapłana do szczęscia wiecznego, ale podwojnym krokiem spieszą za swiécącém próchném szczęscia swiatowego, ażeby się niespóźnili, lękając się, iżby rozchwycone było i oni przymuszonemi się ujrzeli miasto tego nikczemnego próchna odnieść złote zbawienie. Tacy są podobni do owego nędzarza skąpego, który długo biedował, o chłodzie i głodzie wlókł życie swoje, mając za towarzyszy nędzę i niedostatek, aż nakoniec wejrzała na niego Opatrzność i pozwoliła mu dla ulgi jego znaleźć skarb, kupę (56) złota. Ale tenże chodził codziennie do swego skarbu, przypatrywał mu się i cieszył się nim, lecz nieużywał go jako środek do polepszenia losu swojego, nieużytkował nim, zatracił go sobie i nakoniec z głodu marnie zginął. I jakże sądzicie, niebyłże jego grzech nie do przebaczenia? i jakże sądzicie, niepopełniające również i tacy grzechu niedoprzebaczenia, którzy słuchając słowa Bożego w Cerkwi, za Cerkwią zapominają takowe, jak gdyby go nigdy niesłyszeli albo jak gdyby nie dla nich było mówione? Znowu te same mysli, znowu te same mowy, znowu te same uczynki po kazaniu, które były i przed kazaniem! — I mogąż tacy mieć nadzieje, że błogosławieństwo, obiecane od Ch(rystu)sa P(an)a słuchającym słowo Boże i zachowującym takowe, i na nich spłynie w obfitosci? Kto zbawienia cenić nie umie, niegodzien jest takowego. Kto go szuka z zawiązanémi oczyma, nieznajdzie go, ktoby go rad osiągnąć, a środkami, podanemi w naukach cerkiewnych, gardzi, ten go nigdy nieosięgnie, a kto swoim szczęsciem, swoim zbawieniem gardzi, sprzeciwia się woli Bożej, niemiłuje swego największego dobroczyńcy i jest swoim własnym wrogiem. A takim jest (6a) każdy, który słowa Bożego nie słucha albo go niezachowuje. Dla tego was proszę, Bracia Ch(rześcia)nie, błagam was ze łzami, nie bądzcie nieczułémi na własne wasze dobro, na własne wasze Zbawienie, nie bądzcie głuchémi na wołający głos opowiadaczów nauki swiętéj, nie bądzcie niewzruszonémi na wzywanie i naleganie S. Cerkwié Pańskiéj. Otworzcie serca wasze zbawiennym i słodkim naukom Zbawiciela swiata, niezbaczając ani na krok z wskazanéj wam drogi do nieba, życie wasze niech niebędzie inne jak wiara wasza, a wiara wasza niech niebędzie inna, jak ta, którą Bog przez Syna swojego J(ezusa) Ch(rystus)a objawił i dotąd wszechmocną prawicą w czystości utrzymuje; a gdy tak żyć będziecie, zaręczam wam w imieniu ukrzyżowanego Zbawiciela swiata, że na strasznym owym dniu sądu, na dniu owym zapłaty

195 wiecznej z niewysłowioną radoscią usłyszycie głos siedzącego na prawicy Boskiéj, ktory w nieskończonéj swej miłości (66) zawoła do was: Pójdzcie, błogosławieni Ojca mojego, odziedziczcie zgotowane wam królewstwo od stworzenia swiata — Amen.

Lw. 24-o Sierpnia 1837.

200 Mówione w s. Cerkwi s. Jura Męczennika 27-o Sierpnia 1837.

Markian Szaszkiewicz.

---

7. Homilia на Вознесеніе Господне.

Єvангеліе отъ св. Евангелисти Лукй Гл. кѯ зач рѯі, ст. ѧз..... йг.

Wiadomo wam, pobożni Bracia Chrzescianie, z Ewanielii Swiętej i z nauk Cerkiewnych, że Ch(rystus) Pan, wyręczając nas, umarł za nasze grzechi i nieprawości na krzyżu, że na trzecim dniu zmartwychwstał, że smiercią zdeptał smierć i zostającym w grobach darował żywot,

5 смертію смерть поправъ и сущимъ въ гробѣхъ животъ даровалъ, jak nam pienia cerkiewne głoszą — t. j. przez swoją smierć uczynił, że my, chociaż na tym swiecie co do ciała umiérać musiémy, co do duszy zaś, jeśli tylko podług jego woli i nauki żyć zechcemy, niepomrzemy, t. j. niebędziemy potępieni, zatraceni, ale

10 w niebie z błogosławionymi wiecznie weselić się będziemy; wiadomo wam także, Bogu mili bracia, że Chs Pan po zmartwychwstaniu swoim przebywał na tej ziemi jeszcze przez dni czterdzieści, przygotowując uczniów swoich do Apostolstwa — że zaraz po sławnych wystąpieniu z grobu ukazywał się, a to niespodzianie tym, którzy godni byli oglą-

15 dać tego zwycięzcę smierci; i od podobnego zdarzenia zaczyna się część Ewanielii swiętej, którą Cerkiew Boża na dzień dzisiejszy do czytania i rozważania przeznaczyła. Pozwolicie K. S., a przejdziemy ją z uwagą i z pobożnym i pokornym sercem.

Oto posłuchajmy: Христосъ ста посредѣ ученикъ своихъ

20 и глагола имъ: миръ вамъ. Stanął Chs pośród uczniów swoich i rzekł do nich: spokój wam, jak gdyby im chciał powiedzieć: nie bójcie się, nie lękajcie się, bądźcie spokojnemi w serdcach waszych. Albowiem nagłe zjawienie się Ch(rystu)sa Pana przy zamkniętych drzwiach nieprzyjemne na nich uczyniło wrażenie i niepokojem ich

25 nabawiło, sądzili bowiem, że jakieś zjawisko nadzwyczajne, jakiś duch w pośrodku nich stanął, aby ich trwożył, jak to z następujących zaraz słów wyczytujemy: Убоявшеся же и пристрашни бывше, мняху духъ видѣти; dla tego to Chs Pan przemowił do nich ustami łagodności i zaspokojenia: Миръ вамъ, spokój wam, i następnie

30 zaraz dodaje: Что смущени есте? и по что помышленія входятъ въ сердца ваша? dla czego jesteście zatrwożeni i dla czego

posądzenie do serc waszych wpuszczacie, t. j. dla czego mię niepoznajecie; dla czego mi niedowierzacie, dla czego nie macie zaufania, sądząc, że nie ja, wasz nauczyciel, ale jakiś duch wam nieprzyjaźny zjawia się przed wami, aby was trwożył? O Bracia Ch(rześcia)nie! Nie jeden by może z nas zasłużył na podobny zarzut, że (16) niema zaufania w Bogu, że w potrzebie, w nieszczęściu, w dolegliwosciach nie do modlitwy, nie do Boga, ale do sposobów zabobonnych udaje się, jak gdyby Bóg nie miał mocy, aby wam pomógł; jak gdyby nie miał tyle dobroci, aby ludziom, dziéciom swoim, za których dał się ukrzyżować, — we wszelkich potrzebach ciała, które są przecież miejsze, jak potrzeby duszy, nie chciał pomóc. Ludzie! Kochajcie Boga i ufajcie mu jak najmocniej, bo to mi przyznacie, że kto mi nie ufa, ten mię pewnie i niekocha. — Widząc więc Ch. P., że uczniowie jego zostają w niepewności, ktoby to był, który im się pokazał, i że z powodu tej niepewności strach ujął ich za serca, dla lepszego ich przekonania, że to on sam, Jezus Chs. ich mistrz, który umarł na krzyżu, a teraz zmartwychwstał, pokazał im ciało swoje i rany swoje, mówiąc: Видите руцѣ мои и ноздѣ мои, ꙗ҆ко самъ азъ е҆смь; осяжите мя и видѣти, якѡ духъ плоти и кости не имать, ꙗ҆коже мене видите и҆мущa: и сіе рекъ, показа имъ руцѣ и ноздѣ. — Oto patrzcie, jak gdyby chciał powiedzieć: małoduszni, małowierni, oto patrzcie na ręce moje i na nogi moje i poznajcie, że to ja sam, ja zbawiciel swiata, wasz Nauczyciel, który rozpiąłem ręce moje i nogi moje na krzyżu i dałem je na przybicie gwoździami, poznajcie mię po tych ranach, z których krew ciekła dla zbawienia swiata — poznajcie mię, że nie duch jestem ani mara, albowiem mam ciało i kości, jak człowiek, a duch takowych nié ma.

Wyobrazić sobie łatwo możecie, słuchaczy moje, jak wielka radość ogarnęła Apostołów Swiętych, ujrzawszych Nauczyciela swego, tak dalece, że Ewangelista s. dodaje, jakoby z radości niepojmowali się i wierzyć nie chcieli, aby dla nich radość taka, wesele takie mogło być w udziele i znowu zaczęli powątpiewać, iżby to istotnie był Chs Pan i z tego powodu rzekł im Zbawiciel: Имате ли что снѣдно здѣ, czyli macie co do jedzenia? Они же даша є҆му рыбы печены часть и отъ пчелъ сотъ и вземъ, предъ ними яде, a oni mu podali część ryby pieczonej i sytę miodową, a on przyjąwszy to, przed niémi pożył dla przekonania ich, że istotnie jest człowiekiem, mającém ciało, krew i kości, a nie duchem, nie zjawiskiem kłamliwem.

Tak więc Chs Pan, przekonawszy Apostołów S., że to on sam jest, który na krzyżu zamęczon i który teraz wstał z martwych, przeniknął razem mocą wszystkowiedzącą serca ich i myśli i poznał, że

im to zdawało się (2a) niepojętém, jak mógł Chs Pan, będąc Bogiem, oddać (się) na hańbę, męki i smierć, i ta była przyczyna, iż do nich rzekł: Сія суть словеса, яже глаголахъ къ вамъ, єще сый съ вами, якѡ подобаєтъ скончати ся всѣмъ написаннымъ въ законѣ Моусеѡвѣ и пророцѣхъ и ѱалмѣхъ ѡ мнѣ, toć to jest, o czém do was mówiłem, będąc jeszcze z wami, t. j. jeszcze przed umęczeniem moim, że koniecznie się spełnić musi, co przepowiedziano było przez Mojżesza, przez Prorokow i przez Psalmistę Swiętego króla Dawida. — Zapewne wam wiadomo, słuchacze moi, że w starym zakonie prorocy ss., przygotowując lud Izraelski na przyjscie Messyasza, wszystko o nim przepowiedzieli, co się stać miało i co się w saméj rzeczy teraz spełniło. — I dla tego mówił Ch. P. dalej do Apostołow SS., nie dziwujcie się, że, będąc Bogiem, przyszedłem na swiat, że cierpiałem, umarłem i wstałem zmartwych, albowiem tak było przepowiedziano przez prorokow i tak się stać musiało, aby proroctwa się wszystkie spełniły, czyli słowami s. Ewanielii: Такѡ писано єсть и такѡ подобаше пострадати Христу и воскреснути отъ мертвыхъ въ третій день i dodaje dalej: И проповѣдатися во и҃мя єгѡ покаянїю и ѡтпущенїю грѣховъ въ всѣхъ языцѣхъ, наченше ѡтъ Іерусалима. Выже єсте свидѣтелиє имъ, t. j. i będzie w imieniu jego ogłaszana pokuta i odpuszczenie grzechów wszystkim narodom, zacząwszy od miasta Jerozolimy — a wy, uczniowie moi! jestescie swiadkami wszystkiego, co się stało — wy, uczniowie moi! jestescie swiadkami mojego życia, wy byliscie ciągle przy mnie i słuchaliscie słów moich, nauk moich, wy widzieliscie, jak się spełniały na mnie proroctwa jedno za drugim o moich cierpieniach, mojéj smierci i o moim zmartwychwstaniu i przez was ma się spełnić proroctwo względem pokuty i nawrocenia wszystkich narodów do Boga, wy im wskazać macie drogę do nieba, oswiécić ich rozum, polepszyć ich serca do pokuty za grzechi, przyprowadzić, złagodzić dzikich, lwa w baranka przeistoczyć, miłość powszechną zaszczepić między ludźmi, hardych upokorzyć, podnieść pokornych, pocieszyć stroskanych — a to wszystko w imieniu moim, albowiem byliscie swiadkami wszystkiego, co się stało, i dla tego na was ten wkładam obowiązek, a że jesteście ludźmi słabymi, a ciężar jest wielki, dla tego, mowi dalej Chs: азъ послю обѣтованїє Отца (4) моєгѡ на вы, выже сядѣте въ градѣ Іерусалимстѣ, дондеже облечетеся силою свыше, poszlę wam obietnicę ojca mojego, a wy przebywajcie w miescie Jerozolimie, dopokąd nie będziecie przyodziani w siłę, która przyjdzie z wysokości — poszlę wam Ducha S., którego wam Ojciec obiecał przez usta moje, a który wam doda odwagi i siły nie

lękać się przeciwnosci i smiało stawać przeciw złosci swiata tego. — O témto czasie ustanowił Chs P. kapłanów Bożych, którzy się zwali Apostołami i uczniami jego; a że nauka jego aż do skończenia swiata trwać miała czysta i że ludzie ułomni i grzészni pomocy potrzebują i pośredników między sobą i Bogiem, więc następcami zostawili po sobie Apostołowie s. Biskupów i Kapłanów, czyli księży, którzy na siebie obowiązek przyjmują zaprowadzenia Was do Boga, którzy od Boga Jezusa Ch(rystu)sa moc otrzymali odpuszczania grzechów prawdziwie pokutującym i którzy w czystości utrzymują naukę JEgo i wam takową w cérkwi ogłaszają i wykładają; szanujcie ich więc, kochajcie i słuchajcie, albowiem Chs wyraźnie powiedział do uczniów swoich: Kto was miłuje, ten miłuje i mię i tego, który mię posłał, Ojca na niebiosach; jeżeli więc Boga miłować i czcić chcecie i także Jego miłosci pragniecie, tedy i sług jego, któremi są księża, szanować, kochać i słuchać będziecie. — Dawszy Chs P. Apostołom swoim zlecenie, aby oczekiwali zesłania Ducha s. w Jerozolimie, a potem udali się w swiat dla opowiadania jego nauki i nawracania wszystkich narodów do Boga, wyprowadził ich, jak Ewanielia S. powiada, do Bythinii, krainy w ziemi Żydowskiéj, i błogosławiąc, opuscił ich i wzniosł się na niebiosa, a oni, pokłoniwszy się jemu, wrócili z radoscią do Jerozolimy. Mówi Ewangelista swięty z radoscią, nie że ich opuscił, bo to było prawdziwym i wielkim dla nich smutkiem, ale że ich uczynił nauczycielami ludu i że im obiecał zesłać pocieszyciela i pomocnika Boga Ducha Swiętego. I przebywali Apostołowie ciągle w Cerkwi Pańskiéj, t. j. byli głosicielami wiary swiętej, nawracali lud do Boga i nakłaniali do pokuty — i wielbili Boga. Podobnie i my, Bracia Ch(rześcianie), powinniśmy wielbić Boga, być mu wdzięcznémi i miłować go nadewszystko, albowiem wielkie jest miłosierdzie jego nad nami, gdy nas niegodnych i grzechami zplugawionych nie odrzuca, ale z miłości ku nam umiéra, z miłości ku nam zostawia nam w nauce swojéj swiętej swiatło, za którem idąc, niezbłądziémy, ale zajdziemy tam, dokąd serca nasze pragną, t. j. do nieba, do niego samego, do Boga i oglądać Go będziemy w nieskończone wieki. Amen.

M. Szaszkiewicz.

---

8. Фраґменти.

Богови Bogy (sic) имя существителное собственное (eigener Nahme) падежа дателнагw составляется такожде Богу — skąd nazwisko rzek Bug na rusi czerwonej i Bog czyli Boh na rusi wielkiej czyli czarnej? —

Bug wywodzą niektórzy od buku wielkiego, stojącego niegdyś nad źródłem téjże rzéki (co i powieść ludu téjże wsi, w któréj swoje ma źródło, Werchobuża potwierdzać się zdaje, a co słyszałem osobiście w tejże wsi). Lecz dla czegoż niemówią powszechnie Buk, ale Bug? N. **K** i **g** są gardłowe, więc łatwo się przemieniać mogą. Zkądże w wywodzie etymologicznym pochodzących odtąd słow wzięło się **ż ж**, wszak wiemy, że **g** do **ż** ma większe pokrewieństwo, niżeli **k**. **к** zaś do **cz ч** buk, buczek, buczyna etc. dla czego Werchobuże (wieś nad samém źródłem téj rzeki leżąca), a nie Wercho-bucze, — dla czego Bużek, wieś o dwie blisko mil od piérwszéj leżąca na tejże rzece, a nie Buczek, dla czego Bużanie, narod dawny na brzegach téjrze(!) rzeki mieszkający, a nie Buczanie? — znakiem, że nie **k**, lecz **g** ma zakończyć nazwę téj rzeki. — Lecz dla czego pisze się przez **u**, a nie **o**, gdyby pochodziło od Bóg, więcby powinno się pisać przez **o**, więc tu jest **u** samogłoska ze słowa Buk — ale **o** i **u** są tylko samogłoski i przejs(c)ie jednego głosu do drugiego jest krótkie, zależy tylko na nieznacznem zwężeniu lub rozszérzeniu kanalu ust, do wydania tych głosow ułożonego, powtóre mogła ta rzeka nazwisko dostać w czasach, kiedy pisownia niebyła ustalona albo kiedy wcale...

Znajduje się w Galicyi w Cyrkule Kołomyjskim góra nazwiskiem Черна-гора; góra tegoż samego nazwiska (černa-gora) znajduje się w Serbi(i) pod rządem tureckim, która Sławianom, około niéj mieszkającym, dała nazwisko černo-gorcy. Ciż Černo-gorcy używają dotychczas jakowejs niepodległości od Porty, któréj po Sławiańsku bronili tak, ze Porta nie kusi się więcéj wydziérać im ich swobody. — (Mają własne narzecze w mowie).

Jednakowość nazwisk Черногора w Galicyi, tak często w Pieśniach gminnych ruskich wspominanéj, a černa-gora w Serbii dały mi pochop domyslać się, czyli černo-gorcy Serbscy nie wyszli z okolic Черногоры Halickiéj (Gallicyjskiéj), które wychodnie w 7-m wieku nadały górom i okolicom, gdzie swe rozłożyli ogniska, idąc za uczuciem miłosci ojczystych progow, które wspomnienie w ich piersi wzbudziło i które wspomienie zatknęli na górach dla oswojenia się z czużynoju. Obaczmy, czyli wywód philologiczny nie wesprze nas w naszym zdaniu. Russini, szczep Sławian, używają **o**, gdzie inni **e** potrzebują; ale pomimo tego zostało górze w Galicyi nazwisko Черногора, co zupełnie z Serbskim černa-gora zgodnie brzmi, zwłaszcza że черный Sławiańskie Russin oddaje przez чорный, a przecież niespiewa чорногора, tylko черногора. Ta więc nieodmienność nazwisk pomimo

tak wielkiej odległości czasu i miejsca, jako też pomimo przejętego zwyczaju na Russi uzywania **o** w miasto **e** wyciska marzeniu mojemu cechę pewnosci i prawdy; zwłaszcza że Szafarzyk z Herodotem twierdzą, jakoby Sławianie okołodunajscy i południowo-zachodni od północnéj strony Karpatów wyjszli (Karpat, chrobat, chroba(c)ya, Kroat, Kroacya) Schafarik mówi: Die zwei grossen slavischen Reiche Gross-Croatien und Gross-Serbien wohnten vor dem VI Jarhunderte im Norden der Karpathen. — A na drugim miejscu str..... tak się wyraża. Die südlich an der Donau wohnenden Völker al(s) Kroaten, Slavonier, Dalmatiner, Serben, Bosnier und Bulgaren sind die aus Gross-Kroatien und Gross-Serbien eingewanderten Slaven. — Pod Nazwą Kroatia wielka i Serbia-wielka rozumie on zawżdy kraje własciwie Ruskie. Na trzecim miejscu na k... mówi znowu. „Die Kroaten und Serben trennten sich zwar schon im 7. JahrHun. von den Slaven, die in Roth- und Klein-Russland zurückgeblieben sind und auf die erst später der Nahme Russe übergegangen ist (kiedy i skąd?), aber ungeachtet di(e)ser langen Trennung von beynahe 1200 Jahren sind sie mit den Russen der Abstammung nach näher vervandt, weil sie beyde zu einer Ordnung gehören als die Lechen oder Pohlen, die ihrer Sprach(e) nach nich(t) dahin gehören können". — Badajmy, czyli między językami nieznajdziemy śladu téj prawdy. We wszystkich księgach serbskich, tak najdawniejszych, jako i nowszych, czytamy **ѣ** w miasto **ꙗ**, a posłuchajmy Rusina Halicij, wyjąwszy część do Wołynia należącą, mówiącego **je** albo **e** otwarte lub też mniéj więcéj ściśnione w miasto **ꙗ**; co większa w Kołomyjskim **кроѣ**, gdzie jest **черногора**, mówią nawet razem ze Serbem **се** w miasto **ся** — n. p. Serb **мучет**, R. **мучіет**, S. **петь**, R. **піеть**, S. **месо**, R. **міесо**, S. **име**, R. **иміе** i t. d., co nas przy naszem zdaniu utwierdza.

Lecz zostawiam to do późniejszych badań, jak będę więcéj znajomy w kochanéj swiętej krainie łagodnych Sławian.

Pisałem w méj chorobie dnia 14 o Marca 833. we Lwowie.

Примітки Шашкевича.

Азбука і Abecadło. Ст. 203, стр. 18 до „przekonanie“: „Mam u siebie (powiada autor tej rozprawy) kilka książek ruskich treści nabożnej, których atoli początek i koniec jest wydarty; drukowane są czcionkami polskiemi i zdają się do bardzo odległych należeć czasów. Czytając je, przekonałem się, że czcionki polskiego abecadła bardzo zdolne są do oddania każdego brzmienia ruskiego. Podobne przekonanie sprawiły we mnie pieśni ruskie, drukowane czcionkami polskiemi, a umieszczane czasami w Rozm. Gazet. Lwow. i w Pielgrzymie Lwow. na r. 1822. P. Wacław z Oleska wydrukował mnóstwo pieśni ruskich czcionkami polskiemi w swojem dziele: Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego r. 1833“ — (Recenzyę tegoż zbioru i radę, aby wprowadzić do piśmiennictwa ruskiego abecadło polskie, ob. Rozm. Lw. r. 1833 Nro 3) — a w rozprawie wstępnej tegoż dzieła (str. 49) wyraża się, że charaktery cyrylijskie „wcieleniu literatury sławiańskiej do ogólnej masy literatury europejskiej głównie na przeszkodzie stają“. Wkrótce znowu czytałem w dostrzegaczu Austryackim z dn. 8. Grudnia 1833 pod napisem „Literatura“ życzenie, aby dwie zapowiedziane gramatyki języka ruskiego wierność Wacława z Oleska i w tym względzie gramatycznym za wzór sobie wzięły. Te uwagi przy zamiarze, ile możności mojej, przykładać się do wykształcenia języka ruskiego spowodowały mnie do badania i zastanowiania się nad tem, czyliby też istotnie było dobrze zaprowadzić abecadło polskie do tworzącego się piśmiennictwa ruskiego, a skutkiem tych badań było przekonanie, że charaktery polskie najzdolniejsze są do oddania każdego ruskiego brzmienia i że zatem w pisaniu używane być powinne.

— стр. 29 до „języku“: Podobna wada cięży i na dziele: Ruskoje wesile, opysanoje czerez J. Łozińskoho w Peremyszły 1835.

— стр. 42 до „wisi“: W. z O. w rozprawie wstępnej do pieśni gminnych str. V.

Ст. 204, стр. 47 до „zdążać“: Nro. 9. „Na ostatku z przyięcia polskiego abecadła wypływają wielkie korzyści dla ruskiego języka.

Wszyscy Polacy, mieszkający z Rusinami, rozumieją, a nawet mówią dobrze po rusku, ale mało kto zechce uczyć się cyrylijskiego alfabetu, aby czytał dzieła ruskie. Do tego charaktery łacińskie upowszechnione są po całym świecie, a zatem abecadło polskie posłużyłoby do upowszechnienia ruszczyzny między innymi sławiańskimi szczepami i ułatwiłoby naukę ruskiego języka między narodami obcych języków. Przez używanie cyryliki zamknęlibyśmy się jak egoiści żółwią skorupą przed obcymi narodami. Zresztą, w kształcie (charakterach) żyjących języków ożyłby i ukształciłby się najprędzej język ruski; w szkielecie zaś martwego języka (w cyrylice), jeżeli nie zaumrze, to przynajmniej nie tak łatwo i nie tak prędko wykształcić się zdoła". Jak bardzo wydawca dziełka „Ruskoje wesile" usiłował się być bardziej zrozumiałym i przyjemnym dla Polaków, niżeli dla Rusinów, łatwo się każdy przekona, gdyż do słów ruskich (tak mniemanych) dodawszy tylko zakończenie polskie, zupełna i dosyć dobra okaże się polszczyzna.

— стр. 73 до „pisownię": Mamy bowiem już sześć narzeczy sław. używających Abecadła łacińskiego, w swojej zaś pisowni znacznie różniących się: Kraińskie, Dalmatyńskie, Horwackie, Czeskie, Polskie i Łużyckie.

Ст. 205, стр. 115 до „erfände": Gramm. der slav. Sprache in Krain, Kärnthen und Steyermark. Str. XXI.

— стр. 117 до „powiada": Geschichte der slav. Sprache und Literatur, str. 69.

Ст. 206, стр. 134 до „Berlicz": Gramm. der Illirischen Sprache, Ofen, 1833, str. X.

— стр. 153 до „literackim": „Od chwili, w której w języku ruskim pisać zaczęto, aż do naszych czasów nie było prawie żadnej gramatyki dla tegoż języka. Wszyscy więc pisarze ruscy stosowali się w pismach swoich do prawideł starosławiańskiego języka (zwanego narzeczem cerkiewnem) jako do wykształconego najbardziej między innemi sławiańskiemi narzeczami, a wpisaniu po największéj części cyryliki używali. Przekonać się o tem można z wyciągów piśmiennych z rozmaitych czasów, umieszczonych w gramatyce ks. Lewickiego. Czytając te wyciągi, trudno powiedzieć, że to jest czysta ruszczyzna; raczej jest to mieszanina starosławiańszczyzny, polszczyzny i ruszczyzny i z tego względu można twierdzić, że język ruski, którym dzisiaj 8 albo więcej milionów ludzi mówi, nie miał żadnej właściwej literatury i dotychczas nie był piśmiennym językiem.

— стр. 155 до „Кириково": Памятники Россiйской Словесности XII. в'ка; издáнные Калайдовичемъ.

— стр. 165 до „gramatyki": Nowszymi czasy zjawiły się gram. Pawłowskiego. J. Lewickiego, M. Łuczkaja (najlepsza), uwagi gramatyczne M. Maksymowicza w rozprawie do dzieła Пѣсни малороссiйскiя. — Podług prywatnych doniesień pracują trzech mężów, znawców języka ruskiego, nad gramatykami tegoż języka. Oby ci mężowie niedługo naszą radość zwlekali. Ś. p. ks. Mogilnicki zostawił także ukończoną gramatykę języka ruskiego.

Wspaniałomyślny właściciel tejże włoży na nas dług najszczerszej wdzięczności co rychlejszem jej wydaniem.

Ст. 207, стр. 175 до „co do 1“: „1. Litery są znakami brzmienia. Im krótsza ich nazwa, tem łatwiejsze jest do pojęcia brzmienie pojedyncze, które oznaczają. Z tego względu abecadło polskie przewyższa kyrylikę. Łatwo można poznać z nazw (be, de, wu) i t. d. brzmienie, które litery (b, d, w) oznaczają; ale nie tak łatwo można poznać prawdziwe brzmienie z nazw buki, dobro, wiedy (б, д, в), bo u nich słychać więcej rozmaitych brzmień, a tak pewnie nie łatwo kto pojmie, które brzmienie ta nazwa oznacza.

— стр. 182 до „2go“: „2. Cyrylika ma wiele liter różnych co do kształtu, a jednakowych co do brzmienia, n. p. (ѕ) i (з), (о) i (ѡ), (оу) i (ѕ), (ꙋ) i (ѧ), co utrudza poznanie liter i rozmnaża je bez potrzeby. Entía sine necessitate non sunt multiplicanda. To nie ma miejsca w abecadle polskiem“. — (Stosunek kyryliki do abecadła polskiego jest jak obfitość do niedostatku).

— стр. 187 до „3go“: „3. Niektóre litery cyrylijskie mają dwojakie znaczenie, stąd pochodzi wiele nieładu w spadkowaniu i czasowaniu. Zresztą każde brzmienie powinno mieć swój właściwy znak, a to znajdujemy w abecadle polskiem. Do wyżej wspomnionych głosek należą: 1) ѣ, które czasem „e“ (тѣкѣ), czasem „je“ (ѣдѣнъ, мо-ѣ) znaczy; 2) и które czasem „i“ (рѣки), czasem „ji“ (имъ, з przy p. l. m.), czasem zaś „y“ (рѣки) znaczy; 3) ѧ, które czasem „ьа“ (тѧ), czasem zaś „ja“ (мо-ѧ) znaczy; 4) ю, które czasem „ьѫ“ (лю-дн), czasem zaś „ju“ (мо-ю) oznacza.

— стр. 187 до „4“: „4. Niektóre litery cyrylijskie są niestatecznej natury, oznaczając czasem samogłoskę, czasem zaś spółgłoskę, co pewnie nie jest zaletą azbuki. Tak n. p. „ї“ znaczy czasem spółgłoskę „j“ (їама, Їерѫсалимъ, їона), czasem zaś samogłoskę „i“ (y) (низкїй, спасенїе). Podobnie (и) oznacza czasem samogłoskę „i“ (y), czasem zaś spółgłoskę „j“, n. p. (милый), gdzie pierwsze (и) jest samogłoską, ostatnie (й) spółgłoską. Od tej wady wolne jest abecadło polskie.

Ст. 208, стр. 214 до „do 5“: „5. Cyrylika ma dwojakie znamię, jedno miękkiej, a drugie twardej wymowy, co jest zupełnie niepotrzebnem i rozwlekłą czyni pisownię; gdy tymczasem abecadło polskie przyjąwszy, obejdziemy się o jednym znaku miękczącym. Na cóż nam pisać (гробъ, билъ, конь), kiedy możemy króciej: (hrob, był, kóń).

— стр. 224 до „do 6“: „6. Język ruski ma brzmienia, używane w języku polskim, a nieznane w starosławiańszczyznie; dlatego cyrylika nie ma nawet znaków, któremi by te brzmienia oznaczyć można. I tak niema cyrylika: 1) głoski „g“, a przecie Rusin mówi: grunt, gospodar, grys, gdyraty, nigdy i t. d.; 2) głoski początkowej „e“, n. p. gdybym wykrzyknik „ej“! chciał pisać przez „ей“, musiałbym czytać „jej“! Zresztą przynajmniej dla słów obcych potrzebujemy „e“; 3) głosek „dz“ i „dź“, n. p. dzwón, jędza, dżub, dżura, gdyż w narzeczu cerkiewnem tylko „з“ używane było, n. p. (звóн, звѣк); 4) głoski „dż“, n. p. (sidżu, wy-

dżu), ponieważ w narzeczu cerkiewnem mówiono: (сѣждѧ, вижджѧ); 5) sylaby „jo“, mówiono bowiem i pisano w starosławianszczyźnie: (злодѣемъ, краемъ), co my (złodijom, krajom) mówimy. To dało powód ks. Lewickiemu do pisania (ë). — Prawda, że i polski język niektórych brzmień w używaniu nie ma, n. p. (дь, ть, рь) i t. d., ale trudnoż nam pisać (d', t', r'), kiedy znachodzimy w polskiem abecadle (ć, ń, ś) i t. d.? Za akcent, którego polski język nieoznacza, a bez którego dla niektórych słów obejść się nie możemy, może nam posłużyć horyzontalna linia (-), która nad samogłoską położona już w łacińskim języku miejsce tonu oznaczała. Możemy więc pisać: mūka (męka), mukā (mąka); płāczu (płaczę), płaczū (płacę)“.

— стр. 237 до „do 7“: „7. Przyjmując alfabet cyrylijski potrzeba dla (ѣ) i (ѳ), które ściśnione jak „i“ (y) brzmią, nowych znaków; gdy tymczasem i w abecadle polskiem takie ściśnione „é“ i „ó“ się znachodzi, n. p. chléb, sér, wół, wór. Łatwo nam więc będzie pisać: méd (czyt. mid), pék (czyt. pik), nés (czyt. nis), bóh (czyt. bih), kóń (czyt. kiń), rów (czyt. ryw) i t. d.“ I właśnie używanie tej kreski (´) w tej potrzebie, zrodziło autorowi artykułu konieczność wprowadzenia linji(—) dla oznaczenia akcentu; i znów jednej zalety abecadła polskiego dla pism ruskich mniej.

— стр. 245 до „l. 8“: „8. Przyjąwszy abecadło polskie, zyska się na pojedyncznści form, przy odmienianiu rzeczowników i czasowników. Dla rzeczowników męzkich są podług cyryliki dwie formy spadkowania, jedna dla kończących się na spółgłoskę twardą, druga zaś dla kończących się na spółgłoskę miękką; co li z używania głosek (ѧ) i (ю) pochodzi.

V. ЛИСТИ М. ШАШКЕВИЧА.

1. До Тадея Василєвского.

Jaśnie Wielmożny IMCIPan de Wasilewski, c. k. Radca Gubernialny najłaskawiej odebrać raczy we Lwowie.

Jaśnie wielmożny Panie,
najłaskawszy nasz dobrodzieju!

Radośna dla mnie jest wiadomość o znajdującym się w Dzikowie zbiorze, ochronionym po upadku Puław. Jestem z wdzięcznych najwdzięczniejszy, że Jaśnie WW. Pan raczyłeś obrać moją lichotę do tak ważnej przysługi, nie mogę jednak z powodu pogorszenia się mego zdrowia od czasu tygodniowej niepogody zaraz udać się w tym względzie do Dzikowa; niezmierny ból głowy czuję i osłabienie mocne, tak dalece, że widzę się na teraz do wszelkiej pracy umysłowej niezdolnym; najdalej za dwa tygodni służyć będę osobiście Wmu Panu.

Zostaję z powinnym uszanowaniem i szczerą wdzięcznoscią Jaśnie WWPan(a) Konsyliarza

posłusznym sługą
Maryan Szaszkiewicz.

Kn. 24-go Maja 1835.

---

2. До жінки.

W prezbyteryum w poniedziałek w wieczór po pacierzach po godzinie 10. 838.

Droga Lubeczko! Julunciu moja! —

Miałbym ci wiele powiedzieć, ale czy Ci to napisać potrafię, wątpię, bo to są rzeczy właściwie drobnostki dla innych, które tylko

w potoczystej, szczérej, otwartéj, dobrodusznéj, wesołéj pogadance rozłączonych od siebie małżonków obficie nasuwać się na myśl mogą. — Wielebyś na mnie odmian postrzegła, gdybyś mię w tém momencie, gdy to piszę, ujrzała. Wyobraź sobie twego męża teraz siedzącego przy wielkim stole, nakrytym wielkiémi arkuszami grubego bibułowato wyglądającego papiéru — siedzącego naprzeciw jednego kollegi, piszącego list do swojéj żony, który niegdyś był nieprzyjacielem kobiet i stale żenić się zarzékał, — wyobraź sobie, mówię, męża twego, z opryszczonym nosem (ty się smiejesz, myslisz, że od tabaki, o nie, ja jéj teraz mało zażywam bo..... nie mogę), wyglądającego bez faworytów jak hołopupa, w staréj, wytartéj, zbrudzonéj rewerendzie, we troje nad tém papiérem zwinionego, z brzuchem na plecach, zamiast pod piersiami i z talarem, a może tylko z półtalarem na wierzchu głowy, (nie mogę ci dokładnie tego opisać, bo nié mam do czego przymierzyć, to tylko wiém, że troszku większy, jak sorokowiec) — wyobraź sobie, mówię, męża twego tak, a usta twoje smiać się będą, ale dobre twe serce żałować go będzie; ale wiész co, lepiéj, nie łam sobie głowę, ale przyjedź i zobacz; a usmiejesz się, a ja się tobą serdecznie nacieszę. Ty sobie myslisz: zawżdy mu figle w głowie! — ale gdybyś mu się tak z boku gdzie teraz przypatrzyła, zdziwiłabyś się i powiedziałabyś, to nie marcyan, to nie mój mąż, to nie ten co był w Derewni, to nie ten, co to pisze, — zpowazniałem, ale lepiéj powiedzieć stałem się ponurym, zawżdy zamyślony, zawżdy czemsiś zajęty, bardzo mało mówiący, zamiast podskakiwania zwolna chodzący, ciągle z brewiarzem pod pachą, aż mu już boki powyjadał, mierzący codziennie sto i kilkanascie schodów zgóry i do góry — taki twój Marcyan teraz, ale zdaje się tylko we Lwowie w murach, które na mie zawzdy jakiś wpływ nieprzyjemny wywiérają. — i t. d. — i t. d. — i t. d. — i t. d. — i t. d. —

Od Niedzieli jestem sługą Ołtarza Bożego i chcę i pragnę być wiernym, gorliwym i czuwającém, jak owe dziewicy w Ewanielii Swiętej, czuwające i oczekujące oblubieńca. Proszę cię, błagam cię, łącz rano i wieczor twoje pobożne i z pełnego serca twego wypływające Modlitwy z mojemi gorącemi Modlitwami, by mię wiernego sługę swojego Bóg wspierać raczył i aby podawszy Nam rękę swoją Wszechmogącą, zaprowadził nas do przybytku błogosławionych i umieścił nas u podnóżka Tronu Swojego nierozłączonych!

Julunciu, proś Tata Dobrodzieja i Mamy Dobrodziejki, by Ci pozwolili w Sobotę przyjechać i pocieszyć stęsknionego męża twojego.

Proś Mamę także odemnie i od Siebie, aby była łaskawa razem z Tobą przyjechać — bo w Niedzielę odbiorę ostatnie poswięcenie na Kapłana Bożego. — Całuję Cię, droga Julo, ty wiesz, jak serdecznie — Kochaj mię, jak ja Ciebie kocham, a będę szczęsliwy i Ty będziesz szczęsliwa, bo ja tém samem, że cię kocham, jestem szczęsliwy. — Twój Marcyan. Brata Dobr. i Bratowę i drugiego brata i maleńką Świst' ucałuj odemnie!

3. До брата Антона.

Kochany Bracie Antoni! List twój odebrałem; lecz niewyczytałem z niego to, czego oczekiwałem. Stałość z uczuciem prawdziwym jest to, co zdobi człowieka, co stanowi męża. Pomnij przyrzeczenia, o którego swiętosci twoje łzy świadczyły, pocieszyłeś nas i naszą strapioną matkę; zapłakaliśmy wszyscy z radości — niedotrzymałeś i płaczemy ze smutku; o, gdybyś uczuł, jak srodze palą łzy matki niewdzięczne, lecz cokolwiek czucia posiadające serce! gdybyś, mówie, uczuł (a pewny tego poniekąd jestem), a odwróciłbyś twoje kroki niedoświadczone. Posłuchaj głosu brata twojego, który jako starszy więcej poznał świat, ludzi i okoliczności, zna wielkość smutku i radości, zna ich prawdziwe źródło. Nie na tej drodze masz szukać prawdziwego szczęścia, za którem każdy zdaje się uganiać, które zależy na prawym ukształceniu Ducha i serca; przekonany jestem, że ważność tych słów i ta prawda nie jest ci niewiadoma, lecz niedosyć jest wiedzieć, lecz należy uskutecznić; wiadoma Ci jest powiastka o zmarzłym wężu i rolniku, który go ogrzał, lecz zato żądłem wynadgrodzonym został; czyż nieczułość twoję ktoby nazwał miejszą, owy trudy w czasie twego dzieciństwa i niedołężności, owe bezsenne nocy, owa staranność w twoich potrzebach, — czyż nieżądają twojej wdzięczności, czyż niebędziesz musiał kiedyś za nie odpowiedzieć, a zapomnąć nato pewnie nie nazwiesz ukształceniem serca; jak może ten, co dla własnej matki nieczuły, być dla drugich czułym? pytam.

4. До Михайла Козловського I.

16. Октов./842. — Любезный Брате и мила сестричко!

Ждаў-емъ и ждаў-емъ звѣстку вид тебе, щобъ дочутись, як сѧ маєте и чи горованьє ваше однакою тисне васъ силою, — и стаў емъ вже тужити, коли вже сонце закотилось, а вид васъ нѣкого невидко й невидко. Выбачь дитинячѣй говорливости моей! бесѣда моѧ до тебе выдасть сѧ тобѣ, як бесѣда парубоцька до дѣвчини милой, выдасть сѧ легенька, мѣлка, вѣтрова; но не лай мене за нюю, не давай доганы

щырому сердцю, которе ще не здеревнѣло, що знає в собѣ житя, що тьохкає тьохканьємъ невсыпущимъ до тыхъ, що го порозумѣли и не смѣялись, но холодочкомъ дунули на него — що на силу рвучись из грудей, блукалося сумными пущами сего свѣта и припадало до людей? — до студенного камѣня, до твердой крыцѣ! — и знов блукалось и знов носилось на крылахъ журбы и туги, и як пчілка не в єдно забринѣла оконце, не до єдного приклонилось листочка, — но дармо всюда мертве лице, стоўповаті очи, камѣнне сердце, бьющее водянными словами; — блукалось, мовлю, и носилось бѣдноє моє сердце, аж спочило на твоимъ сердци припочинкомъ солодкимъ, аж выплакали очи тугу на твои груды, аж сплила ся душа моя з душею твоєю, як ся спливаютъ воды гнучкой Лімницѣ з водами Днѣстра великонного. — Не лай мене за тую мову! — скажешь: „не лаю!“ — таж и не смѣйся! — бо вѣрь менѣ, коли с тобою хоть на паперци говору — тож менѣ лекше, али ты ся не смѣєшь — твоє сердце добре, так ми повѣдає моє сердце. —

Повѣдаєшь, же корец пшеницѣ хочешь ми прислати; я ино чвертку просиў-ємъ для розплодку, набиў-ємъ свеи 4. корцѣ. —

Буў-ємъ у Львовѣ, буў-ємъ и на горѣ — вуй збираў-ся з недѣлѣ до васъ коло вівтірка приѣхати; — казаў-ємъ, що ѣдете до Оглядова, нарештѣ пригадали собѣ, же сукня Теклина готова, и стануло на тѣмъ, щобъ Теклюня приѣхала, примѣрила сукню, чи добра — тай з нею має и вуй приѣхати.

Мы також ѣдемъ до Деревнѣ вівторок и може не вернемся аж в четверъ; тож мѣркуй, абысь так прислаў, жеб коней дармо не трудити.

Не тужѣтъ там и не плачте,
В огни нещастя твердне крыця душь тугихъ.

Посылаємъ рукавички — а жесьмо здома мало взяли маммоны, (бо більше небуло), тож не купилисьмо черевичок, бо поправдѣ кажу, не стало; не гнѣвайтесь. Бувайте здоровѣ. Маркіян.

Wasylewski bierze się do wydawania pisma czasowego, podał o pozwolenie — i wzywa mnię za współpracownika artykułow ruskich, którym także w tym pismie robi miejsce.

Admdm Rndo Michaeli Kozłowski r. g. c. paroco Uczisźkoviensi in Uciszkow.

---

5. До Козловського II.

Рідні, любезненькі! Несе ся воздухами до вас, мої миленькії, шпарка Ластівка; ой, ластівка-ж то, ластівка! такої ще нїхто з роду не бачив, бо не то іно що гарно виспівує та щебече та так мов примов-

ляє, а то ще і на зиму не ховає ся і все снує ся і все літає і все виспівує, що забудеш і біду і горе і смуток і журбу і здає ся тобі, що завсіда весна. От така то летит до вас ластівка! — При ластівці ступає вагою сановитий, сумний, казавбись, пристарий Могила і заглядає не так, як ластівка, весело в віконця, а ступає під землю в могили, цілує давний порох, обнимає кости, а нагорнувши там сили у свої груди, гуляє з вітрами по степах або з вороном попід небеса. — От так, братчику! Потіш ся з ними, полюбуй ся, пожури ся і поплач, а небавком назад їх до нас пришли. Коли-сь може деякий знайшов жемчюг, що мать наша Русь розронила, заховай або до нас передай; всьо то разом нанизане вчинит ся великим сяющим намистом для шиї пишної царвиї. Може з моїх нїсенїтниць знайшовєсь дащо, пришли менї, щоб я передав Головацкому, може єму ся дещо знадобит. — Ми от так якось живмо тай наш маленький, видит ся, не слабший; раді бисмо, щоб і ви нїколи смутку не зазнали. Бувайте нам здорові та веселі! М. Ю. Шашкевич. — От, от, був бим забув. Основяненькових повістей другую книжку потому пришлемо. Прехороша там Маруся, окаянний пянюга Ничипір і таки живісїнький на патретї Салдат; побачиш сам небавком, коли Ластівку і Могилу не довго у себе забавляти будеш, бо они чужі; вже з Основяненьком довше будеш балакав. — Треба менї тонїсїнького паперцю на лист до Устияновича, а не маю лиш такий, якого тобі дві болони на заміну посилаю; удїли менї, будь ласкав, Маркіян. — От ще одно, мої любенькії! Наш маленький захотїв на святого Николая охрестити ся. Отжеж вже вам ся низенько кланяє і мовит, що коли ви єго ся відкинете і ним ся цурати будете, він долї не мати ме. Отжеж і ми з ним разом дуже а дуже лебедимо: не відмагайтесь, будьте ласкаві і будьте через хрест святий рідними нашому синови вдруге.

---

6. До Козловського III.

Милый Брате Михаиле!

То сякъ, то такъ я ся догадуваў, чому-то не приѣхалисьте до насъ въ недѣлю або хочь въ понедѣлокъ; колисьте може, най Богъ заступитъ, хори, тожъ дармо, — а коли, дай Боже! здорови, то намъ дуже жалько на Васъ, що відцуралисте ся насъ тай нашого маленького бѣдолашку, що наветъ Русина не було, якійбы го до хресту святого потримаў. — Вже може вичитаў-єсь Могилові думи и Ластівчинѣ пѣснѣ, тож передай, бо вже тра відсылати до Л'вова, а натомѣстъ на тобѣ Грыцька Основяненька Повѣсти. — Напиши менѣ, будь ласкавъ, як Тобѣ ся видятъ думы Могилы и якъ до тебе промовляла Ластôвка. — Колы вже може мои нѣсенѣтницѣ позбираў-єсь, то передай до мене,

вже я тобѣ згадуваў, нащо вони менѣ потрѣбні. Г. Тымнякъ, що васъ дуже бажаў видѣти на св. Николая, покланяе ся до Васъ, а моя жѣнка добре сердита, однакъ Васъ від серця цюлуе.

Бувайте здорові та веселі. Маркіянъ.

Четверток.

Всечестному Отцу, Священному Михаилу Козловскому любезненькому братови в Тѣшковѣ.

---

7. До тестя о. Крушинського.

Nowosiółki 26. Marca 1843.

Łaskawy Tatu Dobrodzieju!

Antosia jest rekonwalescentką, przebyła szczęsliwie wszystkie dnie krytyczne, jednakże nim miną dni jednascie, nie opuści zupełnie łożka, a przed trzema niedzielami z izby wyjść nie będzie mogła, a przeto i do domu nie będzie mogła pojechać. Moja słabość przy niedobrym marcu nietylko że się nie zmiejsza, ale nawet czasami się powiększa, dla tego Szmid powiada, że dopóki ciepła nie będzie, nie uczuję polepszenia. — Pigułki na bolące zęby Iula poséła — Tato przy wszystkich wiadomościach przecie nam niedonosi, jak się chorzy w Derewni mają.

Względem tych 5. morgów pola dostałem z cyrkułu mandat, który do Tata posélam. Ja myślę stanowczo się opierać téj zamianie prywatnéj, zwłaszcza że chociaż narachowali 5 morgów pola więcej, to w łąkach uczynili uszczerbek; że w tém cyrkularnym mandacie stoi 5. Joch an den Pfarrer übergebenen Grundes, to ja dla tego przyjął, że inwentarz parochialny leży w cyrkule, a ja nie mając podług czego odbierać, musiałem to wziąć, co mi upchnęli. I z chłopami także zrobiona podobna zamiana, dotąd niepotwierdzona jeszcze przez cyrkuł.

W tém położeniu rzeczy, zdaje się, nie można nic innego zrobić, jak albo prosić o Vorschuss albo o dekret interimalny.

Pan Szmid kłania się Tatowi.

Nasza Siwa ciągnie wciąż ze swoimi złogami.

Posélam postrach na naszego nieprzyjaciela; — tylko że dużo pisano, a nieprzepisano.

Krochmal Jula poséła. Całujemy ręce rodziców kochanych.

Marcyan.

Szmid dał słowo, że jeźli na naszą wielkanoc będzie ciepło i pięknie, tedy pojedzie z nami jako nasz Doktor nadworny do Derewni.

VI. Рукописні відміни.

Стор. 2, стр. 26–27 (Хмельницького обступленнїе Львова) було зразу:

А у Львовѣ рано в звони зазвонили,
А високѣ брами на остѣж втворили.

стр. 17. Зам. „Тодѣ“ первісно: Тоди.

стр. 20 зам. „Уставляют сїа“ — первісно: „Шерегуют сїа“ зам. „степу“ — первісно: степі; так само стр. 25

стр. 25—28 первісно було:

Гей, там болонь — по болони буйний вѣтер вѣїе,
Не по одним козаченьку рїдна нене мдлѣїе.
Гей, там осѣв сивій туман, стрѣлїают з ручницѣ,
Не по одним козаченьку рѣдают дѣвицѣ.

Стор. 3, стр. 11. Зам. „одна“ зразу „перша“ й переч.

стр. 24 слѣду (каплѣ, краплѣ).

В поезії „Вѣрна“ стр. 1 зам. „листом“ зразу: „дѫже“, так само стр. 2 зам. „серцём“ — „дѫже“.

Стор. 4. В вірші „Сын любимому отцѫ“ стр. 1 зам. „Гадка моѧ“ первісно „Мысли мои“.

стр. 6. Первісно: Вѣк тихонько, весело емѫ прожити.

Стор. 5. „Слово до чтителей руского язика“, стр. 7 в рукоп. „Сина Русѣ“: Завѣсть... спинае.

„Погоня“ в збірцї „Синъ Русѣ“ названа „Дума“. Відміни такі:

стр. 3 Чи то люта.

„ 5 Гуляй! крикнувъ: вороненькѣ,
Стигай, стигай врага ненькѣ,
Вѣдѣбѣмо дѣвчинонъку (в рук. дѣвчинонъки),
Мою рѣдъну тай сестронъку.

„ 10 ...и п(р)омовитъ-

стр. 14 Воденкою студеною.
„ 17 Чрез добрави, багна, луки,
Якъ попаде въ моѣ руки (рукоп. рукны),
Потанъцюю зъ Татариномъ,
Ненагрѣюсъ вражимъ синомъ,
Скоро (рук. скору) блисну му шаблею,
Розълѣе ся...
„ 24 А зѣгнувши ся...
„ 26 Шпарков (рук. Штаръков) летитъ вже стрѣлою.
Горбокъ его не спинае,
Перекопи нѣ могила (рук. могула),
Вѣтромъ по нихъ улѣтае.
„ 31 Куда гонишъ, бѣснувати?
Свѣтъ навъколо смеркомъ зъчорнѣвъ,
Въ лѣсѣ пугачъ сумно запѣвъ,
Нѣ тамъ луди (sic, людей) нѣ тамъ хати!
Тамъ блудъ свище, туманъ грае,
Въ дебри и лѣсъ тя поведе.
„ 38 Гомонитъ си: „врагъ не уйде“.
„ 40 Послухати, где врагъ дуднитъ,
На коня ся вихопляе
И в пут' вѣтра свистомъ летитъ...
Щезъ — зникъ — стриловъ (въ) густві мрацѣ,
Дуденъ по нѣмъ замовчае,
Може где лѣгъ вже (в) байрацѣ (рук. баярацѣ)
Тай звѣръ его доѣдае.
Где пѣгънавъѣсъ ся, козаче?
Всюда тихо и туж(н)енъко,
Часомъ воронъ по закряче,
Кряче тамъ... тамъ... такъ страш(н)енъко.
„ 52 Чи то зѣрки (рук. зѣръкны) тамъ сияютъ.
„ 54 Сверщятъ мечи и блискаютъ.
„ 55 Виджу, Татаръ (рук. Видзу Таръtаръ) утомивъся,
Къ земли силъно въдаренъ впавъ.
„ 58 Мечемъ главу дѣвѣ знявъ (зразу: втявъ),
Стор. 6. Въ скокъ кѣнувъся, якъ звѣръ люти,
Козакъ силный (рук. силны) на ворога,
Грудъ розколовъ, давъ почути,
Що вартъ сестра... і дорога.
Красну дѣву взявъ на руки (рук. рукны),
Трикротъ громомъ врага наклявъ,

Допавъ коня, знов чрезъ лукѣ
Въ тузѣ сердъця домѣвъ пѣгнавъ...

По за тихий за Дѣнай... стр. 5 зам. „дѣшѣ“ зразу „пысньѣ“ і переч.

9 Мысьаченько кр$глоколий... стр. 10 зам. „тогди“ зразу „бѣдѣ“ й переч.

Стор. 7, стр. 3 зам. „свьіта“ зразу „житьа“ і переч.

Стор. 8 (Голосъ Галичáнъ). В строфі 2, стр. 6 побіч „Се лю́ди“ в зачеркненю „Наро́дъ то“, але відповідне дієслово не приложене до нового підмету.

Стор. 9. В строфі 4, стр. 3 зам. „все“ — первісно: тѣ.

Стор. 14 (Над Бугомъ) стр. 10 хилит (клонит).
„ 12 стрѣлит (гонит).
„ 25 і 26 зам. „Ой“ — первісно: Гей.

Стор. 15. В поезії „Безрідний“ стр. 17 зразу „знурила“, пізнійше „у“ переч. й надписано „о“.

Стор. 16, стр. 3 зам. „в цвѣтя“ — первісно „в квѣтки“ й переч.
стр. 4 перечер. „гаями“.
„ 9—10 первісно й перечеркнено:
Бувало! весною що року приходитъ
Изъ окомъ веселимъ, як око святого.
Потім „веселимъ“ перечерк. й поправлено на „ясненькимъ“.
„ 12 зам. „Що року“ було первісно й перечер. „До села“.
„ 14 переч. Старцѣ.
„ 15 зам. „Як батька з дороги“ було зразу й переч. „Як милого батька“. На боці є також перечеркнені слова: „всѣ єго виглядали“.
„ 19 зразу „То й“, потім „й“ переч.
„ 22 зам. „холодочком“ було зразу й переч. „холоденько“. Первісно було й переч. „здаєтсѧ, що вѣтер з під могилъ повѣє“ зглядно „зпід могилів (ы) вѣє“.
„ 26 зам. „відгадає“ переч. первісне „добре знає“.
„ 27 зразу було й переч. „Як ся з миленькими голублятъ дѣвчата“.
„ 28 первісно: То и спалѣнѣют, спустят...
„ 34 зразу: Бо и спѣваў пѣснѣ, якихъ...
Стор. 17, стр. 37 зразу: незвѣстнѣ.
стр. 38 первісно: Вѣсть таѧ кождому душу звеселила. Зразу: в серденьку.
„ 39 зам. „И“ переч. „Всѣ“. На боці стоїть переч. „навстрѣч иде молодь“.

стр. 42 „щастю“ поправлено на „милих“ і поправку перeч.
„ 43 перeч. „Чож“.
„ 45 зразу: Чогож то сумен.
„ 46 зразу: несесѧ.
„ 47 зам. „бо“ зразу „И“.
„ 53 зразу: кудры клонит сиві.
„ 54 зам. „журитсѧ, сумує“ зразу було: тяженько вздыхає.
„ 56 зразу: чи нещастя чує? Межи „лихо“ та „вѣщує“ перeч. „вôн“.
„ 64 зразу: пчілки.
„ 67 на боцї перeч. „згомонѣли“.
„ 71 На „та бескидским“ поправлено первісне „піднебеснимъ“, яке одначе не є перечеркнене.

Стор. 18, стр. 79 По „давныхъ“ перeч. „щастя“, а „минувшой“ поправлено на „минулой“ і поправку перечеркнено.

стр. 81 первісно зачато „За думкою пѣ“ і перeч.
„ 82 зразу: Тай наконець зглухли. В поправцї первісно „зглух(л)и“, а потім поправлено у на о.

Дальше йдуть два рядки — перечеркнені:

Струны зазульки замовкли, знѣмѣли,
З пѣвцемъ зажурились, тужили тяженько.

Над усїма трьома строфами „пѣсенька“ перечеркнена мабуть рукою Як. Головацького.

Стор. 20. Думка — стр. 9 в рукоп.: дороженько.

Стор. 21. Плач Ярославнин — стр. 1 по „голос“ — „ранком“ перeч., незнаемую (незнаною); стр. 4 городских (замковых), жалôбно (жалôстно); стр. 5 зам. „вѣтрило“ — первісно „вітрец“, Чому (прощо); стр. 6 вои (вôйско); стр. 7 лелѣючи (похитуючи, приплаваючи з лехка); стр. 8 по травѣ (по зѣлю); стр. 11 човны (носады); стр. 15 сонце (соненько).

Стор. 22 (Дѣвчина и рыба — в першій редакції) стр. 9 зразу було: Из, потім „и“ перeч.

стр. 10 будало (tölpelhaft).

Стор. 26. Германів Бенеш, стр. 5 воѣвный (борѣнный).
„ 30, стр. 73 зам. „ко досвѣту“ — первісно: під заранє.
„ 31 „ 91 зам. „лютитись круто“ — первісно: сыпати крутость.
„ 32 „ 120 в бік (боком).
„ 34 „ 204 зам. „за ночеў“ — первісно: по ночи.
„ 36 „ 46 злютиў (розізлиў) ся.
„ 37 „ 76 щит на щит (вложивши).
„ 91 зам. „з чола“ — первісно: „з переду“, потім перечерк.

Стор. 38, стр. 115 цїла первісно: вийди в вежи на ранное благо.
„ 41 „ 22 Взвенѣў гоміт труб и котлів (Зазвонили (згомотѣли) трубы й котли).
„ 42 „ 28 и нанесли ѣдла з дика (з дичини ѣдла носили).
„ 60 Доўго за спіл ся водили (доўго ся волосували).
„ 47 „ 89 зам. „розносит сѧ“ — первісно: рознесло сѧ.
„ 48 „ 155 зам „мѣтко“ — первісно: швидко.
„ 53. Китиця в рукописи о. Щасного Раставецького: Кьетиця.
стр. 1 Вѣтерецъ вѣе — Вѣіе вѣтречик
З лѣсôв княжецкихъ Зъ кніажôвськихъ
„ 2 Иде... ку потоку.

Стор. 54, стр. 3 Черпле (Nabiera) водицю в кованѣ вѣдра.
Набрала (Набират) воду (и) в ковані ведро.
стр. 4 Водою (По водѣ) къ дѣвѣ китиця плие (пливе, плине).
„ 5 Китиця вон(н)а (пахнюща кита) з вйолків а рожѣ — Китиця пахнюща в фіїалок а рожѣ.
„ 6 Яла ся дѣва китицю ловить (и) (киту ловити).
„ 7 впала, ах! впала въ студену (холодну) воду; пала, ой! вп(а)ла.
„ 8 кьетицьо; Кобих...
„ 9 хто тебе в сиру землю насадив; Хто тя...
„ 11 Кобыхъ... китицьо.
„ 12 Хто тебе личкомъ; Хто...
„ 13 том§бих... єглицю.
„ 15 хто тя студенноў...
„ 16 том§бим.

З Короледвôрскои рукописы.

Я г о д ы.

(дослôвный перевôд).

Йдѐ моя́ ми́ла на я́годы
В зелéну дубро́ву,
За́драсну́ла о́строў те́рнеў
Бѣлéньку но́жку.
Не мо́же моя́ мылéнька
На но́женьку ступи́ти.
Ах, ты те́рне, острый терне,
Прощóсь бôль здѣла́ло?
Про те будеш, острый терне,
З бо́ру вы́метено.

Ожидай мя, мила, в тѣни,
В зеленых корчиках;
Скóчу я на одній нозѣ
По коника мого,
Мого бѣленького.
Коничок ся на долинѣ
В густíй трав'ѣ пасé,
Моя́ мыла в холодочцѣ
Милого ожидае.

Стала мила в дубровоньцѣ
З тыха нарѣкати:
„Ах, що скаже моя мати?
Я нещасна роба!“

Всѐ ми говорила мати:
Стережися хлопцѣв!
Про щобы ся их стерегчи,
Коли они добри люды.

И приѣхав на конику,
Яко снѣжок бѣлим,
Скочив с коня, ввязав на сук
З серебню узду.

Обняв дѣвча, тисне к серцю
И цѣловав в уста;
И забула красна дѣва
В нозѣ бо̂л(ь)ны́й терн.

Миловали мы ся,
Голубляли мыся,
Соненько на западѣ:
„Поѣдь, мылый, борзо до дом,
Соненько нам зайде!“

Скочив живо на коника,
Яко снѣжок бѣлого,
І взяв мыленьку на руки
І поѣхав до дом с нею. —

стр. 13—14 на боцї по чески:
iáz dobiehu na palúček
po koniéček biélý.
„ 16 на долинѣ (palúce в переводѣ нѣмецко̂м auf der Wiese).
„ 18 в холодочцѣ (pochládečce).
„ 21 нарѣкати (žalovati).
„ 23 роба (роба нѣмецкій толкователь наименовав Dirne).
„ 24 зам. „Всѐ ми говорила“ зразу „Всéгда ми казала“ й переч.
„ 25 хлопцѣв (хлопцо̂в, хлопцив).
„ 29 в рукоп. снѣжо.
„ 30 ввязав на сук (viežech na suk).
„ 32 зам. „серцю“ первісно „серцу“ й переч.
„ 36—40 поруч і чеський текст:
„Laskachom sie, milovachom,
Slunce na záchodie.
„Poied', milý, ruče domów,
Slunéčko nám zaide!“
„ 44 первісно: І завѣз до дом; с нею (otiedech s niú domów).
Стор. 55, стр. 9 зам. „та“ зразу „тѕт“ і пер. ...хоцѕваў по горах.
стр. 10 в люті.
„ 16 первісно: тяжким молотом.
„ 17 зам. „сумно“ зразу „мѕтно“ ...жалостиві.
„ 18 зам. „випер“ первісно „вигнаў“, потім „гнаў“ переч. й надписано „пер“.
Стор. 56, стр. 23 Сира земля пье кровь кипячую (И земля пѣ кров кипѣачою).
стр. 24 И жял(ь) пав кождій дѣвѣ на серце (був дѣвам на серцю); в кождій дѣвѣ (бѕло переч.) жалосливе...

стр. 25 Пöйшов ладѣн(ь) в студеную землю. В „ладѣнь“ з первісного „е“ зроблено „а“. Що до „студеную“ зразу було „студеною“, потім з „о“ зроблено „у“.

„ 26 росте дубец...

„ 27 Розкладуїе сіа в суки шире й...

„ 28 Приходит олень з...

„ 29 Скаче скорими (бистрими) ногами в гору (к горѣ).

„ 30 к листю спинае тяглую шию (Пне к листю тяглою шею).

„ 31 Злѣтают ся глоти бистрих кругöвцѣв.

„ 32 Зо всього лѣса сюда („тѣт“ перец.) на тѣнный дуб (З докола лѣса на дуб цей).

„ 33 Покракуют всѣ на дубѣ (крîачут всѣ на дубѣ).

„ 34 Пав (згиб) ладѣнь (з „е“ зроблено „а“) вöд лихого (лукавого) ворога.

„ 35 По ладѣневи плачут всѣ дѣвицѣ (Плачут по ледѣни всѣ дѣвицѣ).

Стор. 57. Зазуля — стр. 1 В ширим полѣ дубец стоѣт.

стр. 4 завсѣда яро.

„ 5 в полѣ.

„ 6 яро було.

„ 7 стигло.

Сирота в рук. о. Щасного Раставецького: Лишена. Покьенена (из ческой королодвірскои рукописи).

стр. 1 Ой, лѣ | сй, лѣ | сй, вы лѣси темненькі (вы тьмаві лѣсй); Ах, вы лѣси, тмаві лѣси.

„ 2 Лѣсй милетаньстѣ.

„ 3 Та чому вы ся все зеленѣєте

„ 4 Якъ въ зимѣ, такъ въ лѣтѣ (Як зимоў, так лѣтом).

„ 5 Ой, рада бы я, радабъ не..., Рада бым...

„ 6 серцьомъ.

– ∪ | – ∪ | – | – ∪ | – ∪ | – ∪ |
∪ | – ∪ ∪ | – ∪
– ∪ | – ∪ | – | – ∪ ∪ | – ∪ ∪ |
– | – ∪ ∪ | ∪ –

„ 7 И (ой) скажѣтъ минѣ, скажѣтъ, добрѣ...; люди.

„ 8 Хтобъ.

„ 9 Де батенько мій, мій батенько милый; батько, батько...

„ 10 Погреблен (закопан) въ могилѣ.

стр. 11 Де мати моя`, моя мати добра?
Зѣльомъ (травоў) порастае.
Нѣ брата минѣ, нѣ минѣ сестрицѣ,
Молодця (юношу) ми взяли.
Жяворонок — стр. 2 8 паньским.
стр. 4 жялостива.
Стор. 58, стр. 7 ми відвели.
стр. 8 на камѣнный.
Стор. 62, стр. 1 зам. „стала“ зразу „взялася“ і переч.
стр. 2 зам. „в“ надписано „у“.
„ 6 зам. „лютости“ первісно „недолѣ“.
„ 9 первісно: „Що то всѣм“, потім „то“ переч.
„ 13 зразу „Рідный він батько“, потім „він“ переч.
„ 14 зам. „небес“ зразу „часів“ і переч. Зам. „не раз“ первісно „гналась“ і переч.
„ 15 зразу „С тучами, з громом“ і переч. Зам. „пересувалась“ зразу „переганялась“ і переч.
„ 16 первісно „Що то дитинку“, потім „то“ переч.
„ 17 зам. „сердит ся нѣбы“ зразу „посварит часом“.
„ 19 зразу: Чи скварне (переч.) лѣто страшным громом бє?
По стр. 24 перечеркненї такі чотири стрічки:
Заснуў, казаўбысь, муж вѣков в могилу (могилѣ)
Й мысль єго в дуба прибравши ся силу,
Витязя кровю все ся напуває,
Держит вѣнец слави, що неувядає.
стр. 28 зразу „Сонный там“, потім „там“ переч.
„ 30 зразу „из“, потім „и“ переч.
„ 32 выхорь (пустынный)... лѣсами (хащами).
Стор. 63. По стр. 35 зразу: Мѣстце потому могили й дуб давный.
стр. 46 зам. „Аж“ зразу „Ой“... дѣє (щож там боўванѣє (маячѣє).
„ 48 зам. „Орлика“ зразу „Милои“.
„ 54 зам. „из сону“ зразу „що сну“.
„ 63 зам. „сплили“ зразу „стались, збулись“.
„ 70 зам. „бренькаў“ зразу „рушиў“ й переч., потім „звенькаў“.
„ 71 зразу „єдни(м)“ і переч. Зам. „збуде“ первісно „збуўся“ і переч.
72 зам. „Смѣшком“ зразу „Жартом“ і переч.
По стр. 74 перечеркнений рядок: Рѣк; и як медвѣдь д нему підхопиўся.
Стор. 64, стр. 79 новую (не обдаруєшь за стару новою).
стр. 81 зразу: Не лють ся, не гнѣвай без...

стр. 84 зам. „бачь“ зразу „От“ і переч.
„ 90 зразу „утихає“ і переч.
„ 93 зразу: мирнѣйшим (мирненьким).
„ 94 зразу: мрукнуў.
„ 98 зам. „перейду“ зразу „обѣйду“ і переч.
„ 101 зам. „Пнѣ“ зразу „Що“ й переч.
„ 103 зам. „Нынѣ“ первісно „На раз“ і переч.
„ 104 зам. „покрай“ зразу „серед“ і переч.
„ 105 зам. „зависливе“ зразу „підсунувшись“ і переч.
„ 106 зразу: Узяў ми костур, підсунувшись...
„ 110 первісно: погодитись.
„ 111 зразу: до гласа.
„ 112 зразу: „хоть“ і переч.
„ 113 „сыну“ поправлено на „люблят“ і поправку переч.
„ 114 зразу: „и мои пѣсеньки“ і переч.

Стор. 69, стр. 15—16 зам. „Бог хотѣў“ до кінця зразу „той, що ти даў свѣт глянути, єсть Бог“ і переч.
стр. 17 В рук. „постановилась на любови и яко Бескид“ переч.
„ 20 зам. „пітмѣ“ зразу „темнотѣ“ й переч. Зразу „тихомирія“, потім „і“ переч.

Стор. 70, стр. 26 В рук. „не несонна“. Одно „не“ лишило ся з первісної лекції „не спанє“, потім переч. тільки „спанє“.
стр. 29 зразу „сердце и милость“, потім переч. „и милость“, а написано „тай и вѣра рѕска“.
„ 33 зам. „гадиною“ зразу „веретѣльницею“ і переч.
„ 34 зразу „твоя“, потім „я“ переч.
„ 41 зам. „Бог с тобою“ первісно „и хто протѣв тебе“ й переч.
„ 51 з покорою (смирно).
„ 52 дателя (дача).
„ 55 кара (казнь).

Стор. 76, стр. 8 витьазьі (лицарі).
„ 83 „ 15 В рукописи: дѣте.
„ 84 „ 84 В рук.: мѣстце.
„ 86 „ 56 зам. „даў“ первісно „буў“ і переч.
„ 87 „ 3 На марґінесї: uzywaiesz.
„ 4 зам. „тебе“ в рукоп. „себе“.
„ 88 „ 33 зам. „наше“ в рукоп. „наши“.
„ 34 По „любили“ перечеркнені дальше такі слова: такто и в нынѣшнѣм Сѵ̃. Марія, сѣвши при ногах Іс̃ових, слухала єго науки, а тим способом указала, же Бога милує.

Стор. 89 стр. 29 зам. „слухаў“ зразу „зважаў“, потім перeч.
„ 90 „ 67 в рукоп. „дорого“.
„ 5 зам. „сонци“ в рукоп. „сонце“.
„ 92 „ 54 зам. „братей“ в рукоп. „братєй“.
„ 93 „ 1 ученный (вченный).
„ 2 Піемонту (побожной горй).
„ 3 писменницу (грамматику).
„ 9 мѣстѣ (городѣ).
„ 24 Мню (видит ми ся).
„ 25 всеобщїй (najpowszechniejszy).
„ 94 „ 1 зараза (помо̂р).
„ 2 смущенїе (замѣшанїе).
„ 17 вѣчними (zaciętemi).
„ 20 яв (став, взяв).
„ 24 зам. „переможеся“, як справлено на горі, первісно „устане“.
„ 31 нещасного (на ношох).
„ 34 повелѣв (росказав).
„ 38 одданїем (посвященїем).
„ 95 „ 56 свойством (przymiotem), соблюденїе (starania).
„ 2 сто̂п (Schuh).
„ 5 вельми (дуже).
„ 96 В заголовку в рукописи „Xristi“.
„ 7 слѫжба (О высота слѫжбы!).
„ 14 через тебе (тобою).
„ 16 благодать (gratia) тобою (через тебе).
„ 17 посередник (ходатай).
„ 18 сѧ примирили (reconcilientur). На марґінесї: вихованок adoptandi.
„ 27 врачь (лѣкарь).
„ 28 лѣки (fomenta).
„ 29 Пан (Господин).
Стор. 97 „ 44 свѣта (міра).
„ 52 божества (винесенный на степень Божества).
„ 54 памятаў-єсь (тямпў-єсь)
„ 61 оудостоиў (зволиў).
„ 62 при (solio).
„ 64 марний (лихий). Зам. „слѣпый“ в рукоп. „слѣтый“.
„ 68—69 сѫмовати? (confussus et conturbatus).
„ 72—73 обычаи (порови).
„ 98 „ 76 (хотѣў) бажаў.

Стор. 98, стр. 77 трѕдити (томитисѧ). (На марґінесї: подивѣтъ но сѧ вы в воду на свою вроду. Прик. народ.).

„ 83 зам. „Сын“ в рукоп. „Сым“.

„ 93 вихованихъ (викоханихъ).

„ 94 страхѕ (боязни Божой).

„ 100 виросте (germinans germinabit).

„ 104 стереже (fovet).

„ 99 „ 119 покора (смиреніе) и говѣнье (побожность).

„ 120 потребно (нѕждно).

„ 11 повинна (годна).

„ 100 „ 17 крѣпко (цупко).

„ 32 знамена (начерки, характиры).

„ 50—51 чужевѣрец (язычник).

„ 101 „ 62 в рукоп. „знату“.

„ 71 в рукоп. „Богову“.

„ 89 благодати (gratia).

„ 102 „ 103 дає (родит).

„ 119 в рукоп. „розумѣте“.

„ 103 „ 132 в рукоп. „блидитъ“.

В заголовку: О погордѣню свѣтом (гордѣти свѣтом).

„ 161 мірскихъ (свѣтовыхъ).

„ 163 в рукоп. „обертате“.

„ 105 „ 228 в рукоп. „кororый“.

„ 231 язычники (погане).

„ 106 „ 244 конец (замѣр).

„ 249 в рукоп. „нашѣм“.

„ 257 в рукоп. „личшеб“.

„ 108 „ 21 обрученна (зарученна)... Іосифови (з Іосифомъ).

„ 22 зійшли (нѣмъ ся сходили).

„ 23 зразу „ославити“, потім „о“ перед. і на горі дописано „не“; неславити (обличити).

„ 29 в животѣ (черевѣ).

„ 32 первенка (первенця).

„ 34 зам. „тогда“ первісно: се.

„ 38 народити (где Хрісту родитисѧ).

„ 41 верховодник (вождъ).

„ 46 на востокахъ (у себе)... верхъ (мѣстця).

„ 48 в свѣтличку (в хижину)... и (ниць) павши.

„ 49 принесли (піднесли).

„ 50 ливанъ (кадило).

„ 51 стороны (домашнѣ).

Стор. 109, стр. 59 околишняхъ (округах).
„ 61 великій (многій).
„ 62 дѣтей (за дѣтьми своими).
„ 75 вельблюдового (верхоблюдового).
„ 76 бедрів (стегнів); зам. „а ѣда“ зразу: ѣдложъ... лѣсовый (дивий).
„ 80 сказаў вамъ (вказаў вамъ).
„ 88 вичиститъ (вимете).
„ 110 „ 91 креститисѧ (менѣ від тебе креститисѧ).
„ 92 нынѣ (теперь).
„ 93 дозволиў му (допустиў му).
„ 96 в рукоп. зам. „сын“ є „сым“.
„ 104 хоронити тя (стерегчи тя).
„ 105 твоєю (ногу твою).
„ 106 твоєго (не пробуй, недоходи).
„ 107 славу ихъ (красоту, силу).
„ 117 тѣни (темнотѣ).
„ 118 проповѣдати (научати).
„ 124 вкорабли (в суднѣ).
„ 125 проходуваў (переходуваў).
„ 126 на соньмах ихъ (на соборахъ).
„ 128 звѣстка (звѣсток, чутка).
„ 128—129 зам. „розличними“ — первісно: розмаитими.
„ 111 „ 130 підводиў ихъ (лѣчиў ихъ).
„ 135 смирніи (тихомірніи).
„ 136 зам. першого „бо“ в рукоп. „по“.
„ 140 зам. „всѣ зліи слова“ зразу: все злоє.
„ 143 збуяє (несолоною вчинитсѧ)... осолит (направит).
„ 149 ломити (вивертати, розмѣтати).
„ 150 зам. „не мине ся“ в рукоп.: не мени ся.
„ 151—152 „єдин“ — моя поправка; в рукоп.: єдну из...
„ 153 и (других) научитъ.
„ 154 правды (справедливости).
„ 163 скоро (хутко).
„ 165 будешь (и в вязницю небуў-єсь всажен).
„ 112 „ 2 через него (нимъ).
„ 4 не огорнула (не обняла).
„ 7 прійшоў (буў).
„ 9 зам. „а свѣт єго“ в рукоп.: а ссѣт єго.
„ 10 даў (силу).
„ 14 за ним (о нимъ).

Стор. 112, стр. 15 прійдет (по менѣ идущій).
„ „ 17 Над „правда“ на горі: закон.
„ 113 „ 35 в рук.: не невѣдаў (о нѣм); зам. „крестяще“ зразу: крестити.
„ 46 перебули (переднували).
„ 58 в рукоп.: Ізраельтянимъ.
„ 63 вамъ (поправдѣ, поправдѣ).
„ 64 зразу: ангели божіи.
„ 114 „ 70 стаговъ (судин).
„ 71 в рукоп. займающимъ.
„ 72 мѣрѣ (вѣдрѣ).
„ 89 первісно: а в трех днех.
„ 93 зам. „яки“ зразу: котори.
„ 103 зам. „утробы“ зразу: живітъ.
„ 115 „ 117 свѣт (міръ).
„ 124 свѣтло (и не приходитъ до свѣтла).
„ 125 єго (да необличатсѧ, поганьблятсѧ)... творит (по правдѣ чинит).
„ 116 „ 154 зам. „живности“ первісно: стравы.
„ 155 в рукоп. „у мени“.
„ 155—156 з Самарянинами (не касаются Самарянинів).
„ 161 в рукоп.: и и добыток (скот).
„ 165 зам. „и сюда“ зразу: щобы сюда.
„ 117 „ 190 зам. „споловѣли“ зразу: спалинѣли.
„ 191 зам. „в жѣнцемъ“ первісно: з жнущимъ.
„ 197 зам. „бесѣды“ зразу: слова, слов.
„ 201 зразу: отчинѣ.
„ 211 надходиў (підходиў).
„ 213 жигачка (горячка).
„ 215 єго (и вся сеймя єго).
„ 219 зам. „пятеро“ первісно: пять; болѣющих (недужных).
„ 118 „ 237 Іс̃а (гонили Іс̃а).
„ 239 зам. „скали“ зразу: наставали.
„ 245 зам. „будит“ первісно: воскрешає.
„ 249 слова (моє слово).
„ 250—251 въ животъ (до житя).
„ 254 зам. „власть“ первісно: волость... чоловѣчим (сынъ чоловѣчий).
„ 263 свѣтло (свѣчка).
„ 119 „ 285 ѣсти (щоб их погодувати); зам. „маў“ зразу: хтѣў.
„ 291 хвалу (Богу).

Стор. 119, стр. 292 зам. „скоро“ зразу: коли.
„ 294 загинуло (не потиралось).
„ 299 було (коли вечерѣло)... корабель (вайдак).
„ 304 небійтесѧ (не лякайте сѧ).
„ 120 „ 317 зам. „назначиў“ зразу: назначиў.
„ 329 зам. „же“ первісно: що.
„ 337 муркотѣт (не гаморте).
„ 345 зам. „йме“ зразу: буде.
„ 349 в рукоп.: и и крови.
„ 121 „ 360 гнѣвитъ (блазнить).
„ 361 бесѣды (слова).
„ 362 житя (животъ)... звасъ (меж вами).
„ 363 передасть (зрадит).
„ 366 зам. „більше“ первісно: дальше.
„ 385 в рукоп.: мовило; добрый (благій).
„ 387 вступиў (війшоў).
„ 122 „ 392 нема (нѣтъ).
„ 394 зам. „загубити“ зразу: забити.
„ 398 зам. „сердите ся“ первісно: гнѣваетесѧ.
„ 401 явно (без страха). На верху: смѣло.
„ 402 порозумѣли (познали).
„ 123 „ 433 чинитъ (творитъ).
„ 441 в рукоп.: мовило.
„ 443 коло слів „не потакуючи имъ“ є звіздка, але примітки нема.
„ 447 зразу: по серединѣ.
„ 124 „ 496 зам. „хути“ хотів ужити Шашкевич иншого слова.
„ 497 вправдѣ (правдою).
„ 498 мовитъ (сам во свого мовитъ).
„ 125 „ 538 хоронитъ (держитъ).
„ 543 зам. „о которимъ“ зразу: и вы о нѣмъ.
„ 548 змовили (зложили).
„ 126 „ 560 „но“ зам. перечеркненого „а“.
„ 574 зам. „вівчинця“ зразу: вівчарнѣ.
„ 575 дверник (воротаръ).
„ 576 виводитъ (виганяє)... вижене (випуститъ).
„ 577 ними (веде их).
„ 127 „ 591 зам. „тіи“ первісно: тих.
„ 596 зам. „многіи“ зразу: дакотріи.
„ 598 поновленьє (церкви).
„ 605 в рукоп.: з рики.

Стор. 127, стр. 610 за хулу (за нечесть Божую).
„ 614 зам. „а которого“ первісно: що го.
„ 621 зам. „все“ зразу: вся.
„ 128 „ 649 зразу „хочбы“, потім „бы“ переч.
„ 129 „ 671 первісно: з звязанними украйками.
„ 676 зам. „бо“ зразу „що“ й переч.
„ 678 мѣсто (мѣстце)... лѣта (року).
„ 680 зам. „щоб“ первісно „єсли“ й переч.
„ 681 пророкуваў (просторѣкаў).
„ 682 люди (нарід).
„ 686 зам. „в тих сторон“ зразу „в нихъ“ і переч.
„ 693 служила (услуговала).
„ 693—694 зам. „за стілъ“ зразу „до стола“ й переч.
„ 696 хижа (хатина, свѣтлиця).
„ 130 „ 715 пожитку (трудів наших).
„ 742 повѣсти (нашому слухови).
„ 743 зам. „ще“ зразу „знова“.
„ 745 ихъ (уздоровлю ихъ).
„ 131 „ 758 научиў (як ми рѣк).
„ 762 видаў (продаў).
„ 764 рызы (свити, одежу).
„ 765—766 зразу „утирати“, потім „у“ переч. й надписано „о“.
„ 768 зам. „теперь“ зразу „того“ й переч.
„ 772 первісно „потребую“, потім „ю“ переч. і поправ. на „є“.
„ 775 Паномъ (господомъ).
„ 780 зам. „благословенніcте“ зразу „щасливісте“, потім надписано „благословенні“.
„ 132 „ 813 приготовити (пропрятати).
„ 820 мною (тилько часу я звами).
„ 133 „ 832 первісно „знаєте“, потім „е“ переч. й попр. на „и“, а „є“ полишено.
„ 845 пригадає (приведе на тямку).
„ 850 зам. „доўго“ зразу: много.
„ 851 зам. „к менѣ“ первісно: в менѣ.
„ 854 садівником (садовымъ).
„ 855 прут (галузку).
„ 855—856 отеребитъ (очиститъ).
„ 856 в рукоп. „дала“, але з огляду на підмет „прут“ я поправив на „дав“.

Стор. 133, стр. 859 галузя (гиля).
„ 860 плодів (овощѣв); зам. „плодів“ зразу „плід“ і переч.
„ 134 „ 867 в рукоп. первісно „як я в милости отца пробуваю“, потім перечер. „в милости“ і „пробуваю“ та надписано „прикази“; зам. „держаў“ зразу „держу“, „у“ переч. й надписано „аў“.
„ 871 даў (положиў).
„ 873 єго (господарь єго).
„ 878 видите (знайте).
„ 885 зам. „теперь“ зразу „нынѣ“.
„ 893 спотикали (да не соблазнитесѧ).
„ 895 первісно: вчиниў.
„ 135 „ 907 повѣсть (звѣститъ).
„ 909 маленько (часу).
„ 929 зам. „вѣрилисте“ первісно „вѣрили менѣ“, потім „менѣ“ перечер. й надписано „сте“.
„ 931 явне мовишь (не обинуяся).
„ 934 зам. „щобысте сѧ розійшли“ зразу „же розийдетесѧ“.
„ 935 (оставите) покинете, пізнійше надписано в першім разї „или“, в другім „нули“.
„ 936 миръ (спокій).
„ 937 зразу „в свѣтѣ“, потім „в“ поправл. на „на“.
„ 136 „ 944 зам. „у тебе самого“ зразу „у себе самого“.
„ 945 перед людьми (людемъ).
„ 956 погибельства (погибелѣ).
„ 959—960 неприязны (вражды).
„ 962 первісно „посвящаю (отдаю)“, потім над „посвящаю“ написано „свящу“.
„ 963 в правдѣ (на правду).
„ 967 досконалїи (довершенні).
„ 972 можлива й лєкція „послаў“.
„ 976 город (сад); зам. „знаў“ зразу „видѣў“ й переч.
„ 978 спиру (роту).
„ 137 „ 985 зам. „повѣў“ первісно „повѣдає“, потім „дає“ переч. й надписано „ў“.
„ 986 незагубиў-ємъ (нестратиў-ємъ).
„ 989 спира (рота).
„ 993 (нарід (люди)... другій (ще єдинъ).
„ 1003 зам. „повѣў“ зразу „мовиў“.

Стор. 137, стр. 1012 до слова „преторъ“ на марґінесї така замітка „претор: судное мѣстце, столиця судная“.
„ 1013 в рукоп. „приносити“.
„ 1016 Іюдеѣ (жидове).
„ 138 „ 1024 зам. „звідти“ первісно „з того свѣта“.
„ 1030 паску (великдень).
„ 1034 багряву (черлену).
„ 1036 в рукоп.: щобысть.
„ 1054—1055 розпяти (роспинати).
„ 139 „ 1064 воини (жолнѣры).
„ 1065 з них (воинѣв).
„ 1066 з горы (зверха).
„ 1067 жеребій (на щастьѥ).
„ 1069 на щастя (жеребій).
„ 1073—1074 первісно: же все доконалосѧ, що було написано.
„ 1074 закликаў (мовиў).
„ 1078 зачато писати „зісталисѧ“, потім „зі“ переч. й написано „осталисѧ“.
„ 1078 в рукоп.: тѣла в суботи, бо тои суботи, бо буў великдень тои суботи.
„ 1079 первісно: перебили стегна (голѣни).
„ 1084 знаѥ (вѣсть).
„ 1092 рызы (платя).
„ 1100 до гробу (на гріб).
„ 140 „ 1101 борше (перше).
„ 1102 свити (рызы).
„ 1105 иншімъ (ѥдним).
„ 1112 за себе (назад); в рукоп. „знало“.
„ 1118 в рукоп. „идо“.
„ 1133 в серединѣ (в дому).
„ 141 „ 1147 в рукоп.: вайдакъ (корабль).
„ 1153 нагый (голый).
„ 1155 вѣдаў (може, ледве).
„ 1172 полсаў-ѥсь („ся“ переч.) (перѣзуваў-ѥсь).
„ 143 „ 44 змалыіло (зменчыіло).
„ 144 „ 76 по слові „значка“ було реченнѥ, яке перечеркнено: Коби тогдашними часами, коли Кирило становиў письмо Славльанам посльа Греческого, в сих сторонах Славльанщчини, де ѣкви видѣмаў, находиўсьа голос сей, буўби йомѣ и значок даў.

Стор. 144, стр. 78 шчо о нім (о котрім).
„ 145 „ 96 Письменницѣ (Грамматіка).
„ 97 лицем (образом).
„ 101 кра(с)но (погоже).
„ 146 „ 2 (в гори) сидьівших (що сидьіли).
„ 148 „ 12 (в гори) Продовжка (Fortsetzung).
„ 150 „ 11 (в гори) Продовжка (Fortsetzung).
„ 151 „ 6 госновитого (корыстного).
„ 7 въ оучи́лѣ (въ шко́лѣ).
„ 15 хати (хижи).
„ 16 „селѡ абѡ ве́сь“, потім два останні слова перечеркнені, можливо, що цензором; так само: хати або хижи.
„ 19 в селѣ (въ мѣстѣ).
„ 23 го́родѣ (мѣстѣ).
„ 25 Дѕхо́вник (свѧщенникъ).
„ 26 щобъ и҃мъ Богъ (въ и҃хъ гадка́хъ и) въ и҃хъ намѣре́ньяхъ. Слова в скобках перечеркнені, можливо цензором.
„ 29 жити, (щобы не бѣдѕва́ли). Слова в скобках перечеркнені.
„ 30 звін (звон).
„ 34 перв. „ѡтъ Ма́ми“, потім „ѡтъ“ переч. й надписано „або“, може цензором.
„ 38 перв. „горбки“, потім „к“ переч., може цензором.
„ 152 „ 39 краѣ (и).
„ 40 знова (ѡпадомъ); останнє слово переч.
„ 43 го́родѡвъ (мѣстъ); останнє слово переч.
„ 44—45 царство (цѣсарство).
„ 48 Володи́мерскьє (або Галиці҃ѧ и Лодомирі҃ѧ).
„ 49 сиди́гъ (столичитъ).
„ 53 зразу: горбками.
„ 153 „ 73 киѣтѕвавъ (ѻꙋважа́въ).
„ 80 остро́вы (вєрховинѝ, кѕпини землѣ).
„ 81 острова́хъ (верхо́винахъ).
„ 82 хатꙑ (хижи).
„ 102 ѥйцѣ (покладки).
„ 105 ѡбжѣгѕє (ѡпалює).
„ 106 Мнѡгѡостровъ (Полунесі҃ѧ).
„ 112 востоцѣ (восходѣ).
„ 154 „ 120 селѧ (мѣста)... правѡ (простѡ).
„ 122 селѧ (мѣста)... востока (всхода).

Стор. 154, стр. 123 Тѧ́мите (памѧта́єте)... тогідъ (торѣкъ, такъ рікъ, тамто́гѡ ро́кѕ).
„ 124 зѣлѧ (зелѧ).
„ 125 ѡтповѣли (ѡтвѣчали).
„ 152 слѕчає сѧ (придає-сѧ).
„ 155 „ 155 хитрый (цѣкавый).
„ 189 галкѕ (банькѕ, кѕлю).
„ 192 на повѣтрѕ (на воздѕсѣ).
„ 156 „ 196 мѕдрый (о҃у҃мный).
„ 211 хитрость (цѣкавость).
„ 213 шкі҃ры (кожи).
„ 217 пишѕтъ (малюютъ).
„ 157 „ 1 до о҃у҃чи́ла (до школы).
„ 4 кмѣтѕвавъ (о҃у҃важавъ).
„ 7 прошѕвавъ (прохавъ) сѧ.
„ 39 правою (простою).
„ 158 „ 68 змѣтѕвавъ (спихавъ).
„ 75 ѕзвина (рана) ѕгрилась (гноѣлась).
„ 80 вергли сѧ (кинѕли сѧ).
„ 159 „ 90 отвѣщавъ (отповѣвъ).
„ 160 „ 138 опадомъ (наворотомъ).
„ 142 в рукоп.: петребиєшъ.
„ 143 в рукоп.: потребиє.
„ 158 менѣ (Исѕсови).
„ 161 „ 168 в рукоп.: зчидили.
„ 181 в рукоп.: идичи.
„ 162 „ 216 в рукоп.: одвертавъ сѧ.
„ 221 въ бесѣдѕ (въ розговоркѕ).
„ 234 в рукоп.: недижаютъ.
„ 236 в рукоп.: хлѣвъ.
„ 163 „ 248 в рукоп.: отзеви.
„ 263 в рукоп.: затопутъ.
„ 271 в рукоп.: святомъ.
„ 278 весло (кірмѕ).
„ 164 „ 292 дѕхо́вникъ (свѧщенникъ).
„ 295 мокро́винѕ (мочари).
„ 165 „ 349 сказавъ (повѣвъ).
„ 358 в рукоп.: въ що; стр. 359 бѕдо.
„ 166 „ 383 злинѕла (о҃у҃тѣкла).
„ 387 в рукоп.: ро́зомѕ.
„ 167 „ 408 тикѕ (арбѕзъ).

Стор. 169, стр. 490 пѫть (дорогѫ).
когѫтъ (пѣвень).
„ 1 когѫтъ (пѣвень).
„ 171 „ кожѣ (шкірѣ).
„ 172 „ 107 в рукоп.: скори; стр. 111 плачи; стр. 113 своы.
„ 173 „ 123 Крывий (храмый).
„ 144 в рукоп.: захлонный.
„ 174 „ 153 ид ротѫ (ид ѕстамъ).
„ 175 „ 181 в рукоп. зам. „єсли“ — „ыгли“.
„ 203 к соловѣю.
„ 204 Жаль... відповѣў.
„ 176 „ 208 зам. „не“ в рукоп.: н.
„ між 219 і 220 в рукоп.: маленькька.
„ 221 й дѫже ся.
„ 225—227 Рыбкась врадѫвала,
Так дрѫгим сказала:
Добре то часом и маленьковь бѫти!
„ 233 доставала; стр. 234 дрѫгі.
„ 177 „ 242 Бачте, кракнѫла одна до дрѫжок; Бачте...
„ 247 метати.
„ 8 в Шашкевичевім брулїонї мабуть було: благословенїє (так само стор. 180, стр. 110).
„ 24 соголосвѡ (в згодѣ).
„ 178 „ 42 хитрость (цѣкавость).
„ 58 ѣжѣню (ѣ(д)лѣ.
„ 60 бѫдеш (имешь).
„ 61 в ю҃ностѣ (въ молодѫ).
„ 179 „ 76 скотинѫ (товáринѫ).
„ 77 спечалишъ (засмѫтишъ).
„ 180 „ 121 сли миле.
„ 122 дателѧ (дачѧ); дателя и дякѫй, сли...
„ 123 злекшѣє...
„ 125 кара (казнь); терпеливимъ ..
„ 128 невмѣти... навчити.
„ 129 є честно.
„ 132 в рукоп.: Врн сѧ.
„ 181 „ 170 від...
„ 172 розпада-єсь, на...
„ 174 чоловѣка є свѣдоцтво...
„ 176 Не чисте сѫмлѣнє завсѣгда...

Стор. 181, стр. 178 добрьім.
„ 179 Чоловѣк видит ино лице чоловѣче, а бог сердце чоловѣче.
„ 182 „ 4 в рукоп.: навѣдаютъ.
„ 5 Зразѕ (значаткѕ).
„ 9 в Шашкевичевім бруліонї мабуть було: основанья.
„ 14 вчинивъ (сотворивъ).
„ 15 свѣтло (свѣт).. ѡб(о)логѕ (твердинѕ).
„ 183 „ 63 нагорювавши-ся (нагивѣвши (?)).
„ 184 „ 83—84 ся поплодили (покотили).
„ 87 зразу „попѣдростали“, потім „ѣ“ перед. і надпис. „о“.
„ 185 „ 138 престолъ (олтарь).
„ 153 приносомъ (въ приносъ).
„ 189 „ 318 ѕлося (пристоитъ).
„ 190 „ 332 хитрыми (цѣкавими).
„ 191 „ 379 оу свійню (своѧси).
„ 193 „ 483 жиди (Израильтѧне).
„ 194 „ 496 ѕзвини (рани).
„ 195 „ 553 перста (пальця)... сапоги (чоботи).
„ 197 „ 149 боли (хвалабо).
„ 198 „ 159 зболочемъ (роздѧгнемъ).
„ 214 ѕѕрѧвѣ (ѕѕравѣ).
„ 230 богацтва; стр. 231 гроши.
„ 199 „ 236 любят; стр. 238 Вчителя.
„ 202 „ 18 nakrycia (kołdry).
„ 33 branzoletty (Armbinder).

VII. Відміни перших видань.

Стор. 3. Перший раз надрукована „Туга“ в „Вѣстнику Народного Дома“ за 1905 р. ч. 5, стор. 73—74 етимольогічною правописю з такими відмінами: стр. 3 буйненькое; стр. 7 рясны слезы; стр. 8 темны; стр. 9 темныи; стр. 13 гилье; стр. 14 къ листямъ; стр. 15 слетѣлась; стр. 17 Ни тя мыслями смыслити, ни думкой сдумати; стр. 18 Ни... сглянути, лишь сгадкой сгадати; стр. 24 Дрóбну мраку тай...; стр. 26 студень; стр. 29 Счастье... дола.

Стор. 3. Також „Вѣрна“ надрукована в згаданім річнику „Вѣстника“ ч. 4, стор. 56 з ось якими відмінами: стр. 2 серцемъ; стр. 3 тужитъ нóчку, тужитъ другу; стр. 4 вже три; стр. 5 пращала; стр. 6 цѣловала, слезми; стр. 7 своевати; стр. 8 Я до твоєй соколонькомъ; стр. 11 зазвонивъ стопнями; стр. 15 всыпана; стр. 18 чорны.

Поправнїйше надрукував вдруге сей вірш Созанський в замітці „Недруковані вірші Маркіяна Шашкевича“ (Записки Н. Т. ім. Ш., т. LXV, Misc., стор. 17) з такими відмінами: стр. 2 серцем; стр. 6 проводжала; стр. 8 Я до твоєи соколеньком.

Стор. 4. Сын любимому отцу — в цитованім річнику „Вѣстника“ ч. 4, стор. 55—56 заходять такі відміни: стр. 2 Сводится... слѣтае; стр. 4 сивый голубонько; стр. 7 здоровью; стр. 8 счастья; стр. 10 твого... сгóрчити; стр. 11 жалемъ; стр. 12 несчасенъ... закервити; стр. 14 Жалемъ; стр. 15 слезами... сливаю.

Стор. 5, стр. 20 в „Рус. Дньстр.“ друкарська похибка: Як попаду; так само стр. 60 кунуў-ся; стр. 71 михенькимъ.

Стор. 6. По за тихий за Дѕнай — вперше видав др. В. Коцовський: (Зоря, письмо литературно-наукове для рускихъ родинъ, 1886, стор. 399) Рукописнй матеріялы для галицко-рускои литературы. I. Недрукованый стишокъ М. Шашкевича — з такою відміною: стр. 5 дѕмѕ.

До * * * — перший раз в „Вѣнку“, ч. I, стор. 80 з такими відмінами: стр. 1 по̂днебесну двигти в само̂м собѣ; стр. 9 хто вмѣє, хто вдасть?! стр. 13 в грудех.

Стор. 7. Болеслав Кривоустий під Галичом 1139 — „Зоря Галицка“, 1849, стор. 44 з отсими відмінами: стр. 3 Не темнѣйтесь; стр. 5 Гей хто; стр. 8 як „Пѣснь веселу Гура-га“, так і дальші оклики повторені; стр. 10 постой̂; стр. 12 бой̂; стр. 13 О̂дъ; стр. 15 Отъ... ажъ до Зоря; стр. 18 соко̂лъ; стр. 19 Кеѣвского; стр. 22 крѣпки; стр. 31 осьма; стр. 34 навъ; стр. 35 самовитый; стр. 37 Радо̂сть, радо̂сть, Галичане!

Вдруге видав М. Тершаковець в статї „Причинки до житєписи Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини“ (Записки Н. Т. ім. Ш., т. LVIII, стор. 14—15) з такими відмінами: стр. 5 підбьігайте; стр. 13 аж до морье; стр. 30 розьірваў-сь.

Стор. 10, стр. 60 в „Рус. Днѣстр.“ похибка: По за Вому.

Стор. 11. В „Весніві“ в „Рус. Днѣстр.“ друкарські похибки: стр. 6 домо; стр. 16 Горная; стр. 24 Жало.

В „Тузї за милою“ стр. 22 Заряму.

Стор. 12. В „Сумрацї вечірнім“ стр. 2 до окала, а в стр. 5 справлюю лѣкцію „тяжка“ на „тяжко“, бо инакше було би: мов тяжка могила.

Стор. 12. Лиха доля. Відміни в „Вѣнку“, ч. I, стор. 101—103 такі: стр. 1 Ох! ты доле, лиха доле; стр. 12 Ты певно не знаєшь! стр. 18 звѣздонька не скаже; стр. 20 Милый свѣт; стр. 21 Тобѣ хиба то̂лько смутку; стр. 25 на сѣм свѣтѣ; стр. 31 з темных лѣсо̂в; стр. 36 Радо̂сть; стр. 37 Вчора; стр. 45

И над гробом твоим мраки
Ще мои повѣснут!

Стор. 13. Думка. В „Вѣнку“, ч. I, стор. 98 такі відміни: стр. 3 хлопець; стр. 15 и со̂йшов ся; стр. 6 С тьмавою; стр. 10 Чог' ты; стр. 11 Що ми житье згорчиваешь; стр. 17 Най радощи мому серцю.

Стор. 14. Над Бугомъ — в „Вечерниця-х, литерацьк-ім письм-і для забавы и науки“ за 1862 р. стор. 153—154 є такі відміни: стр. 8 Одъ; стр. 16 слезоньки; стр. 20 побачу; стр. 25 Гей; стр. 26 Гей.

[Безрідний] — має в „Вѣнку“, ч. I, стор, 78—79 заголовок „Нещасный“ і такі відміни: стр. 3 тепленьке; стр. 7 кирничка; стр. 11 вражѣй; стр. 13 ани супокою; стр. 17 здоровльє; стр. 26 ни смерти.

Стор. 15. Опихане, Пане? — перший раз надрукував Богдан Дїдицький в збірцї „Зоря Галицкая яко альбумъ на годъ 1860“ стор. 493 в статї „Вспоминка о Маркіянѣ Шашкевичу“ з такими відмінами: загол. „Опыхане — Пане?“ (Сказка); стр. 1 битомъ; стр. 2 Подъ;

стр. 13 засунулъ; стр. 17 спарилъ... надулся; стр. 18 минулся; стр. 19 подвела; стр. 20 ни каши, ни пшона, ни проса.

Стор. 16. [Бандурист] — має в „Вѣнку“, ч. I, стор. 73—77 такі відміни: стр. 3 в цвѣтьѣ; стр. 6 в рѣчцѣ; стр. 9 мовь голубь; стр. 27 из миленьким; стр. 34 Пѣсни ж' бо то, пѣсни! мы таких не имѣєм'!... стр. 36 пѣсни; стр. 37 Пѣсни... незвѣстни; стр. 44 Вѣдай; стр. 45 пѣвець; стр. 47 серце; стр. 48 нещастьѣ; стр. 57 серце; стр. 73 закипѣли; стр. 74 Отця — словутицѣ — бо о ним думає; стр. 78 гомонили; стр. 79 давных, минувшои долѣ;
стр. 81 С думкою пѣвця розплыли сь' по полѣ,
А на конець зглухли — со всѣм занѣмѣли!...

Стор. 22. „Пуста дѣвчина“ має в „Рус. Днѣстр.“ стор. 104—105 ось які відміни: стр. 9 Молоком-бим; стр. 13 Шоўком-бим ся. В стр. 7 друкарська похибка, зам. „я“ — „а“.

Стор. 23. „Дѣвчина лице миюча“. В „Рус. Днѣстр.“ стор. 105—106 такі відміни: стр. 5 Пішла-би; стр. 12 Пішла-би.

„Знатель“ стор. 106 має такі відміни: стр. 1 Милена; стр. 6 дѣвчата.

„Ангелчині ворота“ стор. 106 мають такі відміни; стр. 1 сокіл; стр. 6 затикала.

Стор. 25. „Короледвірську рукопись в перекладї Маркіяна Шашкевича (Текст з поясненями і замітками автора)“ надрукував в LXVIII т. „Записок Н. Т. ім. Ш.“ М. Тершаковець з такими відмінами:

Стор. 26, стр. 4 бідні.
27 „ 42 Крутостно.
„ 44 розвлобленых.
30 „ 43 пѣснь.
„ 50 ти.
31 „ 80 и браў ся.
33 „ 164 и занесла.
34 „ 202 пропущена зівсїм.
37 „ 78 засаженых.
39 „ 145 будумшу.
44 „ 122 роспре.
46 „ 63 поставили.
47 „ 91 много.
48 „ 150 шепшѣли.
„ 163 Розярив.
49 „ 203 схватиў.

Стор. 50, стр. 223 своѣм.
51 „ 253 и радованьє.
„ 254 дожджеві.
„ 276 Кубляєвича.
52 „ 2 жялѣсненько.

Стор. 53. Китиця надрукована в „Рус. Днѣстр.“ стор. 109 з такими відмінами:

Стор. 54, стр. 7 впала в...; стр. 8 Кобих; стр. 11 Кобих; стр. 12 хто... (друк. пох. мяченьким); стр. 13 тому-бих... єглицю; стр. 14 Кобих... (друк. пох. кразна); стр. 15 студенноў.

Стор. 55. Олѣнь — „Рус. Днѣстр.“ стор. 110—111. Відміни: стр. 9 Ой, тут молодец хоцуваў по горах! стр. 10 в люті; стр. 16 тяжким молотом; стр. 17 мутно лѣси жалостиві.

Стор. 56, стр. 24 В кождій дѣвѣ жялосливе; стр. 25 холодній; стр. 26 росте; стр. 32 зс всього лѣса тут на тѣнний дуб.

Стор. 57. Зазуля — „Рус. Днѣстр.“ стор. 112. Відміни: стр. 1 В ширим полѣ дубец стоѣт; стр. 4 всѣгда яро; стр. 5 в полѣ; стр. 6 слиб яро всѣгда було? стр. 7 стигло; стр. 8 лѣто всѣгда; стр. 9 (друк. пох. мерг); стр. 10 осѣнь всѣгда; стр. 12 сама всѣгда.

Сирота з загол. „Лишена“ в „Рус. Днѣстр.“ стор. 111 має такі відміни: стр. 1 т'маві лѣси; стр. 4 рівні; стр. 5 Рада-бим; стр. 6 сердцьом; стр. 8 хтоб; стр. 9 батько, батько.

Стор. 61. Частина поеми Сев. Ґощиньского була вперше опублїкована в „Основі“ за 1870 р. ч. 27, стор. 105—106, фейлєтон, з такими відмінами:

Польська приписка в змодернїзованій правописи.

Стор. 62, стр. 1 Коли то стала и якъ се — незнати —
„ 2 густому.
„ 4 гôлье вкругъ оболого́ю.
„ 5 Гôлье.
„ 6 и лютости зуба.
„ 7 Велетень — высшій золотоп банѣ.
„ 8 Лавры святоп, кіевськоп.
„ 9 водить.
„ 10 Старець, у хмарахъ... бродить.
„ 11 славнôй пущѣ.
„ 14 Та небесъ лютôсть.
„ 15 наче пѣсня неньки,
Що дитинятко хоче вколисати,
То посварить мовь, то знову пѣсеньки
Гомонить съ-тиха.

Стор. 62, стр. 19 жарке.
„ 20 Чи сумна осѣнь зъ мракъ бурею свисне.
„ 22 всѣгди.
„ 23 Вѣчно-зеленый, наче вѣнець славы
Витязя мужа, що...
„ 25 Й мысль.
„ 26 Й кровью.
„ 27 Знову й зродився у дубовôй силѣ.
„ 29 Лôжникомъ... мурôгъ...
„ 30 Стрôпъ-изъ галузья, пень, порохня бѣла.
„ 32 що по-лѣсу гонить.
„ 33 звонить.
„ 34 мѣсце... давній.
Стор. 63 „ 35 Казавъ бы, брате, що се витязь.
„ 36 Що о нѣмъ дума Вкраины голосить.
„ 38 Явомъ явився, не виданый доси,
Така краса въ нѣмъ и величь и сила.
„ 40 козацькой.
„ 41 въ сѣй.
„ 42 глянь у обличьѣ, вздришь, якъ розбѣсилась.
„ 46 Що-жь тамъ бовванѣѣ?.
„ 47 Замѣсть.
„ 48 Орлики.
„ 49 Кличе на него; а свѣтло, що бухло —
„ 51 закракало въ уха.
„ 52 силкуѣ.
„ 53 желѣзнôмъ герцюѣ...
„ 54 Зжахся и зо сну на силу зôрвався.
„ 55 то бачить? хто се...
„ 56 край него дѣдъ сидѣвъ.
„ 57 голубъ, похилый, тихенькій.
„ 58 Де очи були, дивиться.
„ 59 Одну ось.
„ 61 Й по струнахъ.
„ 63 Лѣта и вчинки, що збулись не нынѣ.
„ 64 немилй сй.
„ 65 зô.
„ 66 хто ты? яке тобѣ...
„ 67 Зъ насмѣхомъ... ôдповѣвъ.
„ 68 Мабуть обличьѣ.

Стор. 63, стр. 69 Та взявъ Богъ очи, гараздъ, — що не бачу!
И знову бренькавъ, не рѣкши.
„ 71 Неначе й сего, що сказавъ ось, буде.
„ 72 Збудешь, бо й я слôвъ не трачу!
Хоть Богъ привѣвъ ось, но й чортъ не добуде!
Дѣду! мовъ, хто ты?
Стор. 64 „ 75 И закôль.
„ 76 до него вхопився.
„ 77 Слѣпець.
„ 78 урвешь.
„ 79 Й не обдаруєшь за стару новою.
„ 80 слѣпець.
„ 81 Не серься, брате; безъ гомону й гуку.
„ 83 Якъ.
„ 84 Я не такій то — и въ бандурку...
„ 86 Лихо не старець! грôмаю, пытаю.
„ 87 не ôдповѣдає.
Сидить якъ камѣнь, въ мѣсця не рухнувся!
Подумавъ козакъ и нишкомъ всмѣхнувся,
Бо вже въ нѣмъ лютôсть и гнѣвъ притихає.
— Чомъ, коли темный, самъ по-свѣту ходишь?
Чомъ проводиря съ собою не водишь?
Уже спокôйнымъ голосомъ спытався.
„Ба!“ дѣдъ пôдъ носомъ моркнувъ й засмѣявся.
„ 97 чи въ ночи, чи въ днину,
въ нимъ перейду я всю Русь-Украину.
„ 99 ôдъ.
„ 100 рукою пôзнаю.
„ 101 Пень... памятаю.
„ 102 И пôдъ ногою кождый горбъ пôзнаю.
„ 103 ôдбившись ôдъ мои.
„ 104 Я на-край лѣса заснувъ собѣ въ тѣни.
„ 105 Й якесь... завистливе.
„ 106 пôдсунувшись.
„ 107 Нѣ-що й казати, кованый бувъ, — стане.
„ 108 сердешный пане,
Чи вже минула злôсть? грѣхъ було злитись —
Я заспѣваю ось, щобъ подружитись,
Тôлько пôдъ голосъ пѣсеньки нахилю
Мою бандурку... Хоть де межи люде
Я нй повернусь, всюди, брате, всюди
Мôй старый голосъ и думки всѣмъ милй?

Вдруге надрукував сей переклад М. Тершаковець в „Причинках“ (Записки т. LVIII, стор. 23–28) з такими відмінами:

Стор. 61, стр. 3 jakieś; стр. 6 nutą... najczęściej.

Стор. 62, стр. 1 najczęściej kończyło się; стр. 4 stronę, części; стр. 5 myśli, а межи „przyznaję“ і „za smiałej“ випущене „że“.

Стор. 62, стр. 17 Сердит ся, посварит часом и...
„ 32 выхорь (пустинный).
„ 34 мѣстцо.
Стор. 63 „ 48 Милои голос.
„ 63 Лѣта и дѣла що сталисъ.
„ 70 бренькаў (звенькаў).
Стор. 64 „ 81 Не лють ся не гнѣвай без...
„ 87 (цїлий рядок пропущений).
„ 90 гнѣв притихає.
„ 93 Уже мирнѣйщим.
„ 94 мрукнуў.
„ 106 Узяў ми костур підсунувшись (підкравши ся).
„ 110 погодитись.
„ 111 д гласа.

Стор. 69. Псалмы Руслановй — „Вѣнок“, ч. I, стор. 60—63. Відміни такі: стр. 1 велике; стр. 3—4 безконечну Єго; стр. 5 перед вѣками; стр. 6 суть... єси, поломѣнь; стр. 8 возми; стр. 10 пѣрьєм; стр. 12 дым и заворот; стр. 15 а ты в пôтьму; стр. 17 Смуток; стр. 19 'нинным; стр. 20 в бурнѣй пôтьмѣ; стр. 21 не втекла.

Стор. 70, стр. 23 щастьє; стр. 24 злиднѣ; стр. 26 горюванье; стр. 27 возьмешь; стр. 28 возьмешь... руське; стр. 29 руська; стр. 31—32 сусѣде; стр. 32 отець; стр. 35 лихѣй... Але; стр. 36 жури сь', не вдавай ся в розпуку... звелѣв ничому; стр. 37 тьмы; стр. 38 в котрого долони; стр. 40 безконець; стр. 41 вѣкôв.

Стор. 70. Олена — „Рус. Днѣстр.“ стор. 89—100. Друкарські похибки й відміни: стр. 1 бабто загудѣў; стр. 4 сваненьки; стр. 5 притѣчка; стр. 33 потаньцювати; стр. 38 Багъ; стр. 79 відвачи; стр. 104 страхай-са; стр. 112 попиваючих; стр. 116 вточи; стр. 120 тобю; стр. 130 абши; стр. 133 свтлицѣ; стр. 152–153 силѣний; стр. 155 як як справишь; стр. 156 потаньцюєм; стр. 211 вуса мого; стр. 212 Хлотцѣ.

Стор. 77. Передсловє — „Рус. Днѣстр.“ стор. III—VI. Стр. 3 стденній; стр. 16 видачяттн; стр. 26 тобє; стр. 28 Каукови.

Стор. 78. Старина — „Рус. Днѣстр.“ стор. 115—116. Стр. 11 акоє.

Стор. 79. Рускоє весїлє — „Рус. Днѣстр.“ стор. 130—133. Стр. 1 всехвяльна; стр. 3 Путрудиў-ся; стр. 7 ветрѣчаєм; стр. 15 папѣвѣ;

стр. 22 слока; стр. 24 аще; стр. 30 придаржуваў; стр. 37 травопись з помеж тая многа язиків; стр. 48 Сусимами.

Стор. 80. Проповідь на Богоявленнє — „И. Онишкевича Руска Бібліотека, Томъ III-ій“ (Львів, 1884), стор. 363—366. Відміни: стр. 41 позвиливъ; стр. 43 межи „бѕло“ а „або на слѫжбѣ“ випущено: або на всеночним або на ѕтрении; стр. 53 нашôй; стр. 56 здоровье; стр. 65 страждавъ; стр. 77 всякое; стр. 80 свого.

Стор. 82. „Руска Бібліотека“, т. III, стор. 373 - 376. Стр. 5 на небесы; стр. 16 бôльше (два рази); стр. 31 Гдѣ Ісъ... на смерть; стр. 36—38 зам. „церковь святая [обходитъ] память“ — має бути: церковь святая до вчера голосила, смертію смерть попра и сущим во гробѣх живот даровà. Нынѣ празднує церковь святая память (непідчеркнені слова пропущені); стр. 40 святôй; стр. 44 не була радостію; стр. 70 есть; стр. 77 небесного, до радощѣв не...; стр. 79 идѣтъ слѣдъ; стр. 84 кождôмъ (два рази).

Стор. 85. Проповідь в день Онуфрія — „Зоря, письмо литературно-наукове для рускихъ родинъ“, 1886, стор. 415. Відміни: стр. 19 иступиў; стр. 26 пропущено „смердящими“, а дальше „и лежаў в гною“; стр. 30 жалувау; стр. 56 недаубы буу; стр. 64 и як .. щезнутъ; стр. 66 подумауем; стр. 73 сего свѣта; стр. 74 умилосердится; стр. 80—81 здорові, щастливі.

Стор. 87. Проповідь на Різдво Богородиці — „Руска Бібліотека“, т. III, стор. 369—370. Стр. 1 и милости; ст. 29 пропущено: абысмо приказы Божіи виповняли, абысмо Бога над все, а ближнього, як; стр. 34 всей; стр. 48 надгороду.

Стор. 88. Проповідь на праздник — „Руска Бібліотека“, ч. III, стор. 371—373. Стр. 16 своимъ; стр. 35 питіе... але; стр. 36 покаяніе... милосердныи; стр. 37 постановленіе; стр. 39 питіемъ; стр. 41 камѣнѣ; стр. 52 позавтра; стр. 55 Щожь; стр. 65 сягне.

Стор. 90. Блажени милосердіи — „Руска Бібліотека“, т. III, стор. 366—369. Стр. 11 тамтôмъ; стр. 14—15 помилованы; стр. 21 тôмъ; стр. 22 насѣли; стр. 29 египецкôмъ; стр. 34 пропущ. „тя“; стр. 45 подае ся... такое; стр. 46 самы; стр. 54 братій; стр. 63 пропущ. „сам“; стр. 70 якъ е повѣсмо; стр. 72 котрою.

Стор. 93. „Любителй славянщизни“ мають у „Причинках“ (стор. 18—19) М. Тершаківця такі відміни: стр. 1 Анпендйнй; стр. 5 да; стр. 8 оферицером; стр. 10 Саваўдіи; стр. 16 Аридрух; стр. 20 славеньского; стр. 28 славоньским; стр. 29 пропущ. „Sklav“.

Стор. 94. „Помста и великодушіе“ надруковане в „Причинках“

М. Тершаківця (стор. 20—21) з такими відмінами: стр. 7 одного; стр. 9 своєй; стр. 21 иншого; стр. 60 людзколюбивом.

Стор. 107. З євангелія св. Матея — „Руска Библ.“, т. III, стор. 65—71. Стр. 5 Сальмона; Сальмонъ же; стр. 5 Аса. Аса; стр. 10 Манасію; Манасія-жь; стр. 11 Амона; Амонъ; стр. 18 званый Христомъ; стр. 28 і 69 реченое; стр. 30 Еманунлъ; стр. 39 отповѣли; стр. 43 мовитъ; стр. 68 галелейскіи; стр. 75 самъ Иванъ; стр. 78 видѣвши; стр. 83 Авраамовы; стр. 85 вмечено; стр. 89 Галилеи; стр. 96 умиловавъ; стр. 97 скушеный; стр. 109 бо писано; стр. 112 і 126 Галилею; стр. 116 Галилея; стр. 117 Ôітôля; стр. 119 галилейское; стр. 120 званого; стр. 122 ôтти; стр. 123 Заведеіового и Іоана; стр. 124 Заведеіомъ; стр. 131 Галилеи... городôмъ, изъ; стр. 133 ученики... Блаженй (останнє і 139); стр. 134 Блаженіи, 135 (два рази), 136, 137 (два рази), 138; стр. 137 помилованй; стр. 138 выгнанй; стр. 139 царство; стр. 143 чимъ ся; стр. 155 фарисеѣвъ; стр. 165 выйдешь ôттамъ; стр. 167 пожадавъ; стр. 170 щобъ мало бути все... мечено; стр. 171 ôдсѣчь; стр. 173 и пекло.

Стор. 112 Євангелія св. Івана — „Руск. Библ.“, т. III, стор. 71—112. Стр. 1 а слово було... а Богъ; стр. 4 въ темностй; стр. 5 посланый отъ (останнє і 14, 63); стр. 14 истины; стр. 15 о которôмъ, 33, 54, 510; стр. 17 даная... истина; стр. 19 Іоанове; стр. 21 отпиравъ ся; стр. 22 отповѣвъ, 23, 56, 59, 60, 68; стр. 41 ученикôвъ, 147, 287, 311, 357, 365, 630, 639, 696, 789, 912, 997, 1007, 1145, 1161; стр. 42 ученики, 67, 79, 86, 91, 127, 130, 147, 153, 184, 186, 292, 299, 307, 308, 359, 375, 520, 631, 636, 710, 788, 931, 976, 999, 1122, 1124, 1129, 1132, 1148; стр. 43 идущихъ; стр. 44 отповѣли, 87; стр. 47 Іоана, 131, 147, 261; стр. 49 Месію; стр. 52 Филипа (284, 717) ...Филипъ (53, 56, 59, 68, 286, 719 (два рази), 819); стр. 56 ему; стр. 58 Израильтяпинъ; стр. 59 зъôтки, 108; стр. 75 ôтки, 159, 403, 404, 405, 455 (два рази), 558, 559, 1043; стр. 83 сидящихъ; стр. 85 ôтси, 684, 853; стр. 97 фарисеѣвъ, 427, 430, 534, 535, 570, 674, 747; стр. 103 утробу; стр. 105 роденое, 106; стр. 106 тѣломъ есть; стр. 107 але, 116, 118, 289, 315, 323, 362, 400, 403, 405, 452, 455, 471, 474, 502, 512, 545, 571, 582, 593, 635, 645, 654, 668, 682, 684, 699, 703, 747, 771, 888, 899, 905, 920, 926, 963, 1048, 1067; стр. 108 роденый; стр. 120 спасеный... суженый; стр. 121 осуженый; стр. 125 истину; стр. 126 учиненіи; стр. 130 всаженый... Іоановй; стр. 132 котрому; стр. 135 посланый; стр. 142 послався; стр. 146 фаресеѣ; стр. 148 Галилею, 206; стр. 151 утомленый; стр. 182 бачте; стр. 183 ми оповѣвъ; стр. 190 спалинѣлы (споловѣлы); стр. 193 пропущ.: иншіи сѧ трудили; стр. 198 самы; стр. 200 зъôттамъ; стр. 201 Галилеѣ, 216, 423, 434,

435; стр. 202 Галилеяне; стр. 213 порозумѣвши; стр. 216 въ Юдеѣ; стр. 261 посылали-сте; стр. 265 Іоановоє; стр. 268 пропущ.: ни лица єго невидѣлесте; стр. 280 галилеіо-тиберіядского; стр. 282 ученикаи, 308, 556, 685, 804, 865, 975, 977, 1139; стр. 291 ученикамъ, 293, 765, 1120, 1142, 1163; стр. 293 зберѣгъ; стр. 294 окрушинъ; стр. 309 ôтъ, 727, 740, 818, 948, 959, 1011, 1073, 1154; стр. 322 тогды; стр. 339 учены; стр. 356 учащи; стр. 366 отступили... дванадцять; стр. 372 Галилеи, 382; стр. 376 а дбає; стр. 387 жидове, 631, 1048, 1077; стр. 394 народъ; стр. 402 ему; стр. 404 учащи; стр. 411 фарисеѣ, 429, 438, 452, 535, 675, 689; стр. 413 пропущ.: а де я є, там вы прійти не можете; стр. 415 разсѣянье... Елинôвъ; стр. 416 глядѣти; стр. 421 прославленый; стр. 430 обманеніи; стр. 441 а ты що думаешь? стр. 443 налягали; стр. 446 ôтходили; стр. 449 ôтповѣла; стр. 450 и бôльше; стр. 452 Казали; стр. 469 И мовивъ; стр. 509 самъ ся ставлю; стр. 526 посланый; стр. 540 сей отвѣчавъ; стр. 549 зъ божницѣ; стр. 556 ученикомъ, 1087; стр. 557 учёники; стр. 565 мовивъ; ктожь; стр. 569 дакотры; стр. 588 наймитъ; стр. 592 отецъ, що; стр. 607 односно; стр. 619 де Іоанъ: стр. 620 многіи; стр. 621 много; стр. 625 волосьемъ, 695; стр. 633 спôткне ся... А кто; стр. 645 братъ мôй; стр. 646 до нея; стр. 649 умеръ, жіе; стр. 661 миловавъ; а декотріи; стр. 668 завсѣгды выслухаешь; стр. 671 звязаный; стр. 688 стоящи; стр. 705 на завтрѣшнôмъ многи; стр. 707 благословеный; стр. 711 прославленый; стр. 716 Елины; стр. 717 галилейской, 1144; стр. 725 де буду; стр. 733 пôднесеный; стр. 736 пôднесеному; стр. 744 закаменѣвъ сердця; стр. 748 вылученй; стр. 753 ôткидає; стр. 774 задянувъ; стр. 777 повинны; стр. 790 що о нôмъ бесѣда? стр. 793 сатанъ; стр. 796 мѣшочокъ; стр. 804 спôзнаютъ; стр. 821 Филипе; стр. 832 видѣти будете; стр. 833 оставляю; стр. 849 повѣдавъ-емь; стр. 861 вымеченый; стр. 883 имени; стр. 891 дасьте о менѣ; стр. 904 осужденый; стр. 906 научитъ; стр. 916 а зновъ; стр. 922 возьме; стр. 951 и моя твоя; стр. 955 котрыхъ; стр. 962 на свѣтъ ...священй; стр. 971 заложеный; стр. 972 ославъ; стр. 978 пропущ.: и фарисеѣв; стр. 993 ученикъ (два рази), 995, 1073, 1100, 1101, 1105, 1152, 1180, 1182; стр. 1006 звязаного; стр. 1011 самы; стр. 1013 выйшовъ; стр. 1016 Юди; стр. 1024 въ ôтти; стр. 1035 царю; стр. 1047 даная; стр. 1050 почувши; стр. 1051 судовôй; стр. 1058 зъôтси и зъôтси; стр. 1059 на крестъ; стр. 1066 тканая; стр. 1070 Клепова; стр. 1071 ученика, 1072, 1098, 1176; стр. 1071 миловавъ; стр. 1082 воинôвъ; стр. 1089 Исусове (два рази), 1096, 1110; стр. 1090 Никодемъ; стр. 1091 змѣшаной; стр. 1094 положеный; стр. 1096 суботѣ; стр. 1109 сѣдящихъ; стр. 1121 зачиненыхъ,

1133; стр. 1128 званый, 1144; стр. 1137 благословенй; стр. 1139 списанй; стр. 1156 положену; стр. 1169 засумувавъ ся.

Стор. 148. Читанку видала в 1850 р. „Галицка руска Матица“ п. з. „Читанка для малыхъ дѣтей до школьного употребленія сочинена Маркіяномъ Шашкевичемъ“ у Львові як ч. 7 своїх видань (мал. 8°, стор. 93+(3). Розклад матеріялу отсей: Глава первая. Короткоє изображеніе свѣта. Глава вторая. Повѣсти изъ святыхъ книгъ. Глава трегяя. Повѣстки благонравнїи. Глава четвертая. Коротенькїи науки. Глава пятая. Басни. Глава шестая. Пѣсни.

Відміни: стор. 148, стр. 3 зам. „Перегл҃дъ“ — „Оглавленіе читанки“; стр. 4 §. 1. Наведенье дѣтей до читанья; стр. 5 єсть; стр. 8 познаємость; по стр. 9 и водахъ: §. 7. Продолженье о тôмже самôмъ; стр. 10 §. 8. О мори и островахъ; стр. 11 §. 9. О корабляхъ и земляхъ заморскихъ, §. 10. О пяти частехъ землѣ; стр. 12 vacat; стр. 13 росѣ и дожчи; стр. 14 снѣгу, градѣ, §. 13. О сонцю, теплотѣ и студени; стр. 15 vacat; стр. 16 § 14. О мѣсяцю и звѣздахъ; стр. 17 §. 15. О рѣчахъ до нашои выгоды; стр. 18 Молитва; стр. 19 Повѣстки благонравнїи; стр. 22 4. Лихій конецъ пустого Грипя; стр. 23. 3. Свавольный; стр. 24. 5. Съ огнемъ не играй; стр. 25. 6. Лживый Ивась; стр. 26. 7. Не дразни псôвъ, бо тя покусаютъ; стор. 149, стр. 1. 8. Кто съ лихимъ пристає, самъ ся такій стає; стр. 2. 9. Ретельный сирота; стр. 3. 10. Добротливый молодецъ; стр. 4. 11. Господарный чоловѣкъ; стр. 5. 12. Добросердный коваль; стр. 6. 13. Щадный наймитъ; стр. 7. 14. Божая опѣка надъ побожными; стр. 8. 15. Пріятельскій Олекса; стр. 9. 16. Робôтный старецъ; стр. 10. 17. Напрасный паробокъ; стр. 11. 18. Нерозумный Никола; стр. 12. 19. Милосердный князь и великодушный мелникъ; стр. 13. 20. Богачъ и смерть; стр. 15. 1. Песь и...; стр. 22 овечей: стр. 24 Жайворонокъ; стр. 29 вороны; стр. 30 Крывый и...; стр. 31 і 33 vacant; стр. 34 сельскій человѣкъ; стр. 35 карась; стр. 37 Трубачъ; стор. 150, стр. 1 vacat; стр. 4 Потôкъ...; стр. 5 vacat; стр. 6 жабы; стр. 7 Лебедка бѣла; стр. 10. 1. О сотворенію...; стр. 11. 2. О сотворенью всѣхъ рѣчей и чоловѣка; стр. 12. 3. О раю и грѣсѣ первороднôмъ; стр. 13. 4. О добрôхъ Авли и братоубійцѣ Каинѣ; стр. 14. 5. О потопѣ свѣта; стр. 15. 6. Жертва Авраамова; стр. 16. 7. О патріарху Яковѣ и єго сынѣ Іосифѣ; стр. 17. 8. О Давидѣ и Голіатѣ; стр. 18. 9. О пророку Єлисеи; стр. 19. 10. О побожномъ Товіи; стр. 20. 11. О рождествѣ, житіи и смерти Господа нашего...; стр. 21. 12. Причта о талантахъ; стр. 23. 14. О десяти прокаженыхъ; стр. 24. 15. О блудномъ сынѣ; стр. 26–31 Пѣсни.

Стор. 151, стр. 1 [Глава первая. Короткоє изображеніе свѣта. §. 1. Наведенье дѣтей до читанья]. Научилисьте ся, дѣтоньки... Божією...

Радовалися; стр. 2 радовався; стр. 3 возьмете; стр. 4 отецъ вамъ купивъ новую книжочку; стр. 5 научитеся; стр. 6 хôсновитого; стр. 7 [§. 2. Що єсть родина] въ училищѝ, а кто... Остaлися; стр. 8 осталась; стр. 9 до которои; стр. 10 дому; стр. 11 Бачите; стр. 14 инакше; стр. 15 [§. 3. Що єсть село, мѣсто, край]; стр. 16 а єсли тіи хаты або домы... каменнѝ; стр. 17 камяницѣ ..камяниць; стр. 19 село (чи...) ...ôтъ; стр. 20 всѣ, що... Галичане, Львовяне, Перемышляне, Коломыйцѣ, Залѣсяне, ôтъ Галича, ôтъ Львова, ôтъ Перемышля ôтъ Коломыи и Залѣся, и много иныхъ; стр. 23 [§. 4. О церквѣ] бôльшôмъ... церковь, святый дôмъ; стр. 24 христіяне, щобы Богу; стр. 25 ôтдати, щобы... духовный; стр. 26 Бога за всѣхъ людей тай за усе, щобъ... ихъ гадкахъ и въ ихъ намѣреніяхъ...; стр. 28 людiй; стр. 29 Божôмъ жити, щобы не бѣдовали... про то... свято; стр. 30 набоженьство; стр. 31 Господеви, же; стр. 32 того; стр. 33 нычого; стр. 34 можесьте... ôтъ (і консеквентно самостійно та в зложеннях); стр. 36 [§. 5. Коротенька познаємость землѣ] где; стр. 37 въ села, то взглянете... рôвну площину; стр. 38 зеленѝ луки, пашнѝ поля, высокѝ... горбки, зобачите глубокѝ озера, густѝ лубровы; стр. 39 темнѝ лѣсы, широкѝ моря... суть (і консеквентно); стр. 40 люде... въ другѝ; стр 41 або лучшѝ або гôршѝ; стр. 42 гдесьте ся родили; стр. 43 городôвъ; стр. 44 властію, творятъ государство (або державу), котра зовеся або цѣсарство або королевство...; стр. 45 Кожда велика; стр. 46 въ которôй; стр. 47 єстъ... Въ тôй... королевство... Володомірске (або Галиція и Льодомерія); стр. 48 королевствѣ; стр. 49 намъ владѣтель обытає въ Вѣдни и зовеся Францъ Іосифъ; стр. 50 [§. 6. О рѣкахъ и водахъ]; стр. 51 пôдъ линою; стр. 52 камѣняхъ; стр. 53 йде въ ıôръ.. горбками, межи; стр. 54 сѣножатами, по пôдъ; стр. 56 въ море; стр. 57 бôльшѣе; стр. 58 впаде въ море, ширѣє такъ, що тяжко берега; стр. 59 въ ôтки въ нѣй; стр. 60 тадже; стр. 61 Муситъ ôткись; стр. 62 ще иншѝ воды; стр. 63 въ невидиму ширину; стр. 64 зовеся устьє рѣки або ıôрло; стр. 65 [§. 7. Продовженье о ıôмже самôмъ] въ ôткижъ; стр. 66 тадже; стр. 67 Андрусь, ôнъ... на оболоню; стр. 68 Въ горахъ суть... печеры; стр. 70 въ тіи; стр. 72 въ долину; стр. 73 казалисьте... кмѣтовавъ; стр. 74 тое... ти колачъ; стр. 75 [§. 8. О мори и островахъ] тое... великое; стр. 76 ôтповѣвъ... му вôпця; стр. 78 люде; стр. 79 На широкихъ и необозглянимыхъ; стр. 80 островы, насыпы, купины землѣ, котрѝ море; стр. 81 деревя; стр. 82 села и мѣста; стр. 83 морска; стр. 85 до намащенья; стр. 87 у насъ; стр. 88 зела ростутъ... коралина; стр. 89 дорогѝ; стр. 92 мамы; стр. 92 [§. 9. О кораблях и земляхъ заморскихъ] плаваютъ... великѝ лодьѣ (човна); стр. 93 нашъ човенъ (лодью) не сяде бôльше якъ осьмеро; стр. 94 кораблехъ морскихъ станутъ; стр. 95 бережноı;

стр. 96 морску про тото... можна... богато; стр. 98 ôткôль; стр. 99 ôттамъ... имберъ; стр. 100 где... зовеся Америка; стр. 101 золото, срѣбро... котрôй... дѣвчата покладки; стр. 102 иншй; стр. 103 зô... подобнй; стр. 104 чорнй; стр. 105 опаляє... Америку и Африку, четверта; стр. 106 Многоострôвъ а... такъ для; стр. 108 на котрыхъ... чулисьте... деревья... люде; стр. 110 и въ тôй; стр. 111 [§. 10. О пяти частехъ землѣ]; стр. 113 соньця Америка, межи; стр. 114 Многоострôьъ... сѣверѣ; стр. 115 где; стр. 116 ихъ отецъ; стр. 118 воды (моря)... бôльше; стр. 119 колибы кто ъъ нашего; стр. 120 сторону просто; стр. 122 ôтки; стр. 123 [§. 11. О хмарахъ, росѣ и дожчи] то одного часу; стр. 124 поопускали... зела... пôвяли... чому; стр. 125 допѣкало; стр. 126 ôтки... приходитъ; стр. 127 зъ хмары... ôткôль; стр. 128 Можесьте; стр. 129 воды и...; стр. 130 пôдводится къ горѣ пôдъ; стр. 133 сôйдутся въ бôльшiи краплѣ, сбираются, тяжѣютъ и коньче; стр. 134 краплѣ... и звôльненька; стр. 135 падаютъ; стр. 136 тов, тобы зôвяли; стр. 137 малабы на чѣмъ ся... люде; стр. 140 проте Господу... встаючи; стр. 142 [§. 12. О инею, снѣгу и градѣ]; стр. 144 найбôльшу; стр. 145 паровало... тôлько воды бы ся; стр. 146 оно выступило сь берегôвъ и весь свѣтъ и всѣ люде затопилобы; стр. 148 Єсли... иней (або шерень); стр. 149 спадаючiй; стр. 150 бôльше крапель сплываютъ въ єдну и тогди змер(з)ши; стр. 151 тов; стр. 152 єсли дрôбнѣйшй краплѣ; стр. 154 [§. 13. О сонцю, теплотѣ и студени]; стр 155 любопитный Павлунь; стр. 158 Отецъ... то для чогожъ; стр. 159 Павлунь... свѣтитъ, а въ ночи; стр. 160 Отецъ: Оджежъ... причиною...; стр. 161 Але... въ зимѣ... же ажъ; стр. 164 Отецъ... але; стр. 165 теплѣйше... холоднѣйше; стр. 166 Павлунь... вечеръ завсѣгди холоднѣйше; стр. 167 найлучше пригрѣває, але; стр. 168 Отецъ; стр. 169 падає, для того и бôльше; стр. 170 и въ вечеръ... свои промени; стр. 171 лише; стр. 172 свою тратитъ... небесе; стр. 173 грѣє и для; стр. 174 въ осени же... нижше; стр. 175 въ зимѣ найнижше... краємъ; стр. 176 и для того въ зимѣ найстуденѣйше; стр. 177 йде... выжше ся пôдноситъ; стр. 178 на насъ стрѣляє, про тов и теплѣйше; стр. 179 найвыжше... и найдужше припѣкає; стр. 180 [§. 14. О мѣсяцю и звѣздахъ] облозѣ... иншй; стр. 181 але; стр. 182 свѣтло спускає и..; стр. 183 насъ, для; стр. 184 Гденекотрй; стр. 185 но для; стр. 186 сосѣдній; стр. 187 великй, но для; стр. 188 такй... кто тысячй ...гôръ; стр. 189 єдну; стр. 190 годенъ бы; стр. 191 бо они якъ вжесьте... же... мыслею; стр. 192 на воздусѣ... и наша; стр. 193 не зачипленй до ничого; стр. 194 зхибнутъ, анй... другôй дорогу не перейде; стр. 195 по своєй стежцѣ... то Богъ; стр. 196 сотворивъ... великiй, умный все тов такъ зробивъ, розрядивъ; стр. 199 [§. 15. О рѣчахъ до нашои выгоды] нашои; стр. 200 люде... имъ

ôтнôчнути; стр. 201 нôчь; стр. 202 тоѥ... воду и; стр. 203 человѣкъ самъ тôлько землѣ справити; стр. 204 обжати? На тоѥ; стр. 205 тоѥ; стр. 206 що сидятъ.. оденъ; стр. 208 нашои... и радости птицѣ; стр. 209 нашôй приспѣвуютъ; стр. 211 умъ (розумъ) и дотепнôсть, за котрыхъ помочію; стр. 212 простороннй... вырабляютъ, шкôры на ременѣ; стр. 213 сеѥ... насъ въ зимѣ ôгъ студени заставляло и ôтъ спеки; стр. 214 Вырабляютъ такожъ люде хорошй; стр. 215 нашои (два рази); стр. 216 хôсну; вырабляютъ стяжки хорошй и тонкй хустки; стр. 217 желѣзо, малюютъ ...щобысьмо; стр. 218 научили. Все то люде; стр. 220 любитъ и намъ добре желаѥ... прото; стр. 224 такй великй и чудний... вчинивъ єси; стр. 226 Мы твою силу; стр. 227 зам. „за“ ошибочно „и“; стр. 228 здоровьѥ; стр. 230 многй и щастливй...

Стор. 157, стр. 1 [Глава третяя. Повѣстки благонравнiи. 1. Добрый Семко и лихій Данько] Оденъ... до училища; стр. 2 и учѣтся прилѣжно, щобысьте; стр. 3 до училища; стр. 4 тихій, мирный и кмѣтовавъ; стр. 5 училище; стр. 6 тоѥ; стр. 8 бачьте... выучився; стр. 9 въ училищѣ... а якъ... господаремъ; стр. 10 милôсть; стр. 11 до училища; стр. 13 воласався; стр. 14 въ другими ледачими; стр. 15 крадежи; стр. 16 неприлѣгливого.. тоѥ; стр. 18 [2. Нехарный хлопецъ] до училища; стр. 19 нерозчесаный... тоѥ; стр. 20 го передъ; стр. 21 ôтъ бридкій... той... встыдавъ; стр. 22 и поляпѣвъ... му тоѥ лѣнивство; стр. 23 пробачивъ; стр. 26 поцѣловавъ... руки и тогди; стр. 27 училища .. а люде; стр. 28 любити, а никто; стр. 30 [3. Сваволный Михань] училища; стр. 32 то отецъ... мати; стр. 33 Научѣтся .. щобысьте; стр. 34 училища... и спокôйно; стр. 35 метали... грудками, камѣнцями; стр. 37 ôтжалувати здоровья; стр. 39 [4. Лихій конецъ пустого Гриня] училища; стр. 41 и зо платья, и шусть... розглянувшись; стр. 42 плывати не умѣвъ, а колибъ; стр. 43 переходили; стр. 44 сесе... не навчило; стр. 45 ледъ... упавъ на ледъ; стр. 46 ôтъ; стр. 48 мати... отецъ... погодовати; стр. 49 ôтъ за тоѥ такъ дуже ихъ ...лихiи; стр. 50 Такiи; стр. 52 [5. Съ огнемъ не играй] игрався; стр. 53 упала; стр. 55 кôньми; стр. 56 Лише отцеви и матери; стр. 58 А такъ... нещастнiи; стр. 59 где .. перевочовати; стр. 60 чого то; стр. 61 она самымъ и другимъ... тоѥ; стр. 62 [6. Лживый Ивась]; стр. 64 тоѥ... никто; стр. 65 верещавъ... якесь; стр. 66 лихой; стр. 67 гдещо; стр. 68 спихавъ вину; стр. 69 сусѣдныхъ... никто... не давъ; стр. 70 каявся ôтъ; стр. 72 кто; стр. 73 обмана; стр. 74 плачущого.. мати; стр. 75 ятрилась, гноилась и набирала... а то такъ, що; стр. 77 обманливôсть николи; стр. 78 [7. Не дразни псôвъ, бо тя покусаютъ] всегда; стр. 79 жаловавъ ôтъ тои; стр. 80 выпали разъ; стр. 82 Верещавъ... нещастникъ... а хотяй... повыбѣгали; стр. 84 якъ выбѣгъ сусѣдъ, чiи пси; стр. 85 ледво... То потôмъ; стр. 86 зака-

зовавъ: Не дразни; стр. 88 [8. Кто съ лихимъ пристає, самъ ся такій стає] училища; стр. 89 лихіи товариші... наказовавъ; стр. 90 стереченъ... ôтвѣчавъ; стр. 91 товаришôвъ... Лихіи товариши; стр. 92 недобріи; стр. 93 такіи недобріи и нещастливіи... которіи; стр. 94 невстыдаютъ изробити; стр. 95 которіи... тоє; стр. 96 то Богъ; стр. 97 стане. А вѣ; стр. 98 кобы добріи... тобъ; стр. 99 направляли, сказавъ хлопецъ. Ту сусѣдъ... отцемъ; стр. 101 Въ вечеръ... яблокъ; стр. 102 радовавъ. Отецъ; стр. 103 позлежованыхъ яблокъ... Положи, сыну, хорошіи; стр. 104 погнилыхъ... поздоровѣли и похорошѣли; стр. 106 бо мои хорошіи... зогніютъ; стр. 107 само; стр. 108 лихіи... добріи навчатся; стр. 110 говорати, а тоє все; стр. 111 слова взявъ до сердця; стр. 113 стаєся, а кто со злыми товаришує; стр. 116 [9. Ретельный сирота]; стр. 117 хлопецъ якійсь бѣдный... къ нему; стр. 118 грошей, ôтвѣчавъ; стр. 120 червôнця и... що певне; стр. 122 Ажъ; стр. 123 червôнця; стр. 125 люде... обманчивіи... лакоміи; стр. 126 якъ тоє; стр. 128 умеравъ; стр. 130 кто... умеръ; стр. 131 кто... гôрко; стр. 133 выучити и якъ вырôсъ то; стр. 134 николи; стр. 135 [10. Добротливый молодець]; стр. 136 вдвигтися... подужавши урадовався зъ доровьемъ (sic); стр. 137 Выйшовши... садъ, видѣло; стр. 138 наворотомъ на... уродивъ, розрадовало ся; стр. 139 дяковавъ, вознѣсъ; стр. 141 милосердіє... ôтплатитися: але; стр. 142 сотворенью все; стр. 143 Зачувъ тоє побожный; стр. 145 але; стр. 147 стертôй... гôрько плачуща; стр. 149 зжахнувся... ту престолъ; стр. 150 твоєй... ту... Господевй; стр. 151 недолею, обдаривъ; стр. 152 къ хорымъ, годовавъ; стр. 154 помôчь; стр. 156 потôмъ; стр. 158 єсь; стр. 159 [11. Господарный чоловѣкъ] однôмъ; стр. 160 сусѣдніи... помôчь; стр. 161 однôмъ; стр. 162 обыстье якогось богача. Вздрѣли єго; стр. 163 и лаявъ, що шлеи... непоôтчеплявъ; стр. 164 Ей... ту надѣяти; стр. 165 одинъ изъ мѣщанъ... ôтвѣчавъ: Кто; стр. 166 ôнъ; стр. 167 пріятно, хороше; стр. 168 Алежъ... зчудовали; стр. 170 иншои; стр. 171 надяковати; стр. 172 человѣку... несподѣвали; стр. 174 Добріи... за все дбавъ... не марновавъ, и хотяй; стр. 175 перестерѣгавъ и картавъ; стр. 176 и нещастливымъ; стр. 179а ...съ нимъ; стр. 181 [12. Добросердный коваль] Богатый; стр. 184 до пôвночи; стр. 185 для себе... але; стр. 186 давного доброго пріятеля недавно; стр. 187 двоима; стр. 188 а ...пôзнѣйше; стр. 189 съ кôнцемъ... тыжденя; стр. 190 гдещо... але; стр. 191 бôльше; стр. 192 оказати; стр. 193 вижу я хороше; стр. 194 єще бôльше; стр. 195 нещастный не буде мôгъ тобѣ... ôтплатити; стр. 196 помочи. Я знаю що ôнъ нещастный и колибъ; стр. 197 ôнъ; стр. 200 пронятый... надгородити; стр. 201 зновъ; стр. 202 червôнцѣвъ; стр. 203 лучшои; стр. 204 бôльше желѣза и ремесло; стр. 205 старіи... гдещо призберати; стр. 206 Але; стр. 207

але; стр. 208 сіи; стр. 209 Послухайте мене... тому, для; стр. 211 почовати; стр. 213 помôгъ; стр. 214 великодушіе; стр. 216 имѣньемъ; стр. 217 милостивымъ на; стр. 220 [13. Щадный наймитъ] Ѣхавъ князь по; стр. 222 звѣданьяхъ, що тое... ôнъ; стр. 223 невеличку... Чудовався тымъ князь; стр. 225 весело собѣ выспѣвовати; стр. 226 Але ...спотребляю; стр. 228 А то... где-жъ; стр. 229 Орющій наймитъ видячи, що го князь не розумѣе, ставъ му оповѣдати; стр. 231 зъ нея... сеи заганки его; стр. 232 му ю вытолковавъ... мôй; стр. 236 дѣтемъ, купуючи... одѣжь... инни потребніи; стр. 240 третьои; стр. 241 не хорошожъ... зарôбникъ; стр. 242 и чи не красше еще; стр. 244 дариъ го... способомъ допомôгъ; стр. 245 проживъ. Богъ; стр. 246 котрй; стр. 247 пôдпераютъ, а на старôсть... въ святôмъ бо; стр. 253 [14. Божая опѣка надъ побожными] великіи; стр. 254 ледъ; стр. 255 въ берегôвъ; стр. 258 Пôдъ... сильно вода. Але; стр. 259 поукладовавъ; стр. 261 Пропалисьмо! стр. 262 понесе насъ съ нею; стр. 264 глянувши... Господи милосердный; стр. 267 выдержати воды, котра нагонила крыги; стр. 268 нечувъ; стр. 270 упавъ... образами святыхъ; стр. 271 милосердіе... Клячѣли; стр. 272 образомъ божимъ; стр. 273 хата напрасно; стр. 274 до хижи... выломомъ. Рыбарь; стр. 276 Борше! борше! стр. 277 взявъ дѣти; стр. 278 где; стр. 279 смотрѣли; стр. 280 ôтки; стр. 281 уйшли... все; стр. 282 радостно возкликали, дѣти; стр. 284 Але; стр. 285 премудро; стр. 286 дяковати; стр. 288 зъ которôй (sic); стр. 289 рука Божа двигнути ни могла... святого; стр. 292 [15. Пріятельскій Олекса] хорошо.. священникъ; стр. 293 млаки; стр. 295 учинишъ.. жирнымъ, мокровину; стр. 298 ôтклонився.. священникови, поцѣловавъ; стр. 299 уже; стр. 300 моєй... але; стр. 301 але; стр. 302 дôждати, удало; стр. 303 за двѣ; стр. 304 сусѣдови; стр. 305 тои... але; стр. 307 ôнъ... тихенько; стр. 308 тое... ôнъ самъ не выдолавъ бы туюже роботу; стр. 309 скôнчити; стр. 313 заробилисьте... Заплатитъ! стр. 314 ктожъ... Сусѣдъ; стр. 317 урадуеся; ...отця; стр. 318 поцѣловавъ; стр. 321 и блага во всѣхъ твоихъ намѣреньяхъ. Отецъ всемилостивый въ небесахъ; стр. 324 учинивъ; стр. 329 [16. Робôтній старецъ] Чужосторонный; стр. 330 грушу... ôзвався, ôнъ думае; стр. 331 тои; стр. 333 товаришѣ... а панъ; стр. 334 Осьмдесять... ôтвѣчавъ; стр. 335 але; стр. 337 бажаешъ.. чужосторонный; стр. 338 що ще... молодіи; стр. 340 хôсну; стр. 341 молоденькіи щепки; стр. 342 нашіи; стр. 344 хоснуемся; стр. 345 наслѣдникамъ... трудôвъ не пожитковати; стр. 348 урадовавъ; стр. 349 Ктожъ бы теперь, повѣвъ старецъ, сказавъ; стр. 350 тотъ молодый щепъ... посадивъ ємь; стр. 351 Кто; стр. 352 кто; стр. 354 [17. Напрасный паробокъ] селянинъ; стр. 355 хорошо за горою; стр. 356 вздрѣвъ; стр. 358 Тогда погадавъ собѣ селянинъ; стр. 359

бѣдніи конята; стр. 360 селянина; стр. 361 єсли такъ не мешъ гнати; стр. 362 паробѣй; стр. 363 селянинъ; стр. 364 парôбка... где; стр. 365 розсыпало; стр. 368 не зъорудовавъ ємь; стр. 369 черезъ нôчь, и журю ся; стр. 370 Але; стр. 371 умѣвъ... пôдъ гаємъ; стр. 374 абы сьте; стр. 376 покаєте; стр. 378 чужои; стр. 379 а буде васъ за тое Господь благословити и миловати; стр. 381 исцѣлявъ и помагавъ въ нуждѣ западлымъ; стр. 383 [18. Нерозумный Никола] утѣкла... ôнъ; стр. 384 ю Никола ще летящу, але... зъ того; стр. 385 Дуже немило то було хлопцеви; стр. 386 меншіи; стр. 387 умѣютъ; стр. 389 ôнъ въ однôй; стр. 391 уганяючійся, насеся и живе такъ довго; стр. 394 найбôльше... вôсємьдесятъ; стр. 395 и дуже не по правдѣ то ся дѣе; стр. 397 якъ ось... шайнувъ градомъ; стр. 400 я бы такъ; стр. 403 тое; стр. 404 придало ся парѣкати; стр. 405 пустяку малый, щобъ; стр. 406 такожъ не... пôдъ; стр. 407 Никола; стр. 409 коло нея... которôмъ; стр. 412 добре... такôмъ великôмъ и твердôмъ; стр. 413 росли; стр. 416 зновъ далѣ ставъ оповѣдати... єму; стр. 416 нашъ мудрôвникъ; стр. 418 повѣнувъ; стр. 419 пристигли жолуди посыпали ъъ...; стр. 420 пôсъ... спящій; стр. 421 скасавъ: Богъ бьетъ мене, але... уже добре виджу; стр. 423 булабъ и забила; стр. 425 коли ся такъ не завстыдавъ; стр. 428 для чого; стр. 429 студень; стр. 433 всѣма молодіи... отецъ; стр. 434 [19. Милосердный князь и великодушный мелникъ] Велика улева; стр. 435 ôнъ .. що затопило потопомъ не; стр. 436 Найбôльше; стр. 437 однои; стр. 438 добре сердце... ихъ... изъ затопы; стр. 439 добрôмъ... помôчь; стр. 440 єслибъ ся; стр. 442 Недовѣрявъ... але; стр. 443 червоныхъ... лише; стр. 444 Наконецъ вергся мелникъ... межь все затопляющіи воды, спасъ и вынѣсъ на сухо потопавшихъ и...; стр. 446 сьте; стр. 448 червонцôвъ, то; стр. 450 грошей пріймати; стр. 451 и звольте; стр. 452 человѣче; стр. 455 ся они радовали; стр 456 а якась; стр. 458 таке... Але я маю васъ ще о...; стр. 460 все ...учиню; стр. 463 Прошу васъ протое; стр. 464 сьте; стр. 465 все; стр. 468 нно що двигъ... нещастныхъ, але; стр. 469 Поступивъ за... волею, роздѣливъ; стр. 470 меже; стр. 471 надгороджу; стр. 473 надгородивъ.. удалося; стр. 475 словами, лишь и въ дѣлѣ...; стр. 477 [20. Богачь и смерть] Скликавъ лѣкарей и готовъ бувъ подѣлитися; стр. 478 своимъ нещисленнымъ имѣньемъ; стр. 479 здоровья привели, закликавъ духовного, и обѣцявъ хорымъ, бѣднымъ, и; стр. 482 все; стр. 483 але; стр. 484 якъ ôгъ; стр. 485 сьте завсѣгда; стр. 486 училищѣ... духовный; стр. 488 учителя, духовного и старшину... ворôтъ; стр. 490 ôтвѣдуйте; стр. 491 въ бѣдѣ и нуждѣ, не...; стр. 494 въ згодѣ, не пр(и)сягайтеся, не гулѣтъ...; стр. 496 такою и Богъ; стр. 497 святои... вставаючи; стр. 498 кождôй роботѣ и потребѣ, бо; стр. 499 а не... васъ. Чи то въ не-

дѣли, чи въ будденъ учѣтся; стр. 501 годъ за годомъ и не возвращаются; стр. 503 старôсть... въ очахъ стане. Що можете; стр. 504 пôзнѣйшій; стр. 505 кто.

Стор. 169, стр. 1 [Глава пятаѧ. Басни. Песъ...] Песъ и...; стр. 2 песъ положився въ дуплавинѣ; стр. 3 Лисъ зачувши тое; стр. 5 когутъ, а тогда; стр. 6 дуплавины, песъ тельмомъ скочивъ; стр. 7 роздеръ; стр. 8 Кто.. сильця... Часто и самъ въ оніи впадае; стр. 11 бо прійде загибати...; стр. 12 пожаловавъ... але... тое; стр. 13 давно, якъ; стр. 14 Потôмъ будешъ ся выпытовавъ; стр. 15 ôтти вылѣзти; стр. 17 лишь скорше помагай; стр. 18 жалувався... сосѣдомъ; стр. 19 сеи... пôдкопалися... вылупили; стр. 20 сосѣдъ: назбирай камѣнья, зачини его въ; стр. 22 Кто имѣньемъ... хôсяновитый; стр. 24 Жалковалася; стр. 25 тя про; стр. 26 которіи; стр. 27 менѣ грозятъ; стр. 29 Такъ то... своей... смутку суть провинною; стр. 30 але; стр. 31 гôркій; стр. 32 Не хотѣли... въ весны въ ярмѣ; стр. 34 волы и зпотребовавъ ихъ мясо; стр. 35 нôчь; стр. 36 але... тое... недавъ; стр. 37 побивъ... нôчь... але; стр. 38 рано не було до чого вставати, бо злодѣй закрався и все забравъ; стр. 39 Не лютьмося на тыхъ, котрі.. добре желаютъ; стр. 41 хотѣвши; стр. 42 въ потôкъ. Видячи тое; стр. 43 выратовала небогу пчолу; стр. 44 надôйшовъ... съ рушницевъ; стр. 45 сее... злетѣла; стр. 46 рушницю звихнувъ стрѣлецъ; стр. 48 люде... въ недоли взаемне; між стр. 48 і 49 въ овечей; стр. 50 повыѣдавъ .. Але ôвчарь... го и пôймавъ; стр. 51 съ овечею; стр. 52 увидѣли тое, дивовалися... пытали ôвчаря; стр. 53 ôнъ... ôвцѣ... ôвчарь имъ; стр. 54 кожа... вовче; стр. 55 мовахъ; стр. 56 у саду... вкусила, а же дуже; стр. 60 обманувъ, то таке; між стр. 61 і 62 Жайворонокъ; стр. 62 поли въ пшеницѣ, котра ...жайворонокъ; стр. 63 Одного; стр. 64 сусѣдôвъ; стр. 65 вступатися... Не журѣтся; стр. 67 сусѣдôвъ; стр. 68 тое; стр. 70 жати... спастися, сказала птича мати; стр. 71 приложити рукъ; стр. 73 сварилися; стр. 74 хуливъ.. вѣтрець; стр. 76 якъ я ...стою. — Мовчала на такій посмѣшки тростина; а не довго ждала, вдаривъ вихоръ, тростина ажъ на землю клалася, а гордый дубъ немогши вытревати, съ...; стр. 78 со встыдомъ; стр. 80 думніи и упертіи... устоитеся; стр. 83 студень; стр. 84 до хаты своей... але ѣжъ всунувшися; стр. 85 по своей... вужови; стр. 86 въ своей; стр. 87 тое... ту... иншои; стр. 89 добродѣятелѣвъ есть... бридка; стр. 90 ей; стр. 91 павы; стр. 92 ними, а... Але; стр. 93 высмыковати свое пѣрье; стр. 94 питоме воронье ...потôмъ; стр. 95 встыдъ и ганьбу; стр. 97 пôзнѣйше; стр. 98 на тôмъ люде, а вы; стр. 100 голубиця; стр. 101 научило; стр. 102 часто вылѣтовало; стр. 105 учило; стр. 106 кто... але; стр. 108 тое; стр. 109 же ся не учило давно лѣтати; стр. 110 Кто... учити; стр. 111 Не разъ

по тôмъ... горко; між стр. 111 і 112 вороны; стр. 113 ставу; стр. 114 але; стр. 116 але... полетѣла не пивши; стр. 118 лежали... метала въ судину, доки ся вода не пôднесла, а она тогди; стр. 120 всяке; стр. 121 замыслишъ, совершишъ... завсѣгда... тое; між стр. 122 і 123 Хромый; стр. 123 Хромый... Хромый; стр. 124 где на глубину; стр. 127 тое... щастливо.. перебрели; стр. 131 человѣка; стр. 132 обѣцяла; стр. 135 обманути и здрадити; стр. 136 въ недоли; стр. 137 кто нещастьемъ... милосердія; стр. 139—150 vacant; між стр. 150 і 151 сельскій человѣкъ; стр. 151 Сельскій человѣкъ; стр. 152 гôсть; стр. 153 до рота; стр. 154 робитъ; стр. 155 Потôмъ; стр. 156 лыжкою и знову... а дикій нащо тото робитъ знова звѣдуеся; стр. 158 Тогди; стр. 160 человѣка... а самъ; між стр. 160 і 161 карась; стр. 162 на рѣнь; стр. 164 загибае и; стр. 165 е моей; між стр. 166 і 167 медвѣдь (і стр. 170); стр. 167 Слово по словѣ, ажъ; стр. 168 идучи; стр. 169 оденъ; стр. 170 льве; стр. 171 погодуе; стр. 172 останеся: Где; між стр. 173 і 174 Трубачъ; стр. 174 Трубачъ въ часѣ вôйны ...имленый; стр. 176 незабивъ, я не... при собѣ; стр. 177 те... на смерть; стр. 178 пôдбудити; стр. 179 Кто... нарадивъ... завинивъ; стр. 180 на лузѣ; стр. 181 быкъ... будемо... але; стр. 183 боротися съ... коли втечи; стр. 185 встеречи; стр. 187 ишое... але кто; стр. 188 таки; стр. 191 учѣмься розуму; між стр. 191 і 192 вôлъ; стр. 192 Бувъ одинъ баранъ... силный; стр. 193 ôнъ дуже, верховавъ; стр. 194 ôнъ разъ на... Ходи и; стр. 195 до борбы; стр. 196 другого, ажъ; стр. 197 Идущи дорогою пыталися, що ôнъ тутъ скровавленый; стр. 198 Жалосливо ôтповѣвъ... Учуся; стр. 199 Упертый; стр. 203 Рекла плѣшка соловѣю; стр. 204 Жаль... ей; стр. 207 дôставъ; стр. 208 Безпечнôсть; стр. 209 тая; між стр. 211 і 212 Потôкъ; стр. 212 Потôкъ шумно съ громомъ; стр. 213 идущей; стр. 215 поточокъ ся ставъ; стр. 218 Кто; стр. 219 Той добру; стр. 220—227 vacant; між стр. 227 і 228 жабы; стр. 231 жабы; стр. 232 котра ся; стр. 233 Каменемъ она заразъ; стр. 234 другіи; стр. 236 тое; стр. 237 грашкою, намъ иде; між стр. 237 і 238 Лебедка бѣла; стр. 241 сіи; між стр. 241 і 242 Бачьте, кракнула одна изъ дружокъ; стр. 245 надъ берегъ; стр. 247 метати; стр. 249 смѣялась; стр. 250 Стала ще бѣлѣйша, лишь тôлько скупалась; стр. 252 тое.

Стор. 177, стр. 1 [Глава четвертая. Коротенькіи...]; стр. 2 родичей, учителей; стр. 5 твôй... человѣкъ; стр. 8 Добродѣтелію чоловѣкъ... благословенье; стр. 9 кто укривдитъ... розплачайся; стр. 12 бôльше; стр. 13 все... завсѣгда; стр. 14 говоришъ; стр. 15 а не; стр. 18 не будутъ вѣрити; стр. 19 ино ничь лихого... лихого на гадцѣ; стр. 20 нашіи дѣла... нашіи; стр. 21 а всѣ нашіи гадки; стр. 22 встыдавъ; стр. 24 людемъ; стр. 26 всѣ завады; стр. 28 Кто... старôсть; стр. 30 щастливъ

стр. 32 упрямый; стр. 37 щобъ ся удало; стр. 38 высшого; стр. 39 не удасть ся... недовершено; стр. 41 vacat; стр. 42 Прилѣгливôсть, цѣкавôсть и трудливôсть въ добру творятъ (sic) намъ; стр. 43 проте до; стр. 44 встыдався; стр. 46 часу приводятъ насъ до голоду и до бѣды; стр. 49 кто... тотъ; стр. 50 подругôвъ; стр. 51 Кто; стр. 53 зменшится ...люде; стр. 56 люде; стр. 58 въ ѣдженью (ѣдѣ); стр. 59 въ маленьку ...старôсть ...робити; стр. 61 въ юности научишся, на старôсть якъ знайдешъ; стр. 63 придасться... гдещо; стр. 64 люде; стр. 65 повинний родичамъ все... прилучає; стр. 66 то для; стр. 68 Жадне лихе... утаится... пôзнѣйше; стр. 70 повинний... старатися, щобъ старшимъ своимъ; стр. 72 сьте... тое поставлений, щобы сьте; стр. 73 божимъ; стр. 74 укривдивъ; стр. 76 Шануй и... котру ти... помôчь; стр. 77—78 vacant; стр. 79 Єсли... твôй; стр. 80 нехъ; стр. 81 сонця; стр. 82 добре желай; стр. 84—85 vacant; стр. 86 ани на меншихъ ôгъ; стр. 88 одежою; стр. 89 хорошй .. харно и чисто ходити; стр. 90 знай; стр. 91 любитъ... честятъ; стр. 92 твôй; стр. 93 научися; стр. 94 Будь доволенъ и... кто бôльше хоче, не разъ и меншого не годенъ; стр. 96 ни сильный... ни богатый; стр. 97 ни красный... величати; стр. 98 а сли сила.. и краса змарнѣє, тогда; стр. 101 а сей; стр. 102 Твердосердіе твоє ко другимъ, робитъ твердосердными другихъ для тебе и пропадешъ...; стр. 104 подругôвъ своихъ; стр. 106 Ничого... чоловѣка, якъ невдячнôсть; стр. 107 гдещо; стр. 108 або другимъ... тое; стр. 109 покайся, а; стр. 110 спрос-(т)итъ, а... благословенье; стр. 111 бо оно часто; стр. 112 грудехъ; стр. 114 кто; стр. 115 Божимъ ...люде; стр. 117 учити; стр. 121 Єсли; стр. 122 дателя и; стр. 123 но надѣйся... минеся; стр. 124 самъ въ чѣмъ... самъ собѣ судією; стр. 127 радôсть; стр. 128 встыдайся; стр. 129 неумѣти; стр. 130 кто въ тихенька собѣ говоритъ... не надслухуй, бо кто; стр. 132 Учися... бо що ся научишъ; стр. 134 люде, кто... той; стр. 135 робити хочешъ; стр. 136 щобъ ани тобѣ, ани кому нешкодило; стр. 138 тое; стр. 139 Мушкатеровичъ; стр. 140 хорошимъ, богатымъ и мудрымъ, то за тое добрымъ; стр. 143 а другій; стр. 144 гаразду; стр. 145 людехъ; стр. 147 Добре єсть, хороше... почати, але тое... совершити; стр. 148—149 vacant; стр. 150 третье; стр. 152 сердця; стр. 153 і 154 огонь; стр. 154 люде, прото; стр. 156 Сонце и; стр. 157 и мы, хотя помеже... перейдемъ люде, не будьмо лихими; стр. 158 прото чоловѣку; стр. 159 належитъ; стр. 162 Кто... той низко... кто; стр. 163 кто много замѣряє... не чинитъ; стр. 165 камень; стр. 166 въ бѣды выдобути; стр. 169 vacat; стр. 170 маєшъ; стр. 172 Кто... на свѣтъ; стр. 174 человѣка... доброй совѣсти; стр. 175 а всѣгда; стр. 176 жахаєся; стр. 177 єсли... не чинитъ ти попрекôвъ; стр. 178 добрôмъ; стр. 179 человѣческое; стр. 181 твôй; стр. 182 кôнця.

Стор. 181, стр. 1 [Глава вторая. Повѣсти изъ святыхъ книгъ. 1. О сотворенію свѣта] радѝ бысьте... ôткôль; стр. 2 і 3 ôткôль; стр. 3 люде... Тожъ; стр. 4 ôтъ себе; стр. 5 Зъ начатку... тьма; стр. 6 не; стр. 8 щобы ся все; стр. 9 основанія; стр. 10 зъ чого бы .. сказавши; стр. 12 [2. О сотворенью всѣхъ рѣчей и чоловѣка] рѣкши, свѣтъ; стр. 13 була темна и непристроєна — Въ шѣсти днихъ Богъ все сотворивъ; стр. 15 во вторый... оболоґу; стр. 16 ôтъ землѣ... ростѣнія, дерева, цвѣты —; стр. 18 все звѣря, що; стр. 20 подобіє своє. — По симъ; стр. 21 несотворивъ; стр. 22 Але; стр. 24 всесилный.. втомитъ; ôнъ; стр. 25 Але... святôмъ для... що Богъ; стр. 27 шѣсть будныхъ днiй... займали, а въ семый день, въ недѣлю; стр. 28 на молитву и на читаньє книжокъ уживали; стр. 30 [3. О раю и грѣсѣ первороднôмъ] которыхъ; стр. 31 добріи; стр. 32 где всего; стр. 34 всего подостаткомъ; стр. 35 дожарувати; стр. 36 и я васъ любити не перестану; стр. 40 овочи... зъ сего одного не ѣджьте, бо помрете; стр. 41 приобѣцяли... Але; стр. 42 ишли.. вчули; стр. 43 Бувъ тамъ вужъ.. говоривъ до нихъ; стр. 44 яблукъ.. солодкіи? А Ева вужеви ôтповѣла; стр. 45 Господь, Отецъ нашъ не... и сказавъ; стр. 46 зъ овучу (sic) того дерева, то помрете; стр. 47 щобысьте; стр. 48 сильніи, такъ мудріи якъ ôнъ самъ и щобысьте; стр. 49 доброго ôтъ... розпôзнати; стр. 50 злый духъ; стр. 51 по овочъ, зъѣла; стр. 52 Адамови ѣсти; стр. 53 Але скоро по зъѣли, заразъ ихъ якійсь встыдъ и лякъ...; стр. 54 вѣтрецъ повѣнувъ и листьємъ; стр. 55 злякалися, бо; стр. 57 где ты? — Тутъ ємь Господи!... Адамъ, чую; стр. 58 але... жену; стр. 60 Же сьте; стр. 61 не хотѣли слухати, выжену васъ изъ раю, будете на хлѣбъ тяжко робити; стр. 62 неплôдна буде, а дѣти вамъ не мало причинять журбы; а такъ набѣдувавшися не мало; стр. 66 ôтъ... лютои... обѣцявъ имъ, що; стр. 67 землю Такого (избавителя), що ихъ ôтъ тои.. грѣховои; стр. 69 кто; стр. 71 наводжуютъ; стр. 72 вамъ яка; стр. 74 нашiи... нашiи; стр. 75 [4. О добрôмъ Авли и братоубійцѣ Каинѣ] недоли.. одинъ; стр. 76 другій молодшій; стр. 77 и... Авель бувъ милый; стр. 78 все Адамъ; стр. 80 въ поли; стр. 81 ôвцѣ; стр. 83 гдещо зъ того Богу въ подяку за тоє; стр. 84 дочекатися. Выберавъ що найлучшіи; стр. 85 складавъ сіи... и ягнятка; стр. 86 Господеви; стр. 87 попôдростали... видѣли у отця; стр. 89 сердця; клавъ навѣтъ найхудшіи снопы на олтаръ, бо жаловавъ ôнъ хорошихъ Господеви и робивъ лишь... ôтця... робящого; стр. 91 Каиновыхъ, не яко бы Господь Богъ; стр. 92 желавъ, но же видѣвъ добре, щире и подячне; стр. 93 лукаве; стр. 94 Тоє Каина прогнѣвило на свого... ôнъ; стр. 95 але то въ єго сердци пекло; стр. 96 теє и ждавъ того часу, учинити... якую; стр. 97 Богъ го... але... тоє; стр. 98 выкликавъ брата на... Авель просився въ него, але; стр. 99

умертвивъ го друкомъ. Зробивши таке нечесливе; стр. 101 ôнъ домôвъ... за лѣсы, за горы; стр. 102 сумлѣньємъ, живъ корѐнцями; стр. 103 ожидавши довго дѣтей; стр. 104 зажурилися; стр. 105 Авѐля, а... ненавистного; стр. 108 доброи; стр. 109 завистного немилôсть; стр. 110 спаде; стр. 111 [5. О потопѣ свѣта] люде; стр. 112 сталися; стр. 113 завидованье; стр. 114 Люде; стр. 115 тôлько гей звѣры; стр. 116 таке... щобъ належалося; стр. 118 учинивъ ...а звався ôнъ Ное; стр. 119 людей; стр. 120 покаянія... Але попсованіи люде; стр. 121 Ноя, коли ôнъ; стр. 122 и недалеко предстоящу; стр. 123 людямъ... покаянія и до; стр. 124 все; стр. 126 по парѣ всякого животного; стр. 127 набравши; стр. 128 великій дожчь и великую повѐнь... дній; стр. 129 Все... утѐкали; стр. 130 але... вышше надъ всѣ; стр. 131 але не вчасъ... однои; стр. 133 Якъ; стр. 134 Ное; стр. 136 выйшовъ съ женою; стр. 137 упавъ... дякувавъ со; стр. 139 зажегъ... Богу; стр. 140 а такъ.. Ôтъ; стр. 141 людей потопомъ; стр. 142 але; стр. 143 Богъ однакже... але... въ недоли; стр. 145 Любѣте; стр. 147 [6. Жертва Авраамова] любивъ; стр. 148 Исаака; стр. 153 менѣ; стр. 154 гôрко... але; стр. 155 Господь Богъ; стр. 156 завтрю; стр. 157 пôдъ гору; стр. 160 гдежъ... Богу; стр. 161 нôжъ у сердце ôтцеви... любовь Бога; стр. 162 самъ Господь Богъ; стр. 163 ишли... Коли вже на гору выйшли; стр. 164 дрова; стр. 165 єму жертвою; стр. 166 здався... отця; стр. 168 бôлше; стр. 169 Урадувався; стр. 170 але не мавъ. Въ тôмъ... корчехъ; стр. 171 барана. Того заколовъ на жертву Богу, самъ же съ...; стр. 172 дякувавъ за; стр. 173 наслѣдникôвъ; стр. 175 богомольный; стр. 176 повелѣніямъ Божімъ... все; стр. 177 Божои; стр. 178 Якъ... и журба; стр. 180 а смутокъ... радôсть; стр. 181 Да будетъ.. небеси, такъ и; стр. 182 въ серцю... пôдля; стр. 183 [7. О патріарху Яковѣ и єго сынѣ Іосифѣ] патріархъ Яковъ,.. великіи; стр. 184 наймолодшіи; стр. 185 добріи... але старшіи... недобріи; стр. 186 ôтцеви; стр. 187 отецъ; стр. 189 хорошую... тое лукавыхъ... єго ще; стр. 190 змовилися на... Однои... казавъ; стр. 194 що тамъ ся; стр. 195 йно... изъ далека взрѣли; стр. 196 Взяли и стягнули...; стр. 197 єго хорошую свитку; стр. 198 крови забитого ягняте, а єго самого вергли у печеру и мовили меже; стр. 199 о него, скажемо, же; стр. 200 свитку въ корчахъ знайшлисьмо. Такъ немилосердніи; стр. 202 одинъ изъ... втаится; стр. 203 сесимъ... (Бо тогди ще; стр. 204 мовъ товариною); стр. 205 двойчатный хосенъ; стр. 206 тридцять срѐбникôвъ. Дармо просився; стр. 207 и плакавъ, и лебедѣвъ, мусѣвъ ôнъ въ чужину; стр. 209 все... ôтцеви; стр. 210 великую; стр. 211 тѣшився тымъ: Богъ давъ, Богъ взявъ, най; стр. 214 сильного; стр. 215 тамточного. Тамъ му ся; стр. 216 Але лиха жена намовляла го до нечестивого; стр. 217 она имила го; стр. 218 хотѣла...

ôнъ; стр. 219 єго постоянноôсть Іосифа и наговорила; стр. 220 ôнъ... невинного; стр. 221 вергъ у; стр. 222 своє и оказовався завсѣгда; стр. 224 ôнъ такожь натхнѣньемъ Божіимъ двомъ; стр. 225 сны и; стр. 229 Нагадавъ си... вязници выворожовавъ житье и ласку и; стр. 231 свôй оповѣдати... снило; стр. 232 зове ся рѣка; стр. 233 виджу, выйшло; стр. 234 сухореберныхъ тай тамтыхъ; стр. 235 тôмъ, але не мôгъ ємь; стр. 236 и заснувъ; стр. 237 выросло; стр. 238 при тôмъ выросло знова сѣмъ; стр. 239 таки; стр. 241 А Іосифъ зачавъ до короля такъ правити... тучныхъ; стр. 242 колосôвъ значатъ сѣмь урожайныхъ лѣтъ въ цѣлôмъ; стр. 243 марныхъ колосôвъ означаютъ; стр. 246 але придержавъ при; стр. 247 трудитися, черезъ сѣмь добрыхъ лѣтъ забезпечитися на семилѣтный; стр. 249 прилѣгливôсть; стр. 250 великую славу и вчинивъ першимъ по собѣ, бо го учинивъ своимъ намѣстникомъ; стр. 252 добріи, а... голодніи.. где; стр. 254 нестивало; стр. 255 велѣвъ имъ... збôжьемъ; стр. 257 склонили и просили збôжа. Не пôзнали; стр. 258 двадцять... продали купцямъ... Але; стр. 259 спôзнавъ... пôзнати; стр. 260 збôжьемъ; стр. 261 Вѣрьте... жаднои лихои; стр. 262 але... проте, милостивый; стр. 263 намъ збôжа; стр. 264 ôтця; стр. 266 Давъ имъ Іосифъ збôжа (друк. пох. звôжа), оставивъ одного... домôвъ и привезти; стр. 267 бы теперь Іосифъ бувъ на братьяхъ своихъ помститися и росплатити за; стр. 268 свою, але добросердный не; стр. 269 оповѣдали отцеви все; стр. 270 старецъ; стр. 274 грошей... Возьмѣтъ тіи гроши и возьмѣтъ; стр. 275 Венямина... звався наймолодшій... и идѣтъ; стр. 276 где... придержавъ жестокій; стр. 278 привелисьмо... нашого; стр. 279 Приносимо ôтъ ôтця; стр. 280 учинивъ; стр. 281 берете; стр. 282 съ печалію навъ... отецъ намъ; стр. 283 невертали бысьмо; стр. 284 бысьмо... ôтця; стр. 286 Любезнй братья! ото я братъ вашъ Іосифъ. Высьте... але; стр. 287 пробачаю, най и Богъ вашй простить грѣхи; стр. 288 щобы... ôтцеви со сынами єго прійти до краю; стр. 289 на тоє зôзволивъ и надавъ; стр. 290 жизну; стр. 292 утаится; стр. 293 єго щастья або коли кого другіи люблятъ; стр. 295 Кто... кто; стр. 296 учѣтся прилѣжно; стр. 298 зкривдитъ... выбачавъ; стр. 300 добросердніи и великодушніи; стр. 301 [8. О Давидѣ и Ґоліатѣ (Голіаѳѣ)] разъ вôйна меже Израильтянами; стр. 302 Израильтянъ; стр. 303 собою велита, дуже... крѣпкого; стр. 304 наметъ... голоснымъ... Израильтянъ; стр. 305 най же одинъ изъ васъ; стр. 306 кто ôтвагу; стр. 308 никго... противъ велитови; стр. 309 Савлъ... израильскій... кто го... великую надгороду; стр. 310 выдати. Никто ся преціи не важивъ; стр. 311 Пріймовъ тогди въ наметъ молодецъ именемъ Давидъ, той вчувши поруганья велита, боротися съ нимъ пôдоймивъ. А хотяй всѣ безсильному молодцеви розговорювали, ôнъ повный надѣи въ Бога, же

му допоможе невѣрного Филистина уложити, выступивъ не якъ воинови пристоитъ узброившися мечемъ, прибравшися въ крицю, лише съ палицею и прочею насупротивъ думному и вражому...; стр. 322 Ґоліатъ (бо такъ...; стр. 323 хулити... але... добывши камѣнця, а кинувши прочею му просто въ чело, такъ мо̂цно велита вдаривъ, що упавшому приглушеному кровъ головою садила. Шпарко...; стр. 326 добивъ питоменного Ґоліатового меча и утявъ му голову. Такъ згинувъ думный и небачный, а видѣвше...; стр. 327 перестрашеный ставъ утѣкати... наметъ Израильтянамъ. Славно; стр. 328 Израильтяне; стр. 329 хоробро̂сть; стр. 330 Израилемъ; стр. 331 умѣє.. бысьмо; стр. 332 никго... кобысьмо... и дотепными (цѣкавыми); стр. 333 а на помо̂чь єго; стр. 334 о̂тваги... намѣреньяхъ, а гордо̂сть; стр. 335 кто ю въ грудехъ; стр. 336 [9. О пророку Єлисеи] ишовъ дорогою до мѣстечка, где го хлопцѣ бавящiися сваволне зглянули тай ся въ него, яко зо старця, смѣяти, глумити стали и прозвища му давали; стр. 340 бо... буде. Але; стр. 341 О̂тто̂ишовъ ихъ не далеко ще святый пророкъ, якъ выбѣгли въ близкого лѣса два...; стр. 343 зо старыхъ людей... и гидятъ. Стережѣтся; стр. 344 а самiи видѣлисьте; стр. 345 такiи... старiи; стр. 346 теперка.. колись тымъ; стр. 347 [10. О побожно̂мъ Товiи] мѣстечку Палестины и то; стр. 348 о̂нъ Бога одного, а маєте знати, що такихъ людей дуже мало тогди було, бо; стр. 349 всѣ божищамъ, въ камѣнья, або въ дерева вытесанымъ, або зо желѣза або золота выляным̆ъ; стр. 351 доробився за помочею Божею; стр. 352 але... въ..; стр. 353 бѣднымъ, кормивъ голодныхъ, а проодѣвавъ нагихъ Позичивъ о̂нъ бѣдному; стр. 354 великiи; стр. 355 що самъ ставъ черезъ тоє убожѣти.. недалека, прикликавъ свого сына, молодого Товiю, выправлявъ го до довжника и такъ научавъ: Виджу, вже не довго менѣ на сей...; стр. 358 Чти.. матѣръ; стр. 359 твоєй, маєшъ много, то дай... а...; стр. 360 мавъ... то дай менше, то то̂лько со щирымъ сердцемъ. Стережися...; стр. 361 кождо̂мъ намѣренiю; стр. 362 допомо̂гъ... завсѣгда; стр. 364 давъ добродушного; стр. 365 съ сыномъ ити и стерегчи; стр. 366 они надъ... молодый; стр. 367 ступивъ... до него великая... о̂нъ ся; стр. 368 Товаришъ сказавъ до него; стр. 369 въ нем сердце, печѣнки и жовчь. Идучи далѣй вступили до Израильтянина; стр. 371 по̂знали; стр. 372 Але... умерала; стр. 373 Товiи; стр. 374 рыбяну... они ся щире Господеви.. дѣвчинѣ, которая; стр. 375 Потому оженився... ишовъ далше; стр. 377 о̂тдавъ... благословячи за; стр. 378 Товiи, выбрался... домо̂въ съ женою, съ...; стр. 381 своєи; стр. 382 товаришемъ... научивъ по...; стр. 383 о̂тця... Уралованся; стр. 385 урадувавъ о̂нъ ся ще бо̂льше... жовчи прозрѣвъ; стр. 386 жену єго и верхоблуды; стр. 387 Богу и... и...; стр. 388 товаришивъ... привѣвъ: „Я Рафаилъ“; стр. 390 Господень, сказавъ това-

ришъ; а всѣ..; стр. 391 добріи.. славьте; стр. 392 жесьте добріи, помогливіи. нелукавіи и богобойніи; стр. 395 своими ангелами; стр. 397 Богу; стр. 398 „Вертайте... въ подякою“ vacat; стр. 400 [11. О рождествѣ, житіи и смерти Господа нашего Іисуса Христа] минало; стр. 401 наставъ... першимъ вже; стр. 402 ôтъ... обѣцяный.. ôтъ грѣха; стр. 404 все... проповѣдали; стр. 405 бо Іисусова мати, Пречистая Дѣва тогди; стр. 407 але ôтця чоловѣка; стр. 408 сынъ божій, на земли же мавъ доброго мужа за опѣкуна, що...; стр. 409 мудрецѣ звѣзду єго и...; стр. 410 детина; стр. 411 Божую, училася хорошо... завсѣгда съ людми; стр. 412 добрыми, бо... завсѣгда щось доброго и мудрого; стр. 413 двинадцять лѣтъ; стр. 414 велике; стр. 415 рѣчахъ; стр. 416 єго бесѣдѣ дивовали; стр. 417 тридцять; стр. 418 ученикôвъ... и съ... ходячи; стр. 419 пôславъ; стр. 420 лихіи... Божіи; стр. 423 всякои... Изцѣлявъ и уздоровлявъ; стр. 424 видющими; стр. 426 бѣсующихъ выганявъ... тое; стр. 429 ôтъ грѣха и вѣчнои; стр. 430 добрôмъ... въ вѣрѣ, а лукавыхъ; стр. 432 добріи; стр. 433 лихіи го; стр. 434 грѣху; стр. 435 невдалося тое.. хулити и невинного; стр. 436 за мѣстомъ Іерусалимомъ въ городѣ, где знаючи о недалекôй; стр. 437 своєи... нôчь; стр. 438 просили... хулитъ; стр. 439 велѣлъ Іисуса прутемъ сѣчи, привязавши до камѣнного стовпа; стр. 441 Але; стр. 442 примушованымъ осудивъ; стр. 443 тогди; стр. 444 нашіи... умераьъ; стр. 445 крестѣ до ôтця; стр. 448 где ще никто; стр. 449 проповѣвъ... гôрку... третього; стр. 450 Третього дня потряслася; стр. 451 камѣньє ся... порозпадало, ôтсунувся и; стр. 452 востав; стр. 453 але Богъ безсмертный; стр. 455 потôмъ ...потому; стр. 456 Идѣтъ; стр. 457 крестѣтъ... святого; стр. 459 учѣтъ ся.. ôнъ; стр. 460 і 461 ôнъ; стр. 463 [12. Притча о талантахъ] оповѣвъ разъ слѣдующую повѣсть; стр. 464 выберався... своихъ слугъ; стр. 465 давъ.. маєтку, одному давъ пять талантôвъ, другому три а третому одинъ талантъ, велѣвъ...; стр. 466 роздѣлилися и...; стр. 467 торговати ...въ дороги до дому; стр. 468 що получивъ пять талантôвъ; стр. 469 другихъ пять... що дôставъ три таланты; стр 470 другихъ три и ôгдавъ свому; стр. 471 радовавъ.. дарувавъ... а єще; стр. 472 що николи о нихъ; стр. 473 Але... неробôтный, недбаючій слуга, сей перегайновавъ; стр. 474 Ôнъ; стр. 475 повернувъ; стр. 478 тамтому прилѣгливому и запобѣгающому; стр. 479 покаяніе; стр 480 Богъ, дѣточки, прилѣжнымъ; стр. 481 много ся... дбающимъ... всего; стр. 482 але кто лѣнивый ...и нужду лихую; стр. 483 [13. О милосердноôмъ Самарянинѣ] люто, не приставали со собою, не ѣдали и не пивали, а одніи...; стр. 486 Жидовинъ... Іерусалима и...; стр. 487 которіи; стр. 489 духовный.. знураного; стр. 490 але... єго.. во; стр. 491 левитъ.. духовныхъ... але; стр. 492 вмилувавъ; стр. 493 Жидôвъ, однакожъ... Жидо-

винômъ; стр. 495 во... оглянувъ лежащого; стр. 496 раны и... завѣзъ го до... недалекои; стр. 498 доглядати, нѣмъ вертати.. ; стр. 499 Духовный ...помôчникъ ...правовѣрніи; стр. 501 вѣривъ и єго любивъ; стр. 503 [14. О десяти прокаженыхъ] стрѣтило Іисуса десять; стр. 504 гôрка и заразлива, для.. ; стр. 505 що въ ню; стр. 506 никого приближитися не; стр. 507 изцѣливъ и вернувъ имъ милоє здоровье. Змиловався...; стр. 509 однымъ... подужаніе. Учинивши; стр. 510 указатися... позволили; стр. 511 жити. На...; стр. 512 суть здоровіи, але; стр. 513 добродѣятелемъ... велике добродѣятельство; стр. 514 кто; стр. 515 подяковати; стр 517 тотъ; стр. 518 одежу, якже; стр. 519 здоровье не подяковати; стр. 520 одноє добро ще бôльше приноситъ добра; стр. 522 [15. О блудноôмъ сынѣ]; стр. 523 дозоромъ... разу на...; стр. 524 лучшои... про тоє; стр. 525 му єго часть, котра; стр. 526 отецъ; стр. 527 грошй побѣгъ въ..; стр. 528 игравъ; стр. 529 все... и здоровье потерявъ; стр. 530 дорогіи; стр. 532 которои никто; стр. 535 съ свиньми разомъ живитися; стр. 537 Охъ!... ôтцямъ; стр. 538 здоровье... потерявъ ємь; стр. 539 загибати... чей; стр. 543 прійшовши; стр. 545 прогнѣвивъ ємь... прогнѣвивъ; стр. 546 немилôсть; стр. 547 але щобы'мь у тебе; стр. 550 и выбачивъ му все. Такъ и вы дѣти коли родичей, або учителя прогнѣвите, покайтеся; стр. 557 волю поправитися, а... выбачатъ; стр. 559 прогрѣшите; стр. 560 кажѣтъ: Господи; стр. 561 миловавъ; стр. 562 ôтпустивъ... а николи грѣшити и гнѣвати тя не буде; стр. 563—565 vacant.

Стор. 195, стр. 2 Хвалабогъ; стр. 4 засіяло; стр. 5 Ночнй; стр. 9–12 vacant; стр. 22 Радôсть; стр. 24 новенька; стр. 25–29 Жизнь веселенька; стр. 36—39 vacant; стр. 40 Все; стр. 41 Всюди; стр. 42—47 vacant; стр. 50–217 vacant; стр. 218 Дѣвчинонька; стр. 220 пôдливала; стр. 221 Съ тихенька; стр. 225 Розвійте сь; стр. 230 богацтва; стр. 231 гроши; стр 238 оденъ; стр. 241 щастье; стр. 244 Навчи го; стр. 246 имѣнья.

Стор. 201 „Goscinność“ перший раз надрукував М Тершаковець у „Причинках“ (Зап. Н. Т. ім. Ш. т. LVIII, стор. 17—18); стор. 202, стр. 19 пропущ. „nam“; стр. 31 przyniosłą.

Стор. 202, стр. 33 zaś bym (поправка Шашкевича); стр. 146 Steuerungssucht (поправка Шашкевича); стр. 194 można (ji) (поправка Шашкевича).

Стор. 221 фраґменти видані перший раз тамже (стор. 29–31) з відміною в стр. 2 дателнага.

Стор. 225, стр. 20 (з гори) Lyczyckie (поправка Шашкевича); стр. 8 (з долу) Колайдовичемъ; стор. 226, стр. 24 (з гори) ы (ѣ) (поправка Шашкевича); стр 25 „ь“, „8“ (поправка Шашкевича).

Стор. 228. Лист до жінки вперше надрукував М. Тершаковець також (стор. 32—33) з такими відмінами: стр. 1 w poniedziałek wieczór; стр. 4 powiédzieć; стр. 8 gdycyś; стр. 9 męża siedzącego; стр. 25 sie tak; стр. 27 spowazniałem; стр. 36 dziewice; стр. 44 przyjechać i poeszyc.

Стор. 230. Лист I до Козловського вперше в „Рускій Библіотец-ї" т. III (стор. 60 - 61) з такими відмінами: стр. 2 ôтъ; стр. 3 горьованье; стр. 5 и не; стр. 6 парубоцка; стр. 8 которое; стр. 12 каменя; стр. 13 одно забрепѣло ôконце; стр. 15 серце... водяными; стр. 19 глубокой Лôмницѣ; стр. 20 тожь и; стр. 21 говорю; стр. 25 своеи 4 корцы; стр. 35 жесмо; стр. 36 купилисмо.

Стор. 232. Лист III до Козловського також (стор. 62—63); стр. 2 приѣхалисте; стр. 5 ôгцуралисьте ся; стр. 8 ôтсылати; стр. 12 они менѣ потребнй. Г. Тимякъ; стр. 14 ôтъ сердця.

Вдруге видав сей лист М. Тершаковець в „Причинках" (стор. 36).

Стор. 233. Лист до о. Крушинського також (стор. 37—38); стр. 4 łóżko; стр. 9 pojéła; стр. 10 przecie nie donosi; стр. 12 morgow стр. 17—18 dobierać.

VIII. Походженнє текстів видання.

Стор. 1. 1. Хмелницького обступленнїе Львова — Рукопись Б. Н. Д. III2—1. Чвертка сїрого паперу.

Стор. 2. 2. О Налевайку — Рук. Б. Н. Д. III2—2. Чвертка сїрого паперу.

Стор. 3. 3. Туга. Рук. Б. Н. Д. XI5—4. Чвертка сїрого паперу, зїгнена в двоє. На верху передньої сторони першої картки перечеркнений чотировірш „На зеленѣй полонинѣ“ (пор. стор. 21). Тутже з боку: вдивлюся нещасный в надѣю. На другій сторонї під віршом рук. Я. Головацького: „Марк. Шашкевъ“. Третя сторінка чиста, а на четвертій в переверненій позиції чеська виписка: Hra na kralownu u Slovakou gest podobna srbske kralicy, a ceske kralie. Poč. Dwacet padesat.. gmenuje se kralowa.

4. Вѣрна — Рук. Б. Н. Д. XI5—19. Вісїмка сїрого бібуластого паперу. Під віршом на оборотній сторонї рук. Я. Головацького: „Автографъ М. Шашкевича. Не было напечатано“.

Стор. 4. 5. Сын любимому отцѕ — Рук. Б. Н. Д. XI5—1. На одній сторонї піваркуша сїрого бібуластого паперу. Під віршом рук. Я. Головацького: М. Шашк. Автографъ М. Шашкевича. Стихъ этотъ не былъ напечатанъ.

Стор. 5. 6. Слово до чтителей руского язика — Рук. Б. Н. Д. „Синъ Русѣ“, VIII. 2.

7. Погоня — Русалка Днѣстровая, стор. 65—68.

Стор. 6. 8. По за тихий за Дѕнай — Рук. Б. Н. Д. ч. 350. Вісїмка сїрого паперу. Під віршом рук. Я. Головацького: М. Шашкевичъ. Автографъ съ 1833. Ненапечатанъ. На другій сторонї рук. М. Шашкевича: общого народного воспи... и шестьдесьатий и... (т)ва его Императорско-... Франца Перваго Кесарья ...(л)ьа нашого милостивого. Слово к питомцем...

9. Мьісьаченько крѕглоколий — Рук. Б. Н. Д. XI5—18. Писано поздовж на одній сторонї вісїмки сїрого паперу. Під віршом рук. Я. Головацького: М. Шашк.

10. До * * * — Рук. Б. Н. Д. XI5—2. На одній сторонї вісїмки білого бібуластого паперу. На верху рукою М. Шашкевича: Сонети. На долї рук. Я. Головацького: М. Шашкевича 1833. На відворотній сторонї тоюж рукою: Автографъ М. Шашкевича, напеч. въ Вѣнкѣ 1846. I. стор. 80. Горою рукою М. Шашкевича:

Шѕмѣте, шѕмѣте, осенные вѣтры,
Чѕда ѕгрюмаго позвизда...

Стор. 7. 11. Болеслав Кривоустий під Галичом 1139 — Рук. Б. Н. Д. VIII, III. Віддертий кусник білого бібуластого паперу завбільшки малої вісїмки. Видно в горі слова з одного рядка: лишилисмо, а з другого: хѕ в своїм синови льѕбимим теперьішним цьісарѕ Ф...

Стор. 8. 12. Голосъ Галичанъ — Знимка з автографу в брошурі дра Василя Щурата: Голос Галичан. Автограф першої друкованої поезиї Маркіяна Шашкевича. Памятка з сотих роковин уродженя поета. Львів, 1911. Автограф переховуєть ся в о. Юрія Кміта. Мимо листовної обіцянки до видання я його не одержав.

Стор. 9. Друга редакція — перводрук: Голосъ Галичанъ въ пресвѣтлый прерадосный ѯз. день рождества ЄГѠ Императорскагѡ Величества ФРАНЦА I. Цѣсара Австрїйского Короля ихъ наймилостившагѡ. Въ Львигородѣ Тѵпомъ Института Ставропигїанскагѡ. 1835. 8°, ст. (4).

13. Згадка — Рус. Дньстр. стор. 61—64.

Стор. 10. 14. Роспука — Рус. Дньстр. стр. 70—71.

Стор. 11. 15. Веснівка — Рус. Дньстр. стор. 71—72.

16. Туга за милою — Рус. Дньстр. стор. 76—78.

Стор. 12. 17. Сумрак вечерний — Рус. Дньстр. стор. 78—79.

18. Лиха доля — Сучасний список Я. Головацького — Б. Н. Д. XI5—64. Під списком дата 1836, що, очивидно, походить, як і список від Головацького.

Стор. 13. 19. До милої — Вѣнок Русинам на обжинки уплѣв Иван Б. Ѳ. Головацкій. Часть первая. К пользѣ и вспоможенію галицких селян через поводень второчну пополупалых. У Відни, 1846, стор. 104.

20. Думка — Сучасний список Я. Головацького — Б. Н. Д. XI5—69. На одній сторонї чвертки сїрого паперу. Під текстом пізнїйшим письмом Я Головацького: М. Шашк. По „спѣвае“ стоїть: Finis. Дальші два рядки перечеркнені:

Журна гадка из минуўше,
Слеза из тугою...

21. Підписе — Вѣнок, ч. I, стор. 99—100.

Стор. 14. 22. Над Бугомъ — Зоря, письмо литературно-наукове для рускихъ родинъ. Рочникъ осьмый, 1887, стор. 383. Знимка з автографу.

23. [Безрідний] — Рук. Б. Н. Д. XI5—60. На одній сторонї вісїмки сїрого паперу. На горі заголовок „Безрôдный“, написаний рукою Я. Головацького.

Стор. 15. 24. Опихане, Пане? — Рук. о. Щасного Раставецького. На одній сторонї вісїмки зеленаво-сїрого паперу. Почерк, як у „Безріднім“.

Стор. 16. 25. [Бандурист] — Рук. Б. Н. Д. ч. 350. Чвертка білого паперу, зїгнена в двоє. Шашкевичів текст на трьох сторінках. На першій сторонї в горі з лївого боку:

Тече вода з під города на долину лугомъ,
Нема мого миленького, пійшоў в поле з плугомъ.

Рукою Я. Головацького сучасним письмом на верху першої сторони: Бандурист. Урывок из Пѣснотвора „Перекинчик Бисурманскій“. Під текстом на третій сторонї пізнїйшим письмом Я. Головацького: „Съ этого автографа напечатано въ Вѣнкѣ. Болѣе Шашкевичъ ненаписалъ. У него былъ только планъ написать поэму. ЯГ.“, а на четвертій сторонї в горі: Автографъ М. Шашкевича съ 1840 или 1841 г. Напечатано въ Вѣнкѣ 1846. I. 73.

Стор. 18. 26. Побратимови — Вѣнок, ч. I, стор. 69—72.

Стор. 20. Ты копику, воронику — Рук. Б. Н. Д. XI5—3. Поздовж на одній сторонї вісїмки сїрого бібуластого паперу. Під текстом рукою Я. Головацького: М. Шашк. На відворотній сторонї невиразно олївцем рук. М. Шашкевича:

Козаченько въ те не дбае,
Хотяй лиха слота бье,
До миленькой прилѣтае,
До миленькой конем пре.

Відкинь той камень — Вѣстникъ для Русиновъ австрійской державы, 1858, ч. 38.

Вздовж, поперек зійди світом — Вѣнок, ч. I, стор. 57.

[Вірителеви] — Невідомі писаня Маркіяна Шашкевича. Написав Др. Ярослав Гординьский (XI. Звіт дирекциї ц. к. ґімназиї з руским викладовим язиком в Коломиї за шкільний рік 1910/1911, Коломия, 1911), стор. 13.

Серед полѧ край могили — Рук. Б. Н. Д. XI5—12. Піваркуш сїрого паперу, обрізаний з усїх боків і зложений у двоє. На першій сторонї в горі рукою Я. Головацького: Ш. XI. Думка чи дума (Пійшла дѣвчина). На другій рукою Головацького: ряст — korzeń cybuli. (Ру-

са)лка Днѣстровая. І. Передословье к сей книжцѣ. А. Пѣснѣ народні рускі. Передговорь к пѣсн. руск. І. 18 дум чи думок. ІІ. 1 лелѣяльна пѣсн. ІІІ. 7 Колядок. ІV. 3 Гаѣўки. V. 21 Ладкань. Б. Складаня. 1. Два вѣночк. 2. Мадей. 3. Веснівка. 4. Згадка. (5). Роспука. На третій сторонї рукою Шашкевича: Серед пол. Під текстом нерозбірне письмо олівцем, може продовженнє тексту. На четвертій сторонї власноручний підпис: Шашкевичь Маркіян.

На зеленѣй полонинѣ — пор. стор. 3.

Стор. 21. Плач Ярославнин — рук. Б. Н. Д. ХІ5—52. Два піваркуші білого бібуластого паперу, з чого записано три перші сторони та четвертину четвертої. Зачинає „Плач Ярославнин", а дальше йде: Перевôд Г. В. Ганки на ческій язык, Тогож перевôд на нѣмец(к)ій язык, Перевôд Г. Бѣльовского на польскій язык (Стихами, Прозою). Що до великоруського перекладу, є відсилка: Перевôд Г. Пожарского на Россійскій язык зри на енчим листку.

Стор. 22. Переклади сербських пісень під 1 в першій редакції і під 7 надруковані з рукописи о. Щасного Раставецького. Се чвертка паперу, зігнена в двоє, записана на всіх чотирьох сторонах. Цілість первісно складала ся найменше з чотирьох карток. У серединї двох карток недостає. На перехованих двох картках містить ся на першій сторонї: Лишена, Покьенена, на другій: Кьетиця, на третій кінець перекладу Оленя, а на четвертій: Олень и Вила. На третій сторонї замітка М. Шашкевича: pokrakuiu — лишенное т, у нас лишаеся (зразу лишается) во трѣтім лицѣ единственнôм т покраку. На самім долї першої сторони: розкаль ся (відірв.) welykie b. — Друга редакція пісні під 1 і пісня під 2 у „Рус. Днѣстр." стор. 105 і 106. Переклади пісень під 3, 4, 5 і 6 надруковані з рукописи Б. Н. Д. ХІ5—57. Чвертка сивого бібуластого паперу. Рукою Я. Головацького: Напечатано въ Русалкѣ Днѣстровой 1837 г. Записка Шашкевича: Від милого Пана мила и рана.

Стор. 24. З Карпіньского — „Зоря Галицка", Львів, 1849, стор. 44, Всячина.

Стор. 25. Заголовок Короледвірської Рукописи написаний рукою Я. Головацького. Рукопись в архіві акад. І. І. Срезневского. Се зшиток крім титулової ще 24 записаних карток 8^0 зеленавої краски, оправлений у мягонькі окладки, через що дві картки, прилежні до окладинок, чисті. Кінцева частина, взята в гранчасті скобки на стор. 60—61, писана в 40 рр. рукою Я. Головацького.

Стор. 61. Рук. Б. Н. Д. ХІ5—51. Аркуш білого бібуластого паперу, зложений в двоє. Записані перші чотири сторінки, четверта в двох третіх, а чотири останні чисті.

Стор. 69. Псалмы Русланові — Рук. Б. Н. Д. XI5—5. На двох сторінках чвертки сірого бібуластого паперу. Рукою Я. Головацького зазначено: Автографъ 1830-ыхъ годовъ (Вѣнокъ, 1846, I, стор. 60).

Стор. 71. Олена — Рус. Дньстр. стор. 89—100.

Стор. 76. О Запорожцьох и йіх Сьічи — Руска Бібліотека, III, стор. 114—116 (перший раз: Зоря, 1882, стор. 153—154).

Рукопись мав Н. Вахнянин. Коцовський описав її ось як: усього три картки 4°, письмо досить велике, папір перших двох карток синій, третьої жовтавий, боками понадриваний. Під текстом додано: „Посля Д. Б. Каменского Ист. М. Р. ст. 61. части второи глав(а) 25"; при кінці першої примітки додано: „Кльапрот", а до слова „віровали": прим. 99. Черкаси не (ні)здані ни Туркам (ни Т)атарам... (Т. (тут надерто) ужаснійі розбійники, жили в горах. Текущими из сих горь рьіками випливали на човнах в море и грабили купецькійі кораблі; вьіровали Христ. Греческуйу вьіру, употребляли в Службьі божій йазик славльанский и о законьі (правах) не дбали. — Карам. т. 7 ст. 233. посльа Гербершгайна". При слові „свободи" є звіздка, а на боці: Zimorowicz, Piasecki, Rudawski, Stebelski. При словах „со всьіх" додано з боку: Müller — о малорос. нар. и о Запорож. При кінці третьої картки по польськи спис Дніпрових порогів після Коховского (Annales), Шимоновского (Mars sauromatski, Warsz. 1642) і Scherer-a (Annales de la petite Russe), далі з боку наддерта виписка з якоїсь грамоти дотично історії козаччини, а під тим слова: „Жулинъ и Калина, Олена, о пьісньох, о Налевайку, Погоня, Згадка и". Додатки на третій картці не писані в однім часі (Руска Бібліотека, III, стор. XXX - XXXI).

Стор. 77. Передсліве — Рус. Дньстр. стор. III—VI.

Стор. 78. Старина — Рус. Дньстр. стор. 115—116.

Стор. 79. Рускоє весіле — Рус. Дньстр. стор. 130 - 133.

Стор. 80. Проповідь на Богоявленнє надрукована з рукописи о. Щасного Раставецького. Два піваркуші сірого бібуластого паперу, зложені в двоє. Остання сторона чиста. Низом частина останньої картки відтята.

Стор. 82. Проповіль на Вознесінне — Рук. о. Щасного Раставецького. Аркуш синього бібуластого паперу, зложений в двоє, а потім іще раз в двоє. Останні дві чвертки не розтяті. Записані чотири перші сторони й три четвертини пятої.

Стор. 85. Проповідь в день св. Онуфрія надрукована з рукописи гр. кат. капітули в Перемишлі. Чотири чвертки сірого бібуластого паперу, три записані цілком, а четвертої перша сторона до половини. Друга картка передерта напів, а третя наддерта в горі з боку. На відворотній стороні четвертої картки находить ся замітка: Проповѣдъ О. Маркіана

Шашкевича оригинальне письмо. Вас. Чернецкій нарохъ зъ Сѣльця белского.

Стор. 87. Проповідь на Різдво Богородиці — Рук. о. Щасного Раставецького. Піваркуш білого бібуластого паперу, зложений у дві чвертки; записані три сторони й три чверти останньої.

Стор. 88. Проповідь на празник — Рук. о. Щасного Раставецького. З одного піваркуша сірого паперу, зігненого в дві чвертки, записані всі чотири сторони, з другого знову такогож піваркуша тільки півтретя сторони.

Стор. 90. Ся остання проповідь надрукована також з рукописи о. Щасного Раставецького. Се піваркуш білого бібуластого паперу, зігнений в двоє. Письмо дуже рівне. Рукопись знищена товщю.

Стор. 93. Любителї славянщизни — рук. Б. Н. Д. XI5—53.

Стор. 94. Помста и великодушіе — рук. Б. Н. Д. XI5—53. Аркуш сірого бібуластого паперу. Остання чвертка відтята.

Стор. 95. О слонї — рук. Б. Н. Д. XI5—57. На одній сторінці вісімки сірого бібуластого паперу. На другій сторонї: Jedyna —

Ach, jak tęskni za tobą moje serce, miła,
Jak wspomne, że lubiłem i tyś mnie lubiła.

Стор. 96. Из книги: Memoriale vitae sacerdotalis — рук о. Щасного Раставецького. Аркуш сірого паперу.

Стор. 99. Зеркало — рук. о. Щасного Раставецького. Два піваркуші сірого бібуластого паперу, зложені в двоє і зшиті. На долї останньої сторінки „бачь II“, чого нема в о. Раставецького.

Стор. 104. О Раю — рук. о. Щасного Раставецького. Три піваркуші сірого бібуластого паперу, зігнені в двоє і зшиті в рід зошиту. Останні дві чвертки чисті.

Стор. 107. Переклад частини євангелія св. Матея — надрукований з рукописи бібліотеки тов. „Просвіта“ ві Львові. Аркуш зеленавого паперу folio, записана перша половина й третина першої сторони другої половини.

Стор. 112. Переклад євангелія св. Івана — рукопись тамже. Чотири аркуші білого паперу folio. До тих пятьох аркушів додано з початку й на кінці по аркушеви тонкого білого паперу й так вшито в мягкі синї окладинки. На окладинці налїплена біла карточка з записков Володимира Шашкевича: ч. 662. Святе письмо, перевідъ Маркияна Шашкевича. На першій сторонї початкового доданого аркуша записка рукою Володимира Шашкевича: Передаю отсю рукопись слав. Виділові товариства „Просвіта“ для одноразового, о скільки змога, найскоршого надрукования зъ сімъ застереженнемъ, щоби Виділъ при корректі зволивъ увзгляднити моі уваги, а наколибъ до 1-го Січня 1872 друкъ

не мігъ розпочатися, зволивъ переписавши рукопись мині ії до сёго часу звернути — на кожний злучай прошу о зворотъ рукописі. – Львівъ 23 л. Жовтня 1871. Володимиръ Шашкевичъ. Видно, пізнійше таки дарував Володимир Шашкевич рукопись перекладу святого письма одинокому тоді народньому товариству.

Стор. 142. Фраґменти поміж паперами Як. Головацького в Б. Н. Д.

Стор. 148. — Рук. Б. Н. Д. 235. Зшиток сірого бібуластого паперу в мягких чорних окладках. На першій сторонї першої картки заголовок, на двох дальших „Перегл҃дъ“. Від третьої картки починаєть ся означенне сторін 1—101. Непаристе число виходить тому, бо на місцї, де правильно повинно бути 42, є $41^1/_2$, зам. 43 є 42 і т. д. Рукопись переписувана кількома руками: до стор. 16 включно рукою М. Шашкевича, від стор. 17 до 32 незвісною рукою, від стор. 33—55 рукою Івана Вагилевича, від стор. 56 до 67 почерком, подібним до Шашкевичевого, а не його, від стор. 68 до 97 здаєть ся, рукою Юлїяна Величковського, а від стор. 98 – 101 знов рукою Шашкевича. Видно, бажанне скорше предложити рукопись цензурі заставило Маркіяна скористати з помочи товаришів при переписуванню з брулїонів Шашкевича. На першій картцї Шашкевичів титул „Чи҃танка дл҃а дѣточокъ въ на҃родныхъ оучи҃лахъ р8скихъ“ поправлений на „Книжка до читанї҃а дл҃а дѣтей въ ва҃родныхъ школахъ р8скихъ“. Поправка, як і дальші в текстї, які при виданню лишаю без уваги, походить, здаєть ся, від цензора Венедикта Левицького. Вже 2 грудня 1836 р. одержав він рукопись „Читанки“, як свідчить замітка на першій сторонї: „praes. 2 Xbris 1836 BL.“ А отсей текст, який тут подаю з рукописи Б. Н. Д., здаєть ся, се прошенне о апробату „Читанки“, звязане тїсно з питаннем її авторства: Der Verfasser dieses Werkchens bemü(c)hete sich, so viel es in seinen schwachen Kräften stand, wahre Religiosität u. eine drauf sich gründende Moralität in den zarten empfänglichen Herzen der Jugend der künftigen Staatsbürger fest zu pflanzen, wohl überzeugt, dass nur eine solche den Menschen zum wahren Menschen stempelt. Um aber dieses desto leichter und auf einem gewisseren Wege zu erreichen, kleidete d. V. die erhabenen Religions u. Sittenwahrheiten in leicht fassliche und den wissbegierigen Kinder-Sinn der ruthenischen Jugend anziehende aüssere Formen. Und zwar stufenweise werden die Kinder bey der kleinen Hand geführt; von der Gegenwart zur Zukunft, von ihrer Hütte in die weitere Welt, von der Erde zum Himmel mit steter Hinweisung auf Gott, den Schöpfer alles dessen, was sie anstaunen, was ihnen Freude u. Bequemlichkeit verschaft, mit steter Aufmunterung zur Ehrfurcht und Liebe gegen den Allgütigen u. Allmächtigen und gegen die Menschen als Mitgeschöpfe und Mitkinder des

nähmlichen Allweisen, Höchsten Wesens. — Erzählungen, dann Unterredungen mit Vater und Lehrer, gewürzt durch die süssen ruthenischen mit Muttermilch eingesogenen Wort u. Sprachformen schienen mich am sichersten zur Analisierung dieses Zweckes zu führen, wobey ich aber nicht vernachlässigte das für die östr. deut. Schulen vorgeschriebene Lesebuch und Biblisches Geschichtenbuch nebst andern Kinder-Büchern, so viel es thunlich war, zu benützen. — Habe ich meiner lieben ruthenischen Nation wenigstens einen Schein des Dienstes erwiesen und bin ich den Erwartungen und Wünschen unserer milden und Liebevollen Oesterreichischen Regierung, welcher das Wohl ihrer Halitscher Unterthanen so sehr am Herzen liegt, wenigstens in einer Annäherung nachgekommen, so habe ich im reichlichen Maasse über mir den Segen Gottes, dem sey Ehre und Lob v. Ewigkeit zu Ewigkeit (XI5—40).

Стор. 195. Деякі байки і вірші до „Читанки“ в рук. Б. Н. Д. XI5—38. Аркуш сірого бібуластого паперу. Відтята неціла чвертка. „Пѣсни“ в рук. Б. Н. Д. XI5—58. Аркуш сірого бібуластого паперу, зігнений у двоє.

Стор. 200. Обі польські поезійки — „Зоря Галицкая яко альбумъ на годъ 1860“, стор. 492—493.

Стор. 201. „Goscinność“ — рук. Б. Н. Д. XI5—33. Піваркуш сірого бібуластого паперу, зложений в дві чвертки, з чого записано неповні три сторони.

Стор. 202. На основі перводруку: Азбѣка і Abecadło(.) Uwagi nad rozprawą(:) O wprowadzeniu Abecadła polskiego do piśmienńictwa ruskiego, napisaną przez ks. J. Łozińskiego, umieszczoną w Rozmaitościach Lwowskich z roku 1834, Nro. 29, w Przemyślu w Drukarni Biskupiej obr. gr. Cath. 1836. 16°, ст. 30. Уживаю примірника з поправками та власноручною присвятою Шашкевича: „Многочестномѵ Їєрею Іωсифѣ Кѣльчицкомѵ Маркіян Шашкьевичь хотяй незнакомець з лиця“. Одержав я його від ред. Ярослава Весоловського.

Стор. 209. Ся проповідь надрукована на основі рукописи Б. Н. Д. XI5—20. Чотири чвертки сірavого бібуластого паперу, разом зшиті. На восьмій сторонї під текстом „Nawrocki cum Szaszkiewicz“. Надрукований текст Шашкевича без поправок чужою рукою, з яких лишив я одно місце, взяте в скобки, для лїпшого розуміння контексту.

Стор. 213. Проповідь на Успеннє Богородиці надрукована на основі рукописи пароха Михалевич о. Антона Слонського. Шість чверток сірого бібуластого паперу, зшитих разом.

Стор. 218. Проповідь на Вознесїннє. Рук. пароха Воробіївки о. Дудика, яку дав проф. К. Студинському для використання і передачі

в „Національний Музей ім. ґр. Андрея Шептицького“. Для видання одержав я сю рукопись і рукопись проповіди в день св. Онуфрія від проф. Студинського. Аркуш білавого бібуластого паперу.

Стор. 221. Фраґменти — рук. Б. Н. Д. XI5 - 34 (Вісїмка сїрого бібуластого паперу) і XI5—35 (Піваркуш сїрого бібуластого паперу, зложений у двоє).

Стор. 228. Барвіньский Ол. Материяли до национально-полїтичного і культурного житя Русинів. Лист Маркіяна Шашкевича до Тадея Василевского (Руслан, 1906, ч. 2, стор. 3—4). Рук. в бібліотеці Оссолїньских ч. 4364.

Лист до жінки — рук. Б. Н. Д. XI5—59. Вісїмка тонкого паперу.

Стор. 230. Лист до брата Антона — „Зоря“, 1893, стор. 442.

Лист I до Козловського — рук. Б. Н. Д. XI5—46. Піваркуш зеленавого паперу, зложений так, що творив заразом і коверту. Записані дві перші сторони чвертки.

Стор. 231 — „Руска Библіотека“, т. III, стор. 61—62.

Стор. 232 — рук. Б. Н. Д. XI5—45. Пів аркуша білого паперу, зложеного заразом для коверти. Записана перша сторінка чвертки.

Стор. 233 — рук. Б. Н. Д. XI5—49. Чвертка сїрого паперу, зїгнена в двоє.

Стор. 238. Ягоды — рук. Б. Н. Д. XI5—8. Чвертка зеленавосїрого бібуластого паперу. Рукою Я. Головацького зазначено: автографъ М. Шашкевича.

До кореспонденції М. Шашкевича.

Лист до матери.

До стор. 228. Між листами 1 і 2 має бути ще лист до матери, який надрукував уже Тершаковець у „Причинках“ (стор. 32). Тому, що на „Причинках“ не опер я ні одного тексту, тільки на автоґрафах, уйшов сей лист моєї уваги, бо його автоґрафу я ще не найшов. Ось він (після тексту в „Причинках“ Тершаківця):

Najukochańsza Mamo Dobrodziėjko!

Upraszamy bardzo pięknie, aby Mama kochana była łaskawa przysłać co prędzéj Zacharciowi bóty, bo bosy i już ze dwa tygodni do szkoły nie chodzi. Myslelismy, ze Szwagier na konkurs przyjedzie, ale nie wiemy, dla czego nie przyjechał. — Ja może już tego roku zostanę księdzem, bo Jego Excellencya X. Metropolita chce mię tego roku w Grudniu bezżennego święcić. Oczekuję rady Koch. Mamy Dob. i X. Szwagra. — Zacharciowi bóty proszę niezapomnąć przysłać.

Całujemy ręce Koch. Mamy Dobr. — Siostrę i X. Szwagra uściskamy. — Marcyan.

Leopol. Admdm Rndo Dno Terentio Smitana fratri multum dilecto in Kniaze.

Може не від річи буде тут подати також ті листи до Маркіяна Шашкевича, які відомі.

Лист Т. Василєвского.

(з автоґрафу в Б. Н. Д.)

20 Paźdz. 1837.

Jak się masz? Co porabiasz? Kochany Marcyanie! Ja z końcem tego miesiąca lub w pierwszych dniach Listopada wyjeżdżam na mieszkanie do Juśkowic. Żona za mną przyjedzie i zimę na wsi przepędzi.

Dawno pragnąłem Twego dłuższego towarzystwa, a nigdy mi się nie wiodło bydź dłużey razem z Tobą na wsi. Teraz więc zapraszam Cię do Juśkowic. Znaydziesz dla siebie spokoyny pokoik, xiążki, papier i gospodarza, który Ci będzie rad całem sercem i będzie się starał uprzyjemnić Ci pobyt. Towarzystwo liczne nie sprawi Ci roztargnienia, jakiego nie lubisz, bo sami będziemy. Nie przeszkodzi Ci zaś bawienie w Juśkowicach ani odwidzać Matkę, bo ja często do Kniaża jeździć będę i Ty ze mną, ani odwidzać przyjaciół, krewnych lub mieysca ciekawsze, bo ja będę często musiał odjeżdżać do Lwowa, a Ty wtedy pojedziesz ze mną albo w swoją stronę albo zostaniesz na mieyscu, jak się Tobie podoba. W zabawach, zatrudnieniu, bawieniu na mieyscu lub odjechaniu, zostaniu w swoim pokoju lub przyjściu do nas zupełną wolność mieć będziesz, tylko Ci, ile razy zechcesz, koni dostarczę.

Spodziewam się, że mojego, ze szczerego przywiązania do Ciebie, z upodobania w Twoém obcowaniu i z chęci sprawienia nam obu równey przyjemności pochodzącego zaproszenia nie odrzucisz. O dniu zaś mego przyjazdu najpierwey do Kniaża, a potem z tamtąd do Juśkowic pózniey Cię uwiadomię. Radbym, żebyśmy się już w Kniażu zjechali.

Twoy przyjaciel Tadeusz.

Лист М. Устіяновича.

(з автографу в Б. Н. Д. XI5 - 42)

Kochany moj Bracie Marcianie!

Zaledwie co teraz przez wydarzoną okazyję mogę do Ciebie pisać o moim pobyciu i o moim powodzeniu się. Moześ słyszał, ze teraz zostaję w Mizuniu · Cyrkułu Stryiskiego, dekanatu Dolinskiego. Jestem do tych czas zdrow, moja zona toz samo, powodzi mi się tak, jak kazdemu administratorowi w górach, gdzie tylko owies i kartofla rodzi się. Przypomiałem sobie, iz nieraz, będąc na studyiach, wybierałes się na żętycę, co ći i doktorowie, tak mi się zdaje, radzili; byłaby teraz najlepsza pora i sposobność, byś mógł uzyć tej kuracyi. Mizuń to miejsce, gdzie ja zostaję, bywa co roku od kilkanaśćie osob chorych odwidzany, ludzie, ktorzy całyi swoj majątek w owcach i bydle rogatym pokładają, dostarczają pod dostatkiem zętycy dla słabych. Byłoby to nieźle, byś tego ieszcze miesiąca zaraz po odebraniu tego listu jak najprędzej starał się wyjechać do mnie; nie czekając na pozwolenie konsystorskie, tym bardziej, iz zętyca Majowa (u nas teraz Maj) jest najskuteczniejsza. Expensa niebędą duze; podruz tylko najwięcej ci

będzie kosztować, zętyca bardzo mało. Proszę Ciebie, niezaniedbuj tej sposobności, ponieważ na drógij rok może niebędę w Mizuniu, tym bardziej, ze juz paroch proponowany, ale dla roznych przyczyn nieinstaluję (!) się i moze resignować będzie.

Was to gdzieś mocno zastanawia, iz od tego czasu, jak ozeniłem się, o mnie nic niesłychać, mowiłem naszej Mamie, będąc u Ferwalterow podczas praktykę, ze niebędę mogł być w tamtych stronach, jak niezostanę w Hrehorowie administratorem, i niestety dotrzymać muszę z przyczyn, ktore ci powiem, jak domnie przyjedzisz na zętycę. Mamy naszę przeproś odemnie, niech Mami się niezdaję(!), ze ja dlatego, iz mam swoie otrzymanie, juz zapomiałem o moich Rodzicach.

Droga ze Lwowa do Mizunia wypada przez Mikołajow, Stryi, Bolechow, Hoszow, za Hoszowem zjżdza się z cesarskiego gościnca na prawo, ójrzysz na słupie do Kniazołuki, Nowośielicy, a z Nowośielicy do Mizunia; razem 15 mil.

Droga z Hoszowa przez Kniażołukę, Nowośielicę do Mizunia prywatna, lecz rznięta i drzewami obsadzona; bądź pewny, iz najbespieczniej jechać mozesz.

Przyizdzaj jak najprędzej, unas między gurami spokoj swięty, niema tych intryg, iak u waszych stronach; przyjemne położenie wśi między gurami, óstawiczny ruch fabryk(i) zelaza, szum rzeki swicy, z gory spadającej, sprawia wesołos(ć), przytym i spokojność umysłu. T(w)ojej Mamie ręki całuję, ciebie i twoją Julię toz samo i oczekuję Ci jeszcze przed 15-m t. m. Mikołaj.

Dnia 10-o Maja 1839.

Mizuń.

An Herrn Herrn Markian Szaszkiewicz, administrator u. theueren Bruder in Niestanice (sehr dringend).

На верхній стороні адресової сторони дописка:

Kochany bracie Jusefie!

Bądz tak dobry, oddaj ten list jak najprędzej P. Kruszynskiemu i proś go odemnie, by odesłał do Niestanic. Mikołay. Mizuń dnia 10-o Maja 1839.

Лист Дмитра Лучаковського.

(„Причинки“ Терношівця, 35)

Wielmożny Księże Sąsiedzie Dobrodzieju!

Na dniu 20. t. m. iest u nas Praznik, chciej tedy, luby Sąsiedzie, z godną Zonką do nas na Obiadek przyjechać, a wielką przyjemność nam WW. Państwo Dobr. zrobicie.

Oczekujemy łaskawego przybycia, szczerze Was kochający Sąsiedzie Łuczakowscy, dnia 18-o Sbris 842.

Admdm Rdo Dno Dno M. Szaszkiewicz Curatori Animar. in Nowosiułki.

Відповідь М. Козловського на лист II (ст. 231—2).

(з автографу в Б. Н. Д. XI5—49)

Милий Маркіане!

Могилу з Ластѣвкою твѣй Степан вручив минѣ в Церк(в)ѣ Сторонибабскій. Могила до сердця моего весело не говорит, — а Ластѣвка щосъ сумного с' собою приносит; прото несподѣваюся, аби тая весело щебетала, а тамта радость возвѣщала. — Ластѣвка полетѣла до Красного[1]) — Могила осталася на полях Утѣшкѣвских. — Наш дядько Захарій Аудиковскій з нова небеспечне недужній — переказовавь, абисмо пріѣхали до Львова — взаўтра до свѣта вѣджджаемо шляком битим — в поворотѣ до васъ вступимо, если дорога буде лучша, як нинѣ. Для тебе, брате, ще нѣчого не зробивѣм, бо часу небуло — якосто оно буде, але треба зачекати.

Паперцю бѣлен'кого посилаю Тобѣ четири болоны — пиши краснен'ко, тилко, абис що не перекрутив, памятай. — На празник й Христини приидемо — если, сохрани, Бже, яка пилнїйшая дорога невипади — бо щось ми дуже кучно, довѣдаушис о слабости нашого Добродѣя и бат'ка. — Цюлую[2]) васъ, родино, цѣлим сердцемь Михаил Козловски(й). Утѣшкѣв дня 5. Декемвр. 842.

Всечестнѣйшому Отцу Маркїану, Священику Рускому в Нових Селцях'.

---

[1]) В рук. Кгасного. [2]) В рукоп. Сюлую.

PUBLIKATIONEN

der Sevčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg

Supińskyj-Gasse, 17

(in ukrainischer Sprache).

Mitteilungen der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften, redigirt von Prof. Michael Hruševśkyj, bis jetzt erschienen Bde I—XCVI (Geschichte, Archäologie, Ethnographie, Sprache und Literaturgeschichte, besonders der Ukraine). Preis: Bde I—XX kosten 48 Kronen, jeder weitere Bd. (auch separat käuflich) 3 Kr., Bd. XXIII—XXIV (Doppelband) 5 K., Bd. XXXI—II u. XXXV—VI (Doppelbände) à 6 Kr.

Publikationen der Sektionen und Kommissionen der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften:

A. Die historisch-philosophische Sektion publizierte bis jetzt:

1. 13 Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk istoryčno-filosofičnoi sekcii).
   Bd. I: M. Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. I. (bis Anfang des XI Jahrh.) . . . . . 7·50 Kr.
   Bd. II: M. Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. II. (bis Mitte des XIII Jahrh.) . . . . . 7·50 Kr.
   Bd. III IV: M. Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. III (bis zum J. 1340) . . . . . 7·50 Kr.
   Bd. V: Materialien zur Kulturgeschichte Galiziens im XVIII—XIX Jahrh. 4 Kr.
   Bd. VI—VII: M. Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. IV (bis zum J. 1569) . . . . . 7·50 Kr.
   Bd. VIII XI: M Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. V (Verfassung und soziale Verhältnisse in XIV—XVII Jahrh.) . . . . . 7·50 Kr.
   Bd. X—XI: M Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. VI (Oekonomische, kulturelle und nationale Verhältnisse in XIV—XVII Jahrh.) 7·50 Kr.
   Bd. XII—XIII: M. Hruševśkyj, Geschichte der Ukraine. T. VII (Ukrainische Kosaken bis zum J. 1625) . . . . . 8 Kr.
2. Ukrainisch-ruthenisches Archiv:
   Bd. I: H. Svjencickyj, Die Handschriften des Museums des Narodnyj Dom in Lemberg . . . . . 3 Kr.
   Bd. II: Iv. Franko, Materialien zur Geschiche des Bauerntums und der Oekonomik Galiziens im XVIII—XIX Jahrh. . . . . 4 Kr.
   Bd. III: M. Tersakoveć, Materialien zur Geschichte der nation. Wiedergeburt der Ruthenen im Galizien 1830—1840 . . . . . 5 Kr.
   Bd. IV: Materialien zur Geschichte des ruthenischen Schulwesens in Galizien im XVIII—XIX Jahrh. . . . . 3 Kr.
   Bd. V: M. Voznjak, Philologische Schriften des Iv. Mohylnyckyj . . 5 Kr.

B. Die philologische Sektion publizierte bis jetzt 12 Bde ihrer Beiträge (Zbirnyk filologičnoi sekcii).
   Ukrainische Bibliothek. Bd. I—VII.

C. Die mathematisch-naturwissenschaftlich-medizinische Sektion publizierte bis jetzt 13 Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk).

D. Die Archaeographische Kommission publizierte biz jetzt folgende Werke:
1. Quellen zur Geschichte der Ukraine.
   Bd. I: M. Hruševśkyj, Lustrationen der königlichen Domänen in den Bezirken von Halyč und Peremysl vom J. 1565—66 . . . . . 4 Kr.
   Bd. II: M. Hruševśkyj, Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Peremysl und Sanok im J. 1565 . . . . . 4 Kr.

Ad. III: M. Hruševśkyj, Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Cholm, Belz und Lemberg im J. 1564–5 . . . . . 5 Kr.
Bd. IV–V: St. Tomašivśkyj, Galizische Akten aus den J. 1648—1649 . . . . . 3 Kr.
Bd. VII: M. Hruševśkyj, Lustrationen vom J. 1570 . . . . . 4 Kr.
Bd. VIII: Iv. Krypjakevyč, Akten zur Geschichte der ukr Kosaken 1513–1630 . . . . . 4 Kr.
2. Denkmäler der ukrainischen Sprache und Literatur. Bd. I—VI.
3. Kotljarevśkyj, Die travestierte Aeneis, Abdruck der ersten Ausgabe vom J. 1798.
4. Akten-Sammlung zur Geschichte der sozial-politischen und ökonomischen Verhältnisse der West-Ukraine, ... 3 Kr.

E. Statistische Kommission publiziert:

1. Studien aus dem Gebiete der Sozialwissenschaften und der Statistik, bis jetzt 2 Bde à . . . . . 3 Kr.

F. Juridische Kommission publizierte bis jetzt:

1. Juridische Zeitschrift, bis jetzt 10 Bde à . . . . . 2 Kr.
2. Juridische und ökonomische Zeitschrift, bis jetzt 9 Bde à 3 Kr.
3. Juridische Bibliothek, bis jetzt 4 Bde à . . . . . 2 u. 3 Kr.

G. Die Ethnographische Kommission publizierte:

1. Ethnographische Sammlungen (Etnografičnyj Zbirnyk ; bis jetzt erschienen 28 Bände.
2. Materialien zur ukrainischen Ethnologie; bis jetzt erschienen 13 Bände.

H. Bibliographische Kommission publiziert:

Beiträge zur ukrainischen Bibliographie, bis jetzt 1 Bd. . 6 Kr.

Chronik der Gesellschaft, enthält Berichte über die Tätigkeit der Gesellschaft, Sektionen und Kommissionen derselben, erscheint 4 Mal im Jahre. Bis jetzt erschienen N. 1—40 ukrainisch und deutsch.

Diese und andere Publikationen der Gesellschaft sind in der Buchhandlung der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg, Ringplatz, Nr. 10 vorrätig.

310505

В 3.666/14

М. Возняк

ПИСАННЯ

М.

Шашкевича